

XENOPHONS
CYROPAEDIE.

FÜR DEN SCHULGEBRAUCH

ERKLÄRT

VON

DR. LUDWIG BREITENBACH,
PROFESSOR AM GYMNASIUM ZU WITTENBERG.

ZWEITES HEFT: BUCH V—VIII.

LEIPZIG,
DRUCK UND VERLAG VON B. G. TEUBNER.
1859.

ZEOPHON

CYR O P A E D I E

PER DEK RECHTERGEZINDHEIT

VERKLAAR

DE

DR. LUDWIG BEETTERBACH

VERKLAARDE

WIESE RECHT NACH A. 1. 1. 1.

EB

LEBEN

DEUTSCHLAND

Cos.

E.

Οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐπραξάν τε καὶ ἔλεξαν· ὁ δὲ Κῦρος τὰ 1.
μὲν Κυαξάρου ἐκέλευσε διαλαβόντας φυλάττειν οὓς ἦδει
οἰκειοτάτους αὐτῷ ὄντας· καὶ ὅσα ἐμοὶ δίδοτε, ἡδέως,
ἔφη, δέχομαι· χρήσεται δ' αὐτοῖς ὑμῶν ὁ αἰὲ μάλιστα
δεόμενος. φιλόμουσος δέ τις τῶν Μήδων εἶπε, Καὶ μὴν
ἐγώ, ὦ Κῦρε, τῶν μουσουργῶν ἀκούσας ἐσπέρας ὧν σὺ νῦν
ἔχεις, ἡδέως ἤκουσά τε κἂν μοι δῶς αὐτῶν μίαν, στρα-
τεύεσθαι ἂν μοι δοκῶ ἥδιον ἢ οἴκοι μένειν. ὁ δὲ Κῦρος
εἶπεν, Ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, καὶ δίδωμί σοι καὶ χάριν οἶομαί
σοι πλείω ἔχειν, ὅτι ἐμὲ ἤτησας, ἢ σὺ ἐμοί, ὅτι λαμβάνεις·
οὕτως ἐγὼ ὑμῖν διψῶ χαρίζεσθαι. ταύτην μὲν οὖν ἔλαβεν
ὁ αἰτήσας.

Καλέσας δὲ ὁ Κῦρος Ἀράσπαν Μῆδον, ὃς ἦν αὐτῷ ἐκ 2
παιδὸς ἐταῖρος, ὃ καὶ τὴν στολὴν ἐκδύς ἔδωκε τὴν Μη-

I. Inhalt: Cyrus stellt seinen Beute-
antheil den Andern zur Verfügung.
Die schöne Panthea, die vom Cyrus
dem Araspas zur Hut anvertraut war,
wird Veranlassung zu einem Gespräch
über die natürliche Macht der Schön-
heit. Cyrus meidet sie, um nicht ge-
fesselt zu werden, Araspas giebt sich
in seinem Sicherheitsgefühl ihr hin
und wird bald gefesselt. Hierauf ver-
sammelt Cyrus die Officiere der Meder
und der Bundesgenossen und stellt es

ihnen anheim, dem Befehle des Cya-
xares zurückzukehren zu folgen. Sie
sind alle entschlossen beim Cyrus zu
bleiben. Zuletzt Vertheilung der Mann-
schaften in die Zelte.

1. αἰεί, jedesmal. — ἀκούσας —
ἤκουσά τε ἡδέως. Ebenso 4, 51: πεί-
θων — ἐπεισε. VI, 4, 18. VIII, 4,
9: ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα. Mem.
IV, 2, 21. — στρατεύεσθαι ἂν δο-
κῶ. S. zu δοκῶμεν I, 1, 1.

2. ὃ καὶ τὴν στολὴν — ἔδωκε. S.

δικήν, ὅτε παρὰ Ἀστυάγους εἰς Πέρσας ἀπῆει, τοῦτον ἐκέ-
 λευσε διαφυλάξαι αὐτῷ τήν τε γυναῖκα καὶ τὴν σκηνήν.
 3 ἦν δὲ αὕτη ἡ γυνὴ Ἀβραδάτου τοῦ Σουσίου. ὅτε δὲ ἤλι-
 σκετο τὸ τῶν Ἀσσυρίων στρατόπεδον, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ
 ἔτυχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὢν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τῶν Βακτρια-
 νῶν βασιλέα πρεσβεύων ὥχετο. ἔπεμψε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀσσύ-
 ριος περὶ συμμαχίας. ξένος γὰρ ὢν ἐτύγχανε τῷ τῶν Βα-
 κτριανῶν βασιλεῖ. ταύτην οὖν ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος διαφυ-
 4 λάττειν τὸν Ἀράσπαν, ἕως ἄν αὐτὸς λάβῃ. κελευόμενος δὲ
 ὁ Ἀράσπας ἐπήρετο, Ἑώρακας δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, τὴν γυ-
 ναῖκα, ἣν με κελεύεις φυλάττειν; Μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος,
 οὐκ ἔγωγε. Ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἡνίκα ἐξηροῦμέν σοι αὐτήν.
 καὶ δῆτα, ὅτε μὲν εἰσῆλθομεν εἰς τὴν σκηνὴν αὐτῆς, τὸ
 πρῶτον οὐ διέγνωμεν αὐτήν. χαμαὶ τε γὰρ ἐκάθητο καὶ αἱ
 θεράπαινοι πᾶσαι περὶ αὐτήν. καὶ τοίνυν ὁμοίαν ταῖς δού-
 λαις εἶχε τὴν ἐσθῆτα. ἐπεὶ δὲ γινῶναι βουλόμενοι, ποία
 εἴη ἡ δέσποινα, πᾶσας περιεβλέψαμεν, ταχὺ καὶ πασῶν
 ἐφαίνετο διαφέρουσα τῶν ἄλλων, καίπερ καθημένη κεκα-
 5 λυμένη τε καὶ εἰς γῆν ὁρῶσα. ὥς δὲ ἀναστῆναι αὐτήν
 ἐκελεύσαμεν, συνανέστησαν μὲν αὐτῇ ἅπασαι αἱ ἀμφ' αὐ-
 τήν, διήνεγκε δ' ἐνταῦθα πρῶτον μὲν τῷ μεγέθει, ἔπειτα
 δὲ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ εὐσχημοσύνῃ καίπερ ἐν ταπεινῷ
 σχήματι ἐστηκυῖα. δῆλα δ' ἦν αὐτῇ καὶ τὰ δάκρυα κατα-
 στάζοντα, τὰ μὲν κατὰ τῶν πέπλων, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς πό-
 6 δας. ὥς δ' ἡμῶν ὁ γεραίτερος εἶπε Θάρεει, ὦ γύναι. καλὸν

I, 4, 26. — ἐκέλευσε διαφυλάξαι.
 S. IV, 6, 11.

3. τοῦ Σουσίου, aus Susa. — τῶν
 Βακτριανῶν. S. zu I, 5, 2. — ὢν
 ἐτύγχανε, Abradatas.

4. ὁμοίαν ταῖς δούλαις, kurz für
 ὁμοίαν τῇ τῶν δουλῶν ἐσθῆτι. S. zu
 OI, 3, 19. VII, 1, 2. — ποία, quae,
 doch so dass ein qualis mit darin liegt.

5. τῷ μεγέθει. Nicht bloss bei Män-
 nern wie III, 1, 41 (vergl. Herod.
 VII, 187, wo Xerxes κάλλεός τε ἔ-
 νεκα καὶ μεγάλτερος ἀξιονικότερος
 genannt wird), sondern auch bei
 Frauen gehörte Körpergrösse mit zur
 Schönheit. Vergl. Mem. II, 1, 22.
 Oecon. X, 2. Hom. Od. XVIII, 248

von der Penelope: περίεσσι γυναι-
 κῶν εἶδος τε μέγεθος τε ἰδὲ φρένας
 ἔνδον εἶσας. — τῇ ἀρετῇ, durch
 ihren Adel, der sich in ihrer gan-
 zen Erscheinung aussprach. Vergl.
 Hom. Od. XVIII, 250: ἐμὴν ἀρετὴν
 εἶδος τε δέμας τε ὥλεσαν ἀθάνατοι.
 — ἐν ταπεινῷ σχήματι, in dürftiger
 Kleidung, d. i. namentlich ohne
 Schmuck, wie es ihrer Trauer ge-
 ziemte.

6. καλὸν μὲν γάρ. Auch wir kön-
 nen unser denn so brauchen: denn
 wir hören zwar dass —; jetzt aber
 —, wobei nicht der erste, sondern
 erst der zweite Satz die durch γάρ
 angedeutete Begründung enthält. —

μὲν γὰρ κάγαθὸν ἀκούομεν καὶ τὸν σὸν ἄνδρα εἶναι· νῦν
 μέντοι ἐξαιροῦμεν ἀνδρί σε εὖ ἴσθι ὅτι οὔτε τὸ εἶδος ἐκεί-
 νου χείρονι οὔτε τὴν γνώμην οὔτε δύναμιν ἥττω ἔχοντι,
 ἀλλ' ὥς ἡμεῖς γε νομίζομεν, εἴ τις καὶ ἄλλος ἀνὴρ, καὶ
 Κῦρος ἄξιός ἐστι θαυμάζεσθαι, οὐ σὺ ἔσῃ ἀπὸ τοῦδε· ὥς
 οὖν τοῦτο ἤκουσεν ἡ γυνή, περικατερορήξατό τε τὸν ἄνω-
 θεν πέπλον καὶ ἀνωδύρατο· συνανεβόησαν δὲ καὶ αἱ
 δμωαί. ἐν τούτῳ δὲ ἐφάνη μὲν αὐτῆς τὸ πλεῖστον μέρος 7
 τοῦ προσώπου, ἐφάνη δὲ ἡ δέσμη καὶ αἱ χεῖρες· καὶ εὖ ἴσθι,
 ἔφη, ὦ Κῦρε, ὥς ἐμοί τε ἔδοξε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τοῖς
 ἰδοῦσι μήπω φῦναι μηδὲ γενέσθαι γυνὴ ἀπὸ θνητῶν τοι-
 αύτῃ ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἀλλὰ πάντως, ἔφη, καὶ σὺ θέασαι αὐτήν.
 καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Ναὶ μὰ Δία, πολὺ γε ἥττον, εἰ τοιαύτη 8
 ἐστίν, οἷαν σὺ λέγεις. Τί δαί; ἔφη ὁ νεανίσκος. Ὅτι, ἔφη,
 εἰ νυνὶ σοῦ ἀκούσας, ὅτι καλή ἐστιν, πεισθήσομαι ἐλθεῖν
 θεασόμενος, οὐδὲ πάννυ μοι σχολῆς οὔσης, δέδοικα, μὴ
 πολὺ θᾶπτον ἐκείνη με αὐτίς ἀναπείσῃ καὶ πάλιν ἐλθεῖν
 θεασόμενον· ἐκ δὲ τούτου ἴσως ἂν ἄμελήσας ὦν με δεῖ
 πράττειν καθοίμην ἐκείνην θεώμενος.

Καὶ ὁ νεανίσκος ἀναγελάσας εἶπεν, Οἷε γάρ, ἔφη, ὦ 9
 Κῦρε, ἱκανὸν εἶναι κάλλος ἀνθρώπου ἀναγκάζειν τὸν μὴ
 βουλούμενον πράττειν παρὰ τὸ βέλτιστον; εἰ μέντοι, ἔφη,
 τοῦτο οὕτως ἐπεφύκει, πάντας ἂν ἠνάγκαζεν ὁμοίως. ὁρᾷς, 10
 ἔφη, τὸ πῦρ, ὥς πάντας ὁμοίως καίει; πέφυκε γὰρ τοιοῦτο·
 τῶν δὲ καλῶν τῶν μὲν ἐρῶσι, τῶν δ' οὐ, καὶ ἄλλος γε
 ἄλλου. ἐθελούσιον γάρ, ἔφη, ἐστί, καὶ ἐρᾷ ἕκαστος ὧν ἂν

καὶ vor τὸν σὸν ἄνδρα mit Bezug auf
 Cyrus, den der Redende im Sinn hat.
 — Ueber καὶ vor ἄλλος s. zu I, 5, 1.
 — ὥς οὖν nimmt den Vordersatz, der
 mit ὥς δ' ἡμῶν begann, noch einmal
 auf. Dazu dient οὖν wie igitur. Eben-
 so VI, 2, 12. — τὸν ἄνωθεν πέπλον.
 Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4.
 Ueber die Sache vergl. III, 1, 13.
 Auch diese Stelle hat poetische Fär-
 bung.

7. φῦναι — γενέσθαι, weder ge-
 boren in Asien, noch überhaupt da
 vorhanden, also auch nicht einge-
 wandert.

8. Τί δαί, wie so? — ἐκείνη steht
 dem vorhergehenden σοῦ entgegen:
 wenn ich jetzt deiner Einladung folge,
 dann wird sie (selbst vollends) ihrer-
 seits (αὐτίς) mich um so schneller
 bewegen, auch ein zweites Mal (καὶ
 πάλιν) zu kommen — καθοίμην.
 S. zu III, 3, 14.

9. Οἷε γάρ. S. zu I, 4, 12. —
 ἐπεφύκει, in der Natur (der Schön-
 heit) begründet wäre.

10. τὸ πῦρ, ὥς — καίει. Ueber die
 Attraction s. zu I, 1, 6. — ἐρῶσι.
 Das Subject ergänze aus dem vorher-

- βούληται. αὐτίκ', ἔφη, οὐκ ἔρᾳ ἀδελφὸς ἀδελφῆς, ἄλλος δὲ ταύτης, οὐδὲ πατὴρ θυγατρὸς, ἄλλος δὲ ταύτης· καὶ
- 11 γὰρ φόβος καὶ νόμος ἱκανὸς ἔρωτα κωλύειν. εἰ δέ γ', ἔφη, νόμος τεθείη μὴ ἐσθίουντας μὴ πεινῆν καὶ μὴ πίνοντας μὴ διψῆν μηδὲ ῥιγοῦν τοῦ χειμῶνος μηδὲ θάλπεσθαι τοῦ θε-
ρους, οὐδεὶς ἂν νόμος δυνηθεῖη διαπράξασθαι ταῦτα πεί-
θεσθαι ἀνθρώπους· πεφύκασι γὰρ ὑπὸ τούτων κρατεῖσθαι.
τὸ δ' ἔρᾳ ἐθελούσιόν ἐστιν· ἕκαστος γοῦν τῶν καθ' ἑαυ-
12 τὸν ἔρᾳ, ὥσπερ ἱματίων καὶ ὑποδημάτων. Πῶς οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ ἐθελούσιόν ἐστι τὸ ἐρασθῆναι, οὐ καὶ παύσα-
σθαι ἐστιν, ὅταν τις βούληται; ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἐώρακα καὶ
κλαίοντας ὑπὸ λύπης δι' ἔρωτα, καὶ δουλεύοντάς γε τοῖς
ἐρωμένοις καὶ μάλα κακὸν νομίζοντας πρὶν ἔρᾳ τὸ δου-
λεύειν, καὶ διδόντας γε πολλὰ ὧν οὐ βέλτιον αὐτοῖς στέ-
ρεσθαι, καὶ εὐχομένους ὥσπερ καὶ ἄλλης τινὸς νόσου ἀπαλ-
λαγῆναι, καὶ οὐ δυναμένους μέντοι ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ
δεδεμένους ἰσχυροτέρᾳ ἀνάγκῃ ἢ εἰ ἐν σιδήρῳ ἐδέδεντο.
παρέχουσι γοῦν ἑαυτοὺς τοῖς ἐρωμένοις πολλὰ καὶ εἰκῇ ὑπη-
ρετοῦντας· καὶ μέντοι οὐδ' ἀποδιδράσκειν ἐπιχειροῦσι, τοι-
αῦτα κακὰ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ φυλάττουσι τοὺς ἐρωμένους,
μή ποι ἀποδρῶσι.
- 13 Καὶ ὁ νεανίσκος εἶπε πρὸς ταῦτα, Ποιοῦσι γάρ, ἔφη, ταῦτα· εἰσὶ μέντοι, ἔφη, οἱ τοιοῦτοι μοχθηροί· διόπερ, οἶμαι, καὶ εὐχονται μὲν αἰεὶ ὡς ἄθλιοι ὄντες ἀποθανεῖν, μυρίων δ' οἰσῶν μηχανῶν ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου οὐκ ἀπαλ-
λάττονται. οἱ αὐτοὶ δέ γε οὗτοι καὶ κλέπτειν ἐπιχειροῦσι καὶ οὐκ ἀπέχονται τῶν ἀλλοτριῶν, ἀλλ' ἐπειδάν τι ἀρπά-

gehenden πάντας. — αὐτίκα, zum Beispiel. — οὐκ ἔρᾳ ἀδελφὸς ἀδελφῆς. Unterschied zwischen φιλεῖν und ἔρᾳ! Hier haben wir wieder rein griechische Sitte, nach der sich wenigstens ὁμομήτριοι nicht heirathen durften, während diess bei den Persern, Assyriern und Aegyptiern gestattet war.

11. ταῦτα πείθεσθαι. Ueber den Accus. s. zu I, 3, 5. — τῶν καθ' ἑαυτόν, was ihm gemäss ist.

12. τὸ ἐρασθῆναι, vom Zustande dessen, der von der Liebe ergriffen

ist. — καὶ — γε. S. zu III, 1, 20. — νομίζοντας, obwohl sie —. Ueber καὶ μάλα s. zu I, 1, 1. — οὐ βέλτιον, nämlich ἦν, wobei zu denken ἢ μὴ στέρεσθαι, hat aber den Sinn von μέγα κακὸν ἦν. — καί vor εἰκῇ ist vel.

13. Ποιοῦσι γάρ, wie §. 9 Οἶε γάρ. — μοχθηροί, elende, d. i. ohne alle sittliche Kraft. Das ist es, weshalb sie nicht loskommen können von der Liebe, ebensowenig als sie das Stehen u. dergl. lassen können. — πρῶ-

σωσιν ἢ κλέψωσιν, ὁρᾷς, ὅτι σὺ πρῶτος, ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον
 τὸ κλέπτειν, αἰτιᾷ τὸν κλέπτοντα καὶ ἀρπάζοντα, καὶ οὐ
 συγγιγνώσκεις, ἀλλὰ κολάζεις. οὕτω μέντοι, ἔφη, καὶ οἱ 14
 καλοὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν ἑρᾶν ἑαυτῶν οὐδ' ἐφίεσθαι ἀν-
 θρώπους ὧν μὴ δεῖ, ἀλλὰ τὰ μοχθηρὰ ἀνθρώπια πασῶν,
 οἶμαι, τῶν ἐπιθυμιῶν ἀκρατὴ ἔστι, καὶ ἄπειτα ἔρωτα αἰτιῶν-
 ται· οἱ δέ γε καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἐπιθυμοῦντες καὶ χρυσίου καὶ
 ἵππων ἀγαθῶν καὶ γυναικῶν καλῶν, ὅμως πάντων τού-
 των δύνανται ἀπέχεσθαι, ὥστε μὴ ἄπτεσθαι αὐτῶν παρὰ
 τὸ δίκαιον. ἐγὼ γοῦν, ἔφη, ταύτην ἑώρακὼς καὶ πάννυ 15
 καλῆς δοξάσης μοι εἶναι, ὅμως καὶ παρὰ σοί εἰμι καὶ ἱπ-
 πεύω καὶ τᾶλλα τὰ ἐμοὶ προσήκοντα ἀποτελῶ. Ναὶ μὰ 16
 Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· ἴσως θᾶπτον ἀπῆλθες ἢ ἐν ὅσῳ χρόνῳ
 ἔρως πέφυκε συσκευάζεσθαι ἄνθρωπον. καὶ πυρὸς γάρ τοι
 ἔστι θιγόντα μὴ εὐθὺς καίεσθαι καὶ τὰ ξύλα οὐκ εὐθὺς
 ἀναλάμπει· ὅμως δ' ἐγωγε οὔτε πυρὸς ἐκὼν εἶναι ἄπτομαι
 οὔτε τοὺς καλοὺς εἰσορῶ. οὐδέ γε σοὶ συμβουλεύω, ἔφη,
 ὦ Ἀράσπα, ἐν τοῖς καλοῖς εἶναι τὴν ὄψιν διατρίβειν· ὥς
 τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἀπτομένους καίει, οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς
 ἄπωθεν θεωμένους ὑφάπτουσιν, ὥστε αἰθεσθαι τῷ ἔρωτι.
 Θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε· οὐδ' ἐὰν μηδέποτε παύσωμαι θεω- 17
 μενος, οὐ μὴ κρατηθῶ, ὥστε ποιεῖν τι ὧν μὴ χρὴ ποιεῖν.
 Κάλλιστα, ἔφη, λέγεις· φύλαττε τοίνυν, ἔφη, ὥσπερ σε
 κελεύω καὶ ἐπιμελοῦ αὐτῆς· ἴσως γὰρ ἂν καὶ πάννυ ἡμῖν ἐν
 καιρῷ γένοιτο αὕτη ἢ γυνή. τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες 18
 διελύθησαν.

Ὁ δὲ νεανίσκος ἅμα μὲν ὁρῶν καλὴν τὴν γυναῖκα,
 ἅμα δὲ αἰσθανόμενος τὴν καλοκἀγαθίαν αὐτῆς, ἅμα δὲ θε-

τος. S. zu I, 3, 18. — ὅτι οὐκ ἀ-
 ναγκαῖον, nämlich ἐστὶ. Du selbst,
 das ist der Sinn, kannst die Liebe eben
 nicht mehr als das Stehlen für einen
 unfreiwilligen Act halten.

15. καὶ vor πάννυ ist nicht copula-
 tiv sondern intensiv zu nehmen wie
 §. 12. — καλῆς δοξάσης. Ueber den
 Genit. absol. nach dem Accus. s. zu
 I, 4, 2, über das fehlende αὐτῆς zu
 III, 3, 54.

16. συσκευάζεσθαι, wie eine Beute,

die man zusammenpackt und fort-
 schafft. — ἔστι, es kommt vor. —
 ἐκὼν εἶναι. S. zu II, 2, 15. — ὥς,
 denn. Ueber μέν s. zu II, 2, 5. —
 αἰθεσθαι, ein poetisches Wort. S.
 zu I, 2, 1.

17. οὐ μὴ. S. zu III, 2, 8. — φύ-
 λαττε. Das Object ist aus dem Folgen-
 den zu ergänzen. — ἐν καιρῷ γένοι-
 το, zu statuten kommen. Vergl.
 VI, 1, 38.

18. καλὴν, näml. οὖσαν. —

ραπεύων αὐτὴν καὶ οἰόμενος χαρίζεσθαι αὐτῇ, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος οὐκ ἀχάριστον οὖσαν, ἀλλ' ἐπιμελομένην διὰ τῶν αὐτῆς οἰκετῶν, ὥς καὶ εἰσιόντι εἶη τὰ δέοντα καί, εἴ ποτε ἀσθενήσειεν, ὥς μηδενὸς ἂν δέοιτο, ἐκ πάντων τούτων ἡλίσκετο ἔρωτι, καὶ ἴσως οὐδὲν θαυμαστὸν ἔπασχε. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἐπράττετο.

- 19 Βουλόμενος δὲ ὁ Κῦρος ἐθελοντὰς μένειν μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς τε Μήδους καὶ τοὺς συμμάχους, συνεκάλεσε πάντας
20 τοὺς ἐπικαιρίους· ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε. Ἄνδρες Μῆδοι καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ ὑμᾶς οἶδα σαφῶς ὅτι οὔτε χρημάτων δεόμενοι σὺν ἐμοὶ ἐξήλθετε οὔτε Κυαξάρῃ νομίζοντες τοῦτο ὑπηρετεῖν, ἀλλ' ἐμοὶ βουλόμενοι τοῦτο χαρίζεσθαι καὶ ἐμὲ τιμῶντες νυκτοπορεῖν καὶ κινδυνεύειν
21 σὺν ἐμοὶ ἠθέλησατε. καὶ χάριν τούτων ἐγὼ ὑμῖν ἔχω μὲν, εἰ μὴ ἀδικῶ· ἀποδιδόναι δὲ οὐπω ἀξίαν δύναμιν ἔχειν μοι δοκῶ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ αἰσχύνομαι λέγων· τὸ δ' Ἐὰν μένητε παρ' ἐμοί, ἀποδώσω, εὖ ἴστε, αἰσχυνοίμην ἂν εἰπεῖν· νομίζω γὰρ ἑμαυτὸν εἰκέναι λέγοντι ταῦτα ἔνεκα τοῦ ὑμᾶς μᾶλλον ἐθέλειν παρ' ἐμοὶ καταμένειν. ἀντὶ δὲ τούτου τάδε λέγω· ἐγὼ γὰρ ὑμῖν, κἂν ἤδη ἀπίητε Κυαξάρῃ πειθόμενοι, ὅμως, ἂν ἀγαθόν τι πράξω, πειράσομαι οὕτω
22 ποιεῖν, ὥστε καὶ ἐμὲ ὑμᾶς ἐπαινεῖν. οὐ γὰρ δὴ αὐτός γε ἄπειμι, ἀλλὰ καὶ Ὑρκανίοις τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς, ἃς ἔδωκα, ἐμπεδώσω καὶ οὐποτε τούτους προδιδούς ἀλώσομαι, καὶ τῷ νῦν διδόντι Γωβρύα καὶ τείχη ἡμῖν καὶ χώραν καὶ δύναμιν πειράσομαι ποιεῖν μὴ μεταμελῆσαι τῆς πρὸς

εἶ — ἀσθενήσεις. S. zu I, 3, 10. — μηδενὸς ἂν δέοιτο, nichts, was in jedem einzelnen Krankheitsfalle nöthig wäre, entbehrte; vorher εἶη ohne ἂν. — καὶ ἴσως, und — wohl, mit urbaner Ironie. Vergl. VI, 1, 6.

19. τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu III, 3, 12.

20. ἐμοὶ — ἐμοὶ — ἐμὲ — ἐμοί, mit Nachdruck wie Oecon. II, 4: τὰ μὲν γὰρ ἐμά, ἔφη, ἱκανά ἐστιν ἐμοὶ παρέχειν τὰ ἐμοὶ ἀρκοῦντα· εἰς δὲ τὸ σὸν σχῆμα, ὃ σὺ περιβέβλησαι, καὶ τὴν σὴν δόξαν, οὐδ' εἰ τρεῖς ὅσα νῦν κέκτησαι προσγέναιτό σοι, οὐδ' ὥς ἂν ἱκανά μοι δοκεῖ εἶναί σοι.

21. εἰ μὴ ἀδικῶ, d. i.: so gewiss als ich nicht ungerecht bin. — αἰσχυνοίμην ἂν εἰπεῖν, vorher das Participium; denn jenes sagt er wirklich, dieses unterlässt er zu sagen. B. §. 144. 6. K. §. 311. 14. R. §. 129. 4. a. — ἑμαυτὸν εἰκέναι. Ueber den Accusativ s. zu III, 2, 20. ἑμαυτὸν ist: gerade ich. Etwas anderes wäre es, wenn Euch ein Anderer den Vorschlag machte. — γὰρ nach ἐγώ: nämlich. — Κυαξάρῃ πειθόμενοι. S. IV, 5, 18.

22. προδιδούς ἀλώσομαι. Vergl. II, 2, 22. — Γωβρύα hängt ab von μεταμελῆσαι.

ἐμὲ ὁδοῦ. καὶ τὸ μέγιστον δὴ, θεῶν οὕτω διδόντων περι- 23
φανῶς ἀγαθὰ καὶ φοβοίμην ἂν αὐτοὺς καὶ αἰσχυνοίμην
ἀπολιπὼν ταῦτα εἰκῇ ἀπελθεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν οὕτως, ἔφη,
ποιήσω· ὑμεῖς δὲ ὅπως γινώσκετε, οὕτω καὶ ποιεῖτε, καὶ
ἐμοὶ εἶπατε ὅτι ἂν ὑμῖν δοκῇ. ὁ μὲν οὕτως εἶπε. 24

Πρῶτος δ' ὁ φήσας ποτὲ συγγενῆς τοῦ Κύρου εἶναι
εἶπεν, Ἀλλ' ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ· βασιλεὺς γὰρ ἔμοιγε
δοκεῖς φύσει πεφυκέναι οὐδὲν ἥττον ἢ ὁ ἐν τῷ σμήνῃ
φυόμενος τῶν μελιττῶν ἡγεμών· ἐκείνῳ τε γὰρ αἱ μέ-
λιτται ἐκοῦσαι μὲν πείθονται, ὅπου δ' ἂν μένη, οὐδεμία
ἐντεῦθεν ἀπέρχεται· ἐὰν δέ που ἐξίῃ, οὐδεμία αὐτοῦ ἀπο-
λείπεται· οὕτω δεινὸς τις ἔρως αὐταῖς τοῦ ἄρχεσθαι ὑπ'
ἐκείνου ἐγγίγνεται· καὶ πρὸς σὲ δέ μοι δοκοῦσι παραπλη- 25
σίως πως οἱ ἄνθρωποι οὗτοι διακεῖσθαι. καὶ γὰρ εἰς Πέρ-
σας ὅτε παρ' ἡμῶν ἀπήεις, τίς Μήδων ἢ νέος ἢ γέρον σου
ἀπελείφθη τὸ μή σοι ἀκολουθεῖν ἔσται Ἀστυάγης ἡμᾶς ἀπέ-
στρεψεν; ἐπειδὴ δ' ἐκ Περσῶν βοηθὸς ἡμῖν ὠρμήθης,
σχεδὸν αὖ ἑωρῶμεν τοὺς φίλους σου πάντας ἐθελουσίους
συνεπομένους. ὅτε δ' αὖ τῆς δεῦρο στρατείας ἐπεθύμησας,
πάντες σοι Μῆδοι ἐκόντες ἠκολούθησαν. νῦν δ' αὖ οὕτως 26
ἔχομεν, ὥς σὺν μὲν σοὶ ὅμως καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντες θαρ-
ροῦμεν, ἄνευ δὲ σοῦ καὶ οἴκαδε ἀπιέναι φοβούμεθα. οἱ μὲν
οὖν ἄλλοι ὅπως ποιήσουσιν αὐτοὶ ἐροῦσιν· ἐγὼ δέ, ὦ Κύρε,

23. τὸ μέγιστον, Apposition zu dem folgenden Gedanken. S. zu III, 1, 1. — θεῶν διδόντων — αὐτοῦς. S. zu καλῆς δοξάσης §. 15.

24. ὁ φήσας ποτέ, Artabazus. S. I, 4, 27. — ἐγὼ μὲν. Der Gedanke, den Artabazus aussprechen will, findet erst §. 26 zu Ende seinen Abschluss. — φύσει, das auch sonst dem φύεσθαι wie VIII, 7, 13 beigelegt wird, durfte hier nicht wohl fehlen wegen des folgenden Vergleichs; es heisst: du scheinst mir eingeborner König, ohne φύσει: zum König geboren. — που ἐξίῃ, prägnant für ποι ἐξίῃ καὶ ἐνθα ἢ. Vergl. Ages. VI, 6: ὅπου βουληθεῖεν ἐξελθεῖν. Unten V, 4, 15. VII, 5, 68. VIII, 3, 23.

25. καὶ πρὸς σὲ δέ entspricht dem vorhergehenden ἐκείνῳ τε kräftiger als bloss καὶ πρὸς σέ. S. zu I, 1, 2 und vergl. Mem. I, 1, 3: οὗτοί τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν —, καὶ ἐκεῖνος δὲ οὕτως ἐνόμιζεν. — τὸ μή — ἀκολουθεῖν. S. zu I, 6, 32. σοῦ ἀπελείφθη hat nämlich negativen Sinn und ist etwa soviel als ἀπηγόρευσε. Darauf, dass auch die Frage hier negativen Sinn hat, ist keine Rücksicht genommen; sonst müsste hier, wie I, 6, 32, μὴ οὐ stehen. — ἀπέστρεψεν, revocavit (ex itinere).

26. ὥς, consecutiv. — ὅμως. S. zu ἔπειτα I, 2, 2. Vor das Participium gestellt hebt es den Gegensatz zu ihm noch mehr hervor. Ebenso VI, 4, 6. VIII, 2, 21. Oecon. II, 4: Κατὰ οὕτως ἐγνωκὼς σὺ μὲν οὐχ ἡγή

καὶ ὧν ἐγὼ κρατῶ καὶ μενοῦμεν παρὰ σοὶ καὶ ὁρῶντες δὲ ἀνεξόμεθα καὶ καρτερήσομεν ὑπὸ σοῦ εὐεργετούμενοι.

- 27 Ἐπὶ τούτῳ ἔλεξεν ὁ Τιγράνης ὧδε· Σὺ, ἔφη, ὦ Κύρε, μήποτε θαυμάσης, ἂν ἐγὼ σιωπῶ· ἡ γὰρ ψυχὴ, ἔφη, οὐχ ὥς βουλεύσουςα παρεσκεύασται, ἀλλ' ὥς ποιήσουςα ὅ,τι
28 ἂν παραγγέλλῃς. ὁ δὲ Ὑρκάνιος εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ μὲν, ὦ Μῆδοι, εἰ νῦν ἀπέλθοιτε, δαίμονος ἂν φαίην τὴν ἐπιβουλήν εἶναι τὸ μὴ εἶσαι ὑμᾶς μέγα εὐδαίμονας γενέσθαι· ἀνθρώπινη δὲ γνώμη τίς ἂν ἢ φευγόντων τῶν πολεμίων ἀποτρέποιτο ἢ ὅπλα παραδιδόντων οὐκ ἂν λαμβάνοι ἢ ἑαυτοὺς διδόντων καὶ τὰ ἑαυτῶν οὐκ ἂν δέχοιτο, ἄλλως τε καὶ τοῦ ἡγεμόνος ἡμῖν ὄντος τοιούτου, ὅς ἐμοὶ δοκεῖ, ὥς ὁμνυμι ὑμῖν πάντας τοὺς θεούς, εὖ ποιῶν ἡμᾶς μᾶλλον ἢδεσθαι
29 ἢ ἑαυτὸν πλουτίζων. ἐπὶ τούτῳ πάντες οἱ Μῆδοι τοιάδ' ἔλεγον· Σὺ, ὦ Κύρε, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς καὶ οἴκαδε, ὅταν ἀπιέναι καιρὸς δοκῇ, σὺν σοὶ ἡμᾶς ἄγε. ὁ δὲ Κύρος ἀκούσας ἐπηύξατο, Ἄλλ' ὦ Ζεῦ μέγιστε, αἰτοῦμαί σε,
30 δὸς τοὺς ἐμὲ τιμῶντας νικῆσαί με εὖ ποιοῦντα. ἐκ τούτου ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἄλλους φυλακὰς καταστήσαντας ἀμφ' αὐτοὺς ἥδη ἔχειν, τοὺς δὲ Πέρσας διαλαβεῖν τὰς σκηνάς,

προσδεῖσθαι χρημάτων; — ὁρῶντες — εὐεργετούμενοι, in der Form des Scherzes eine Schmeichelei, wie wir etwa sagen: ich denke, wir werden's ja wohl bei dir aushalten.

27. ψυχὴ, wie der Römer sein animus so oft braucht statt der Person: denn ich bin nicht gewillt zu —.

28. δαίμονος — εὐδαίμονας. Man bemerke das Wortspiel in den Gegensätzen. Vergl. Mem. I, 1, 9: τοὺς δὲ μηδὲν τῶν τοιούτων οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, — δαιμονᾶν ἔφη. Ueber μέγα = μάλα s. zu III, 1, 27. — ἀνθρώπινη — γνώμη, nach menschlicher Berechnung; denn möglicherweise kann der Entschluss zu bleiben auch zum Unglück ausschlagen. — ὥς ὁμνυμι. Dieselbe Wendung, aber parenthetisch, daher ohne ὥς, V, 4, 31.

30. ἀμφ' αὐτοὺς — ἔχειν, sich

mit sich beschäftigen, d. h. sich pflegen.

II. Inhalt: Cyrus zieht mit den Persischen Reitern in strenger Marschordnung nach der Burg des Gobryas. Diese findet er sehr fest. Gobryas beschenkt ihn und die Seinen und stellt ihm seine Tochter, die ebenfalls um Rache am Assyrier fleht, zur Verfügung. Darauf Abendessen im Lager des Cyrus, wo Gobryas die Einfachheit u. Mässigkeit der Perser bewundert. Am anderen Morgen wird aufgebrochen und Cyrus berathet mit Gobryas und dem Hyrkanier, wie sie ihre Macht durch Gewinnung noch anderer Feinde des Assyriers verstärken können. Zu diesem Zwecke schlägt Cyrus vor auf die Hauptmacht des Feindes, die bei Babylon steht, loszugehen, und beweist, dass dieser Weg, den Gobryas für zu gefährlich hielt, unter allen der sicherste ist.

τοῖς μὲν ἵππευσι τὰς τούτοις προπούσας, τοῖς δὲ πεζοῖς τὰς τούτοις ἄρκούσας· καὶ οὕτω καταστήσασθαι ὅπως ποι-
οῦντες οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς πάντα τὰ δέοντα φέρωσιν εἰς τὰς
τάξεις τοῖς Πέρσαις καὶ τοὺς ἵππους τεθεραπευμένους παρ-
έχωσι, Πέρσαις δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ἔργον ἢ τὰ πρὸς τὸν πό-
λεμον ἐκπονεῖν. ταύτην μὲν οὖν οὕτω διῆγον τὴν ἡμέραν.

Πρῶτ' δ' ἀναστάντες ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν, Κύ- II.
ρος μὲν ἐφ' ἵππου καὶ οἱ Περσῶν ἵππεῖς γεγεννημένοι εἰς
δισχιλίους· οἱ δὲ τὰ τούτων γέρεα καὶ τὰς κοπίδας ἔχον-
τες ἐπὶ τούτοις εἶποντο, ἴσοι ὄντες τὸν ἀριθμόν· καὶ ἡ
ἄλλη δὲ στρατιὰ τεταγμένη ἐπορεύετο. ἕκαστον δ' ἐκέλευσε
τοῖς καινοῖς ἑαυτῶν θεράπουσιν εἰπεῖν, ὅτι ὅστις ἂν αὐτῶν
ἢ τῶν ὀπισθοφυλάκων φαίνεται ὀπισθεν ἢ τοῦ μετώπου
πρόσθεν ἢ ἢ κατὰ πλάγια ἔξω τῶν ἐν τῇ τάξει ὄντων ἀλί-
σκηται, κολασθήσεται. δευτεραῖοι δὲ ἀμφὶ δείλην γίννονται 2
πρὸς τῷ Γωβρύου χωρίῳ, καὶ ὁρῶσιν ὑπερίσχυρόν τε τὸ
ἔρυμα καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν πάντα παρεσκευασμένα, ὥς ἂν
κράτιστα ἀπομάχοιτο· καὶ βοῦς δὲ πολλοὺς καὶ πάμπολλα
πρόβατα ὑπὸ τὰ ἔρυμνά προσηγμένα ἑώρων. πέμπας δ' ὁ 3
Γωβρύας πρὸς τὸν Κύρον ἐκέλευσε περιελάσαντα ἰδεῖν, ἢ
ἢ πρόσοδος εὐπετεστάτη, εἶσω δὲ πέμψαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν
πιστῶν τινας, οἵτινες αὐτῷ τὰ ἔνδον ἰδόντες ἀπαγγελοῦσιν.
οὕτω δὲ ὁ Κύρος αὐτὸς μὲν τῷ ὄντι βουλόμενος ἰδεῖν, εἴ 4
πῃ εἴη αἰρέσιμον τὸ τεῖχος, ἢ ψευδὴς φαίνοιτο ὁ Γωβρύας,
περιήλαυνε πάντοθεν, ἑώρα τε ἰσχυρότερα πάντα ἢ προσ-
ελθεῖν· οὓς δ' ἐπεμψε πρὸς Γωβρύαν, ἀπήγγελλον τῷ
Κύρῳ, ὅτι τοσαῦτα εἴη ἔνδον ἀγαθὰ, ὅσα ἐπ' ἀνθρώπων

1. ἐπορεύοντο πρὸς Γωβρύαν. S. IV, 6, 10. — οἱ — ἔχοντες. S. IV, 5, 58. — κολασθήσεται. Die θερά-
ποντες sollten ihren Platz nirgends
anders als hinter den Reitern, denen
sie zugeordnet waren, haben.

2. δευτεραῖοι. S. B. §. 123. 6. K.
§. 264. 3. R. §. 100. 2. Bem. — ὑπὸ
τὰ ἔρυμνά, um da vor dem Feinde
(dem Assyrier) in Sicherheit zu sein.

3. ἢ — εὐπετεστάτη, ironisch: Cy-
rus soll sich überzeugen, dass der
Platz ringsum fest ist.

4. ἢ ψευδὴς φαίνοιτο, oder Go-
bryas als Lügner befunden
werde, insofern die Worte ἢ — εὐ-
πετεστάτη den eben angegebenen Sinn
geben. Andere schreiben ohne alle
Noth εἴ für ἢ. — ἢ προσελθεῖν, als
um —, als dass man, wofür das
Gewöhnlichere wäre ἢ ὥστε προσελ-
θεῖν. Auch nach einem Positiv ist der
Infin. mit ὥς oder ὥστε üblicher als
der blosse Infin. S. aber die zu I, 5,
11 angeführten Stellen. — ἀγαθὰ.
Sie werden §. 5 einzeln angeführt.
— ὅσα — ἐπιλιπεῖν. S. I, 2, 3 zu

γενεάν, ὥς σφίσι δοκεῖν, μὴ ἂν ἐπιλιπεῖν τοὺς ἐνδον ὄντας.
 5 ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν φροντίδι ἦν, ὅ,τι ποτὲ εἴη ταῦτα, ὁ δὲ
 Γωβρύας αὐτός τε ἐξήει πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἐνδοθεν πάντας
 ἐξῆγε φέροντας οἶνον, ἄλφιστα, ἄλευρα, ἄλλους δὲ ἐλαύνον-
 τας βοῦς, αἰγας, οἷς, σῦς, καὶ εἴ τι βρωτόν, πάντα ἱκανὰ
 6 προσῆγον, ὥς δειπνῆσαι πᾶσαν τὴν σὺν Κύρῳ στρατιάν. οἱ
 μὲν δὴ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες διήρουν τε ταῦτα καὶ ἐδειπνο-
 ποιοῦν. ὁ δὲ Γωβρύας, ἐπεὶ πάντες αὐτῷ οἱ ἄνδρες ἔξω ἦσαν,
 εἰσιέναι τὸν Κῦρον ἐκέλευσεν ὅπως νομίζοι ἀσφαλέστατον.
 προεισπέμψας οὖν ὁ Κῦρος προσκόπους καὶ δύναμιν καὶ αὐ-
 τὸς οὕτως εἰσῆει. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθεν, ἀναπεπταμένους ἔχων τὰς
 πύλας παρεκάλει τοὺς φίλους πάντας καὶ ἄρχοντας τῶν μεθ'
 7 ἑαυτοῦ. ἐπειδὴ δὲ ἐνδον ἦσαν, ἐκφέρων ὁ Γωβρύας φιάλας
 χρυσᾶς καὶ πρόχους καὶ κάλπιδας καὶ κόσμον παντοῖον καὶ
 δαρεικοὺς ἀμέτρους τινὰς καὶ πάντα καλὰ πολλὰ, καὶ τέλος
 τὴν θυγατέρα, δεινόν τι κάλλος καὶ μέγεθος, πενθικῶς δ'
 ἔχουσιν τοῦ ἀδελφοῦ τεθνηκότος, ἐξάγων ὧδε εἶπεν· Ἐγώ
 σοι, ὦ Κῦρε, τὰ μὲν χρήματα ταῦτα δωροῦμαι, τὴν δὲ θυγα-
 τέρα ταύτην ἐπιτρέπω διαθέσθαι ὅπως ἂν σὺ βούλῃ· ἱκετεύο-
 μεν δέ, ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν τοῦ υἱοῦ, αὕτη δὲ νῦν τοῦ ἀδελ-
 φοῦ τιμωρὸν γενέσθαι σε.

8 Ὁ δὲ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπεν, Ἄλλ' ἐγὼ σοὶ μὲν καὶ
 τότε ὑπεσχόμην ἀψευδοῦντός σου τιμωρήσειν εἰς δύναμιν·
 νῦν δὲ ὅτε σε ἀληθεύοντα ὁρῶ, ἤδη ὀφείλω τὴν ὑπόσχεσιν·

οἱοι. — ἐπ' ἀνθρώπων γενεάν, auf ein Menschenalter.

5. ὅ,τι ποτέ, quid tandem. Cyrus war wohl unbesorgt um die Treue des Gobryas, wusste aber zunächst nicht, wie die ihm von jenem bereitete Ueberraschung enden würde. — τοὺς ἐνδοθεν — ἐξῆγε. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — ἄλλους δέ, partitive Apposition zu πάντας. S. zu I, 1, 1. III, 2, 12. — εἴ τι, si quid oder quidquid — erat.

6. ἀσφαλέστατον, näml. εἶναι. — οὕτως. Selbst wenn das Participium kurz vorhergeht, steht mitunter das οὕτως, von dem zu I, 2, 2 die Rede war. Vergl. Mem. IV, 8, 11 zu Ende: εἰ δέ τῳ μὴ ἀρέσκει ταῦτα, παρα-

βάλλων τὸ ἄλλων ἦθος πρὸς ταῦτα οὕτω κρινέτω.

7. ἀμέτρους τινὰς. Ueber τινὰς s. zu I, 1, 1. — πάντα καλὰ πολλὰ, alles mögliche Schöne in Menge. — κάλλος καὶ μέγεθος, concret: eine Schönheit. Pape führt an Lucian. D. Mort. 18, 1: Ἐλένη καὶ Ἀήδα καὶ ὅλως τὰ ἀρχαῖα κάλλη πάντα. Wegen μέγεθος s. zu V, 1, 5. — ἐπιτρέπω διαθέσθαι. Vergl. IV, 6, 9: νῦν δέ σοι δίδωμι βουλευσασθαι καὶ περὶ ταύτης. — ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν. S. IV, 6, 2. 7.

8. σοὶ μὲν. Als Gegensatz schwebt ταύτῃ δέ, der Tochter, vor. — καὶ τότε, auch damals (IV, 6, 8), sowie ich

καὶ ταύτῃ ὑπισχνουμαι τὰ αὐτὰ ταῦτα σὺν θεοῖς ποιήσειν. καὶ τὰ μὲν χρήματα ταῦτα, ἔφη, ἐγὼ μὲν δέχομαι, δίδωμι δ' αὐτὰ τῇ παιδὶ ταύτῃ καὶ κείνῳ, ὅς ἂν γήμῃ αὐτήν. ἐν δὲ δῶρον ἄπειμι ἔχων παρὰ σοῦ, ἄνθ' οὐ οὐδ' ἂν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, εἰ καὶ πλεῖστά ἐστιν, οὐδὲ τὰ πανταχοῦ ἀντὶ τούτου οὐ σύ μοι δεδώρησαι ἥδιον ἂν ἔχων ἀπέλθοιμι. καὶ ὁ Γωβρύας θαν- 9 μάσας τε, τί τοῦτ' εἶη, καὶ ὑποπτεύσας, μὴ τὴν θυγατέρα λέγοι, οὕτως ἤρετο, Καὶ τί τοῦτ' ἐστίν, ἔφη, ὦ Κῦρε; καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ἔφη, ἐγώ, ὦ Γωβρύα, πολλοὺς μὲν οἶμαι εἶναι ἀνθρώπους, οἳ οὔτε ἀσεβεῖν ἂν θέλοιεν οὔτε ἀδικεῖν οὔτε ἂν ψεύδοιντο ἐκόντες εἶναι. διὰ δὲ τὸ μηδένα αὐτοῖς ἡθελῆκεναι προέσθαι μήτε χρήματα πολλὰ μήτε τυραννίδα μήτε τείχη ἐρυμνὰ μήτε τέκνα ἀξιέραστα, ἀποθνήσκουσι πρότερον πρὶν δῆλοι γίνεσθαι οἳ οἱ ἦσαν. ἐμοὶ δὲ σὺ νυνὶ 10 καὶ τείχη ἐρυμνὰ καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν καὶ δύναμιν τὴν σὴν καὶ θυγατέρα ἀξιόκνητον ἐγχειρίσας πεποίηκας με δῆλον γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις ὅτι οὗτ' ἂν ἀσεβεῖν περὶ ξένους θέλοιμι οὗτ' ἂν ἀδικεῖν χρημάτων ἔνεκα οὔτε συνθήκας ἂν ψευδοίμην ἐκὼν εἶναι. τούτων ἐγώ, εὖ ἴσθι, ἕως ἂν ἀνὴρ 11 δίκαιος ὦ καὶ δοκῶν εἶναι τοιοῦτος ἐπαινῶμαι ὑπ' ἀνθρώπων, οὔποτ' ἐπιλήσομαι, ἀλλὰ πειράσομαί σε ἀντιτιμῆσαι πᾶσι τοῖς καλοῖς. καὶ ἀνδρὸς δ', ἔφη, τῇ θυγατρὶ μὴ φοβοῦ, ὥς ἀπο- 12

es jetzt erfüllen werde. — ἄπειμι ἔχων, aufero. — οὐδὲ τὰ πανταχοῦ. Die Kraft der Steigerung, die in diesen Worten liegt, giebt Veranlassung, dass die Construction, wie sie mit ἄνθ' οὐ begonnen war, aufgegeben wird und hier von Neuem anhebt, so dass die Worte ἀντὶ τούτου οὐ σύ μοι δεδώρησαι Platz finden als ob ἄνθ' οὐ nicht vorausgegangen wäre.

9. μὴ nach ὑποπτεύσας drückt nicht die Besorgniss aus, Cyrus möchte die Tochter mitnehmen wollen, wie aus IV, 6, 9 z. E. zu ersehen ist, sondern nur den Zweifel, ob er den Cyrus nicht etwa falsch verstehe. — Ὅτι — ἐγώ. Es besteht darin, dass ich —. Doch wird das, was Cyrus eigentlich meint, erst im folg. §. ausgesprochen: du giebst mir die glänzendste Gelegenheit, mich aller Welt als redlichen Mann zu zei-

gen, wozu aber der Gedanke hier die nöthige Voraussetzung enthält: der grosse Werth deiner Gabe liegt darin, dass diese Gelegenheit nur wenigen zu Theil wird. Es verhält sich also hier mit ὅτι wie V, 1, 6 mit γάρ. Vergl. §. 20. — ἐκόντες εἶναι. S. zu II, 2, 15. — ἦσαν, das Imperfect, weil ἀποθνήσκουσι das Resultat einer Erfahrung ausspricht, die der Vergangenheit angehört, oder auch weil der Sterbende sein Leben bereits hinter sich hat. Ueber δῆλοι — οἳ οἱ u. §. 10 με δῆλον — ὅτι s. zu I, 4, 2.

10. συνθήκας ψεύδεσθαι. S. VI, 1, 11. Ages. I, 11: ἃ ὥμοσεν, εὐθὺς ἐψεύσατο. §. 12: συνθήκας μὴ ψευδόμενον.

12. φοβοῦ, ὥς, sei ohne Sorge, wie —. Also ὥς wie nach ἐπιμελεῖσθαι, ἀπορεῖν u. ähnl. Verben. Vergl.

- ρήσεις ἀξίου ταύτης· πολλοὶ γὰρ καγαθοὶ φίλοι εἰσὶν ἐμοί, ὧν τις γαμεῖ ταύτην· εἰ μέντοι χρήμαθ' ἔξει τοσαῦτα, ὅσα δίδως ἢ καὶ ἄλλα πολλαπλάσια τούτων, οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν· σὺ μέντοι εὖ ἴσθι, ὅτι εἰσὶ τινες αὐτῶν, οἳ ὧν μὲν σὺ δίδως χρημάτων οὐδὲ μικρὸν τούτων ἔνεκά σε μᾶλλον θαυμάζουσιν· ἐμὲ δὲ ζηλοῦσι νυνὶ καὶ εὐχονται πᾶσι θεοῖς γενέσθαι ποτὲ ἐπιδείξασθαι, ὥς πιστοὶ μὲν εἰσιν οὐδὲν ἥττον ἐμοῦ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ πολεμίοις ὥς οὐποτ' ἂν ὑφείντο ζῶντες, εἰ μή τις θεὸς βλάπτοι· ἀντὶ δ' ἀρετῆς καὶ δόξης ἀγαθῆς ὅτι οὐδ' ἂν τὰ Σύρων πρὸς τοῖς σοῖς καὶ Ἀσσυρίων πάντα προέλοινο·
13 το· τοιοῦτους ἴσθι ἄνδρας ἐνταῦθα καθημένους. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπε γελάσας, Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, δεῖξον δὴ μοι, ποῦ οὗτοί εἰσιν, ἵνα σε τούτων τινὰ αἰτήσωμαι παῖδά μοι γενέσθαι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Οὐδὲν ἐμοῦ σε δεήσει πυνθάνεσθαι, ἀλλ' ἂν σὺν ἡμῖν ἔπῃ, αὐτὸς σὺ ἔξεις καὶ ἄλλῳ δεικνύναι αὐτῶν ἕκαστον.
14 Τοσαῦτ' εἰπὼν δεξιάν τε λαβὼν τοῦ Γωβρύου καὶ ἀναστὰς ἐξῆει, καὶ τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἐξῆγεν ἅπαντας· καὶ πολλὰ δεομένου τοῦ Γωβρύου ἔνδον δειπνεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐδείπνει καὶ τὸν Γωβρύαν σὺνδειπνον παρ-
15 ἔλαβεν. ἐπὶ στιβάδος δὲ κατακλινεὶς ἤρετο αὐτὸν ὧδε· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πότερον οἶε σοὶ εἶναι πλείω ἢ ἑκάστῳ ἡμῶν στρώματα; καὶ ὅς εἶπεν, Ὑμῖν νῆ Δί' εὖ οἶδ' ὅτι, ἔφη, καὶ στρώματα πλείω ἐστὶ καὶ κλῖναι, καὶ οἰκία γε πολὺ μείζων ἢ ὑμετέρα τῆς ἐμῆς, οἳ γε οἰκία μὲν χρῆσθε γῆ τε καὶ οὐρανῷ, κλῖναι δ' ὑμῖν εἰσιν ὅπόσαι εὐναὶ γένοιντ' ἂν ἐπὶ γῆς· στρώματα δὲ νομίζετε οὐχ ὅσα πρόβατα φύει ἔρια, ἀλλ'

VI, 2, 30. — εὐχονται — γενέσθαι ποτέ, precantur —, ut contingat sibi aliquando, ut —. So scheint γίγνεσθαι mitunter pleonastisch zu stehen: Oecon. XVII, 3: ἃ γὰρ ὁ θεὸς διδάσκει —, οὕτω γίγνεται ὁμονοεῖν. Anab. I, 8, 13, auch mit folgendem ὥστε wie Anab. V, 6, 30. Die chiasmatische Ordnung der Satztheile in den Worten ὥς πιστοὶ μὲν — ζῶντες bedingt die Stellung von μὲν und δέ und des zweiten ὥς. Auch ὅτι im Folgenden tritt hinter die Tonwörter.

13. παῖδά μοι γενέσθαι, epexege-

tisch zu τινά: dass er mir ein Sohn werde.

15. κατακλινεῖς kommt bei Xen., der sonst den Aor. I. braucht, nur an dieser Stelle, wohl aber bei anderen gleichzeitigen Schriftstellern vor. — οἳ γε, wobei ἡ ὑμῶν statt ἡ ὑμετέρα vorschwebte. — κλῖναι δ' ὑμῖν, statt οἳ δὲ κλῖναι, nach dem bekannten Gebrauch, statt eines zweiten Relativs, wenn es nicht ganz wegbleibt wie VIII, 5, 19, ein demonstratives (III, 1, 38. VIII, 1, 46) oder persönliches Pronomen in einem selbst-

ὅσα φρούγανα ὄρη τε καὶ πεδία ἀνίησι. τὸ μὲν δη πρῶτον συν- 16
 δειπνῶν αὐτοῖς ὁ Γωβρύας καὶ ὄρῶν τὴν φανλότητα τῶν πα-
 ρατιθεμένων βρωμάτων πολὺ σφᾶς ἐνόμιζεν ἐλευθεριωτέρους
 εἶναι αὐτῶν· ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν μετριοτήτητα τῶν συσσί- 17
 των· ἐπ' οὐδενὶ γὰρ βρώματι οὐδὲ πόματι Πέρσης ἀνὴρ τῶν
 πεπαιδευμένων οὔτ' ἂν ὄμμασιν ἐκπεπληγμένος καταφανῆς
 γένοιτο οὔτε ἀρπαγῇ οὔτε τῷ νῷ μὴ οὐχὶ προσκοπεῖν ἄπερ
 ἂν καὶ μὴ ἐπὶ σίτῳ ὦν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἵππικοι διὰ τὸ μὴ τα-
 ράττεσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων δύνανται ἅμα ἵππεύοντες καὶ ὄραν
 καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν τὸ δέον, οὕτω καὶ οἱ ἐπὶ τῷ σίτῳ
 οἴονται δεῖν φρόνιμοι καὶ μέτριοι φαίνεσθαι· τὸ δὲ κεκινῆ-
 σθαι ὑπὸ τῶν βρωμάτων καὶ τῆς πόσεως πάννυ αὐτοῖς ὑικὸν
 καὶ θηριῶδες δοκεῖ εἶναι· ἐνενόησε δὲ αὐτῶν καί, ὥς ἐπηρώ- 18
 των ἀλλήλους τοιαῦτα, οἷα ἐρωτηθῆναι ἥδιον ἢν ἢ μή, καὶ
 ὥς ἔσκαπτον, οἷα σκωφθῆναι ἥδιον ἢν ἢ μή· ἅ τε ἔπαιζον
 ὥς πολὺ μὲν ὕβρεως ἀπῆν, πολὺ δὲ τοῦ αἰσχροῦ τι ποιεῖν,
 πολὺ δὲ τοῦ χαλεπαίνεσθαι πρὸς ἀλλήλους. μέγιστον δ' αὐ- 19
 τῷ ἔδοξεν εἶναι τὸ ἐν στρατείᾳ ὄντας τῶν εἰς τὸν αὐτὸν κίν-
 δυνον ἐμβαινόντων μηδενὸς οἴεσθαι δεῖν πλείω παρατίθε-
 σθαι, ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν ἡδίστην εὐωχίαν εἶναι τοὺς συμ-

ständigen Satze eintreten zu lassen.
 K. §. 334. 1. R. §. 123. Anm. 6.

16. σφᾶς, er und seine Leute.

17. ἐπεὶ δὲ κατενόησε — συσσί-
 των. Der Nachsatz? er ist über dem
 langen Erklärungssatz, der hier folgt,
 gleichsam in Vergessenheit gekom-
 men und ist dem Sinn nach etwa in
 den Worten εἰπεῖν λέγεται, Οὐκέτι
 θαυμάζω κ. τ. λ. im §. 20 enthalten.
 — ἀρπαγῇ, wofür auch ταῖς χερσίν
 stehen konnte. — μὴ οὐχί. S. zu I,
 6, 32 und V, 1, 25. ἐκπεπληγμέ-
 νος hat nämlich den Sinn: beschäf-
 tigt, gefesselt, impeditus. — ἄπερ ἂν
 — ὦν, näml. προσκοποίη. — φρό-
 νιμοι καὶ μέτριοι, von ἐκεῖνοι attra-
 hirt trotz des δεῖν, wie Demosth. de
 fals. leg. p. 414, 15: ἡγούμην πρῶ-
 τος αὐτὸς περιεῖναι δεῖν αὐτῶν καὶ
 μεγαλοψυχότερος φαίνεσθαι und
 Xen. Hier. II, 8: αὐτοί τε γοῦν ὠ-
 πλισμένοι οἴονται ἀνάγκην εἶναι
 διάγειν καὶ ἄλλους ὀπλοφόρους ἀεὶ

συμπεριάγεσθαι, zu welcher Stelle
 ich Mehreres der Art angeführt habe.

18. ἐνενόησε αὐτῶν καί, ὥς. Vergl.
 VIII, 1, 40. Mem. I, 1, 12: καὶ πρῶ-
 τον μὲν αὐτῶν ἐσκόπει, πότῃρα —
 ἔρχονται. Hellen. VII, 5, 8: ἐπαινῶ
 αὐτοῦ, ὅτι — ἐποιήσατο, wo überall
 der transitive Satz als ein substan-
 tivischer Begriff den vorausgehenden
 Genitiv regiert. Die Schilderung der
 Mahlzeit entspricht ganz der Beschrei-
 bung der Spartanischen φειδίτια in
 de re publ. Laced. V, 6. Plutarch.
 Lycurg. XII. S. d. Einleit. §. 23. Anm.

19. μηδενὸς — πλείω, nach der
 bekannten Kürze bei Vergleichen:
 sich nicht mehr vorsetzen zu
 lassen als irgend ein anderer,
 nämlich: vor sich hatte, was sich
 leicht aus παρατίθεσθαι ergibt.
 Diese Auffassung liegt wohl näher als
 den Genitiv statt ἢ mit dem Dativ in
 dem Sinne zu nehmen: sich nicht mehr
 als irgend einem anderen vorsetzen
 zu lassen. — τοὺς συμμάχεσθαι μέλ-

- 20 μάχεσθαι μέλλοντας ὅτι βελτίστους παρασκευάζειν. ἥνίκα δὲ Γωβρύας ὡς εἰς οἶκον ἀπιὼν ἀνίστατο, εἰπεῖν λέγεται, Οὐκ-
 ἔτι θαυμάζω, ὦ Κῦρε, εἰ ἐκπώματα μὲν καὶ ἱμάτια καὶ χρυ-
 σίον ἡμεῖς ὑμῶν πλέονα κεκτήμεθα, αὐτοὶ δὲ ἐλάττονος ὑμῶν
 ἄξιοί ἐσμεν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπιμελούμεθα, ὅπως ἡμῖν ταῦτα
 ὡς πλεῖστα ἔσται, ὑμεῖς δὲ μοι δοκεῖτε ἐπιμέλεσθαι, ὅπως
 21 αὐτοὶ ὡς βέλτιστοι ἔσεσθε. ὁ μὲν ταῦτ' εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος,
 "Αγ", ἔφη, ὦ Γωβρύα, ὅπως πρῶτ' ἐπαρῆς ἔχων τοὺς ἱππέας
 ἐξωπλισμένους, ἵνα τὴν δύναμίν σου ἴδωμεν, καὶ ἅμα διὰ
 τῆς σῆς χώρας ἄξεις ἡμᾶς, ὅπως ἂν εἰδῶμεν ἅ τε δεῖ φίλια καὶ
 πολέμια νομίζειν.
- 22 Τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες ἀπῆλθον ἑκάτεροι ἐπὶ τὰ
 προσήκοντα.

Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρῆν ὁ Γωβρύας ἔχων τοὺς ἱπ-
 πέας, καὶ ἡγεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος, ὥσπερ προσήκει ἀνδρὶ ἄρ-
 χοντι, οὐ μόνον τῷ πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν προσεῖχε τὸν νοῦν,
 ἀλλ' ἅμα προῖων ἐπεσκοπεῖτο, εἰ δυνατὸν εἴη τοὺς πολε-
 23 μίους ἀσθενεστέρους ποιεῖν ἢ αὐτοὺς ἰσχυροτέρους. καλέσας
 οὖν τὸν Ὑρκάνιον καὶ τὸν Γωβρύαν, τούτους γὰρ ἐνόμιζεν
 εἰδέναι μάλιστα ὧν αὐτὸς ὥετο δεῖσθαι μαθεῖν, Ἐγὼ τοι, ἔφη,
 ὦ ἄνδρες φίλοι, οἶμαι σὺν ὑμῖν ἂν ὡς πιστοῖς βουλευόμενος
 περὶ τοῦ πολέμου τοῦδε οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνειν· ὁρῶ γὰρ ὅτι
 μᾶλλον ὑμῖν ἢ ἐμοὶ σκεπτέον, ὅπως ὁ Ἀσσύριος ἡμῶν μὴ ἐπι-
 κρατήσῃ. ἐμοὶ μὲν γάρ, ἔφη, τῶνδε ἀποσφαλέντι ἔστιν ἴσως
 καὶ ἄλλη ἀποστροφή· ὑμῖν δ', εἰ οὗτος ἐπικρατήσῃ, ὁρῶ ἅμα
 24 πάντα τὰ ὄντα ἀλλότρια γιγνόμενα. καὶ γὰρ ἐμοὶ μὲν πολέ-
 μιός ἐστιν, οὐκ ἐμὲ μισῶν, ἀλλ' οἰόμενος ἀσύμφορον ἑαυτῷ
 μεγάλους εἶναι ἡμᾶς, καὶ στρατεύει διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμᾶς· ὑμᾶς
 δὲ καὶ μισεῖ, ἀδικεῖσθαι νομίζων ὑφ' ὑμῶν. πρὸς ταῦτα ἀπε-

λοντας, nämlich Gobryas mit seinem Gefolge.

20. εἰ ἐκπώματα μὲν —, αὐτοὶ δέ. Auf das zweite Glied kommt es hier wesentlich an, dem das erste dem Gedanken nach untergeordnet ist. S. zu II, 2, 5.

21. ἅτε — καί. Nach καί ist das zweite ἅ weggelassen wie Oecon. VII, 16: ἅτε οἱ θεοὶ ἐφυσάν σε δύνασθαι καὶ ὁ νόμος συνεπαινέι.

23. ὧν ὥετο δεῖσθαι μαθεῖν. Es sind hier zwei verschiedene Construc-
 tionen gemischt: ὧν ὥετο δεῖσθαι u.
 ἃ ὥετο δεῖν μαθεῖν. So Anab. V, 4,
 9: τί ἡμῶν δεήσεσθε χρήσασθαι.
 Oecon. XXI, 11: δεῖν φημι — καὶ
 φύσεως ἀγαθῆς ὑπάρξαι, wo Meh-
 reres der Art von mir zusammenge-
 stellt ist. — ὑμῖν ἂν — οὐκ ἂν. Ueber
 ἂν bei zwei Tonwörtern s. zu I, 6,
 13.

24. καὶ γάρ, etenim. — ἀδικεῖ-

κρίναντο ἀμφοτέροι κατὰ ταῦτ' ἀπεραίνειν ὅ,τι μέλλει, ὡς ταῦτ' εἰδόσι σφίσι καὶ μέλον αὐτοῖς ἰσχυρῶς, ὅπῃ τὸ μέλλον ἀποβήσοιτο.

Ἐνταῦθα δὴ ἤρξατο ὧδε· Λέξατε δὴ μοι, ἔφη, ὑμᾶς νο- 25
μίζει μόνους πολεμικῶς ἔχειν ὁ Ἀσσύριος πρὸς ἑαυτόν, ἢ ἐπί-
στασθε καὶ ἄλλον τινὰ αὐτῷ πολέμιον; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ
Ἰρκανίος, πολεμιώτατοι μὲν εἰσιν αὐτῷ Καδούσιοι, ἔθνος
πολύ τε καὶ ἄλκιμον· Σάκαι γε μὴν ὅμοροι ἡμῖν, οἳ κακὰ πολλὰ
πεπόνθασιν ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου· ἐπειρᾶτο γὰρ κακείνους
ὥσπερ καὶ ἡμᾶς καταστρέψασθαι. Οὐκοῦν, ἔφη, οἴεσθ' ἂν 26
νῦν αὐτοὺς ἀμφοτέρους ἡδέως ἂν ἐπιβῆναι μεθ' ἡμῶν τῷ Ἀσ-
συρίῳ; ἔφασαν καὶ σφόδρ' ἂν, εἰ πῇ γε δύναιντο συμμίζειν. Τί
δ', ἔφη, ἐν μέσῳ ἐστὶ τοῦ συμμίζειν; Ἀσσύριοι, ἔφασαν, τὸ
αὐτὸ ἔθνος δι' οὗπερ νυνὶ πορεύῃ. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ 27
Κῦρος, Τί γάρ, ἔφη, ὦ Γωβρύα, οὐ σὺ τοῦ νεανίσκου τούτου,
ὃς νῦν εἰς τὴν βασιλείαν καθέστηκεν, ὑπερηφανίαν πολλὴν
τινα τοῦ τρόπου κατηγορεῖς; Τοιαῦτα γάρ, οἶμαι, ἔφη ὁ Γω-
βρύας, ἔπαθον ὑπ' αὐτοῦ. Πότερα δῆτα, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς σὲ
μόνον τοιοῦτος ἐγένετο ἢ καὶ εἰς ἄλλους τινάς; Νὴ Δί', ἔφη ὁ 28
Γωβρύας, καὶ εἰς ἄλλους γε· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσθενοῦντας οἷα
ὑβρίζει τί δεῖ λέγειν; ἐνὸς δὲ ἀνδρὸς πολὺ δυνατωτέρου ἢ ἐγὼ
υἷόν, καὶ ἐκείνου ἑταῖρον ὄντα ὥσπερ τὸν ἐμόν, συμπίνοντα
παρ' ἑαυτῷ συλλαβὼν ἐξέτεμεν, ὡς μὲν τινες ἔφασαν, ὅτι ἢ
παλλακὴ αὐτοῦ ἐπήνεσεν αὐτόν, ὡς καλὸς εἶη, καὶ ἐμακάρισε
τὴν μέλλουσαν αὐτῷ γυναῖκα ἔσεσθαι· ὡς δὲ αὐτὸς νῦν λέγει,

σθαι. S. zu II, 4, 8. — ἀμφοτέροι κατὰ ταῦτά, ambo pari ratione. — περαίνειν, er möge vollenden, d. h. er solle nun zur Sache kommen. — ὡς ταῦτα εἰδόσι σφίσι, dativi commodi, woran sich der absolute Accus. μέλον anschliesst, wozu ὡς ebenfalls gehört. S. zu I, 6, 12: ὡς δεῆσον und B. §. 145. Anm. 10. 2.

25. Καδούσιοι, ein Volk westlich vom Caspischen Meere, hier aber wohl südlicher wohnend gedacht, im Norden und Osten von Assyrien. — γε μὴν. S. zu I, 2, 2. — ὅμοροι ἡμῖν, näml. ὄντες. Aus dem Vorhergehenden ergänze πολέμιοι αὐτῷ εἰσιν.

Andere ergänzen bloss εἰσίν u. sehen im folgenden Relativsatz den Hauptgedanken, wie I, 3, 3. — κακείνους ὥσπερ καί. S. zu I, 5, 1.

26. οἴεσθ' ἂν — ἡδέως ἂν, wie §. 23. — καὶ σφόδρ' ἂν, nämlich ἡδέως ἐπιβῆναι. Ueber καί s. zu I, 1, 1. — ἐν μέσῳ, wie ἐμπεδών.

27. κατηγορεῖς, das Präsens; denn er ist noch jetzt sein Ankläger. — Τοιαῦτα γάρ. S. zu I, 4, 12.

28. ἐκείνου statt des Reflexivs wie ἐκείνους §. 32. S. zu IV, 5, 20. — ὥσπερ τὸν ἐμόν, Attraction wie I, 4, 15: ὥσπερ σκύλακι.

- ὅτι ἐπείρασεν αὐτοῦ τὴν παλλακίδα. καὶ νῦν οὗτος εὐνοῦχος
 μέν ἐστι, τὴν δ' ἀρχὴν ἔχει, ἐπεὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν.
 29 Οὐκοῦν, ἔφη, οἶει ἂν καὶ τοῦτον ἡδέως ἡμᾶς ἰδεῖν, εἰ οἶοιτο
 ἑαυτῷ βοηθοὺς ἂν γενέσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα, ὁ Γω-
 βρύας· ἀλλ' ἰδεῖν τοι αὐτὸν χαλεπὸν ἐστίν, ὧ Κῦρε. Πῶς;
 ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι εἰ μέλλει τις ἐκείνῳ συμμίξιν, παρ' αὐτὴν
 30 τὴν Βαβυλῶνα δεῖ παριέναι. Τί οὖν, ἔφη, τοῦτο χαλεπόν;
 Ὅτι νῆ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδα ἐξελθοῦσαν ἂν δύναμιν ἐξ
 αὐτῆς πολλαπλασίαν ἧς σὺ ἔχεις νῦν· εὖ δ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι καὶ
 δι' αὐτὸ τοῦτο ἡττόν σοι νῦν ἢ τὸ πρότερον Ἀσσύριοι καὶ τὰ
 ὅπλα ἀποφέρουσι καὶ τοὺς ἵππους ἀπάγουσιν, ὅτι τοῖς ἰδοῦσιν
 αὐτῶν ὀλίγη ἔδοξεν εἶναι ἡ σὴ δύναμις· καὶ ὁ λόγος οὗτος πο-
 λὺς ἤδη ἔσπαρται· δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, βέλτιον εἶναι φυλαττο-
 μένους πορεύεσθαι.
 31 Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ Γωβρύου τοιαῦτα τοιάδε πρὸς
 αὐτὸν ἔλεξε. Καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, ὧ Γωβρύα, κελεύων
 ὥς ἀσφαλέστατα τὰς πορείας ποιῆσθαι. ἐγὼ οὖν σκοπῶν οὐ
 δύναμαι ἐννοῆσαι ἀσφαλεστέραν οὐδεμίαν πορείαν ἡμῖν τοῦ
 πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα ἰέναι, εἰ ἐκεῖ τῶν πολεμίων ἐστὶ τὸ
 κράτιστον. πολλοὶ μὲν γὰρ εἰσιν, ὥς σὺ φῆς· εἰ δὲ θαρροῦσι,
 32 καὶ δεινοὶ ἡμῖν, ὥς ἐγὼ φημι, ἔσονται. μὴ ὁρῶντες μὲν οὖν
 ἡμᾶς, ἀλλ' οἰόμενοι ἀφανεῖς εἶναι διὰ τὸ φοβεῖσθαι ἐκείνους,
 σάφ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι τοῦ μὲν φόβου ἀπαλλάσσονται, ὅς αὐτοῖς
 ἐνεγένετο, θάρρος δὲ ἐμφύσεται ἀντὶ τούτου τοσοῦτῳ μεῖζον,
 ὅσῳ ἂν πλείονα χρόνον ἡμᾶς μὴ ὁρῶσιν· ἂν δὲ ἤδη ἴωμεν ἐπ'
 αὐτούς, πολλοὺς μὲν αὐτῶν εὐρήσομεν ἔτι κλαίοντας τοὺς

29. μὲν οὖν. S. zu I, 4, 19. Hier ist es bestätigend und zugleich steigend: immo, ja — sogar, wie V, 3, 8. 27. — ἔφη, οἶδα, ὁ Γωβρύας. Ebenso Oecon. VII, 16: καὶ τί δέ, ἔφη, ὁρᾶς, ἡ γυνή. Cic. Brut. §. 91: Quid igitur, inquit, est causae, Brutus. Unten VIII, 3, 46. S. zu Mem. III, 5, 13. — παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα, wie V, 4, 41 u. ad ipsas fauces saltus, hart am Eingang des Passes, Liv. XXII, 4, 3.

30. ἂν nach ἐξελθοῦσαν ist unentbehrlich, da von Etwas die Rede ist, das geschehen soll, wenn Cyrus an

Babylon vorüberziehen wird. — λόγος — πολὺς, wie opinio multa, fama multa. Herod. I, 30: παρ' ἡμέας γὰρ περὶ σέο λόγος ἀπὶνται πολλός.

31. πολλοὶ μὲν γὰρ εἰσιν. Zusammenhang: Dass ihre Zahl gross ist, das bringt uns an sich noch keine Gefahr, wohl aber, wenn die grosse Zahl von Muth beseelt ist: letzteres ist also, wenn wir sicher sein wollen, zu verhindern. Das werden wir am besten, wenn wir gerade und offen auf sie losgehen. Anders, wenn man mit Dindorf δῆλοι statt δεινοί liest.

32. ἐκείνους. S. zu §. 28.

ἀποθανόντας ὑφ' ἡμῶν, πολλοὺς δ' ἔτι τραύματα ἐπιδεδεμένους, ἃ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἔλαβον, πάντας δ' ἔτι μεμνημένους τῆς μὲν τοῦδε τοῦ στρατεύματος τόλμης, τῆς δ' αὐτῶν φυγῆς τε καὶ συμφορᾶς. εὖ δ' ἴσθι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, ἵνα καὶ τοῦτ' 33 εἰδῇς, οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν μὲν θαρρῶσιν, ἀνυπόστατον τὸ φρόνημα παρέχονται· ὅταν δὲ δείσωσιν, ὅσῳ ἂν πλείους ᾧσι, τοσοῦτῳ μείζω καὶ ἐκπεπληγμένον μᾶλλον τὸν φόβον κέκτηνται. ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ καὶ κακῶν λόγων ἡϋξημένος αὐ- 34 τοῖς πάρεστιν, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ πονηρῶν χρωμάτων, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ δυσθύμων τε καὶ ἐξεστηκότων προσώπων ἡθροισται· ὥσθ' ὑπὸ τοῦ μεγέθους οὐ ῥάδιον αὐτόν ἐστιν οὔτε λόγοις κατασβέσαι οὔτε προσάγοντα πολεμίοις μένος ἐμβαλεῖν οὔτε ἀπαγαγόντα ἀναθρέψαι τὸ φρόνημα, ἀλλ' ὅσῳ ἂν μᾶλλον αὐτοῖς θαρρεῖν παρακελεύῃ, τοσοῦτῳ ἐν δεινότεροις ἡγοῦνται εἶναι. ἐκεῖνο μέντοι νῆ Δί', ἔφη, σκεψώμεθα ἀκριβῶς ὅπως 35 ἔχει. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε αἰ νῖκαι ἔσονται ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις ὁπότεροι ἂν πλείονα ὄχλον ἀπαριθμήσωσιν, ὁρθῶς καὶ σὺ φοβῇ περὶ ἡμῶν καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἐν δεινοῖς ἐσμεν· εἰ μέντοι ὥσπερ πρόσθεν διὰ τοὺς εὖ μαχομένους ἔτι καὶ νῦν αἰ μάχαι κρίνονται, θαρρῶν οὐδὲν ἂν σφαλείης· πολὺ γὰρ σὺν τοῖς θεοῖς πλείονας εὐρήσεις παρ' ἡμῖν τοὺς θέλοντας μάχεσθαι ἢ παρ' ἐκείνοις. ὥς δ' ἔτι μᾶλλον θαρρῆς, καὶ τόδε κα- 36 τανόησον· οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι πολὺ μὲν ἐλάττονές εἰσι νῦν ἢ πρὶν ἡττηθῆναι ὑφ' ἡμῶν, πολὺ δ' ἐλάττονες ἢ ὅτε ἀπέδρασαν

33. οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι. Dass es sich hier um eine allgemeine Erfahrung handelt, ist aus dem Folgenden klar. Also gehen diese drei Worte nicht speciell auf das zahlreiche Heer der Assyrier, sondern können nur heissen: die Menschen, wenn sie in Menge beisammen sind. Ganz verkehrt ist die Uebersetzung plerique homines.

34. ἐκ πολλῶν — ἡθροισται. Muthlose Reden u. blasse Gesichter haben etwas Ansteckendes. — ὑπὸ τοῦ μεγέθους, unter dem Eindrücke ihrer Grösse, d. i. wegen der Grösse der Furcht. — τοσοῦτῳ ἐν δεινότεροις. Ueber die Stellung von τοσοῦτῳ s. zu I, 6, 26.

35. ἐκεῖνο geht auf das Folgende.

— γὰρ, nämlich. — ὁπότεροι, mit freierer Beziehung auf αἰ νῖκαι, als ob statt dessen οἱ νικῶντες gesagt wäre. Unpassend vergleicht man mit unserer Stelle Anab. III, 1, 21: ἐν μέσῳ κεῖται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ἄθλα, ὁπότεροι ἂν ἡμῶν ἄνδρες ἀμείνωνες ᾧσι, wo ἄθλα als Prädicat zu nehmen ist und ὁπότεροι ἂν ᾧσι als indirecter Fragesatz: als Kampf- und Wettpreise (die gleichsam darüber entscheiden werden), welche von uns beiden die besseren sind. — διὰ τοὺς — μαχομένους, wohl zu unterscheiden von διὰ τῶν — μ. Es heisst: es liegt an den guten Kämpfern, dass —. — σὺν τοῖς θεοῖς, diis iuvantibus.

36. ὅτε ἀπέδρασαν ἡμᾶς. S. IV, 1, 10: νῦν γὰρ ὅτι οἱ πολέμιοι ἡ-

ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ καὶ μείζονες νῦν ἢ πρίν, ἐπεὶ νενικήκαμεν, καὶ ἰσχυρότεροι, ἐπεὶ εὐτυχήκαμεν· καὶ πλείονες δέ, ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμῖν προσεγένεσθε· μὴ γὰρ ἔτι ἀτίμαζε μηδὲ τοὺς σούς, ἐπεὶ σὺν ἡμῖν εἰσι· σὺν γὰρ τοῖς νικῶσι, σάφ' ἴσθι, ὦ Γωβρύα, 37 θαρροῦντες καὶ οἱ ἀκόλουθοι ἔπονται. μὴ λανθανέτω δέ σε μηδὲ τοῦτο, ἔφη, ὅτι ἔξεστι μὲν τοῖς πολεμίοις καὶ νῦν ἰδεῖν ἡμᾶς· γοργότεροι δέ, σάφ' ἴσθι, οὐδαμῶς ἂν αὐτοῖς φανείημεν μένοντες ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκείνους. ὥς οὖν ἐμοῦ ταῦτα γιγνώσκοντος ἄγε ἡμᾶς εὐθὺ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος.

III. Οὕτω μὲν δὴ πορευόμενοι τεταρταῖοι πρὸς τοῖς ὁρίοις τῆς Γωβρύου χώρας ἐγένοντο. ὥς δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ ἦν, κατέστησε λαβὼν ἐν τάξει μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς τε πεζοὺς καὶ τῶν ἵππέων ὅπόσους ἐδόκει καλῶς αὐτῷ ἔχειν· τοὺς δ' ἄλλους ἱππεῖς ἀφῆκε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευσε τοὺς μὲν ὅπλα ἔχοντας κατακαίνειν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ πρόβατα ὅσα ἂν λάβωσι πρὸς αὐτὸν ἄγειν. ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας συγκαταθεῖν· καὶ ἦκον πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακεκυλισμένοι ἀπὸ τῶν ἵππων, πολλοὶ 2 δὲ καὶ λείαν πλείστην ἄγοντες. ὥς δὲ παρῆν ἡ λεία, συγκαλέσας τοὺς τε τῶν Μήδων ἄρχοντας καὶ τῶν Ἵρκανίων καὶ τοὺς ὁμοτίμους ἔλεξεν ὧδε. Ἄνδρες φίλοι, ἐξένισεν ἡμᾶς ἅπαντας πολλοῖς ἀγαθοῖς Γωβρύας. εἰ οὖν, ἔφη, τοῖς θεοῖς ἐξελόντες τὰ νομιζόμενα καὶ τῇ στρατιᾷ τὰ ἱκανὰ τὴν ἄλλην τούτῳ δοίη-

μᾶς ἀποδεδράκασιν αὐτοὶ ὁρᾶτε. — μείζονες ist wie IV, 4, 3 zu nehmen und dem entsprechend im Vorhergehenden ἐλάττονες.

37. ἐκείνους. S. zu IV, 5, 20. — ὥς — γιγνώσκοντος. S. zu I, 4, 21. — τὴν ἐπὶ B., näml. ὁδόν. Gewöhnlicher wäre εὐθὺ ἐπὶ Βαβυλῶνος, was Cobet verlangt.

III. Inhalt: Gobryas erhält von der Beute was übrig ist. Während der Feind sich in Babylon rüstet, gewinnt Cyrus durch Gobryas an Gadatas einen neuen Bundesgenossen, der ihm durch List eine Grenzfeste der Assyrier in die Hände spielt, die den von dieser Festung zumeist bedroht gewesenen Hyrkaniern, Saken und Cadusiern übergeben wird, worauf auch diese letzteren ihr Contingent und die Hyrkanier ihrerseits noch eine Verstär-

kung zum Heere des Cyrus stossen lassen. Gadatas eilt in sein Land, welches der Assyrier mit einem Einfall bedroht. Cyrus fordert seine Bundesgenossen auf, mit ihm dem Gadatas zu Hülfe zu ziehen. Gobryas bleibt beim Tross, die anderen werden vom Cyrus zum Zuge geordnet und zur Stille und Wachsamkeit ermahnt. Um Mitternacht bricht das Heer auf von Cyrus in strenger Ordnung gehalten. Ein Vortrab, geräuschlos wie das ganze Heer voranziehend, schützt vor plötzlichem Ueberfall. So ziehen sie bis zum Anbruch des Tages.

1. τεταρταῖοι. S. zu δευτεραῖοι V, 2, 2. — ἦν, Cyrus. — ἦκον, nämlich unverrichteter Sache; sie waren noch ungeschickt im Reiten.

2. τοὺς τε und καὶ τοὺς correspondiren: die Anführer der Meder und

μεν λείαν, ἄρ' ἄν, ἔφη, καλὸν ποιήσαιμεν τῷ εὐθύς φανεροῖ
εἶναι, ὅτι καὶ τοὺς εὖ ποιοῦντας πειρώμεθα νικᾶν εὖ ποιοῦν-
τες; ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν, πάντες μὲν ἐπήνουν, πάντες δ' ἐνε- 3
κωμίαζον· εἷς δὲ καὶ ἔλεξεν ὧδε· Πάνυ, ἔφη, ὦ Κῦρε, τοῦτο
ποιήσομεν· καὶ γάρ μοι δοκεῖ, ἔφη, ὁ Γωβρύας πτωχούς τι-
νας ἡμᾶς νομίζειν, ὅτι οὐ δαρεικῶν μεστοὶ ἤκομεν οὐδὲ ἐκ
χρυσῶν πίνομεν φιαλῶν· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσομεν, γνοίη ἄν,
ἔφη, ὅτι ἔστιν ἐλευθερίους εἶναι καὶ ἄνευ χρυσοῦ. Ἄγε δὴ, 4
ἔφη, τὰ τῶν θεῶν ἀποδόντες τοῖς μάγοις καὶ ὅσα τῇ στρατιᾷ
ἱκανὰ ἐξελόντες τᾶλλα καλέσαντες τὸν Γωβρύαν δότε αὐτῷ·
οὕτω δὴ λαβόντες ἐκεῖνοι ὅσα ἔδει τᾶλλα ἔδοσαν τῷ Γωβρύᾳ.

Ἐκ τούτου δὴ ἄγει πρὸς Βαβυλῶνα παραταξάμενος ὥσπερ 5
ὅτε ἡ μάχη ἦν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξήεσαν οἱ Ἀσσύριοι, ἐκέλευσεν
ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν προσελάσαντα εἰπεῖν, ὅτι, εἰ βούλεται
ὁ βασιλεὺς ἐξιὼν ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, καὶ αὐτὸς σὺν
ἐκείνῳ μάχοιτο· εἰ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρᾳ, ὅτι ἀνάγκη τοῖς
κρατοῦσι πείθεσθαι. ὁ μὲν δὴ Γωβρύας προσήλασεν ἔνθα 6
ἀσφαλὲς ἦν ταῦτα εἰπεῖν, ὁ δ' αὐτῷ ἐξέπεμψεν ἀποκρινούμε-
νον τοιάδε· Δεσπότης ὁ σὸς λέγει, ὦ Γωβρύα, Οὐχ ὅτι ἀπέ-
κτεινά σου τὸν υἱὸν μεταμέλει μοι, ἀλλ' ὅτι οὐ καὶ σὲ προσ-
ἀπέκτεινα. μάχεσθαι δὲ ἐὰν βούλησθε, ἤκετε εἰς τριακοστὴν
ἡμέραν· νῦν δ' οὐπω ἡμῖν σχολή· ἔτι γὰρ παρασκευαζόμεθα.
ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν, Ἀλλὰ μήποτε σοι λήξειεν αὕτη ἡ μεταμέ- 7
λεια· δῆλον γάρ, ὅτι ἀνιῶ σέ τι, ἐξ οὗ αὕτη σε ἡ μεταμέλεια ἔχει.

Ὁ μὲν δὴ Γωβρύας ἀπήγγειλε τὰ τοῦ Ἀσσυρίου· ὁ δὲ Κῦ- 8
ρος ἀκούσας ταῦτα ἀπήγαγε τὸ στράτευμα· καὶ καλέσας τὸν
Γωβρύαν, Εἰπέ μοι, ἔφη, οὐκ ἔλεγες μέντοι σύ, ὅτι τὸν ἐκτμη-

Hyrkanier sowohl als auch die der Perser. — καὶ — εὖ ποιοῦντες, denke dabei: sowie wir den Feinden Uebles anthun.

3. καὶ γάρ: denn auch das kommt in Betracht, dass —. — πτωχούς τινας. Ueber τίς s. zu I, 1, 1.

4. Ἄγε δὴ. S. zu IV, 2, 47.

5. αὐτός, Gobryas; er wolle als Bundesgenosse mit ihm, auf seiner Seite kämpfen. — ἀνάγκη — πείθεσθαι, er, Gobryas, müsse es nothgedrungen mit den Siegern halten.

XENOPH. CYROP.

6. εἰς τριακοστὴν ἡμέραν bezeichnet einen unbestimmten Termin zur Abfertigung des Gobryas. Vergl. εἰς τριακοστὸν ἔτος VIII, 4, 27.

7. αὕτη ἡ μεταμέλεια, darüber, dass du nicht auch mich umgebracht hast, d. h. du sollst meine Rache fühlen, wie du sie jetzt schon (δῆλον γάρ, ὅτι ἀνιῶ σέ τι) fühlst.

8. μέντοι, doch, insofern οὐκ ἔλεγες; = du sagtest ja. Plat. Prot. p. 309. A.: Οὐ σὺ μέντοι Ὀμήρου

- θέντα ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου οἶει ἂν σὺν ἡμῖν γενέσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, δοκῶ εἰδέναι· πολλὰ γὰρ δὴ ἔγωγε κάκεῖνος ἐπαρ-
 9 ρησιασάμεθα πρὸς ἀλλήλους. Ὅποτε τοίνυν σοι δοκεῖ καλῶς ἔχειν, πρὸς αὐτὸν πρόσιθι· καὶ πρῶτον μὲν οὕτω ποίει, ὅπως ἂν αὐτὸς λέγῃ εἰδῆτε· ἐπειδὴν δὲ συγγένῃ αὐτῷ, εἰ γνῶς αὐτὸν φίλον βουλόμενον εἶναι, τοῦτο δεῖ μηχανᾶσθαι, ὅπως λάθῃ φίλος ὢν ἡμῖν· οὔτε γὰρ ἂν φίλους τις ποιήσειεν ἄλλως πως πλείω ἀγαθὰ ἐν πολέμῳ ἢ πολέμιος δοκῶν εἶναι οὔτ' ἂν ἐχθροὺς πλείω τις βλάβειεν ἄλλως πως ἢ φίλος δοκῶν εἶναι.
 10 Καὶ μὲν, ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδ' ὅτι καὶ πρίαιτο Γαδάτας τὸ μέγα τι ποιῆσαι κακὸν τὸν νῦν βασιλέα Ἀσσυρίων· ἀλλ' ὅ,τι
 11 ἂν δύναίτο, τοῦτο δεῖ καὶ ἡμᾶς σκοπεῖν. Λέγε δὴ μοι, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας, ὃ φατε Ὑρκανίοις τε καὶ Σάκαις ἐπιτετειχίσθαι τῇδε τῇ χώρᾳ πρόβολον εἶναι τοῦ πολέμου, ἅρ' ἂν, ἔφη, οἶει ὑπὸ τοῦ φρουράρχου παρεθῆ-
 ναι τὸν εὐνοῦχον ἐλθόντα σὺν δυνάμει; Σαφῶς γε, ἔφη ὁ Γωβρύας, εἴπερ ἀνύποπτος ὢν, ὥσπερ νῦν ἐστίν, ἀφίκοιτο πρὸς
 12 αὐτόν. Οὐκοῦν, ἔφη, ἀνύποπτος ἂν εἴη, εἰ προσβάλοιμι μὲν ἐγὼ πρὸς τὰ χωρία αὐτοῦ ὥς λαβεῖν βουλόμενος, ἀπομάχοιτο δὲ ἐκεῖνος ἀνὰ κράτος, καὶ λάβοιμι δὲ αὐτοῦ τι ἐγώ, ἀντιλάβοι δὲ κάκεῖνος ἡμῶν ἢ ἄλλους τινὰς ἢ καὶ ἀγγέλους πεμπομέ-
 νους ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τούτους, οὓς φατε πολεμίους τῷ Ἀσσυρίῳ εἶναι· καὶ οἱ μὲν ληφθέντες λέγοιεν, ὅτι ἐπὶ στράτευμα ἀπέρ-
 χονται καὶ κλίμακας ὥς ἐπὶ τὸ φρούριον ἄξοντες, ὃ δ' εὐνοῦ-
 χος ἀκούσας προσποιήσαιο προαγγεῖλαι βουλόμενος ταῦτα

ἐπαινέτης εἶ; — μὲν οὖν. S. zu I, 4, 19. — ἔγωγε. Dindorf will ἐγώ τε, vergleichend V, 4, 37. Oecon. VII, 11: ἐγώ τε σὲ ἐξελεξάμην καὶ οἱ σοὶ γο-
 νεῖς.

9. ἂν, Krasis für ἃ ἂν. S. V, 5, 35. Andere: ὅπως ἂν αὐτοὶ ὅ,τι ἂν λέγῃ εἰδῆτε.

10. Γαδάτας, d. i. ὁ ἐκτμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου. — καὶ πρίαιτο, noch etwas darum gäbe. Vergl. III, 1, 36. — καὶ ἡμᾶς, d. i. wir selbst, indem wir uns nicht auf die blosse Aussage des Gadatas verlassen.

11. πρὸ τῆς χώρας, nämlich Ἀσσυ-
 ρίας, nachher näher erklärt durch τῇδε τῇ χώρᾳ πρόβολον εἶναι τ. π. — ὃ φατε, bei einer Gelegenheit, die nicht weiter erwähnt wird; denn auch V, 2, 25 ist nichts davon gesagt. — ἐπιτετειχίσθαι, gegen die Hyrk. u. S. gerichtet.

12. καὶ λάβοιμι δέ. Ueber καὶ — δέ, das auf προσβάλοιμι μὲν zurück-
 geht, s. zu I, 1, 2. — ἄλλους τινὰς, die §. 17 mit αἰχμαλώτους bezeichnet werden. — οὓς φατε. S. V, 2, 25. — ἐπὶ στράτευμα. S. zu I, 6, 12. — προσποιήσαιο — παρεῖναι gehört zusammen.

παρεῖναι. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, ὅτι οὕτω μὲν γιγνομένων 13
 σαφῶς παρείη ἂν αὐτόν, καὶ δέοιτό γ' ἂν αὐτοῦ μένειν, ἕως
 ἀπέλθοις. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴ γε ἅπαξ εἰσέλθοι, δύ-
 ναιτ' ἂν ἡμῖν ὑποχείριον ποιῆσαι τὸ χωρίον; Εἰκὸς γοῦν, ἔφη 14
 ὁ Γωβρύας, τὰ μὲν ἔνδον ἐκείνου συμπαρασκευάζοντος, τὰ δ'
 ἔξωθεν σοῦ ἰσχυρότερα προσάγοντος. Ἴθι οὖν, ἔφη, καὶ πειρῶ
 ταῦτα διδάξας καὶ διαπραξάμενος παρεῖναι· πιστὰ δὲ αὐτῷ
 οὐκ ἂν μείζω οὐτ' εἴποις οὔτε δείξαις ὢν αὐτὸς σὺ τυγχάνεις
 παρ' ἡμῶν εἰληφώς.

Ἐκ τούτου ὥχετο μὲν ὁ Γωβρύας· ἄσμενος δὲ ἰδὼν αὐτόν 15
 ὁ εὐνοῦχος συνωμολόγει τε πάντα καὶ συνέθετο ἃ ἔδει. ἐπεὶ
 δὲ ἀπήγγειλεν ὁ Γωβρύας, ὅτι πάντα δοκοίη ἰσχυρῶς τῷ εὐ-
 νοῦχῳ τὰ ἐπισταλέντα, ἐκ τούτου τῇ ὑστεραίᾳ προσέβαλε μὲν
 ὁ Κῦρος, ἀπεμάχετο δὲ ὁ Γαδάτας. ἦν δὲ καὶ ὃ ἔλαβε χωρίον 16
 ὁ Κῦρος, ὅποιον ἔφη ὁ Γαδάτας. τῶν δὲ ἀγγέλων, οὓς ἐπεμψεν
 ὁ Κῦρος προειπὼν ἥ πορεύσονται, τοὺς μὲν εἶασεν ὁ Γαδάτας
 διαφεύγειν, ὅπως ἄγοιεν τὰ στρατεύματα καὶ τὰς κλίμακας κο-
 μίζοιεν· οὓς δ' ἔλαβε, βασανίζων ἐναντίον πολλῶν, ὡς ἤκου-
 σεν ἔφ' ἃ ἔφασαν πορεύεσθαι, εὐθέως συσκευασάμενος ὡς
 ἐξαγγελῶν τῆς νυκτὸς ἐπορεύετο. τέλος δὲ πιστευθεὶς ὡς βοη- 17
 θὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ φρούριον· καὶ τέως μὲν συμπαρεσκεύα-
 ξεν ὅ,τι δύναιτο τῷ φρουράρχῳ· ἐπεὶ δὲ ὁ Κῦρος ἦλθε, κατα-
 λαμβάνει τὸ χωρίον συνεργοὺς ποιησάμενος καὶ τοὺς παρὰ
 τοῦ Κύρου αἰχμαλώτους. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, εὐθύς ὁ εὐ- 18
 νοῦχος τὰ ἔνδον καταστήσας ἐξῆλθε πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ τῷ
 νόμῳ προσκυνήσας εἶπε, Χαῖρε, Κῦρε. Ἀλλὰ ποιῶ ταῦτ', ἔφη· 19
 σὺ γάρ με σὺν τοῖς θεοῖς οὐ κελεύεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκά-

13. γιγνομένων. S. zu I, 4, 18. — καὶ — γέ. S. §. 12 und zu III, 1, 20.

14. τὰ — ἔξωθεν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — παρεῖναι, wieder hier zu sein. — πιστὰ — εἰληφώς. Das Vertrauen, das Cyrus dem Gobryas schenkt, soll dem Gadatas das beste Unterpfand für die Zuverlässigkeit des Gobryas sein.

15. δοκοίη ἰσχυρῶς, vehementissime probari. Vergl. §. 34.

16. ἔφη, ausgemacht hatte. — τὰ στρατεύματα, von den Kadu-

siern und Saken, wofür §. 12 στρατεύματα. — βασανίζων, natürlich zum Schein.

17. τοὺς — αἰχμαλώτους, die bei der §. 15 erwähnten προσβολῇ sich hatten fangen lassen.

18. καταστήσας, festgestellt, geordnet hatte.

19. ποιῶ ταῦτ', nämlich χαίρω. Der Plural ταῦτα, weil das χαίρειν in weiterem Sinne genommen wird. Vergl. IV, 3, 3. De rep. Lac. XIV, 5: ὅπως ἄρξουσιν ἢ ὅπως ἄξιοι τοῦ-

- ζεις χαίρειν. εὖ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὅτι ἐγὼ μέγα ποιῶμαι φίλιον
 τοῦτο τὸ χωρίον τοῖς ἐνθάδε συμμάχοις καταλείπων· σοῦ δ',
 ἔφη, ὦ Γαδάτα, ὁ Ἀσσύριος παῖδας μὲν, ὡς ἔοικε, τὸ ποιεῖ-
 σθαι ἀφείλετο, οὐ μέντοι τό γε φίλους δύνασθαι κτᾶσθαι ἀπε-
 στέρησεν· ἀλλ' εὖ ἴσθι, ὅτι ἡμᾶς τῷ ἔργῳ τούτῳ φίλους πε-
 ποίησαι, οἳ σοι, ἐὰν δυνώμεθα, πειρασόμεθα μὴ χείρονες βοη-
 20 θοὶ παραστῆναι ἢ εἰ παῖδας ἐκγόνους ἐκέκτησο. ὁ μὲν ταῦτ'
 ἔλεγεν. ἐν δὲ τούτῳ ὁ Ὑρκάνιος ἄρτι ἡσθημένος τὸ γεγεννημέ-
 νον προσθεῖ τῷ Κύρῳ καὶ λαβὼν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ εἶπεν, ὦ
 μέγα ἀγαθὸν σὺ τοῖς φίλοις Κύρε, ὡς πολλήν με τοῖς θεοῖς
 21 ποιεῖς χάριν ὀφείλεις, ὅτι σοί με συνήγαγον. Ἴθι νυν, ἔφη ὁ
 Κύρος, καὶ λαβὼν τὸ χωρίον, οὐπερ ἔνεκά με ἀσπάξῃ, δια-
 τίθει αὐτὸ οὕτως, ὡς ἂν τῷ ὑμετέρῳ φύλῳ πλείστου ἄξιον ἢ
 καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις, μάλιστα δ', ἔφη, Γαδάτα τούτῳ, ὅς
 ἡμῖν αὐτὸ λαβὼν παραδίδωσι.
 22 Τί οὖν; ἔφη ὁ Ὑρκάνιος, ἐπειδὴν Καδούσιοι ἔλθωσι καὶ
 Σάκαι καὶ οἱ ἐμοὶ πολῖται, καλέσωμεν καὶ τοῦτον, ἵνα κοινῇ
 συμβουλευσώμεθα πάντες, ὅσοις προσήκει, πῶς ἂν συμφορώ-
 τατα χρώμεθα τῷ φρουρίῳ; ταῦτα μὲν οὕτω συνήνεσεν ὁ Κύ-
 23 ρος· ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οἷς ἔμελε περὶ τοῦ φρουρίου, ἐβουλεύ-
 σαντο κοινῇ φυλάττειν οἷσπερ ἀγαθὸν ἦν φίλιον ὄν, ὅπως αὐ-
 τοῖς μὲν πρόβολος εἴη πολέμου, τοῖς δ' Ἀσσυρίοις ἐπιτετειχι-
 24 σμένον εἴη. τούτων γενομένων πολὺ δὲ προθυμότερον καὶ
 πλείους καὶ Καδούσιοι συνεστρατεύοντο καὶ Σάκαι καὶ Ὑρκά-
 νιοι· καὶ συνελέγη ἐντεῦθεν στράτευμα Καδουσίων μὲν πελ-
 τασταὶ εἰς δισμυρίους καὶ ἱππεῖς εἰς τετρακισχιλίους, Σακῶν
 δὲ τοξόται εἰς μυρίους καὶ ἱπποτοξόται εἰς χιλίους· καὶ Ὑρ-
 κάνιοι πεζοὺς τε ὀπόσους ἐδύναντο προσεξέπεμψαν καὶ ἱπ-
 πεῖς ἐξεπλήρωσαν εἰς δισχιλίους· τὸ γὰρ πρόσθεν καταλε-
 λειμμένοι ἦσαν πλείους οἴκοι αὐτοῖς ἱππεῖς, ὅτι καὶ οἱ Καδού-
 25 σιοι καὶ Σάκαι τοῖς Ἀσσυρίοις πολέμιοι ἦσαν. ὅσον δὲ χρόνον

των (d. i. τοῦ ἄρχειν) ἔσονται. K.
 §. 241. Anm. 3. — παῖδας, der Be-
 tonung wegen vorgestellt. Vergl. VIII,
 8, 13. — ἐκγόνους, leibliche; Ge-
 gensatz: adoptirte.

21. Ἴθι νυν. So steht νυν enkli-
 tisch auch Hellen. V, 1, 32: ἴτε νυν.
 IV, 1, 39: μέμνησό νυν. Anab. VII,

2, 26: ἴθι νυν. — τὸ χωρίον, §. 11
 φρούριον.

22. κοινῇ συμβουλευσώμεθα. S.
 zu IV, 1, 7. Dass hier συμβ. steht,
 während gleich nachher ἐβουλεύσαντο
 κοινῇ folgt, bewirkte wohl πάντες.

23. πρόβολος — πολέμου, wie
 §. 11. Ebenda s. zu ἐπιτετειχίσθαι.

ἐκαθέζετο ὁ Κῦρος ἀμφὶ τὴν περὶ τὸ φρούριον οἰκονομίαν, τῶν Ἀσσυρίων τῶν κατὰ ταῦτα τὰ χωρία πολλοὶ μὲν ἀπῆγον ἵππους, πολλοὶ δὲ ἀπέφερον ὅπλα, φοβούμενοι ἤδη πάντας τοὺς προσχώρους.

Ἐκ δὲ τούτου προσέρχεται τῷ Κύρῳ ὁ Γαδάτας καὶ λέγει, 26 ὅτι ἤκουσιν αὐτῷ ἄγγελοι, ὥς ὁ Ἀσσύριος, ἐπεὶ πύθοιτο τὰ περὶ τοῦ φρουρίου, χαλεπῶς τε ἐνέγκοι καὶ συσκευάζοιτο ὥς ἐμβαλῶν εἰς τὴν ἐαυτοῦ χώραν. ἐὰν οὖν ἀφῇς με, ὦ Κῦρε, τὰ τείχη ἂν πειραθείην διασῶσαι, τῶν δ' ἄλλων μείων λόγος. καὶ 27 ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἐὰν οὖν ἴης νῦν, πότε ἔσῃ οἴκοι; καὶ ὁ Γαδάτας εἶπεν, Εἰς τρίτην δειπνήσω ἐν τῇ ἡμετέρᾳ. Ἡ καὶ τὸν Ἀσσύριον, ἔφη, οἶει ἐκεῖ ἤδη καταλήψεσθαι; Εὖ μὲν οὖν, ἔφη, οἶδα· σπεύσει γάρ, ἕως ἔτι πρόσω δοκεῖς ἀπεῖναι. Ἐγὼ δ', 28 ἔφη ὁ Κῦρος, ποσταῖος ἂν τῷ στρατεύματι ἐκεῖσε ἀφικοίμην; πρὸς τοῦτο δὴ ὁ Γαδάτας λέγει, Πολὺ ἤδη, ὦ δέσποτα, ἔχεις τὸ στράτευμα καὶ οὐκ ἂν δύναιο μεῖον ἢ ἐν ἑξ ἢ ἐπτὰ ἡμέραις ἐλθεῖν πρὸς τὴν ἐμὴν οἴκησιν. Σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀπιθι ὥς τάχιστα· ἐγὼ δ' ὥς ἂν δυνατόν ἢ πορεύσομαι. ὁ μὲν 29 δὴ Γαδάτας ὄχκετο· ὁ δὲ Κῦρος συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἄρχοντας τῶν συμμάχων· καὶ ἤδη πολλοὶ τε ἐδόκουν καὶ καλοὶ κἀγαθοὶ παρεῖναι· ἐν οἷς δὴ λέγει ὁ Κῦρος ταῦτα.

Ἄνδρες σύμμαχοι, Γαδάτας διέπραξεν ἃ δοκεῖ πᾶσιν ἡμῖν 30 πολλοῦ ἄξια εἶναι, καὶ ταῦτα πρὶν καὶ ὅτιοῦν ὑφ' ἡμῶν ἀγαθὸν παθεῖν. νῦν δὲ ὁ Ἀσσύριος εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἐμβαλεῖν ἀγγέλλεται, δῆλον ὅτι ἅμα μὲν τιμωρεῖσθαι αὐτὸν βουλόμενος, ὅτι δοκεῖ ἀπ' αὐτοῦ μεγάλα βεβλάφθαι· ἅμα δὲ ἴσως κἀκεῖνο ἐννοεῖται, ὥς, εἰ οἱ μὲν πρὸς ἡμᾶς ἀφιστάμενοι μηδὲν

25. ἐκαθέζετο—ἀμφί, sich aufhielt mit—beschäftigt. — τοὺς προσχώρους, die vom Assyrier einer nach dem anderen abfielen: Kadusier, Saken u. a.

26. περὶ τοῦ φρουρίου, durch Attraction statt περὶ τὸ φρ. S. zu I, 3, 4.

27. εἰς τρίτην, übermorgen. — μὲν οὖν, ja ich weiss sogar. S. zu V, 2, 29.

28. ποσταῖος. S. zu δευτεραῖοι V,

2, 2. — μεῖον ἢ ἐν ἑξ. S. zu II, 1, 6. Vergl. Oecon. XXI, 3: πλεῖον ἢ ἐν διπλασίῳ χρόνῳ.

30. καὶ ταῦτα, und zwar. — καὶ vor ὅτιοῦν ist vel. — ἀπ' αὐτοῦ, verschieden von ὑπ' αὐτοῦ, wie I, 1, 2. — ὅτι nimmt nach dem Zwischensatze das vorhergehende ὥς der Deutlichkeit wegen wieder auf. So Hier. I, 23. Anab. VII, 4, 5: ἔλεγεν, ὅτι, εἰ μὴ καταβήσονται οἰκήσοντες καὶ πείσονται, ὅτι κατακαύσει — τὸν σῖτον. Etwas anders unten VI, 4, 5,

ὑπ' ἐκείνου κακὸν πείσονται, οἱ δὲ σὺν ἐκείνῳ ὄντες ὑφ'
 ἡμῶν ἀπολοῦνται, ὅτι τάχα οὐδένα εἰκὸς σὺν αὐτῷ βουλήσε-
 31 σθαι εἶναι. νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες, καλὸν τι ἂν μοι δοκοῦμεν
 ποιῆσαι, εἰ προθύμως Γαδάτα βοηθήσαιμεν, ἀνδρὶ εὐεργέτῃ·
 καὶ ἅμα δίκαια ποιοῖμεν ἂν χάριν ἀποδιδόντες· ἀλλὰ μὴν καὶ
 32 σύμφορά γ' ἂν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, πράξαιμεν ἡμῖν αὐτοῖς. εἰ γὰρ
 πᾶσι φαινοίμεθα τοὺς μὲν κακῶς ποιοῦντας νικᾶν πειρώμενοι
 κακῶς ποιοῦντες, τοὺς δ' εὐεργετοῦντας ἀγαθοῖς ὑπερβαλλό-
 μενοι, εἰκὸς ἐκ τῶν τοιούτων φίλους μὲν πολλοὺς ἡμῖν βού-
 33 λεσθαι γίνεσθαι, ἐχθρὸν δὲ μηδένα ἐπιθυμεῖν εἶναι· εἰ δὲ
 ἀμελῆσαι δόξαιμεν Γαδάτου, πρὸς τῶν θεῶν ποίοις λόγοις ἂν
 ἄλλον πείθοιμεν χαρίζεσθαι τι ἡμῖν; πῶς δ' ἂν τολμῶμεν ἡμᾶς
 αὐτοὺς ἐπαινεῖν; πῶς δ' ἂν ἀντιβλέψαι τις ἡμῶν δύναιτο Γα-
 δάτα, εἰ ἡττώμεθα αὐτοῦ εὖ ποιοῦντος τοσοῦτοι ὄντες ἐνὸς
 34 ἀνδρὸς καὶ τούτου οὕτω διακειμένου; ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ
 δὲ πάντες ἰσχυρῶς συνεπήνουν ταῦτα ποιεῖν.

Ἄγετε τοίνυν, ἔφη, ἐπεὶ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ ταῦτα, ἐπὶ μὲν
 τοῖς ὑποζυγίοις καὶ ὀχήμασι καταλίπωμεν ἕκαστοι τοὺς μετ'
 35 αὐτῶν ἐπιτηδαιοτάτους πορεύεσθαι. Γωβρύας δ' ἡμῖν ἀρχέτω
 αὐτῶν καὶ ἡγείσθω αὐτοῖς· καὶ γὰρ ὁδῶν ἔμπειρος καὶ τᾶλλα
 ἱκανός· ἡμεῖς δ', ἔφη, καὶ ἵπποις τοῖς δυνατωτάτοις καὶ ἀν-
 δράσι πορευώμεθα, τὰ ἐπιτήδεια τριῶν ἡμερῶν λαβόντες· ὅσῳ
 δ' ἂν κουφότερον συσκευασώμεθα καὶ εὐτελέστερον, τοσοῦτον
 ἥδιον τὰς ἐπιούσας ἡμέρας ἀριστήσομεν τε καὶ δειπνήσομεν
 36 καὶ καθευδήσομεν. νῦν δ', ἔφη, πορευώμεθα ὧδε· πρῶτον
 μὲν ἄγε σύ, Χρυσάντα, τοὺς θωρακοφόρους, ἐπεὶ ὁμαλή τε
 καὶ πλατεῖα ἡ ὁδός ἐστι, τοὺς ταξιάρχους ἔχων ἐν μετώπῳ
 πάντας· ἡ δὲ τάξις ἐκάστη ἐφ' ἐνὸς ἴτω· ἀθρόοι γὰρ ὄντες καὶ

33. εὖ ποιοῦντος. Das Participium
 schliesst sich hier nicht, wie V, 4,
 32 und a. a. St., an das Subject von
 ἡττώμεθα an. Denn dort bezeichnet
 die Negation, dass das Subject in
 Erweisung des Guten nicht zurück-
 bleibt, was hier nicht der Fall ist;
 denn es wird der Fall gesetzt, dass
 Cyrus und seine Verbündeten sich um
 den Gadatas nicht weiter kümmern.
 — καὶ τούτου οὕτω διακειμένου, d. i.
 eiusque castrati hominis.

34. ἰσχυρῶς. S. zu §. 15. —
 μετ' αὐτῶν, mit den Lastthieren und
 Wagen.

35. ἡμῖν, dat. commodi. — εὐτε-
 λέστερον. Das Gepäck soll wenig Mühe
 und Zeit kosten; um so ungestörter
 können sie dann essen und schlafen.

36. ἐφ' ἐνός, Einer hinter den An-
 deren. — ἀθρόοι, geschlossen.
 Vergl. IV, 2, 24.

τάχιστα καὶ ἀσφαλέστατα πορευοίμεθ' ἄν. τούτου δ' ἔνεκα, 37
 ἔφη, κελεύω τοὺς θωρακοφόρους ἡγεῖσθαι, ὅτι τοῦτο βαρύτα-
 τόν ἐστι τοῦ στρατεύματος· τοῦ δὲ βαρυτάτου ἡγουμένου
 ἀνάγκη ῥαδίως ἐπεσθαι πάντα τὰ θᾶπτον ἰόντα· ὅταν δὲ τὸ
 τάχιστον ἡγῇται ἐν νυκτί, οὐδέν ἐστι θαυμαστόν καὶ διασπᾶ-
 σθαι τὰ στρατεύματα· τὸ γὰρ προταχθὲν ἀποδιδράσκει. ἐπὶ 38
 δὲ τούτοις, ἔφη, Ἀρτάβαξος τοὺς Περσῶν πελταστὰς καὶ τοξό-
 τας ἀγέτω· ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀνδαμύας ὁ Μῆδος τὸ Μήδων πε-
 ξικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις Ἑμβας τὸ Ἀρμενίων πεξικόν· ἐπὶ δὲ
 τούτοις Ἀρτούχας Ὑρκανίους· ἐπὶ δὲ τούτοις Θαμβράδας τὸ
 Σακῶν πεξικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις Δατάμας Καδουσίους. ἀγόν- 39
 των δὲ καὶ οὗτοι πάντες ἐν μετώπῳ μὲν τοὺς ταξιάρχους ἔχον-
 τες, δεξιούς δὲ τοὺς πελταστὰς, ἀριστερούς δὲ τοὺς τοξότας
 τοῦ ἑαυτῶν πλαισίου· οὕτω γὰρ πορευόμενοι καὶ εὐχρηστότε-
 ροι γίνονται. ἐπὶ δὲ τούτοις οἱ σκευοφόροι, ἔφη, πάντων 40
 ἐπέσθωσαν· οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπιμελείσθων, ὅπως συνε-
 σκευασμένοι τε ὥσι πάντα πρὶν καθεύδειν καὶ πρῶτ' ὅτε
 σκεύεσι παρῶσιν εἰς τὴν τεταγμένην χώραν καὶ ὅπως κοσμίως
 ἔπωνται. ἐπὶ δὲ τοῖς σκευοφόροις, ἔφη, τοὺς Πέρσας ἱππέας 41
 Μαδάτας ὁ Πέρσης ἀγέτω, ἔχων καὶ οὗτος τοὺς ἑκατοντάρχους
 τῶν ἱππέων ἐν μετώπῳ· ὁ δ' ἑκατόνταρχος τὴν τάξιν ἀγέτω
 εἰς ἓνα, ὥσπερ οἱ πέζαρχοι. ἐπὶ δὲ τούτοις Ῥαμβάκας ὁ Μῆ- 42
 δος ὡσαύτως τοὺς ἑαυτοῦ ἱππέας· ἐπὶ δὲ τούτοις σύ, ὦ Τι-
 γράνη, τὸ σεαυτοῦ ἱππικόν· καὶ οἱ ἄλλοι δὲ ἱππαρχοι μεθ' ὧν
 ἕκαστοι ἀφίκοντο πρὸς ἡμᾶς. ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι ἀγετε·
 ἔσχατοι δέ, ὥσπερ ἦλθον, Καδούσιοι ἰόντων· Ἀλκεύνα, σὺ δὲ
 ὁ ἄγων αὐτοὺς ἐπιμελοῦ τὸ νῦν εἶναι πάντων τῶν ὀπισθεν καὶ
 μηδένα ἔα ὕστερον τῶν σῶν ἱππέων γίνεσθαι. ἐπιμελεῖσθε 43
 δὲ τοῦ σιωπῇ πορεύεσθαι οἱ τε ἄρχοντες καὶ πάντες δὲ οἱ σω-

37. βαρύτατον, nämlich: Waffen-
 gattung.

38. τοὺς Περσῶν πελταστὰς καὶ
 τοξότας. Diess waren also die auf
 Verlangen des Cyrus (IV, 5, 6) nach-
 gesandten Perser, deren Ankunft frei-
 lich erst V, 5, 3 erwähnt wird. Die
 anderen Perser sind bereits II, 1, 19
 alle Hopliten geworden.

39. τοῦ ἑαυτῶν πλαισίου. Jedes

Volk nämlich bildete sein eignes πλαι-
 σιον. Anab. I, 8, 9.

41. εἰς ἓνα, wie ἐφ' ἐνός §. 36.

42. Ἀλκεύνα, σὺ δέ, wie man auch
 im Deutschen die Worte stellen kann,
 wenn man sich bereits an einen oder
 mehrere mit Nennung des Namens ge-
 wendet hat. — Ueber εἶναι nach τὸ
 νῦν s. II, 2, 15 zu ἐκὼν εἶναι.

43. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2. τε

φρονοῦντες· διὰ γὰρ τῶν ὥτων ἐν τῇ νυκτὶ ἀνάγκη μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἕκαστα καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ πράττεσθαι· καὶ τὸ ταραχθῆναι δὲ ἐν τῇ νυκτὶ πολὺ μεῖζόν ἐστι πρᾶγμα ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ δυσκαταστατώτερον· οὗ ἔνεκα ἢ τε σιωπὴ
 44 ἀσκητέα καὶ ἡ τάξις διαφυλακτέα. τὰς δὲ νυκτερινὰς φυλακάς, ὅταν μέλλητε νυκτὸς ἀναστήσεσθαι, χρὴ ὥς βραχυτάτας καὶ πλείστας ποιεῖσθαι, ὥς μηδὲνα ἢ ἐν τῇ φυλακῇ ἀγρουπνία πολλὴ οὔσα λυμαίνεται ἐν τῇ πορείᾳ· ἡνίκα δ' ἂν ὥρα ἢ πο-
 45 ρεύεσθαι, σημανεῖ τῷ κέρατι. ὑμεῖς δ' ἔχοντες ἅ δεῖ ἕκαστοι πάρεστε εἰς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος ὁδόν· ὁ δ' ὁρμώμενος ἀεὶ τῷ κατ' οὐρὰν παρεγγυάτω ἔπεσθαι.

46 Ἐκ τούτου δὴ ὄχοντο ἐπὶ τὰς σκηνὰς καὶ ἅμα ἀπιόντες διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους, ὥς μνημονικῶς ὁ Κῦρος ὁπόσοις
 47 συνέταττε πᾶσιν ὀνομάζων ἐνετέλλετο. ὁ δὲ Κῦρος ἐπιμελείᾳ τοῦτο ἐποίει· πάννυ γὰρ αὐτῷ ἐδόκει θαυμαστὸν εἶναι, εἰ οἱ μὲν βάνανσοι ἴσασι τῆς ἑαυτοῦ τέχνης ἕκαστος τῶν ἐργαλείων τὰ ὀνόματα, καὶ ὁ ἰατρὸς δὲ οἶδε καὶ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φαρμάκων, οἷς χρῆται, πάντων τὰ ὀνόματα, ὁ δὲ στρατηγὸς οὕτως ἡλίθιος ἔσοιτο, ὥστε οὐκ εἴδοιτο τῶν ὑφ' ἑαυτῷ ἡγεμόνων τὰ ὀνόματα, οἷς ἀνάγκη ἐστὶν αὐτῷ ὀργάνοις χρῆσθαι καὶ ὅταν καταλαβεῖν τι βούληται καὶ ὅταν φυλάξαι καὶ ὅταν θαρρῦναι καὶ ὅταν φοβῆσθαι· καὶ τιμῆσαι δὲ ὁπότε τινὰ βούλοιτο, πρέ-
 48 πον αὐτῷ ἐδόκει εἶναι ὀνομαστὶ προσαγορεύειν. ἐδόκουν δ' αὐτῷ οἱ γινώσκεσθαι δοκοῦντες ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ

geht voraus wie Memor. I, 1, 3. Hellen. II, 4, 6: Νικόστρατόν τε τὸν καλὸν ἐπικαλούμενον καὶ ἄλλους δὲ δύο. — καὶ πράττεσθαι, näml. αὐτά: etwas auffallend folgt dem Medium ein Passivum. Wegen der Sache vergl. Liv. XXI, 5, 4: erat in tanta calligine maior usus aurium quam oculorum.

44. σημανεῖ. S. zu κηρυξάτω IV, 5, 42.

45. ἀεὶ, jedesmal, gehört ebenso zum verbum finitum als zum Participium, weshalb es eben nicht zwischen dieses u. den Artikel tritt, sondern dem Part. entweder nachgestellt wird, wie hier, VII, 1, 20. VIII, 5, 16. Oecon. VIII, 7: εἰς γὰρ τὸ κε-

νούμενον ἀεὶ οἱ ὀπισθεν ἐπέρχονται u. a., oder auch vorangeht, wie V, 4, 50. Anab. IV, 1, 7: ἐφείπετο δὲ ἀεὶ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ στρατεύματος εἰς τὰς κώμας.

46. ὁπόσοις, von πᾶσιν attrahirt, statt ὁπόσους. — ὀνομάζων, sie mit Namen nennend, das mit μνημονικῶς zu verbinden.

47. ἐπιμελείᾳ, ex industria. — ἡγεμόνων. Die Namen aller seiner Officiere hatte also Cyrus im Gedächtniss, nicht die aller seiner Soldaten, wie Plin. H. N. VII, 24. Quintilian. Inst. XI, 2 extr. u. a. berichten. — τιμῆσαι. Der bei seinem Namen Genannte fühlt sich geehrt, dass ihn der Feldherr kennt.

καλόν τι ποιῶντες ὁρᾶσθαι μᾶλλον ὁρέγεσθαι καὶ τοῦ αἰσχροῦ
τι ποιεῖν μᾶλλον προθυμεῖσθαι ἀπέχεσθαι. ἡλίθιον δὲ καὶ 49
τοῦτ' ἐδόκει εἶναι αὐτῷ τό, ὅποτε βούλοιτό τι πραχθῆναι,
οὕτω προστάττειν, ὥσπερ ἐν οἴκῳ ἔνιοι δεσπότες προστάττου-
σιν, "Ἴτω τις ἐφ' ὕδωρ, Ξύλα τις σχισάτω· οὕτω γὰρ τατ- 50
τομένων εἰς ἀλλήλους τε ὁρᾶν πάντες ἐδόκουν αὐτῷ καὶ οὐδεὶς
περαίνειν τὸ προσταχθὲν καὶ πάντες ἐν αἰτίᾳ εἶναι καὶ οὐδεὶς
τῇ αἰτίᾳ οὔτε αἰσχύνεσθαι οὔτε φοβεῖσθαι ὁμοίως διὰ τὸ σὺν
πολλοῖς αἰτίαν ἔχειν· διὰ ταῦτα δὴ πάντας ὠνόμαζεν αὐτός,
ὅτῳ τι προστάττοι.

Καὶ Κῦρος μὲν δὴ περὶ τούτων οὕτως ἐγίγνωσκεν. οἱ δὲ 51
στρατιῶται τότε μὲν δειπνήσαντες καὶ φυλακὰς καταστησάμε-
νοι καὶ συσκευασάμενοι πάντα ἃ ἔδει ἐκοιμήθησαν. ἡνίκα δ' 52
ἦν ἐν μέσῳ νυκτῶν, ἐσήμηνε τῷ κέρατι. Κῦρος δ' εἰπὼν
τῷ Χρυσάντῳ, ὅτι ἐπὶ τῇ ὁδῷ ὑπομενοῖ ἐν τῷ πρόσθεν
τοῦ στρατεύματος ἐξήει λαβὼν τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὑπηρ-
έτας· βραχεὶ δὲ χρόνῳ ὕστερον Χρυσάντας παρῆν ἄγων τοὺς
θωρακοφόρους. τούτῳ μὲν ὁ Κῦρος δοὺς τοὺς ἡγεμόνας τῆς 53
ὁδοῦ πορεύεσθαι ἐκέλευεν ἡσύχως· οὐ γὰρ πῶ ἐν ὁδῷ πάν-
τες ἦσαν· αὐτὸς δὲ ἐστηκὼς ἐν τῇ ὁδῷ τὸν μὲν προσιόντα
προὔπέμπετο ἐν τάξει, ἐπὶ δὲ τὸν ὑστερίζοντα ἐπεμπε καλῶν.
ἐπεὶ δὲ πάντες ἐν ὁδῷ ἦσαν, πρὸς μὲν Χρυσάνταν ἱππέας 54
ἐπεμψεν ἐροῦντας, ὅτι ἐν ὁδῷ ἤδη πάντες· ἄγε οὖν ἤδη θᾶτ-
τον. αὐτὸς δὲ παρελαύνων τὸν ἵππον εἰς τὸ πρόσθεν ἥσυχος 55
κατεθεᾶτο τὰς τάξεις· καὶ οὓς μὲν ἴδοι εὐτάκτως καὶ σιωπῇ

49. ἐφ' ὕδωρ. S. zu I, 6, 12.

50. ταττομένων. S. zu I, 4, 18.
— ὁμοίως, ebenso, als wenn es
einem allein befohlen wäre und er
es nicht thäte. — πάντας, d. h. Jeden
in allen Fällen; daher dann ὅτῳ.

52. ἐν μέσῳ νυκτῶν, wie ἀμφὶ μέ-
σας — νύκτας IV, 5, 13 und περὶ
μέσας νύκτας Anab. VII, 8, 12, weil
man drei Theile der Nacht unter-
schied. — ἐσήμηνε. S. zu §. 44. —
ὑπομενοῖ, warten wolle; andere ὑπο-
μένοι. — ὑπηρέτας, wohl eine Art
von Adjutanten.

53. ἡσύχως. Der Gegensatz ist θᾶτ-
τον §. 54. — τὸν — προσιόντα und
τὸν ὑστερίζοντα, nämlich ἡγεμόνα.

— προὔπέμπετο erklärt sich aus dem
Gegensatz ἐπεμπε καλῶν; den einen
liess er fortgehen, den anderen heran-
kommen.

54. ἄγε οὖν, Uebergang zur or.
recta, wodurch die Darstellung lebhaft
wird.

55. παρελαύνων — ἥσυχος, indem
er langsamen Schritts den Zug entlang
ritt. Man erwartet aber eher παρελά-
σας, das wäre: nachdem er an dem
Zuge vorbei an die Spitze gesprengt
war, blieb er stehen u. liess die Trup-
pen an sich vorbeimarschiren. Das Ad-
jectiv steht statt des Adverbs wie VI,
2, 12. — Ueber die Optative ἴδοι und
αἰσθοίτο s. zu I, 3, 10.

ιόντας, προσελαύνων αὐτοῖς, τίνες τε εἶεν, ἡρώτα καί, ἐπεὶ πύθοιτο, ἐπῆναι· εἰ δέ τινας θορυβουμένους αἰσθοίτο, τὸ αἷτιον τούτου σκοπῶν κατασβεννύναι τὴν ταραχὴν ἐπειρᾶτο.

- 56 Ἐν μόνον παραλέλειπται τῆς ἐν νυκτὶ ἐπιμελείας αὐτοῦ, ὅτι πρὸ παντὸς τοῦ στρατεύματος πεζοὺς εὐζώνους οὐ πολλοὺς προὔπεμπεν, ἐφορωμένους ὑπὸ Χρυσάντα καὶ ἐφορῶντας αὐτόν, ὥς ὠτακουστοῦντες καὶ εἰ πως ἄλλως δύναιτο αἰσθάνεσθαι σημαίνοιεν τῷ Χρυσάντῳ ὅτι καιρὸς δοκοίη εἶναι· ἄρχων δὲ καὶ ἐπὶ τούτοις ἦν, ὃς καὶ τούτους ἐκόσμει, καὶ τὸ μὲν ἄξιον λόγου ἐσήμαινε, τὸ δὲ μὴ οὐκ ἠνώχλει λέγων. τὴν μὲν δὴ νύκτα οὕτως ἐπορεύοντο· ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τοὺς μὲν τῶν Καδουσίων ἱππέας, ὅτι αὐτῶν καὶ οἱ πεζοὶ ἐπορεύοντο ἔσχατοι, παρὰ τούτοις κατέλιπεν, ὥς μηδ' οὗτοι ψιλοὶ ἱππέων ἴοιεν· τοὺς δ' ἄλλους εἰς τὸ πρόσθεν παρελαύνειν ἐκέλευσεν, ὅτι καὶ οἱ πολέμιοι ἐν τῷ πρόσθεν ἦσαν, ὅπως εἰ τί που ἐναντιοῖτο αὐτῷ, ἀπαντρήσῃ τὴν ἰσχὺν ἐν τάξει καὶ μάχοιτο, εἰ
- 57 τὲ τί που φεῦγον ὀφθείη, ὥς ἐξ ἐτοιμοτάτου διώκοι. ἦσαν δὲ αὐτῷ αἰεὶ τεταγμένοι οὓς τε διώκειν δέοι καὶ οὓς παρ' αὐτῷ μένειν· πᾶσαν δὲ τὴν τάξιν λυθῆναι οὐδέποτε εἶα. Κῦρος μὲν δὴ οὕτως ἦγε τὸ στρατεύμα· οὐ μέντοι αὐτός γε μιᾷ χώρᾳ ἐχρῆτο, ἀλλ' ἄλλοτε ἀλλαχῇ περιελαύνων ἐφεώρα τε καὶ ἐπεμελεῖτο, εἰ του δέοιντο. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον οὕτως ἐπορεύοντο.

IV. Ἐκ δὲ τοῦ Γαδάτου ἱππικοῦ τῶν δυνατῶν τις ἀνδρῶν

56. παραλέλειπται, und also noch anzuführen. ὅτι, nämlich σημαίνειν. — τὸ δὲ μὴ, näml. ἄξιον λόγου, abhängig von λέγων, auf das sich οὐκ zugleich mit erstreckt, wie Hellen. III, 5, 18: οὐκέτι ἡσυχίαν ἔχων ἀνέμενον. Thucyd. VI, 33: οὐ καταφοβηθεὶς ἐπισχῆσω, ich werde nicht aus Scheu zurückhalten.

57. ὥς ἐξ ἐτοιμοτάτου. Ueber die Stellung von ὥς s. zu I, 6, 26. — καὶ οἱ πεζοὶ ἔσχατοι. Es wird καί gesagt, indem statt des folgenden παρὰ τούτοις etwa παρὰ τοῖς ἔσχατοις vorschwebte.

59. ἄλλοτε ἀλλαχῇ. Sonst hat Xen. statt des dem späteren Atticismus angehörigen ἀλλαχῇ überall ἄλλη. Des-

halb will Dindorf hier letztere Form, so wie VII, 4, 7 ἄλλοσε statt ἀλλαχόσε gesetzt wissen. — δέοιντο geht auf στρατεύμα per synesin. S. zu I, 2, 12 und III, 3, 15.

IV. Inhalt: Gadatas, durch Verätherei in einen Hinterhalt gerathen, wird durch Cyrus gerettet, der dabei dem Assyrier grossen Schaden zufügt. Cyrus zieht in das Land des Gadatas und empfängt von ihm reiche Gastgeschenke. Dahin gelangen auch die Kadusier, nachdem sie auf einem Streifzuge vom Assyrier übel zugerichtet waren; ihre Verwundeten finden da Pflege. Cyrus tröstet sie, lässt die Todten begraben und das feindliche Gebiet verheeren. Den Landleuten wird

ἐπεὶ ἑώρα αὐτὸν ἀφροστηκότα ἀπὸ τοῦ Ἀσσυρίου, ἐνόμισεν, εἴ
 τι οὗτος πάθοι, αὐτὸς ἂν λαβεῖν παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου πάντα
 τὰ Γαδάτου· οὕτω δὲ πέμπει τινὰ τῶν ἑαυτοῦ πιστῶν πρὸς
 τὸν Ἀσσύριον καὶ κελεύει τὸν ἰόντα, εἰ καταλάβοι ἤδη ἐν τῇ
 Γαδάτου χώρα τὸ Ἀσσύριον στράτευμα, λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ,
 ὅτι, εἰ βούλοιο ἐνεδρεῦσαι, λάβοι ἂν Γαδάταν καὶ τοὺς σὺν
 αὐτῷ. δηλοῦν δὲ ἐνετέλλετο, ὅσῃν τε εἶχεν ὁ Γαδάτας δύνα- 2
 μιν καὶ ὅτι Κύρος οὐ συνείπετο αὐτῷ· καὶ τὴν ὁδὸν ἐδήλωσεν,
 ἥ προσιέναι μέλλοι. προσεπέστειλε δὲ τοῖς αὐτοῦ οἰκέταις, ὥς
 πιστεύοιτο μᾶλλον, καὶ τὸ τεῖχος, ὃ ἐτύγγχανεν αὐτὸς ἔχων ἐν
 τῇ Γαδάτου χώρα, παραδοῦναι τῷ Ἀσσυρίῳ καὶ τὰ ἐνόντα·
 ἥξειν δὲ καὶ αὐτὸς ἔφασκεν, εἰ μὲν δύναιτο, ἀποκτείνας Γα-
 δάταν, εἰ δὲ μή, ὥς σὺν τῷ Ἀσσυρίῳ τὸ λοιπὸν ἐσόμενος. ἐπεὶ 3
 δὲ ὁ ἐπὶ ταῦτα ταχθεὶς ἐλαύνων ὥς δυνατὸν ἦν τάχιστα ἀφι-
 κνεῖται πρὸς τὸν Ἀσσύριον καὶ ἐδήλωσεν ἐφ' ἃ ἦκοι, ἀκούσας
 ἐκεῖνος τό τε χωρίον εὐθὺς παρέλαβε καὶ πολλὴν ἵππον ἔχων
 καὶ ἄρματα ἐνήδρευεν ἐν κώμαις ἀθρόαις. ὁ δὲ Γαδάτας ὥς 4
 ἐγγὺς ἦν τούτων τῶν κωμῶν, πέμπει τινὰς προδιερυνησομέ-
 νους. ὁ δὲ Ἀσσύριος ὥς ἔγνω προσιόντας τοὺς διερυνητάς,
 φεύγειν κελεύει ἄρματα ἐξαναστάντα δύο ἢ τρία καὶ ἵππους
 ὀλίγους, ὥς δὴ φοβηθέντας καὶ ὀλίγους ὄντας. οἱ δὲ προδιε-
 ρυνηταὶ ὥς εἶδον ταῦτα, αὐτοὶ τε ἐδίωκον καὶ τῷ Γαδάτᾳ
 κατέσειον· καὶ ὅς ἐξαπατηθεὶς διώκει ἀνὰ κράτος. οἱ δὲ Ἀσσύ-
 ριοι, ὥς ἐδόκει ἀλώσιμος εἶναι ὁ Γαδάτας, ἀνίστανται ἐκ τῆς
 ἐνέδρας. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Γαδάταν ἰδόντες ὥσπερ εἰκὸς ἔφευ- 5
 γον, οἱ δ' αὖ ὥσπερ εἰκὸς ἐδίωκον. καὶ ἐν τούτῳ ὁ ἐπιβου-
 λεύων τῷ Γαδάτᾳ παίει αὐτόν, καὶ καιρίας μὲν πληγῆς ἀμαρ-
 τάνει, τύπτει δὲ αὐτὸν εἰς τὸν ὦμον καὶ τιτρώσκει. ποιήσας

von beiden Seiten Friede und Sicher-
 heit gewährleistet. Vor dem Abzug
 aus Gadatas Gebiet übergibt dieser
 dem Cyrus alle seine Habe und die
 Pferde seiner Reiterei, der er nicht
 mehr traut. Letztere nimmt Cyrus an,
 seine Schätze aber lässt er den Gada-
 tas theils in seiner befestigten Burg
 verwahren, theils einpacken und mit
 sich führen. Sie ziehen in angemes-
 sener Entfernung an Babylon vorüber
 und nehmen an der Grenze von Assy-

rien und Medien drei feste Plätze ein.

1. εἴ τι — πάθοι, bekannter Euphe-
 mismus.

2. εἰ δὲ μή, näml. δύναιτο ἀπο-
 κτείνειν τὸν Γ.

3. ἐδήλωσεν. Ueber den Aorist nach
 einem Präsens s. zu II, 1, 19. —
 ἀθρόαις, die nahe aufeinander folgten.

4. ἵππους, Pferde statt Reiter. —
 ὥς — ὄντας, indem sie sich den
 Anschein geben sollten, als ob
 sie —. — καὶ ὅς. S. zu I, 3, 9.

- δὲ τοῦτο ἐξίσταται, ἕως σὺν τοῖς διώκουσιν ἐγένετο· ἐπεὶ δ' ἐγνώσθη ὅς ἦν, ὁμοῦ δὴ σὺν τοῖς Ἀσσυρίοις προθύμως ἐκτεί-
 6 νων τὸν ἵππον σὺν τῷ βασιλεῖ ἐδίωκεν. ἐνταῦθα δὴ ἡλί-
 σκοντο μὲν δῆλον ὅτι οἱ βραδυτάτους ἔχοντες τοὺς ἵππους ὑπὸ
 τῶν ταχίστων· ἥδη δὲ μάλα πάντες πιεζόμενοι διὰ τὸ κατατε-
 τρῦσθαι ὑπὸ τῆς πορείας οἱ τοῦ Γαδάτου ἵππεῖς καθορῶσι τὸν
 Κῦρον προσιόντα σὺν τῷ στρατεύματι· δοκεῖν δὲ χρὴ ἀσμέ-
 νους καὶ ὥσπερ εἰς λιμένα ἐκ χειμῶνος προσφέρεσθαι αὐτούς.
 7 ὁ δὲ Κῦρος τὸ μὲν πρῶτον ἐθαύμασεν· ὥς δ' ἐγνώ τὸ πρᾶγμα,
 ἕως πάντες ἐναντίοι ἦλαννον, ἐναντίος καὶ αὐτὸς ἐν τάξει
 ἦγε τὴν στρατιάν· ὥς δὲ γνόντες οἱ πολέμιοι τὸ ὄν ἐτράποντο
 εἰς φυγὴν, ἐνταῦθα δὴ ὁ Κῦρος διώκειν ἐκέλευσε τοὺς πρὸς
 τοῦτο τεταγμένους, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις εἶπετο ὥς ὦρετο
 8 συμφέρειν. ἐν ταῦθα δὴ καὶ ἄρματα ἡλίσκετο, ἔνια μὲν καὶ ἐκ-
 πιπτόντων τῶν ἡνιόχων, τῶν μὲν ἐν τῇ ἀναστροφῇ, τῶν δὲ καὶ
 ἄλλως, ἔνια δὲ καὶ περιτεμνόμενα ὑπὸ τῶν ἵππέων ἡλίσκετο.
 καὶ ἀποκτείνουσι δὲ ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν παῖδαντα
 9 Γαδάταν. τῶν μέντοι πεζῶν Ἀσσυρίων, οἳ ἔτυχον τὸ Γαδάτου
 χωρίον πολιορκοῦντες, οἱ μὲν εἰς τὸ τεῖχος κατέφυγον τὸ ἀπὸ
 Γαδάτου ἀποστάν, οἱ δὲ φθάσαντες εἰς πόλιν τινὰ τοῦ Ἀσσυ-
 ρίου μεγάλην, ἐνθα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς ἄρμασι
 κατέφυγεν ὁ Ἀσσύριος.
 10 Κῦρος μὲν δὴ διαπραξάμενος ταῦτα ἐπαναχωρεῖ εἰς τὴν
 Γαδάτου χώραν· καὶ προστάξας οἷς ἔδει ἀμφὶ τὰ αἰχμάλωτα
 ἔχειν, εὐθύς ἐπορεύετο, ὥς ἐπισκέψαιτο τὸν Γαδάταν πῶς ἔχοι
 ἐκ τοῦ τραύματος. πορευομένῳ δὲ αὐτῷ ὁ Γαδάτας ἐπιδεδεμέ-
 νος ἥδη τὸ τραῦμα ἀπαντᾷ. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Κῦρος ἦσθη τε
 11 καὶ εἶπεν, Ἐγὼ δὲ πρὸς σὲ ἦα ἐπισκεψόμενος, ὅπως ἔχεις. Ἐγὼ

5. ἐπεὶ δ' ἐγνώσθη, näml. von den Assyriern, und diese ihn also unter sich aufnahmen.

6. ὑπὸ τῶν ταχίστων, kurz gesagt für ὑπὸ τῶν τοὺς ταχίστους ἵππους ἔχόντων. — δοκεῖν δὲ χρὴ. S. zu IV, 2, 28.

7. ἐτράποντο, sie wandten sich zur Flucht; andere ἐτράπησαν, sie wurden in die Flucht getrieben, was hier offenbar nicht passt.

8. ἡλίσκετο. Andere ἡλίσκοντο. Wenn ein Plural hier stehen soll, so muss er an beiden Stellen, oder wenn nur an einer von beiden, an der letzteren stehen, wo Theile des vorher erwähnten Ganzen hervorgehoben werden. S. zu II, 2, 2.

9. τὸ ἀπὸ Γαδάτου ἀποστάν. S. §. 2.

10. οἷς ἔδει = τούτοις, οὓς. — τὸν Γαδάταν πῶς ἔχοι. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6. — Ἐγὼ δέ.

δέ γ', ἔφη ὁ Γαδάτας, ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς σὲ ἐπαναθεασόμενος ἦα, ὅποιός τις ποτε φαίνῃ ἰδεῖν ὁ τοιαύτην ψυχὴν ἔχων· ὅστις οὐτ' οἶδα ἔγωγε ὅ,τι νῦν ἐμοῦ δεόμενος, οὔτε μὴν ὑποσχόμενος γέ μοι ταῦτα πράξειν οὔτε εὖ πεπονθὼς ὑπ' ἐμοῦ εἰς γε τὸ ἴδιον οὐδ' ὀτιοῦν, ἀλλ' ὅτι τοὺς φίλους ἔδοξά σοί τι ὀνῆσαι, οὕτω μοι προθύμως ἐβοήθησας, ὥς νῦν τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ οἴχομαι, τὸ δ' ἐπὶ σοὶ σέσωσμαι. οὐ μὰ τοὺς θεούς, εἰ ἦν 12 οἶος ἔφυν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπαιδοποιησάμην, οὐκ οἶδ' ἂν εἰ ἐκτησάμην παῖδα τοιοῦτον περὶ ἐμέ· ἐπεὶ ἄλλους τε οἶδα παῖδας καὶ τοῦτον τὸν νῦν Ἀσσυρίων βασιλέα πολὺ πλείω ἤδη τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἀνιάσαντα ἢ σὲ νῦν δύναται ἀνιᾶν. καὶ ὁ Κῦ- 13 ρος πρὸς ταῦτα εἶπεν ὧδε· ὦ Γαδάτα, ἦ πολὺ μεῖζον παρεῖς θαῦμα ἐμὲ νῦν θαυμάζεις. Καὶ τί δὴ τοῦτ' ἐστίν; ἔφη ὁ Γαδάτας. Ὅτι τοσοῦτοι μὲν, ἔφη, Περσῶν ἐσπούδασαν περὶ σέ, τοσοῦτοι δὲ Μήδων, τοσοῦτοι δὲ Ὑρκανίων, πάντες δὲ οἱ παρόντες Ἀρμενίων καὶ Σακῶν καὶ Καδουσίων. καὶ ὁ Γαδάτας 14 ἐπηύξατο, Ἀλλ', ὦ Ζεῦ, ἔφη, καὶ τούτοις πόλλ' ἀγαθὰ δοῖεν οἱ θεοί, καὶ πλεῖστα τῷ αἰτίῳ τοῦ καὶ τούτους τοιούτους εἶναι. ὅπως μέντοι οὓς ἐπαινεῖς, τούτους, ὦ Κῦρε, καὶ ξενίσωμεν καλῶς, δέχου τάδε ξένια οἷα ἐγὼ δύναμαι. ἅμα δὲ προσῆγε πάμπολλα, ὥστε καὶ θύειν τὸν βουλούμενον καὶ ξενίζεσθαι πᾶν τὸ στράτευμα ἀξίως τῶν καλῶς πεποιημένων καὶ καλῶς συμβάντων.

Ὁ δὲ Καδούσιος ὠπισθοφυλάκει καὶ οὐ μετέσχε τῆς διώ- 15 ξεως· βουλούμενος δὲ καὶ αὐτὸς λαμπρόν τι ποιῆσαι, οὔτε ἀνακοινωσάμενος οὔτε εἰπὼν οὐδὲν Κύρῳ καταθεῖ τὴν πρὸς Βα-

Als Gegensatz ist zu denken: du kannst bereits wieder gehen.

11. ὅποιός τις. S. zu I, 1, 1. — φαίνῃ ἰδεῖν, visu appareas, wie Plat. Phaedon p. 84. C.: ὥς ἰδεῖν ἐφαινετο. — ὅστις — ἐβοήθησας, das Vorhergehende motivirend. S. zu II, 1, 21. — οὔτε μὴν, da du doch — weder —, zur näheren Erklärung von δεόμενος. — τοὺς φίλους, die Verbündeten des Cyrus, Hyrkanier, Kadusier, Saken. — τὸ μὲν ἐπ' ἐμοί, quantum in me est.

12. οὐκ οἶδ' ἂν εἰ. Die Stellung

von ἂν erklärt sich daraus, dass die Worte οὐκ οἶδ' εἰ zusammen hier den Sinn einer limitirten Negation: wohl nicht, schwerlich, hat. Da sie aber doch nicht in ein Wort zusammenschmelzen, so kommt ἂν hinter das Tonwort, welches hier οἶδα, anderswo οὐκ ist, wie Plat. Tim. 26. B.: οὐκ ἂν οἶδα εἰ δυναίμην ἅπαντα ἐν μνήμῃ πάλιν λαβεῖν. — περὶ ἐμέ, gegen mich.

14. ξένια, Apposition zu τάδε. — οἷα — δύναμαι, so gut ich sie vermag. — τὸν βουλούμενον. Ueber den Artikel s. zu II, 3, 20.

- βυλῶνα χώραν. διεσπαρμένοις δὲ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ἀπιδὼν ὁ Ἀσσύριος ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πόλεως, οὗ κατέφυγε, συντυγχάνει
 16 μάλα συντεταγμένον ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα. ὥς δ' ἔγνω
 μόνους ὄντας τοὺς Καδουσίους, ἐπιτίθεται, καὶ τὸν τε ἄρ-
 χοντα τῶν Καδουσίων ἀποκτείνει καὶ ἄλλους πολλούς, καὶ ἵπ-
 πους τινὰς λαμβάνει τῶν Καδουσίων καὶ ἦν ἄγοντες λείαν
 ἐτύγχανον ἀφαιρεῖται. καὶ ὁ μὲν Ἀσσύριος διώξας ἄχρ' οὐ
 ἀσφαλὲς ᾧετο εἶναι ἀπετράπετο· οἱ δὲ Καδούσιοι ἐσώζοντο
 17 πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀμφὶ δείλην οἱ πρῶτοι. Κῦρος δὲ ὥς
 ἦσθετο τὸ γεγονός, ἀπήντα τε τοῖς Καδουσίοις καὶ ὅντινα ἴδοι
 τετρωμένον, ἀναλαμβάνων τοῦτον μὲν ὥς Γαδάταν ἐπεμπεν,
 ὅπως θεραπεύοιτο, τοὺς δ' ἄλλους συγκατεσκήνου καὶ ὅπως
 τὰ ἐπιτήδεια ἔξουσι συνεπεμελεῖτο, παραλαμβάνων Περσῶν
 τῶν ὁμοτίμων συνεπιμελητάς· ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις οἱ ἀγαθοὶ
 18 ἐπιπονεῖν ἐθέλουσι. καὶ ἀνιώμενος μέντοι ἰσχυρῶς δῆλος ἦν,
 ὥς καὶ τῶν ἄλλων δειπνούντων, ἡνίκα ὥρα ἦν, Κῦρος ἔτι σὺν
 τοῖς ὑπηρέταις καὶ τοῖς ἰατροῖς οὐδένα ἔκων ἀτημέλητον παρ-
 ἔλειπεν, ἀλλ' ἢ αὐτόπτης ἐφεώρα ἢ εἰ μὴ αὐτὸς ἐξανύτοι,
 πέμπων φανερὸς ἦν τοὺς θεραπεύοντας.
 19 Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ κηρύ-
 ξας συνιέναι τῶν μὲν ἄλλων τοὺς ἄρχοντας, τοὺς δὲ Καδου-
 σίους ἅπαντας, ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες ξύμμαχοι, ἀνθρώπινον τὸ γεγενημένον· τὸ γὰρ
 ἁμαρτάνειν ἀνθρώπους ὄντας οὐδὲν, οἶμαι, θαυμαστόν. ἄξιοί
 γε μέντοι ἐσμέν τοῦ γεγενημένου πράγματος τούτου ἀπολαῦ-
 σαί τι ἀγαθόν, τὸ μαθεῖν μήποτε διασπᾶν ἀπὸ τοῦ ὅλου δύνα-
 20 μιν ἀσθενεστέραν τῆς τῶν πολεμίων δυνάμεως. καὶ οὐ τοῦτο,
 ἔφη, λέγω, ὥς οὐ δεῖ ποτε καὶ ἐλάττονι ἔτι μορίῳ ἶέναι, ὅπου

15. οὗ κατέφυγε. S. zu V, 1, 24.

16. οἱ πρῶτοι, wenigstens die vor-
 dersten der zersprengten Kadusier ka-
 men ἀμφὶ δείλην im Lager an.

17. συγκατεσκήνου, half er mit in
 den Zelten unterbringen. Dieselbe Be-
 deutung hat σὺν in den folgenden com-
 positis. — ἐν τοῖς τοιούτοις, wie I,
 4, 22. — ἐπιπονεῖν, eine Mühe noch
 dazu übernehmen, wie Hellen. VI, 1,

4: ὅταν ἐπιπονήσαντες ἀγαθόν τι
 πράξωσιν οἱ στρατιῶται.

18. ἰσχυρῶς gehört zu ἀνιώμενος.
 — ὥς = ὥστε. — τοὺς θεραπεύ-
 οντας. S. zu I, 6, 21.

19. ἁμαρτάνειν. Als Subject denke
 ἡμᾶς. — ἄξιοι — ἐσμέν. S. B. §. 151.
 7. c. K. §. 307. Anm. 6. R. §. 125. 6.

20. ἐλάττονι — μορίῳ, mit einer
 —. S. VI, 1, 23. B. §. 133. Anm.
 13. K. §. 285. Anm. 2. R. §. 106.

ἂν δέη, ἢ νῦν ὁ Καδούσιος ὄχετο· ἀλλ' ἐάν τις κοινοῦμενος
 ὁρμᾶται τῷ ἱκανῷ βοηθῆσαι, ἔστι μὲν ἀπατηθῆναι, ἔστι δὲ τῷ
 ὑπομένοντι ἐξαπατήσαντι τοὺς πολεμίους ἄλλοσε τρέψαι ἀπὸ
 τῶν ἐξεληλυθότων, ἔστι δὲ ἄλλα παρέχοντα πράγματα τοῖς
 πολεμίους τοῖς φίλοις ἀσφάλειαν παρέχειν· καὶ οὕτω μὲν
 οὐδ' ὁ χωρὶς ὢν ἀπέσται, ἀλλ' ἐξαρτήσεται τῆς ἰσχύος· ὁ
 δὲ ἀπεληλυθὼς μὴ ἀνακοινωσάμενος, οὐδὲν διάφορον πά-
 σχει ἢ εἰ μόνος ἐστρατεύετο. ἀλλ' ἀντὶ μὲν τούτου, ἔφη, ἐάν 21
 θεὸς θέλῃ, ἀμυνούμεθα τοὺς πολεμίους οὐκ εἰς μακράν. ἀλλ'
 ἐπειδὴν τάχιστα ἀριστήσητε, ἄξω ὑμᾶς ἐνθα τὸ πρᾶγμα ἐγέ-
 νετο· καὶ ἅμα μὲν θάψομεν τοὺς τελευτήσαντας, ἅμα δὲ δεί-
 ξομεν τοῖς πολεμίους, ἐνθα κρατῆσαι νομίζουσιν, ἐνταῦθα ἄλ-
 λους αὐτῶν κρείττους, ἣν θεὸς θέλῃ· καὶ ὅπως γε μηδὲ τὸ
 χωρίον ἡδέως ὁρῶσιν, ἐνθα κατέκανον ἡμῶν τοὺς συμμάχους·
 ἐάν δὲ μὴ ἀντεπεξίωσι, καύσομεν αὐτῶν τὰς κώμας καὶ δηώ-
 σομεν τὴν χώραν, ἵνα μὴ ἂ ἡμᾶς ἐποίησαν ὁρῶντες εὐφραί-
 νωνται, ἀλλὰ τὰ ἐαυτῶν κακὰ θεώμενοι ἀνιῶνται. οἱ μὲν οὖν 22
 ἄλλοι, ἔφη, ἀριστᾶτε ἰόντες· ὑμεῖς δέ, ὦ Καδούσιοι, πρῶτον
 μὲν ἀπελθόντες ἄρχοντα ὑμῶν αὐτῶν ἔλεσθε ἥπερ ὑμῖν νόμος,
 ὅστις ὑμῶν ἐπιμελήσεται σὺν τοῖς θεοῖς καὶ σὺν ἡμῖν, ἂν τι
 προσδέησθε· ἐπειδὴν δὲ ἔλησθε καὶ ἀριστήσητε, πέμψατε
 πρὸς με τὸν αἵρεθέντα. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐπραξαν· ὁ δὲ Κύρος 23
 ἐπεὶ ἐξήγαγε τὸ στράτευμα, κατέστησεν εἰς τάξιν τὸν ἡρημέ-
 νον ὑπὸ τῶν Καδουσίων καὶ ἐκέλευσε πλησίον αὐτοῦ ἄγειν
 τὴν τάξιν, ὅπως, ἔφη, ἂν δυνώμεθα, ἀναθαρρύνωμεν τοὺς

Anm. 1. — ἢ νῦν, d. i. ἢ ὦ νῦν. Vergl. §. 32. — ἔστι μὲν —, ἔστι δὲ bezeichnet hier Gleichzeitiges. Es ist möglich, dass er (der Führer des abgesonderten Corps) sich täuschen lässt: dann ist es aber auch möglich, dass das Hauptcorps, das zurückgeblieben ist, seinerseits den Feind täuscht u. s. w. — τοὺς πολεμίους Object zu ἐξαπατήσαντι und zu τρέψαι. — τῶν ἐξεληλυθότων, vorher ὁρμᾶται. — ἔστι — παρέχοντα, vorher Attraction: ἔστι — ἐξαπατήσαντι. Vergl. Memor. I, 1, 9: ἂ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαθοῦσι διακρίνειν — ἂ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκαν οἱ θεοί. B. §. 142.

Anm. 1. K. §. 307. 2. R. §. 127.

Anm. 2. — τῆς ἰσχύος, vorher durch ὑπομένοντι bezeichnet.

21. οὐκ εἰς μακράν, in Kurzem. — κρείττους, näml. ὄντας. — ὅπως — ὁρῶσι, abhängig von einem aus dem vorhergehenden δείξομεν zu ergänzenden verbum allgemeinerer Bedeutung, etwa: καὶ ποιήσομεν ὅπως —.

22. οἱ — ἄλλοι, Apposition zu dem in ἀριστᾶτε liegenden Subject. — ὑμῶν αὐτῶν, gen. partitivus; ergänze τινά. — ἂν τι προσδέησθε, näml. ἡμῶν, oder dass wir für euch Sorge tragen.

ἄνδρας. οὕτω δὲ ἐπορεύοντο· καὶ ἐλθόντες ἔθαπτον μὲν τοὺς Καδουσίους, ἐδήουν δὲ τὴν χώραν. ποιήσαντες δὲ ταῦτα ἀπῆλθον τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῆς πολεμίας ἔχοντες πάλιν εἰς τὴν Γαδάτου.

- 24 Ἐννοήσας δέ, ὅτι οἱ πρὸς αὐτὸν ἀφεστηκότες ὄντες πλησίον Βαβυλῶνος κακῶς πείδονται, ἂν μὴ αὐτὸς ἀεὶ παρῇ, οὕτως ὅσους τε τῶν πολεμίων ἀφίει, τούτους ἐκέλευε λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ, καὶ αὐτὸς κήρυκα ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ταῦτά· λέγοντα, ὅτι ἔτοιμος εἶη τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν ἔαν καὶ μὴ ἀδικεῖν, εἰ καὶ ἐκεῖνος βούλοιτο ἔαν ἐργάζεσθαι τοὺς τῶν πρὸς
- 25 ἑαυτὸν ἀφεστηκότων ἐργάτας. καίτοι, ἔφη, σὺ μὲν ἂν καὶ δύνη κωλύειν, ὀλίγους τινὰς κωλύσεις· ὀλίγη γάρ ἐστι χώρα ἡ τῶν πρὸς ἐμὲ ἀφεστηκότων· ἐγὼ δὲ πολλὴν ἂν σοι χώραν ἐώην ἐνεργὸν εἶναι. εἰς δὲ τὴν τοῦ καρποῦ κομιδὴν, ἔαν μὲν πόλεμος ᾖ, ὁ ἐπικρατῶν, οἶμαι, καρπώσεται· ἔαν δὲ εἰρήνη, δῆλον, ἔφη, ὅτι σὺ. ἔαν μέντοι τις ἢ τῶν ἐμῶν ὅπλα ἀνταίρηται σοὶ ἢ τῶν σῶν ἐμοί, τούτους, ἔφη, ὥς ἂν δυνώμεθα ἑκάτεροι
- 26 ἀμυνόμεθα. ταῦτα ἐπιστείλας τῷ κήρυκι ἔπεμψεν αὐτόν. οἱ δὲ Ἀσσύριοι ὥς ἤκουσαν ταῦτα, πάντα ἐποιοῦν πείθοντες τὸν βασιλέα συγχωρῆσαι ταῦτα καὶ ὅτι σμικρότατον τοῦ πολέμου
- 27 λιπεῖν. καὶ ὁ Ἀσσύριος μέντοι εἶτε καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων πεισθεὶς εἶτε καὶ αὐτὸς οὕτω βουλευθεὶς συνήνεσε ταῦτα· καὶ ἐγένοντο συνθῆκαι τοῖς μὲν ἐργαζομένοις εἰρήνην εἶναι, τοῖς
- 28 δὲ ὀπλοφόροις πόλεμον. ταῦτα μὲν δὲ διεπέπρακτο περὶ τῶν ἐργατῶν ὁ Κύρος· τὰς μέντοι νομὰς τῶν κτηνῶν τοὺς μὲν ἑαυτοῦ φίλους ἐκέλευσε καταθέσθαι, εἰ βούλουντο, ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐπικρατείᾳ· τὴν μέντοι τῶν πολεμίων λείαν ἦγον ὁπόθεν δύ-

23. ἐκ τῆς πολεμίας, also ohne das Land des Gadatas auszusagen.

24. οὕτως, wie I, 6, 5.

25. καίτοι, ja doch. — ἂν καί, etsi. — εἰς δὲ τὴν — κομιδὴν, was aber — anlangt, wie VIII, 8, 6. Oecon. II, 4. Andere machen die Worte zu einem ganz müssigen Zusatz, indem sie erklären: quo tempore autem fruges percipi solent, für die Zeit der Ernte. — τις — τῶν ἐμῶν, näml. ἐργατῶν.

26. πάντα ἐποιοῦν πείθοντες. So

Plat. Euthyphro 8. c.: πάντα ποιῶσι καὶ λέγουσι φεύγοντες τὴν δίκην. Sonst gewöhnlich mit ὅπως wie Anab. III, 1, 18: ὅπως τοι μὴ ἐπ' ἐκείνῳ γενησόμεθα, πάντα ποιητέον.

28. τὰς — νομὰς τῶν κτηνῶν, die weidenden Heerden, wie νομαὶ πολλὰ βοσκημάτων Anab. III, 5, 2. — καταθέσθαι, deponere, wie ein sicher zu stellendes Gut. — ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐπικρατείᾳ, in dem vom Cyrus u. seinen Bundesgenossen besetzten Lande. — λείαν, d. i. κτήνη, daher ἦγον. —

ναιντο, ὅπως εἴη ἡ στρατεία ἡδίων τοῖς συμμάχοις. οἱ μὲν γὰρ κίνδυνοι οἱ αὐτοὶ καὶ ἄνευ τοῦ λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἡ δ' ἐκ τῶν πολεμίων τροφή κουφοτέραν τὴν στρατείαν ἐδόκει παρέχειν.

Ἐπεὶ δὲ παρεσκευάζετο ἡδὴ ὁ Κῦρος ὡς ἀπιών, παρῆν ὁ 29 Γαδάτας ἄλλα τε δῶρα πολλὰ καὶ παντοῖα φέρων καὶ ἄγων ὡς ἂν ἐξ οἴκου μεγάλου, καὶ ἵππους δὲ ἤγε πολλοὺς ἀφελόμενος τῶν ἑαυτοῦ ἱππέων οἷς ἠπιστήκει διὰ τὴν ἐπιβουλήν. ὡς δ' 30 ἐπλησίασεν, ἔλεξε τοιάδε. ὦ Κῦρε, νῦν μὲν σοι ἐγὼ ταῦτα δίδωμι ἐν τῷ παρόντι, καὶ χρῶ αὐτοῖς, ἐὰν δέη τι· νόμιζε δ', ἔφη, καὶ τᾶλλα πάντα τὰμὰ σὰ εἶναι. οὔτε γὰρ ἔστιν οὔτ' ἔσται ποτὲ ὅτῳ ἐγὼ ἀπ' ἐμοῦ φύντι καταλείψω τὸν ἐμὸν οἶκον· ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, σὺν ἐμοὶ τελευτῶντι πᾶν ἀποσβῆναι τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ὄνομα. καὶ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὁμνυμί 31 σοι θεοὺς, οἳ καὶ ὁρῶσι πάντα καὶ ἀκούουσι πάντα, οὔτε ἄδικον οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν οὔτ' εἰπὼν οὔτε ποιήσας ἔπαθον. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων κατεδάκρυσε τὴν ἑαυτοῦ τύχην καὶ οὐκέτι ἠδυνήθη πλείω εἰπεῖν.

Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ μὲν πάθους ᾤκτειρεν αὐτόν, 32 ἔλεξε δὲ ὧδε. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἵππους δέχομαι, ἔφη· σέ τε γὰρ ὠφελήσω εὐνουστέροις δοῦς αὐτοὺς ἢ νῦν σοι εἶχον, ὡς ἔοικεν, ἐγὼ τε οὐ δὴ πάλαι ἐπιθυμῶ, τὸ Περσῶν ἱππικὸν θᾶττον ἐκπληρώσω εἰς τοὺς μυρίους ἱππεῖς· τὰ δ' ἄλλα χρήματα σὺ ἀπαγαγὼν φύλαττε, ἔστ' ἂν ἐμὲ ἴδῃς ἔχοντα, ὥστε σοῦ μὴ ἡττᾶσθαι ἀντιδωρούμενον· εἰ δὲ πλείω μοι διδοὺς ἀπίοις ἢ λαμβάνων παρ' ἐμοῦ, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν δυναίμην μὴ αἰσχύνεσθαι. πρὸς ταῦτα ὁ Γαδάτας εἶπεν, Ἀλλὰ 33 ταῦτα μὲν, ἔφη, πιστεύω σοι· ὁρῶ γὰρ σου τὸν τρόπον· φυλάττειν μέντοι ὅρα εἰ ἐπιτήδειός εἰμι. ἕως μὲν γὰρ φίλοι ἤμεν 34

οἱ αὐτοί, Prädicat, wozu die Copula aus dem Folgenden zu ergänzen ist.

29. ὡς ἂν, zu ergänzen wie I, 3, 8. — διὰ τὴν ἐπιβουλήν. S. §. 5.

30. νῦν — ἐν τῷ παρόντι. S. zu III, 1, 29. — οἶκόν, wohl zu unterscheiden von οἰκία.

31. ταῦτα, abhängig von ἔπαθον. Ueber die Sache s. V, 2, 28. — ὁ-

ρῶσι — πάντα. Vergl. VIII, 7, 22. Memor. I, 4, 18.

32. Ἀλλὰ — δέχομαι, wie IV, 5, 51. — ἢ νῦν, d. i. ἢ οἱ νῦν. S. §. 20. — ὡς ἔοικεν geht auf die vorhergehenden Worte, insofern in ihnen der Sinn liegt: welche dir nicht treu gesinnt waren. — δὴ πάλαι, schon längst. — εἰς τοὺς. Ueber den Artikel s. zu I, 2, 13.

- τῷ Ἀσσυρίῳ, καλλίστη δὴ ἐδόκει εἶναι ἢ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς κτῆ-
 σις· τῆς γὰρ μεγίστης πόλεως Βαβυλῶνος ἐγγὺς οὖσα ὅσα μὲν
 ὠφελεῖσθαι ἔστιν ἀπὸ μεγάλης πόλεως, ταῦτα ἀπελαύομεν,
 ὅσα δὲ ἐνοχλεῖσθαι, οἵκαδε δεῦρ' ἀπιόντες τούτων ἐκποδῶν
 ἡμεν· νῦν δ' ἐπεὶ ἐχθροὶ ἐσμεν, δῆλον ὅτι ἐπειδὴν σὺ ἀπέλ-
 θης, καὶ αὐτοὶ ἐπιβουλευσόμεθα καὶ ὁ οἶκος ὅλος, καὶ οἶμαι
 λυπηρῶς βιωσόμεθα ὅλως τοὺς ἐχθροὺς καὶ πλησίον ἔχοντες
 35 καὶ κρείττους ἡμῶν αὐτῶν ὁρῶντες. τάχ' οὖν εἴποι τις ἄν·
 τί δῆτα οὐχ οὕτως ἐννεοοῦ πρὶν ἀποστῆναι; ὅτι, ὦ Κύρε, ἡ
 ψυχὴ μου διὰ τὸ ὑβρίσθαι καὶ ὀργίζεσθαι οὐ τὸ ἀσφαλέστατον
 σκοποῦσα διῆγεν, ἀλλ' ἀεὶ τοῦτο κνοῦσα, ἄρα ποτε ἔσται ἀπο-
 τίσασθαι τὸν καὶ θεοῖς ἐχθρὸν καὶ ἀνθρώποις, ὃς διατελεῖ
 μισῶν, οὐκ ἦν τίς τι αὐτὸν ἀδικῇ, ἀλλ' ἐάν τινα ὑποπτεύσῃ
 36 βελτίονα ἑαυτοῦ εἶναι. τοιγαροῦν, οἶμαι, αὐτὸς πονηρὸς ὢν
 πᾶσι πονηροτέροις ἑαυτοῦ ξυμμάχοις χρήσεται. ἐὰν δέ τις ἄρα
 καὶ βελτίων αὐτοῦ φανῇ, θάρρει, ἔφη, ὦ Κύρε, οὐδέν σε δεή-
 σει τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ μάχεσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνος τούτῳ ἀρκέσει
 μηχανώμενος, ἕως ἂν ἔλῃ τὸν ἑαυτοῦ βελτίονα. τοῦ μέντοι
 ἐμὲ ἀνιᾶν καὶ σὺν πονηροῖς ῥαδίως, οἶμαι, κρείττων ἔσται.
 37 Ἀκούσαντι ταῦτα τῷ Κύρῳ ἔδοξεν ἄξια ἐπιμελείας λέγειν·
 καὶ εὐθὺς εἶπε, Τί οὖν, ἔφη, ὦ Γαδάτα, οὐχὶ τὰ μὲν τείχη
 φυλακῇ ἐχυρὰ ἐποιήσαμεν, ὅπως ἂν σοι σῶα ἢ χρῆσθαι ἀσφα-
 λῶς, ὁπόταν εἰς αὐτὰ ἴῃς· αὐτὸς δὲ σὺν ἡμῖν στρατεύῃ, ἵνα,
 ἦν οἱ θεοὶ ὥσπερ νῦν σὺν ἡμῖν ὦσιν, οὗτος σὲ φοβῆται, ἀλλὰ
 μὴ σὺ τοῦτον; ὅ,τι δὲ ἡδύ σοι ὁρᾶν τῶν σῶν ἢ ὅτῳ συνῶν χαί-

34. ταῦτα ἀπελαύομεν, Constr. nach dem Sinne, als ob ἐγγὺς ὄντες vorausgegangen wäre. Vergl. VIII, 8, 6. Etwas anders VI, 3, 2. — ἐπιβουλευσόμεθα, passivisch. — λυπηρῶς — ὅλως gehören zusammen. Ueber die Stellung von ὅλως s. zu εὔ I, 5, 9.

35. οὐκ ἦν, nicht erst wenn, ἀλλ' ἐάν, sondern schon wenn. Vergl. Ages. VI, 2: ὥστ' οὐκ ἀκούον-τας (nicht erst vom Hörensagen), ἀλλ' ὁρῶντας ἐξῆν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν δοκιμάζειν. Ueber den Wechsel der Formen ἦν — ἐάν s. zu I, 5, 5.

36. πονηροτέροις ἑαυτοῦ, näml. οὖσι. Wir würden diese Worte lieber zum Hauptsatz machen, χρήσεται aber in einen Relativsatz bringen. — ἄρα, etwa. — φανῇ, näml. als sein Bundesgenosse. — ἀρκέσει, als Adverbium zu übersetzen wie τυγχάνειν, φθάνειν u. s. w. ἀρκέσει steht dabei absolut wie IV, 5, 44. Oecon. XII, 4: ὅστις μέλλει ἀρκέσειν — ἀντὶ ἐμοῦ ἐπιμελούμενος; denn τούτῳ gehört zu μηχανώμενος. — τοῦ — ἀνιᾶν — κρείττων ἔσται, er wird mehr Kräfte haben als nöthig ist, um mich zu kränken.

37. Τί — ἐποιήσαμεν und dann

ρεις, ἔχων σὺν ἑαυτῷ πορεύου. καὶ σύ τ' ἂν ἐμοί, ὥς γε ἐγὼ
δοκῶ, πάνυ χρήσιμος εἴης, ἐγὼ τε σοὶ ὅσα ἂν δύνωμαι πειρά-
σομαι. ἀκούσας ταῦτα ὁ Γαδάτας ἀνέπνευσέ τε καὶ εἶπεν, Ἄρ' 38
οὖν, ἔφη, δυναίμην ἂν συσκευασάμενος φθάσαι πρὶν σε ἐξιέ-
ναι; βούλομαι γάρ τοι, ἔφη, καὶ τὴν μητέρα ἄγειν μετ' ἑμαν-
τοῦ. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, φθάσεις μέντοι· ἐγὼ γὰρ ἐπισχῆσω
ἕως ἂν φῆς καλῶς ἔχειν. οὕτω δὲ ὁ Γαδάτας ἀπελθὼν φύλαξι 39
μὲν τὰ τείχη σὺν Κύρῳ ὠχυρώσατο, συνεσκευάσατο δὲ πάντα,
ὅπόσοις ἂν οἶκος μέγας καλῶς οἰκοῖτο. ἦγετο δὲ καὶ τῶν ἑαυ-
τοῦ τῶν τε πιστῶν οἷς ἦδετο καὶ ὧν ἠπίσκει πολλούς, ἀναγκά-
σας τοὺς μὲν καὶ γυναῖκας ἄγειν, τοὺς δὲ καὶ ἀδελφάς, ὥς δε-
δεμένους τούτοις κατέχοι αὐτούς. καὶ τὸν μὲν Γαδάταν εὐθύς 40
ὁ Κῦρος ἐν τοῖς περὶ αὐτὸν ἦει ἔχων καὶ ὁδῶν φραστῆρα καὶ
ὑδάτων καὶ χιλοῦ καὶ σίτου, ὥς εἴη ἐν τοῖς ἀφθονωτάτοις
στρατοπεδεύεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος καθεώρα τὴν τῶν Βαβυλωνίων πό- 41
λιν καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἡ ὁδός, ἣν ἦει, παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος φέ-
ρειν, καλέσας τὸν Γωβρύαν καὶ τὸν Γαδάταν ἠρώτα, εἰ εἴη
ἄλλη ὁδός, ὥστε μὴ πάνυ ἐγγὺς τοῦ τείχους ἄγειν. καὶ ὁ Γω- 42
βρύας εἶπεν, Εἰσὶ μὲν, ὦ δέσποτα, καὶ πολλαὶ ὁδοί· ἀλλ'
ἐγὼ γ', ἔφη, ὥμην καὶ βούλεσθαι ἂν σε νῦν ὅτι ἐγγυτάτω τῆς
πόλεως ἄγειν, ἵνα καὶ ἐπιδείξαις αὐτῷ, ὅτι τὸ στράτευμά σου
ἤδη πολὺ τέ ἐστι καὶ καλόν· ἐπειδὴ καὶ ὅτε ἔλαττον εἶχες,
προσῆλθές τε πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος καὶ ἐθεᾶτο ἡμᾶς οὐ πολ-
λοὺς ὄντας· νῦν δὲ εἰ καὶ παρεσκευασμένος τί ἐστίν, ὥσπερ
πρὸς σὲ εἶπεν, ὅτι παρασκευάζοιτο ὥς μαχούμενός σοι, οἶδ' ὅτι
ιδόντι αὐτῷ τὴν σὴν δύναμιν πάλιν ἀπαρασκευαστότατα τὰ
ἑαυτοῦ φανεῖται.

Καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε, Δοκεῖς μοι, ὦ Γωβρύα, 43

στρατεύῃ. S. zu II, 1, 4. — ἑαυτῷ.
S. zu αὐτοῦ I, 6, 35. — πειράσο-
μαι, näml. χρήσιμος εἶναι.

39. φύλαξι mit ὠχυρώσατο zu ver-
binden. S. zu τοῖς παροῦσι III, 2,
11. — καὶ ὧν = καὶ τούτων, οἷς. —
τούτοις, das Neutrum, verallgemei-
nernd, indem die Personen dem Ga-
datas nur als Sachen, als Pfänder
gelten.

40. ὥς εἴη, ut liceret.

41. παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος. S. zu V,
2, 29.

42. Ueber καί vor πολλαί s. zu I,
1, 1. — καί vor βούλεσθαι ist ge-
rade. — αὐτῷ, dem Assyrier. —
ὅτε ἔλαττον εἶχες. Ueber die Sache
s. V, 3, 5. — ἐθεᾶτο, der Assyrier.
— ὥσπερ πρὸς σὲ εἶπε. S. V, 3, 6.

θαυμάζειν, ὅτι ἐν ᾧ χρόνῳ πολὺν μείονα ἔχων στρατιὰν
 ἦλθον, πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος προσῆγον· νῦν δ' ἐπεὶ πλείονα
 44 δύνάμιν ἔχω, οὐκ ἐθέλω ὑπ' αὐτὰ τὰ τεῖχη ἄγειν. ἀλλὰ μὴ
 θαύμαζε· οὐ γὰρ τὸ αὐτό ἐστὶ προσάγειν καὶ παράγειν.
 προσάγουσι μὲν γὰρ πάντες οὕτω ταξάμενοι, ὥς ἂν ἄριστοι
 εἶεν μάχεσθαι· καὶ ἀπάγουσι δὲ οἱ σώφρονες ἢ ἂν ἀσφαλέ-
 45 στατα, οὐχ ἢ ἂν τάχιστα ἀπέλθοιεν. παριέναι δὲ ἀνάγκη ἐστὶν
 ἐκτεταμέναις μὲν ταῖς ἀμάξαις, ἀνειρμένοις δὲ καὶ τοῖς ἄλ-
 λοις σκευοφόροις ἐπὶ πολὺ· ταῦτα δὲ πάντα δεῖ προκεκαλύ-
 φθαι τοῖς ὀπλοφόροις καὶ μηδαμῇ τοῖς πολεμίοις γυμνὰ ὀπλῶν
 46 τὰ σκευοφόρα φαίνεσθαι. ἀνάγκη οὖν οὕτω πορευομένων ἐπὶ
 λεπτὸν καὶ ἀσθενὲς τὸ μάχιμον τετάχθαι· εἰ οὖν βούλονται
 ἀθρόοι ἐκ τοῦ τείχους προσπεσεῖν πῃ, ὅπῃ προσμίξειαν, πολὺ
 47 ἂν ἐρρωμενέστερον συμμιγνύοιεν τῶν παριόντων. καὶ τοῖς
 μὲν ἐπὶ μακρὸν πορευομένοις μακρὰ καὶ αἰ ἐπιβοήθειαι, τοῖς
 δ' ἐκ τοῦ τείχους βραχὺ πρὸς τὸ ἐγγὺς καὶ προσδραμεῖν καὶ
 48 πάλιν ἀπελθεῖν. ἦν δὲ μὴ μεῖον ἀπέχοντες παρίωμεν ἢ ἐφ'
 ὅσον καὶ νῦν ἐκτεταμένοι πορευόμεθα, τὸ μὲν πλῆθος κατό-
 ψονται ἡμῶν, ὑπὸ δὲ τῶν παρυφασμένων ὀπλῶν πᾶς ὄχλος
 49 δεινὸς φαίνεται. ἂν δ' οὖν τῷ ὄντι ἐπεξίωσί πῃ, ἐκ πολ-
 λοῦ προορῶντες αὐτοὺς οὐκ ἂν ἀπαράσκευοι λαμβανοίμεθα.
 μᾶλλον δέ, ὧς ἄνδρες, ἔφη, οὐδ' ἐπιχειρήσουσιν, ὅποτεν
 πρόσω δέῃ ἀπὸ τοῦ τείχους ἀπιέναι, ἂν μὴ τῷ ὅλῳ ὑπο-

44. προσάγουσι μὲν. Dem entspricht παριέναι δὲ §. 45.

45. ἀμάξαις. Der Dativ wie §. 20. — ἀνειρμένοις — ἐπὶ πολὺ, aneinander gereiht, d. i. ausgedehnt zu einer langen Linie. Die vulgata ἀνειρ-
 μένοις (d. i. nicht zusammengedrängt, wie man es erklärt, sondern zurück-
 gedrängt) ist unhaltbar und ihre Ver-
 bindung mit ἐπὶ πολὺ lässt sich durch
 keine Prägnanz rechtfertigen.

46. ἐπὶ — ἀσθενὲς wie vorher ἐπὶ
 πολὺ und §. 47 ἐπὶ μακρόν. — τὸ
 μάχιμον, eben bezeichnet durch τοῖς
 ὀπλοφόροις. — συμμιγνύοιεν, in-
 transitiv.

47. τοῖς — ἐκ τοῦ τείχους. Ueber
 die Attraction s. zu I, 3, 4.

48. ἀπέχοντες, von Babylon. —
 ἐφ' ὅσον — ἐκτεταμένοι. Die Ent-
 fernung des vorüberziehenden Heeres
 von der Stadt soll nicht kleiner sein
 als die Länge des Zuges, damit der
 Feind nicht irgend einen Theil des
 letzteren schneller angreifen, als selbst
 der hinterste Theil des Zuges dem vor-
 dersten zu Hülfe eilen kann. — ὑπὸ
 τῶν — ὀπλῶν, propter praetexta arma,
 oder praetextos armatos, die auf der
 Seite nach Babylon zu gleichsam den
 Saum des Zuges bilden. — καὶ νῦν,
 d. i. jetzt, sowie nachher, wenn wir
 vorüberziehen werden. — φαίνεται,
 allgemein gesagt, d. h. schrecklich
 für jeden, der es sieht.

49. τῷ ὄντι, wirklich, d. i.
 trotz des schrecklichen Anblicks.

λάβωσι τοῦ παντός κρείττους εἶναι· φοβερὰ γὰρ ἡ ἀποχώρησις. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' εἶπεν, ἔδοξέ τε ὀρθῶς τοῖς παροῦσι λέγειν 50 καὶ ἦγεν ὁ Φωβρύας ὥσπερ ἐκέλευσεν. παραμειβομένου δὲ τὴν πόλιν τοῦ στρατεύματος αἰὲ τὸ ὑπολειπόμενον ἰσχυρότερον ποιούμενος ἀπεχώρει.

Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος οὕτως ἐν ταῖς γιγνομέναις ἡμέραις 51 ἀφικνεῖται εἰς τὰ μεθόρια τῶν Σύρων καὶ Μήδων, ἐνθενπερ ὥρμητο, ἐνταῦθα δὴ τρία ὄντα τῶν Σύρων φρούρια, ἐν μὲν αὐτῶν τὸ ἀσθενέστατον βία προσβάλῶν ἔλαβε, τῷ δὲ δύο φρουρίῳ φοβῶν μὲν Κῦρος, πείθων δὲ Γαδάτας ἐπεισε παραδοῦναι τοὺς φυλάττοντας.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διεπέπρακτο, πέμπει πρὸς Κυαξάρην καὶ V. ἐπέστελλεν αὐτῷ ἥκειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ὅπως περὶ τῶν φρουρίων ὧν εἰλήφεσαν βουλευσάιντο ὅ,τι χρήσαιντο, καὶ ὅπως θεασάμενος τὸ στράτευμα καὶ περὶ τῶν ἄλλων σύμβουλος γίγνοιτο, ὅ,τι δοκοίη ἐκ τούτου πράττειν· ἐὰν δὲ κελεύῃ, εἰπέ, ἔφη, ὅτι ἐγὼ ἂν ὥς ἐκεῖνον ἵοιμι στρατοπεδευσόμενος. ὁ μὲν ἄγγελος ὥχετο ταῦτ' ἀπαγγέλλων. ὁ δὲ Κῦρος ἐν 2

50. παραμειβομένου. Ebenso Anab. I, 10, 11. ἑξαμείψας Μακεδονίαν Ages. II, 2. — αἰ. S. zu V, 3, 45.

51. γιγνομέναις, die darüber vergingen. — Σύρων, wie II, 4, 17, für Ἀσσυρίων. — ἐν — αὐτῶν. Ueber die partitive Apposition s. zu I, 1, 1. — τῷ δύο, die beiden anderen. — πείθων — ἐπεισε. S. zu V, 1, 1. Das Verbum ist zeugmatisch auch auf φοβῶν bezogen.

V. Inhalt: Cyaxares, vom Cyrus eingeladen, kommt zum Heere. Von Cyrus und dessen besten Truppen mit seinem kleinen Gefolge glänzend empfangen zeigt er sich verletzt u. grollt, sich selbst vernachlässigt, den Cyrus aber in solcher Macht zu sehen. Cyrus tadelt ihn wegen seiner eben so schädlichen als ungerechten Erbitterung. Er erinnert ihn, dass er auf seinen Ruf ihm mit den Persern zu Hülfe gekommen und die Führung des Heeres übernommen, dass er nach gewonnenem Sieg den Feind mit seiner Einwilligung und mit den Truppen,

die er ihm bewilligt, weiter verfolgt, sein Lager genommen u. seine Festungen erobert habe. Auf den Einwurf des Cyaxares, dass Cyrus ihn durch diese unläugbaren Wohlthaten beschämt und das Herz seiner Unterthanen abwendig gemacht habe, bittet ihn Cyrus, diesen Vorwurf aufzuschieben, bis er seine Gesinnung näher geprüft haben werde. Cyaxares, durch diese Worte u. noch mehr durch den ehrenvollen Empfang, der ihm im Lager überall zu Theil wird, versöhnt, hält Abendmahlzeit, während Cyrus die Freunde auffordert, Alles zu thun, um die Bundesgenossen zur ferneren Theilnahme am Kriege gegen die Assyrier zu bewegen.

1. πρὸς Κυαξάρην, von dem zuletzt IV, 5, 8 die Rede war. — ὅ,τι χρήσαιντο, näml. αὐτοῖς. — εἰπέ, an den Boten gerichtet.

2. ἀπαγγέλλων. Vergl. Hellen. II, 1, 29: ἡ δὲ πάραλος (ἀπέπλευσε) εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπαγγέλλουσα τὰ γεγνότα. V, 4, 2: πέμπουσι — ἐρωτώντας. B. §. 144. Anm. 4. K. §. 255.

- τούτῳ ἐκέλευσε τὴν τοῦ Ἀσσυρίου σκηνήν, ἣν Κυαξάρη οἱ Μῆδοι ἐξεῖλον, ταύτην κατασκευάσαι ὥς βέλτιστα τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ, ἣν εἶχον, καὶ τῷ γυναιῖκε εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῶνα τῆς σκηνῆς καὶ σὺν αὐταῖς τὰς μουσουρούς, αἵπερ ἐξηρημέ-
 3 ναι ἦσαν Κυαξάρη. οἱ μὲν δὲ ταῦτ' ἐπραττον. ὁ δὲ πεμφθεὶς πρὸς τὸν Κυαξάρην ἐπεὶ ἔλεξε τὰ ἐντεταλμένα, ἀκούσας αὐτοῦ ὁ Κυαξάρχης ἔγνω βέλτιον εἶναι τὸ στρατεύμα μένειν ἐν τοῖς μεθορίοις. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι, οὓς μετεπέμψατο ὁ Κύρος, ἦκον· ἦσαν δὲ μυριάδες τέτταρες τοξοτῶν καὶ πελταστῶν.
 4 ὁρῶν οὖν καὶ τούτους σινομένους πολλὰ τὴν Μηδικήν, τούτων ἂν ἐδόκει ἥδιον ἀπαλλαγῆναι μᾶλλον ἢ ἄλλον ὄχλον εἰσδέξασθαι. ὁ μὲν δὲ ἐκ Περσῶν ἄγων τὸν στρατὸν ἐρόμενος τὸν Κυαξάρην κατὰ τὴν Κύρου ἐπιστολήν, εἴ τι δέοιτο τοῦ στρατοῦ, ἐπεὶ οὐκ ἔφη δεῖσθαι, αὐθημερόν, ἐπεὶ ἤκουσε παρόντα Κύρον, ὥχετο πρὸς αὐτὸν ἄγων τὸ στρατεύμα.
 5 Ὁ δὲ Κυαξάρχης ἐπορεύετο τῇ ὑστεραίᾳ σὺν τοῖς παραμεινασιν ἱππεῦσι Μήδων· ὥς δ' ἦσθετο ὁ Κύρος προσιόντα αὐτόν, λαβὼν τοὺς τε τῶν Περσῶν ἱππέας, πολλοὺς ἤδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους πάντας καὶ τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τοὺς εὐίπποτάτους τε καὶ εὖ-
 6 πλοτάτους ἀπήντα, ἐπιδεικνὺς τῷ Κυαξάρῃ τὴν δύναμιν. ὁ δὲ Κυαξάρχης ἐπεὶ εἶδε σὺν μὲν τῷ Κύρῳ πολλοὺς τε καὶ καλοὺς κάγαθους ἐπομένους, σὺν ἑαυτῷ δὲ ὀλίγην τε καὶ ὀλίγου ἀξίαν θεραπείαν, ἄτιμόν τι αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι καὶ ἄχος αὐτὸν ἔλαβεν. ἐπεὶ δὲ καταβάς ἀπὸ τοῦ ἵππου ὁ Κύρος προσῆλθεν ὥς φιλήσων αὐτὸν κατὰ νόμον, ὁ Κυαξάρχης κατέβη μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἀπεστράφη δέ· καὶ ἐφίλησε μὲν οὐ, δακρύων δὲ
 7 φανερὸς ἦν. ἐκ τούτου δὲ ὁ Κύρος τοὺς μὲν ἄλλους πάντας ἀποστάντας ἐκέλευσεν ἀναπαύεσθαι· αὐτὸς δὲ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς τοῦ Κυαξάρου καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὸν τῆς ὁδοῦ ἔξω ὑπὸ

Anm. 3. — ἣν Κυαξάρη — ἐξεῖλον. Ueber die Sache s. IV, 5, 52. V, 1, 1.

3. οὓς — ὁ Κύρος. Ueber die Sache s. IV, 5, 16. 31.

4. ἥδιον — μᾶλλον. S. zu II, 4, 10. — κατὰ τὴν — ἐπιστολήν. S.

den Inhalt des Briefs IV, 5, 31. — παρόντα. An der Grenze von Medien und Assyrien angekommen war Cyrus wenigstens nicht weit entfernt vom Lager des Cyaxares.

6. κατὰ νόμον. S. I, 4, 28.

7. ἀποστάντες, abzutreten u. —

φοίνικας τινας, τῶν τε Μηδικῶν πύλων ὑποβαλεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ καὶ καθίσας αὐτὸν καὶ παρακαθισάμενος εἶπεν ὧδε.

Εἰπέ μοι, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ θεῖε, τί μοι ὀργίζῃ καὶ 8
τί χαλεπὸν ὄρω οὕτω χαλεπῶς φέρεις; ἐνταῦθα δὴ ὁ Κυαξάρης ἀπεκρίνατο, Ὅτι, ὦ Κῦρε, δοκῶν γε δὴ ἔφ' ὅσον ἀνθρώπων μνήμη ἐφικνεῖται καὶ τῶν πάλαι προγόνων καὶ πατρὸς βασιλέως πεφυκέναι καὶ αὐτὸς βασιλεὺς νομιζόμενος εἶναι, ἑμαυτὸν μὲν ὄρω οὕτω ταπεινῶς καὶ ἀναξίως ἐλαύνοντα, σὲ δὲ τῇ ἐμῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει μέγαν τε καὶ μεγαλο-
πρεπῆ παρόντα. καὶ ταῦτα χαλεπὸν μὲν οἶμαι καὶ ὑπὸ πολε- 9
μίων παθεῖν, πολὺ δ', ὦ Ζεῦ, χαλεπώτερον ὑφ' ὧν ἤκιστα ἐχρῆν ταῦτα πεπονθέναι. ἐγὼ μὲν γὰρ δοκῶ δεκάκισ ἀν κατὰ τῆς γῆς καταδύναι ἥδιον ἢ ὀφθῆναι οὕτω ταπεινὸς καὶ ἰδεῖν τοὺς ἐμοὺς ἐμοῦ ἀμελήσαντας καὶ ἐπεγγελῶντας ἐμοί. οὐ γὰρ ἄγνοῶ τοῦτο, ἔφη, ὅτι οὐ σύ μου μόνον μείζων εἶ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ δοῦλοι ἰσχυρότεροι ἐμοῦ ὑπαντιάζουσίν μοι καὶ κατεσκευασμένοι εἰσὶν ὥστε δύνασθαι ποιῆσαι μᾶλλον ἐμὲ κακῶς ἢ παθεῖν ὑπ' ἐμοῦ. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων πολὺ ἔτι μᾶλλον 10
ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν δακρύων, ὥστε καὶ τὸν Κῦρον ἐπεσπάσατο ἐμπλησθῆναι δακρύων τὰ ὄμματα. ἐπισχὼν δὲ μικρὸν ἔλεξε τοιάδε ὁ Κῦρος.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὦ Κυαξάρη, οὔτε λέγεις ἀληθῆ οὔτε ὀρθῶς γινώσκεις, εἰ οἶει τῇ ἐμῇ παρουσίᾳ Μήδους κατεσκευάσθαι ὥστε ἱκανοὺς εἶναί σε κακῶς ποιεῖν. τὸ μέντοι σε θυμοῦ- 11
σθαι οὐ θαυμάζω· εἰ μέντοι γε ἀδίκως ἢ δικαίως αὐτοῖς χαλεπαίνεις, παρήσω τοῦτο· οἶδα γάρ, ὅτι βαρέως ἀν φέροις ἀκούων ἐμοῦ ἀπολογουμένου ὑπὲρ αὐτῶν· τὸ μέντοι ἄνδρα ἄρχοντα πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν τοῖς ἀρχομένοις, τοῦτο ἐμοὶ δοκεῖ μέγα ἁμάρτημα εἶναι. ἀνάγκη γὰρ διὰ τὸ πολλοὺς μὲν φοβεῖν πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, διὰ δὲ τὸ πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν πᾶσιν αὐτοῖς ὁμόνοιαν ἐμβάλλειν. ὧν ἕνεκα, εὖ ἴσθι, 12

— τῶν — πύλων, partitiver Genitiv wie I, 4, 19 τῶν — ἀνδρῶν. Vergl. Hellen. IV, 1, 30: ὑποτιθέντων αὐτῷ τῶν θεραπόντων ῥαπτὰ, ἔφ' ὧν καθίσουσιν οἱ Πέρσαι μαλακῶς.

8. τῶν πάλαι προγόνων, näml. βασιλέων. — ἑμαυτὸν — ὄρω — ἐλαύνοντα. S. zu II, 3, 20.

9. κατὰ τῆς γῆς καταδύναι, öfter vorkommender Ausdruck für die Scham. Vergl. VI, 1, 35. 37. Anab. VII, 1, 30. 7, 11. Schon Hom. II. IV, 182: τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθών. — οἱ ἐμοὶ δοῦλοι. So nennt er hier im Unmuth seine Unterthanen. — παθεῖν, näml. κακῶς.

- ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον ἄνευ ἑμαυτοῦ τούτους, φοβούμενος, μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργὴν ὅ,τι πάντας ἡμᾶς λυπήσοι. ταῦτα μὲν οὖν σὺν τοῖς θεοῖς ἐμοῦ παρόντος ἀσφαλῶς ἔχει σοι· τὸ μέντοι σε νομίζειν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι, τοῦτο ἐγὼ πάννυχον χαλεπῶς φέρω, εἰ ἀσκῶν ὅσον δύναμαι τοὺς φίλους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν ἔπειτα τὰναντία τούτου δοκῶ ἐξεργάζεσθαι.
- 13 ἀλλὰ γάρ, ἔφη, μὴ οὕτως εἰκῇ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιώμεθα· ἀλλ', εἰ δυνατόν, σαφέστατα κατίδωμεν, ποῖόν ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ ἀδίκημα. καὶ τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν ἔχω ὑποτιθέναι· ἐὰν γάρ τί σε φανῶ κακὸν πεποιηκώς, ὁμολογῶ ἀδικεῖν· ἐὰν μέντοι μηδὲν φαίνωμαι κακὸν πεποιηκώς μηδὲ βουληθείς, οὐ καὶ σὺ αὖ ὁμολογήσεις μηδὲν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι;
- 14 Ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη. Ἐὰν δὲ δὴ καὶ ἀγαθὰ σοι πεπραχῶς δήλος ᾧ καὶ προθυμούμενος προᾶξαι ὡς ἐγὼ πλεῖστα ἡδυνάμην, οὐκ ἂν καὶ ἐπαίνου σοι ἄξιος εἶην μᾶλλον ἢ μέμψεως; Δίκαιον
- 15 γοῦν, ἔφη. Ἄγε τοίνυν, ἔφη ὁ Κύριος, σκοπῶμεν τὰ ἐμοὶ πεπραγμένα πάντα καθ' ἐν ἑκάστον· οὕτω γὰρ δὴ μάλιστα δῆ-
- 16 λον ἔσται, ὅ,τι τε αὐτῶν ἀγαθόν ἐστι καὶ ὅ,τι κακόν. ἀρξώμεθα δ', ἔφη, ἐκ τῆσδε τῆς ἀρχῆς, εἰ καὶ σοὶ ἀρκούντως δοκεῖ ἔχειν. σὺ γὰρ δήπου ἐπεὶ ἦσθου πολλοὺς πολεμίους ἡθροισμένους, καὶ τούτους ἐπὶ σὲ καὶ τὴν σὴν χώραν ὀρμωμένους, εὐθύς ἔπεμπες πρὸς τε τὸ Περσῶν κοινὸν συμμάχους αἰτούμενος καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ θεόμενος πειρᾶσθαι αὐτόν ἐμὲ ἐλθεῖν ἡγούμενον, εἴ τινες Περσῶν ἴοιεν. οὐκ οὖν ἐγὼ ἐπείσθην τε ταῦτα ὑπὸ σοῦ καὶ παρεγενόμην ἄνδρας ἄγων σοι ὡς ἦν δυ-
- 17 νατὸν πλείστους τε καὶ ἀρίστους; Ἠλθες γὰρ οὖν, ἔφη. Ἐν τούτῳ τοίνυν, ἔφη, πρῶτόν μοι εἰπέ, πότερον ἀδικίαν τινά μου πρὸς σὲ κατέγνως ἢ μᾶλλον εὐεργεσίαν; Δῆλον, ἔφη ὁ

12. τούτους, die Meder. S. IV, 5, 10. 18. — τὴν σὴν ὀργήν. S. IV, 5, 9. — ταῦτα, das vorhergehende τι — ὅ,τι verallgemeinernd. — ἔπειτα. S. zu I, 2, 2.

13. ἀλλὰ γάρ führt einen Einwurf ein, der als ganz nahe liegend bezeichnet werden soll. — τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν, inter amicos aequissimam conditionem, Voraussetzung. — φανῶ, abzuwartendes Resultat, φαίνωμαι, fac-

tum, wie es dem Cyrus jetzt schon zu liegen scheint. — Ἀλλ' ἀνάγκη, wie IV, 5, 51.

14. σοι ἄξιος εἶην, nach deinem Urtheil. Memor. I, 1, 1 ὡς ἄξιος εἶην θανάτου τῇ πόλει. R. §. 105. 2. 2. K. §. 284. 3. 10. b.

16. ἀρχῆς, Befehlshaberschaft. — καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ. Ueber die Sache s. I, 5, 4.

17. γὰρ οὖν. S. zu I, 4, 19. — κατέγνως, erkanntest du darin.

Κυαξάρης, ὅτι ἔκ γε τούτων εὐεργεσίαν. Τί γάρ, ἔφη, ἐπεὶ οἱ 18
πολέμιοι ἤλθον καὶ διαγωνίζεσθαι ἔδει πρὸς αὐτούς, ἐν τούτῳ
κατενόησάς πού με ἢ πόνου ἀποστάντα ἢ τινος κινδύνου φει-
σάμενον; Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐ μὲν δή. Τί γάρ, ἐπεὶ νίκης 19
γενομένης σὺν τοῖς θεοῖς ἡμετέρας καὶ ἀναχωρησάντων τῶν
πολεμίων παρεκάλουν ἐγώ σε, ὅπως κοινῇ μὲν αὐτοὺς διώκοι-
μεν, κοινῇ δὲ τιμωροίμεθα, κοινῇ δέ, εἴ τι καλὸν κἀγαθὸν
συμβαίνοι, τοῦτο καρποίμεθα, ἐν τούτοις ἔχεις τινά μου πλεον-
εξίαν κατηγορεῖσαι; ὁ μὲν δὲ Κυαξάρης πρὸς τοῦτο ἐσίγα· ὁ 20
δὲ Κύρος πάλιν ἔλεγεν ὧδε· Ἀλλ' εἰ πρὸς τοῦτο σιωπᾶν ἡδιόν
σοι ἢ ἀποκρίνασθαι, τόδε γ', ἔφη, εἰπέ, εἴ τι ἀδικεῖσθαι ἐνό-
μισας, ὅτι, ἐπεὶ σοι οὐκ ἀσφαλὲς ἐδόκει εἶναι διώκειν, σὲ μὲν
αὐτὸν ἀφῆκα τοῦ κινδύνου, ἱππέας δὲ τῶν σῶν συμπέμψαι
μοι ἐδεόμην σου· εἰ γὰρ καὶ τοῦτο αἰτῶν ἡδίκουν, ἄλλως τε
καὶ προπαρεσχηκῶς ἐμαυτὸν σοι σύμμαχον, τοῦτ' αὖ παρὰ σοῦ,
ἔφη, ἐπιδεικνύσθω. ἐπεὶ δ' αὖ καὶ πρὸς τοῦτο ἐσίγα ὁ Κυαξά- 21
ρης, Ἀλλ' εἰ μὴδὲ τοῦτο, ἔφη, βούλει ἀποκρίνασθαι, σὺ δὲ
τοῦντεῦθεν λέγε, εἴ τι αὖ ἡδίκουν, ὅτι σοῦ ἀποκριναμένου
ἐμοί, ὥς οὐκ ἂν βούλοιο, εὐθυμουμένους ὁρῶν Μήδους, τού-
του παύσας αὐτοὺς ἀναγκάζειν κινδυνεύοντας ἰέναι, εἴ τι
αὖ σοι δοκῶ τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι, ὅτι ἀμελήσας τοῦ ὀργίζε-
σθαί σοι ἐπὶ τούτοις πάλιν ἦτουν σε οὐ ἥδειν οὔτε σοὶ μεῖον
ὄν δοῦναί μοι οὐδὲν οὔτε ῥᾶον Μήδοις ἐπιταχθῆναι· τὸν γὰρ
βουλόμενον δήπου ἔπεςθαι ἦτησά σε δοῦναί μοι. οὐκοῦν τού- 22
του τυχῶν παρὰ σοῦ οὐδὲν ἦνυτον, εἰ μὴ τούτους πείσαιμι.

18. Τί γάρ, wie nun, ferner. — οὐ μὲν δή, wie VI, 3, 10.

19. ἡμετέρας, Prädicat. — παρεκάλουν ἐγώ σε. S. IV, 1, 11 ff.

20. καὶ τοῦτο, auch dieses. Das Stillschweigen des Cyaxares stellt sich Cyrus als Anschuldigung zu nehmen.

21. σὺ δέ, anakoluthisch. So steht δέ mitunter im Nachsatze, um den Gegensatz auszudrücken, in welchem dieser zu seinem Vordersatz steht. Anab. V, 5, 22: Ἀ δὲ ἠπέλιπας, ὥς, ἣν ὑμῖν δοκῇ, Κορύλλαν καὶ Παφλαγόνας ξυμμάχους ποιήσεσθε ἐφ' ἡμᾶς, ἡμεῖς δέ, ἣν μὲν ἀνάγκη ἦ, πολεμήσομεν καὶ ἀμφοτέροις. V, 6,

20. VII, 7, 7. — αὖ ἡδίκουν, wie §. 20 καὶ τοῦτο. — εἴ τι αὖ σοι δοκῶ τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι, ὅτι. Diese Worte, welche wegbleiben konnten, wiederholen nach dem Zwischensatze noch einmal in anderer Form den Anfang der indirecten Frage nach λέγε.

22. οὐδὲν, doch nichts. ἦνυτον, eine Wirklichkeit, die geblieben wäre, wenn ich nicht diese überredete. Auch der Lateiner braucht mitunter das Imperfectum im Indicativ so, wo wir eher den Coniunctiv erwarten: so würde hier ἦνυτον ἂν uns geläufiger sein, so dass wir einen Conditionalsatz in der

ἐλθὼν οὖν ἐπειθον αὐτοὺς καὶ οὓς ἐπεισα, τούτους ἔχων ἐπο-
 ρευόμην σου ἐπιτρέψαντος. εἰ δὲ τοῦτο αἰτίας ἄξιον νομίζεις,
 οὐδ' ὅ,τι ἂν διδῶς, ὥς ἔοικε, παρὰ σου δέχεσθαι ἀναίτιόν
 23 ἐστίν. οὐκοῦν ἐξωρμήσαμεν οὕτως· ἐπειδὴ δ' ἐξήλθομεν, τί
 ἡμῖν πεπραγμένον οὐ φανερόν ἐστιν; οὐ τὸ στρατόπεδον
 ἤλωκε τῶν πολεμίων; οὐ τεθνᾶσι πολλοὶ τῶν ἐπὶ σὲ ἐλθόν-
 των; ἀλλὰ μὴν τῶν γε ζώντων ἐχθρῶν πολλοὶ μὲν ὅπλων
 ἐστέρηνται, πολλοὶ δὲ ἵππων· χρήματά γε μὴν τὰ τῶν φερόν-
 των καὶ ἀγόντων τὰ σὰ πρόσθεν νῦν ὁρᾷς τοὺς σοὺς φίλους
 καὶ ἔχοντας καὶ ἀγοντας, τὰ μὲν σοί, τὰ δ' αὖ τοῖς ὑπὸ τὴν
 24 σὴν ἀρχήν. τὸ δὲ πάντων μέγιστον καὶ κάλλιστον, τὴν μὲν
 σὴν χώραν αὐξανομένην ὁρᾷς, τὴν δὲ τῶν πολεμίων μειουμέ-
 νην, καὶ τὰ μὲν τῶν πολεμίων φρούρια ἐχόμενα, τὰ δὲ σὰ τὰ
 πρότερον εἰς τὴν Σύρων ἐπικράτειαν συγκατασπασθέντα νῦν
 τᾶναντία σοὶ προσκεχωρηκότα· τούτων δὲ εἴ τι κακόν σοι ἢ εἴ
 τι μὴ ἀγαθόν σοι μαθεῖν μὲν ἔγωγε βούλεσθαι οὐκ οἶδ' ὅπως
 25 ἂν εἴποιμι· ἀκοῦσαι μέντοι γε οὐδὲν κωλύει. ἀλλὰ λέγε ὅ,τι
 γινώσκεις περὶ αὐτῶν. ὁ μὲν δὴ Κύρος οὕτως εἰπὼν ἐπαύ-
 σατο· ὁ δὲ Κυαξάρης ἔλεξε πρὸς ταῦτα τάδε.

Ἄλλ', ὦ Κύρε, ὥς μὲν ταῦτα ἃ σὺ πεποίηκας κακὰ ἐστίν
 οὐκ οἶδ' ὅπως χρὴ λέγειν· εὖ γε μέντοι, ἔφη, ἴσθι, ὅτι ταῦτα
 τὰ ἀγαθὰ τοιαῦτά ἐστιν, οἷα ὅσῳ πλείονα φαίνεται, τοσοῦτῳ
 26 μᾶλλον ἐμὲ βαρύνει. τὴν τε γὰρ χώραν, ἔφη, ἐγὼ ἂν τὴν σὴν
 ἐβουλόμην τῇ ἐμῇ δυνάμει μείζω ποιεῖν μᾶλλον ἢ τὴν ἐμὴν
 ὑπὸ σου ὁρᾶν οὕτως αὐξανομένην· σοὶ μὲν γὰρ ταῦτα ποιοῦντι
 27 καλὰ, ἐμοὶ δέ γέ ἐστὶ πῃ ταῦτα ἀτιμίαν φέροντα. καὶ χρήματα
 οὕτως ἂν μοι δοκῶ ἥδιόν σοι δωρεῖσθαι ἢ παρὰ σου οὕτω λαμ-
 βάνειν, ὥς σὺ νῦν ἐμοὶ δίδως· τούτοις γὰρ πλουτιζόμενος ὑπὸ
 σου καὶ μᾶλλον αἰσθάνομαι, οἷς πενέστερος γίγνομαι. καὶ

Form hätten wie II, 1, 9: Ἐγὼ μὲν
 ἂν —, εἰ ἔχοιμι, ὥς τάχιστα ὅπλα
 ἐποιοούμην. — ἐπειθον, conatus.

23. ἀλλὰ μὴν, Fortschritt und Stei-
 gerung zugleich bezeichnend. — γε
 μὴν. S. I, 2, 2. Ueber die Sache s.
 IV, 2, 32. V, 3, 25. — Ueber πρό-
 σθεν mit dem particip. praes. s. zu I,
 4, 25. — τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχήν.
 S. zu I, 5, 3.

24. φρούρια. S. V, 4, 51. — τὰ-

ναντία, adverbial. — σοὶ προσκεχω-
 ρηκότα, insofern sie nicht mehr den
 Angriffen der Assyrier ausgesetzt sind.

26. πῃ, quodammodo.

27. καί entspricht dem τε zu An-
 fang §. 26. — ὥς — δίδως, dem er-
 sten Satzglied (χρήματα οὕτως —
 δωρεῖσθαι), das den Hauptgedanken
 enthält, entsprechend. — καὶ μᾶλ-
 λον. S. zu I, 1, 1. — οἷς, um wie
 viel.

τούς γ' ἐμούς ὑπηκόους ἰδὼν μικρά γε ἀδικουμένους ὑπὸ σοῦ
 ἤττον ἂν δοκῶ λυπεῖσθαι ἢ νῦν ὁρῶν, ὅτι μεγάλα ἀγαθὰ πε-
 πόνθασιν ὑπὸ σοῦ. εἰ δέ σοι, ἔφη, ταῦτα δοκῶ ἀγνωμόνως ἐν- 28
 θυμεῖσθαι, μὴ ἐν ἐμοὶ αὐτὰ ἀλλ' εἰς σὲ τρέψας πάντα κατα-
 θέασαι, οἷά σοι φαίνεται. τί γὰρ ἂν, εἴ τις κύνας, οὓς σὺ τρέ-
 φεις φυλακῆς ἔνεκα σαντοῦ τε καὶ τῶν σῶν, τούτους θερα-
 πεύων γνωριμωτέρους ἑαυτῷ ἢ σοὶ ποιήσειεν, ἄρ' ἂν σε εὐ-
 φράναι τούτῳ τῷ θεραπέυματι; εἰ δὲ τοῦτό σοι δοκεῖ μικρὸν 29
 εἶναι, ἐκεῖνο κατανόησον· εἴ τις τοὺς σὲ θεραπέουντας, οὓς
 σὺ καὶ φρουρᾶς καὶ στρατείας ἔνεκα κέκτησαι, τούτους οὕτω
 διαθείη, ὥστ' ἐκείνου μᾶλλον ἢ σοῦ βούλεσθαι εἶναι, ἄρ' ἂν
 ἀντὶ ταύτης τῆς εὐεργεσίας χάριν αὐτῷ εἰδείης; τί δέ, ὃ μά- 30
 λιστα ἄνθρωποι ἀσπάζονται τε καὶ θεραπέουσιν οἰκειότατα,
 εἴ τις τὴν γυναῖκα τὴν σὴν οὕτω θεραπέυσειεν, ὥστε φιλεῖν
 αὐτὴν μᾶλλον ποιήσειεν ἑαυτὸν ἢ σέ, ἄρ' ἂν σε τῇ εὐεργεσίᾳ
 ταύτῃ εὐφράναι; πολλοῦ γ' ἂν, οἶμαι, καὶ δέοι· ἀλλ' εὖ οἶδ'
 ὅτι πάντων ἂν μάλιστα ἀδικοίη σε τοῦτο ποιήσας. ἵνα δὲ εἶπω 31
 καὶ τὸ μάλιστα τῷ ἐμῷ πάθει ἐμφερές, εἴ τις οὓς σὺ ἤγαγες
 Πέρσας οὕτω θεραπέυσειεν, ὥστε αὐτῷ ἥδιον ἔπεσθαι ἢ σοί,
 ἄρ' ἂν φίλον αὐτὸν νομίζοις; οἶμαι μὲν οὐ, ἀλλὰ πολεμιώτε-
 ρον ἂν ἢ εἰ πολλοὺς αὐτῶν κατακάνοι. τί δέ, εἴ τις τῶν σῶν 32
 φίλων φιλοφρόνως σου εἰπόντος λαμβάνειν ὅποσα ἐθέλοι, εἴτ'
 αὐτὸς τοῦτο ἀκούσας λαβὼν οἴχοιτο ἅπαντα ὅποσα δύναιτο,
 καὶ αὐτὸς μὲν γε τοῖς σοῖς πλουτοίη, σὺ δὲ μηδὲ μετρίοις ἔχοις
 χρῆσθαι, ἄρ' ἂν δύναιο τὸν τοιοῦτον ἄμεμπτον φίλον νομί-
 ζειν; νῦν μέντοι ἐγώ, ὦ Κῦρε, εἰ μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τοιαῦτα ὑπὸ 33
 σοῦ δοκῶ πεπονθέναι. σὺ γὰρ ἀληθῆ λέγεις· εἰπόντος ἐμοῦ

28. μή mit καταθέασαι zu verbin-
 den gestattet der gute Atticismus
 nicht. S. K. §. 259. 5. B. §. 139. I.
 3. R. §. 124. 3. Also ist zu μή aus
 καταθέασαι was zu ergänzen? — εἰς
 σὲ τρέψας, indem du es auf dich an-
 wendest, d. h. dich in meine Lage
 versetzest. — τί γὰρ ἂν, anakolu-
 thisch. Der durch den Zwischensatz
 unterbrochene Satz wird mit ἄρ' ἂν
 ganz von Neuem und in anderer Form
 aufgenommen. Nach der Anlage sollte
 er etwa mit σε εὐφράναι endigen ohne
 τούτῳ τῷ θεραπέυματι.

29. εὐεργεσίας, ironisch wie §. 30.

30. ὃ, zunächst allgemein u. ohne
 specielle Beziehung auf das folgende
 γυναῖκα: etwas, was. — καὶ δέοι.
 Ueber καί s. zu I, 1, 5.

31. πάθει, concret: Fall. — πο-
 λεμιώτερον ἂν, näml. αὐτὸν νομί-
 ζοις.

33. ἀληθῆ λέγεις. Cyaxares con-
 fundirt hier in seinem Groll zwei Ge-
 danken, die zu einander im Gegen-
 satz stehen, in einen Satz. Denn er
 will sagen: denn das ist zwar wahr,
 dass ich sagte, du könntest Freiwillige

- τοὺς ἐθέλοντας ἄγειν λαβὼν ὄχου παῖσάν μου τὴν δύναμιν, ἐμὲ δὲ ἔρημον κατέλιπες· καὶ νῦν ἂν ἔλαβες τῇ ἐμῇ δυνάμει ἄγεις δὴ μοι καὶ τὴν ἐμὴν χώραν αὖξεις σὺν τῇ ἐμῇ ὁώμῃ· ἐγὼ δὲ δοκῶ οὐδὲν συναίτιος ὢν τῶν ἀγαθῶν παρέχειν ἐμαυτὸν ὥσπερ γυνὴ εὖ ποιεῖν, καὶ τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ τοῖςδε τοῖς ἐμοῖς ὑπηκόοις σὺ μὲν ἀνὴρ φαίνῃ, ἐγὼ δ' οὐκ ἄξιος ἀρχῆς. ταῦτά σοι δοκεῖ εὐεργετήματα εἶναι, ὦ Κῦρε; εὖ ἴσθ' ὅτι, εἴ τι ἐμοῦ ἐκήδου, οὐδενὸς ἂν οὕτω με ἀποστρεεῖν ἐφυλάττου ὥς ἀξιώματος καὶ τιμῆς. τί γὰρ ἐμοὶ πλεόν τὸ τὴν γῆν πλατύνεσθαι, αὐτὸν δὲ ἀτιμάζεσθαι; οὐ γάρ τοι ἐγὼ Μήδων ἥρχον διὰ τὸ κρείττων αὐτῶν πάντων εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὸ αὐτοὺς τούτους ἀξιοῦν ἡμᾶς ἐαυτῶν πάντα βελτίονας εἶναι.
- 35 Καὶ ὁ Κῦρος ἔτι λέγοντος αὐτοῦ ὑπολαβὼν εἶπε, Πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ θεῖε, εἴ τι καὶ γὰρ σοι πρότερον ἐχαρισάμην, καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ χάρισαι ἂν δεηθῶ σου· παῦσαι, ἔφη, τὸ νῦν εἶναι μεμφόμενός μοι· ἐπειδὴν δὲ πείραν ἡμῶν λάβῃς, πῶς ἔχομεν πρὸς σέ, ἐὰν μὲν δὴ σοι φαίνεται τὰ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένα ἐπὶ τῷ σῷ ἀγαθῷ πεποιημένα, ἀσπαζομένου τέ μού σε ἀντασπάζου, εὐεργέτην τε νόμιζε, ἐὰν δ' ἐπὶ θάτερα, τότε μοι μέμφου. Ἄλλ' ἴσως μέντοι, ἔφη ὁ Κυαξάρης, καλῶς λέγεις· καὶ γὰρ οὕτω ποιήσω. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, ἢ καὶ φιλήσω σε; Εἰ σὺ βούλει, ἔφη. Καὶ οὐκ ἀποστρέψῃ με ὥσπερ ἄρτι; Οὐκ ἀποστρέψομαι, ἔφη. καὶ ὃς ἐφίλησεν αὐτόν.
- 37 Ὡς δὲ εἶδον οἱ Μῆδοί τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ ἄλλοι, πᾶσι γὰρ ἔμελεν, ὅτι ἐκ τούτων ἔσοιτο, εὐθὺς ἤσθησάν τε καὶ ἐφαιδρύνθησαν. καὶ ὁ Κῦρος δὲ καὶ ὁ Κυαξάρης ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους ἡγοῦντο, καὶ ἐπὶ μὲν τῷ Κυαξάρῃ οἱ Μῆδοι

mit dir nehmen; du hast aber meine ganze Macht mitfortgenommen u. s. w. — εὖ ποιεῖν, mir wohlthun zu lassen. S. Anab. II, 3, 22: ἡσχύνθημεν προδοῦναι αὐτόν, ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παρέχοντες ἡμᾶς αὐτοὺς εὖ ποιεῖν. K. §. 306. Anm. 10. — ἀνὴρ. Hellen. VII, 1, 24: ὑπερεφίλουν τὸν Λυκομήδην καὶ μόνον ἄνδρα ἡγοῦντο. Hier. II, 1.

34. τί — πλεόν, quid — prodest? — ἡμᾶς, d. i. mich und mein Haus.

35. καὶ γὰρ. Ueber dieses καί s. zu I, 5, 1. — ἂν, Krasis wie V, 3, 9.

Andere ὢν ἂν. — τὸ νῦν εἶναι. S. V, 3, 42. — πεποιημένα, in seinem Unterschied von πεπραγμένα zu beachten. — ἐπὶ θάτερα, zum Gegenheil von dem durch ἐπὶ τῷ σῷ ἀγαθῷ Bezeichneten. Zuerst mit dem Dativ bezeichnet ἐπὶ die Wirkung, dann mit dem Accusativ den Zweck.

36. Ἄλλ' ἴσως μέντοι — καλῶς. Nun, vielleicht hast du doch Recht (trotz der Zweifel, die ich noch hege). — ὥσπερ ἄρτι, näml. §. 6.

37. τοὺς ἵππους, ihre Pferde.

εἶποντο, Κῦρος γὰρ αὐτοῖς οὕτως ἐπένευσεν, ἐπὶ δὲ τῷ Κύρῳ οἱ Πέρσαι, οἱ δ' ἄλλοι ἐπὶ τούτοις. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ 38 στρατόπεδον καὶ κατέστησαν τὸν Κυαξάρην εἰς τὴν κατεσκευασμένην σκηνήν, οἷς μὲν ἐτέτακτο παρεσκεύαζον τὰ ἐπιτήδεια τῷ Κυαξάρῃ· οἱ δὲ Μῆδοι, ὅσον χρόνον σχολὴν πρὸ δει- 39 πνου ἤγε· ὁ Κυαξάρης, ἤεσαν πρὸς αὐτόν, οἱ μὲν καὶ αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, οἱ δὲ πλεῖστοι ὑπὸ Κύρου ἐγκέλευστοι, δῶρα ἄγοντες, ὁ μὲν τις οἶνοχόον καλόν, ὁ δ' ὀψοποιὸν ἀγαθόν, ὁ δ' ἄρτοποιόν, ὁ δὲ μουσουργόν, οἱ δ' ἐκπώματα, οἱ δ' ἐσθῆτα καλήν· πᾶς δέ τις ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν γέ τι ὧν εἰλήφει ἐδωρεῖτο αὐτῷ· ὥστε τὸν Κυαξάρην μεταγιγνώσκειν, ὥς οὔτε ὁ Κῦρος 40 ἀφίστη αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ οὔθ' οἱ Μῆδοι ἤττόν τι αὐτῷ προσεῖχον τὸν νοῦν ἢ καὶ πρόσθεν.

Ἐπεὶ δὲ δείπνου ὥρα ἦν, καλέσας ὁ Κυαξάρης ἡξίου τὸν 41 Κῦρον διὰ χρόνου ἰδόντα αὐτὸν συνδειπνεῖν. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, Μὴ δὴ σὺ κέλευε, ὦ Κυαξάρῃ· ἢ οὐχ ὁρᾷς, ὅτι οὔτοι οἱ παρόντες ὑφ' ἡμῶν πάντες ἐπαιρόμενοι πάρεσιν; οὔκουν καλῶς ἂν πράττοιμι, εἰ τούτων ἀμελῶν τὴν ἐμὴν ἡδονὴν θεραπεύειν δοκοίην. ἀμελεῖσθαι δὲ δοκοῦντες στρατιῶται οἱ μὲν ἀγαθοὶ πολὺ ἀθυμότεροι γίνονται, οἱ δὲ πονηροὶ πολὺ ὑβριστότεροι. ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ἄλλως τε καὶ ὁδὸν μακρὰν ἤκων δείπνει 42 ἤδη· καὶ εἴ τινές σε τιμῶσιν, ἀντασπάζου καὶ εὐώχει αὐτούς, ἵνα σε καὶ θαρρήσωσιν· ἐγὼ δ' ἀπιὼν ἐφ' ἅπερ λέγω τρέψομαι. αὐρίον δ', ἔφη, πρῶτ' δεῦρο ἐπὶ τὰς σὰς θύρας παρέσον- 43 ται οἱ ἐπικαίριοι, ὅπως βουλευσώμεθα πάντες σὺν σοί, ὅ,τι χρὴ ποιεῖν τὸ ἐκ τοῦδε. σὺ δ' ἡμῖν ἐμβάλε παρὼν περὶ τούτου, πότερον ἔτι δοκεῖ στρατεύεσθαι ἢ καιρὸς ἤδη διαλύειν τὴν στρατιάν. ἐκ τούτου ὁ μὲν Κυαξάρης ἀμφὶ δείπνον εἶχεν, ὁ 44 δὲ Κῦρος συλλέξας τῶν φίλων τοὺς ἱκανωτάτους καὶ φρονεῖν καὶ συμπράττειν, εἴ τι δέοι, ἔλεξε τοιάδε.

39. αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, sua sponte. — ἄγοντες, zeugmatisch auch mit ἐκπώματα und ἐσθῆτα verbunden, wozu φέροντες zu ergänzen. — ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, plerumque oder insgemein, um πᾶς — τις noch zu beschränken.

40. μεταγιγνώσκειν, d. i. mutata sententia cognoscere. Vergl. μετανοεῖν

I, 1, 3. — Ueber καί nach ἢ s. zu I, 5, 1.

41. ὑφ' ἡμῶν — ἐπαιρόμενοι, von uns zu Erwartungen angeregt. — στρατιῶται οἱ μὲν —, οἱ δέ. S. zu I, 1, 1.

42. θαρρήσωσιν, nicht fürchten. Anab. III, 2, 20: εἰ δὲ δὴ τὰς μὲν μάχας θαρρεῖτε —.

43. ἐμβάλε. Nach II, 2, 19. VI, 1,

"Ἄνδρες φίλοι, ἃ μὲν δὴ πρῶτα εὐξάμεθα, πάρεστι σὺν
 θεοῖς. ὅπῃ γὰρ ἂν πορευώμεθα, κρατοῦμεν τῆς χώρας· καὶ
 μὲν δὴ τοὺς πολεμίους ὀρώμεν μειουμένους, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς
 45 πλείονάς τε καὶ ἰσχυροτέρους γιγνομένους. εἰ δὲ ἡμῖν ἔτι ἐθελή-
 σειαν οἱ νῦν προσγεγενημένοι σύμμαχοι παραμεῖναι, πολλῶ
 ἂν μᾶλλον ἀνύσαι δυναίμεθα καὶ εἴ τι βιάσασθαι καιρὸς καὶ
 εἴ τι πεῖσαι δέοι. ὅπως οὖν τὸ μένειν ὥς πλείστοις συνδοκῇ
 τῶν συμμάχων, οὐδὲν μᾶλλον τοῦτο ἔργον ἐμὸν ἢ καὶ ὑμέτε-
 46 ρον μηχανᾶσθαι. ἀλλ' ὥσπερ καί, ὅταν μάχεσθαι δέῃ, ὁ πλεί-
 στους χειρωσάμενος ἀλκιμώτατος δοξάζεται εἶναι, οὕτω καί,
 ὅταν πεῖσαι δέῃ, ὁ πλείστους ὁμογνώμονας ἡμῖν ποιήσας, οὗ-
 τος δικαίως ἂν λεκτικώτατός τε καὶ πρακτικώτατος κρίνοιτο
 47 ἂν εἶναι. μὴ μέντοι ὥς λόγον ἡμῖν ἐπιδειξόμενοι, οἷον ἂν εἴ-
 πητε πρὸς ἕκαστον αὐτῶν, τοῦτο μελετᾶτε, ἀλλ' ὥς τοὺς πε-
 πεισμένους ὑφ' ἑκάστου δήλους ἐσομένους οἷς ἂν πράττωσιν,
 48 οὕτω παρασκευάζεσθε. καὶ ὑμεῖς μὲν, ἔφη, τούτων ἐπιμελεῖ-
 σθε· ἐγὼ δέ, ὅπως ἂν ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια, ὅσον ἂν ἔγωγε
 δύνωμαι, οἱ στρατιῶται περὶ τοῦ στρατεύεσθαι βουλεύονται,
 τούτου πειράσομαι ἐπιμελεῖσθαι.

Σ.

- I. **Τ**αύτην μὲν δὴ τὴν ἡμέραν οὕτω διαγαρόντες καὶ δειπνήσαν-
 τες ἀνεπαύοντο. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῶτ' ἦκον ἐπὶ τὰς Κυαξάρου

13 ist λόγον oder nach II, 2, 18 βου-
 λήν zu ergänzen.

45. τοῦτο hängt ab von μηχανᾶ-
 σθαι. — ἢ καί, wie §. 40.

46. δικαίως ἂν — κρίνοιτο ἂν. S.
 zu I, 6, 13.

47. ἐπιδειξόμενοι, deklamiren, vor-
 tragen. — οἷον, näml. λόγον. — ὥς
 — ἐσομένους. S. zu I, 4, 21. — οἷς
 = τούτοις, ἃ.

48. ὅσον — δύνωμαι mit πειρά-
 σομαι zu verbinden. Den Hauptgedan-
 ken enthält ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια, ob-
 wohl diese Worte der Form nach hier
 untergeordnet sind.

I. Inhalt: Die Bundesgenossen bit-
 ten Cyrus zu bleiben und mit ihnen
 den Krieg weiter zu verfolgen. Darüber
 wird unter Cyaxares Vorsitz Kriegs-
 rath gehalten. Alle rathen zur Fort-
 setzung des Kriegs, auch Cyrus, der
 aber vor Allem darauf dringt, feste
 Plätze im Feindesland zu besetzen u.
 darin Lebensmittel für den Winter auf-
 zuspeichern. Auf seinen Vorschlag
 werden Belagerungsmaschinen gebaut,
 während das Heer von einem befe-
 stigten Lager aus häufig auf Provian-
 tirung auszieht. Auf die Nachricht,
 dass der Assyrier um des Königs von

θύρας πάντες οἱ ξύμμαχοι. ἕως οὖν ὁ Κυαξάρης ἐκοσμεῖτο, ἀκούων, ὅτι πολὺς ὄχλος ἐπὶ ταῖς θύραις εἴη, ἐν τούτῳ οἱ φίλοι τῷ Κύρῳ προσῆγον οἱ μὲν Καδουσίους δεομένους αὐτοῦ μένειν, οἱ δὲ Ὑρκανίους, ὁ δὲ τις Σάκας, ὁ δὲ τις καὶ Γωβρύαν· Ὑστάσπας δὲ Γαδάταν τὸν εὐνοῦχον προσῆγε, δεόμενον τοῦ Κύρου μένειν. ἔνθα δὴ ὁ Κῦρος γιννώσκων, ὅτι Γα- 2 δάτας πάλαι ἀπωλώλει τῷ φόβῳ, μὴ λυθεῖν ἢ στρατιά, ἐπιγελάσας εἶπεν, ὦ Γαδάτα, δῆλος εἶ, ἔφη, ὑπὸ Ὑστάσπου τοῦδε πεπεισμένος ταῦτα γιννώσκεις, ἃ λέγεις. καὶ ὁ Γαδάτας 3 ἀνατείνας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπώμοσεν, ἢ μὴν μὴ ὑπὸ τοῦ Ὑστάσπου πεισθεὶς ταῦτα γιννώσκεις· ἀλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι ἂν ὑμεῖς ἀπέλθητε, ἔρρει τὰ μὰ παντελῶς· διὰ ταῦτ', ἔφη, καὶ τούτῳ ἐγὼ αὐτὸς διελεγόμην, ἐρωτῶν, εἰ εἰδείη, τί ἐν νῶ ἔχεις ὑπὲρ τῆς διαλύσεως τοῦ στρατεύματος ποιεῖν. καὶ 4 ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀδίκως ἄρα ἐγὼ Ὑστάσπου τοῦδε καταιτιῶμαι. Ἀδίκως μέντοι νῆ Δί', ἔφη ὁ Ὑστάσπας, ὦ Κῦρε· ἐγὼ γὰρ ἔλεγον τῷ Γαδάτῃ τῷδε τοσοῦτον μόνον, ὥς οὐχ οἷόν τέ σοι εἴη στρατεύεσθαι, λέγων, ὅτι ὁ πατήρ σε μεταπέμπεται. καὶ 5 ὁ Κῦρος, Τί λέγεις; ἔφη· καὶ σὺ τοῦτο ἐτόλμησας ἐξενεγκεῖν, εἴτ' ἐγὼ ἐβουλόμην εἶτε μή; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· ὁρῶ γὰρ σε ὑπερεπιθυμοῦντα ἐν Πέρσαις περιβλεπτον περιελθεῖν καὶ τῷ πατρὶ ἐπιδείξασθαι, ἢ ἕκαστα διεπράξω. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, Σὺ δ' οὐκ ἐπιθυμεῖς οἴκαδε ἀπελθεῖν; Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ὑστάσπας, οὐδ' ἀπειμί γε, ἀλλὰ μένων στρατηγήσω, ἕως ἂν ποιήσω Γαδάταν τουτονὶ τοῦ Ἀσσυρίου δεσπότην.

Lydien Beistand werbe, vervollständigt Cyrus seine Reiterei und führt Sichelwagen ein. Araspas, der Hüter der Panthea, von dieser beim Cyrus verklagt, weil er sie mit seiner Liebe bedrängt, wird unter dem Scheine, als flöhe er vor dem Cyrus, nach Lydien geschickt, um dort heimlich für den Cyrus zu wirken. Abradatas, der Mann der Panthea, wird vom Cyrus herbeigerufen und bietet diesem seine Dienste an. Thurmartige Wagen werden gebaut, die mit dem Heere ziehen sollen, um im Kampfe gute Dienste zu leisten.

1. οἱ ξύμμαχοι, nämlich die V, 5, 43 erwähnten ἐπικαίριοι als die Sprecher der verschiedenen Völkerschaften. — οἱ φίλοι — οἱ μὲν — οἱ δέ. S. zu I, 1, 1.

2. ἀπωλώλει, wie perit.

3. εἰς τὸν οὐρανόν. πρὸς und εἰς wechseln in dieser Phrase. S. VI, 4, 9. πρὸς, wie hier, auch Oecon. XIX, 9. — ἀπώμοσεν, — μή. S. zu I, 4, 13. — ἔρρει τὰ μὰ, wie Symp. I, 15: ἐπεὶ γὰρ γέλως ἐξ ἀνθρώπων ἀπώλωλε, ἔρρει τὰ ἐμὰ πράγματα.

5. ἐξενεγκεῖν, wie efferre und exire auch ohne in vulgum.

6 Οἱ μὲν δὴ τοιαῦτα ἔπαιζον σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους· ἐν δὲ
τούτῳ ὁ Κυαξάρης σεμνῶς κεκοσμημένος ἐξῆλθε καὶ ἐπὶ θρό-
νου Μηδικοῦ ἐκαθέζετο. ὥς δὲ πάντες συνῆλθον οὓς ἔδει καὶ
σιωπὴ ἐγένετο, ὁ Κυαξάρης ἔλεξεν ὧδε. "Ἄνδρες ξύμμαχοι,
ἴσως, ἐπειδὴ παρὼν τυγχάνω καὶ πρεσβύτερός εἰμι Κύρου,
εἰκὸς ἄρχειν με λόγου. νῦν οὖν δοκεῖ μοι εἶναι καιρὸς περὶ
τούτου πρῶτον διαλέγεσθαι, πότερον στρατεύεσθαι ἔτι καιρὸς
δοκεῖ εἶναι ἢ διαλύειν ἡδὴ τὴν στρατιάν· λεγέτω οὖν τις, ἔφη,
7 περὶ αὐτοῦ τούτου ἢ γιννώσκει. ἐκ τούτου πρῶτος μὲν εἶπεν
ὁ Ὑρκάνιος, "Ἄνδρες ξύμμαχοι, οὐκ οἶδα μὲν ἔγωγε, εἴ τι δεῖ
λόγου, ὅπου αὐτὰ τὰ ἔργα δεικνύει τὸ κράτιστον. πάντες γὰρ
ἐπιστάμεθα, ὅτι ὁμοῦ μὲν ὄντες πλείω κακὰ τοὺς πολεμίους
ποιοῦμεν ἢ πάσχομεν· ὅτε δὲ χωρὶς ἡμεν ἀλλήλων, ἐκεῖνοι
ἡμῖν ἐχρῶντο ὥς ἐκείνοις ἦν ἡδιστον, ἡμῖν γε μὴν ὥς χαλε-
8 πώτατον. ἐπὶ τούτῳ ὁ Καδούσιος εἶπεν, Ἡμεῖς δὲ τί ἂν λέγοι-
μεν, ἔφη, περὶ τοῦ οἴκαδε ἀπελθόντες ἕκαστοι χωρὶς εἶναι,
ὁπότε γε οὐδὲ στρατευομένοις, ὥς ἔοικε, χωρίζεσθαι συμφέ-
ρει; ἡμεῖς γοῦν οὐ πολὺν χρόνον δίχα τοῦ ὑμετέρου πλήθους
9 στρατευσάμενοι δίκην ἔδομεν, ὥς καὶ ὑμεῖς ἐπίστασθε. ἐπὶ
τούτῳ Ἀρτάβαξος ὁ ποτε φήσας εἶναι Κύρου συγγενῆς ἔλεξε
τοιάδε· Ἐγὼ δ', ἔφη, ὦ Κυαξάρη, τοσοῦτον διαφέρομαι τοῖς
πρόσθεν λέγουσιν· οὗτοι μὲν γὰρ φασιν, ὅτι δεῖ μένοντας
στρατεύεσθαι, ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι, ὅτε μὲν οἴκοι ἦν, ἐστρατευό-
10 μην· καὶ γὰρ ἐβοήθουν πολλάκις τῶν ἡμετέρων ἀγομένων καὶ
περὶ τῶν σφετέρων φρουρίων ὥς ἐπιβουλευσομένων πολλάκις
πράγματα εἶχον φοβούμενός τε καὶ φρουρῶν· καὶ ταῦτ' ἔπρατ-

6. ἔπαιζον σπουδῇ, utebantur iocis habentibus aliquid serii. So Mem. I, 3, 8: ἔπαιζεν ἅμα σπουδάζων. — ἴσως — εἰκὸς, es ist wohl in der Ordnung. ἴσως giebt der Behauptung eine urbane Färbung. Vergl. zu V, 1, 18. — τις, man.

7. ἐκεῖνοι — ἐκείνοις, absichtlich dasselbe Pron. zweimal. An der zweiten Stelle hat es etwa die Bedeutung: gerade ihnen.

8. ἀπελθόντες, im Nominativ durch Attraction. B. §. 142. 3. K. §. 308. 2. R. §. 127. Anm. 1. ἕκαστοι ist Apposition zum Subject. — ὁπότε γε,

quandoquidem. Ueber die Sache s. V, 4, 15.

9. ὁ ποτε φήσας. S. I, 4, 27. — τοσοῦτον, tantum (modo).

10. τῶν σφετέρων, d. i. ἡμετέρων sowie αὐτοῦ statt ἐμᾶντοῦ gesagt werden kann. S. zu I, 6, 35. Doch gehört dieser Gebrauch nur einer späteren Zeit an u. es hat hier wahrscheinlich ursprünglich ἡμετέρων gestanden, wofür man später um des Gegensatzes zu dem folgenden τὰ ἐκείνων φρούρια willen σφετέρων, unsere eigenen, setzte. — ἐπιβουλευσομένων, S. zu καταλύσεται I, 6, 9. —

τον τὰ οἰκεῖα δαπανῶν. νῦν δ' ἔχω μὲν τὰ ἐκείνων φρούρια, οὐ φοβοῦμαι δὲ ἐκείνους, εὐωχοῦμαι δὲ τὰ ἐκείνων καὶ πίνω τὰ τῶν πολεμίων. ὥς οὖν τὰ μὲν οἴκοι στρατεῖαν οὔσαν, τάδε δὲ ἐορτήν, ἐμοὶ μὲν οὐ δοκεῖ, ἔφη, διαλύειν τήνδε τὴν πανήγυριν. ἐπὶ τούτῳ ὁ Γωβρύας εἶπεν, Ἐγὼ δ', ὦ ἄνδρες ξύμμα- 11 χοι, μέχρι μὲν τοῦδε ἐπαινω τὴν Κύρου δεξιάν· οὐδὲν γὰρ ψεύδεται ὧν ὑπέσχετο· εἰ δ' ἄπεισιν ἐκ τῆς χώρας, δῆλον ὅτι ὁ μὲν Ἀσσύριος ἀναπαύσεται, οὐ τίνων ποινὰς ὧν τε ὑμᾶς ἐπεχείρησεν ἀδικεῖν καὶ ὧν ἐμὲ ἐποίησεν· ἐγὼ δὲ ἐν τῷ μέρει ἐκείνῳ πάλιν δώσω δίκην, ὅτι ὑμῖν φίλος ἐγενόμην.

Ἐπὶ τούτοις πᾶσι Κύρος εἶπεν, ὦ ἄνδρες, οὐδ' ἐμὲ λαν- 12 θάνει, ὅτι, ἐὰν μὲν διαλύωμεν τὸ στράτευμα, τὰ μὲν ἡμέτερα ἀσθενέστερα γίγνοιτ' ἂν, τὰ δὲ τῶν πολεμίων πάλιν αὐξήσεται. ὅσοι τε γὰρ αὐτῶν ὅπλα ἀφήρηνται, ταχὺ ἄλλα ποιήσονται· ὅσοι τε ἵππους ἀπεστέρηνται, ταχὺ πάλιν ἄλλους ἵππους κτήσονται· ἀντὶ δὲ τῶν ἀποθανόντων ἕτεροι ἐφηβήσουσι καὶ ἐπιγενήσονται· ὥστε οὐδὲν θαυμαστόν, εἰ πάννυ ἐν τάχει πάλιν ἡμῖν πράγματα παρέχειν δυνήσονται. τί δῆτα ἐγὼ Κυα- 13 ξάρην ἐκέλευσα λόγον ἐμβαλεῖν περὶ καταλύσεως τῆς στρατιᾶς; εὖ ἴστε, ὅτι φοβούμενος τὸ μέλλον. ὁρῶ γὰρ ἡμῖν ἀντιπάλους προσιόντας, οἷς ἡμεῖς, εἰ ὧδε στρατευσόμεθα, οὐ δυνησόμεθα μάχεσθαι. προσέρχεται μὲν γὰρ δήπου χειμῶν, στέγαι δὲ εἰ 14 καὶ ἡμῖν αὐτοῖς εἰσιν, ἀλλὰ μὰ Δί' οὐχ ἵπποις οὐδὲ θεράπουσιν οὐδὲ τῷ δήμῳ τῶν στρατιωτῶν, ὧν ἄνευ ἡμεῖς οὐκ ἂν δυναίμεθα στρατεύεσθαι· τὰ δ' ἐπιτήδεια ὅπου μὲν ἡμεῖς ἐληλύθαμεν ὑφ' ἡμῶν ἀνήλωται· ὅποι δὲ μὴ ἀφίγμεθα, διὰ τὸ ἡμᾶς φοβεῖσθαι ἀνακεκομισμένοι εἰσὶν εἰς ἐρύματα, ὥστε αὐτοὶ μὲν ἔχειν, ἡμᾶς δὲ ταῦτα μὴ δύνασθαι λαμβάνειν. τίς οὖν 15 οὕτως ἀγαθὸς ἢ τίς οὕτως ἰσχυρὸς, ὃς λιμῶ καὶ δίγει δύναιτ' ἂν μαχόμενος στρατεύεσθαι; εἰ μὲν οὖν οὕτω στρατευσόμεθα,

ὥς — οὔσαν. S. zu I, 4, 21. — τὰ οἴκοι, das Leben zu Hause. — πανήγυριν, Festversammlung, entsprechend dem vorhergehenden ἐορτήν.

11. ἐν τῷ μέρει, für meinen Theil.

12. ἕτεροι. Dieses ist bei ἐπιγενήσονται noch einmal zu denken.

13. ὧδε, so, wie bisher. Ebenso οὕτω §. 15.

14. ὧν ἄνευ, seltenere Stellung statt ἄνευ ὧν. Ebenso Hellen. VII, 1, 3. — ὅπου. S. V, 1, 24 zu που. — ἀνακεκομισμένοι εἰσὶν, Medium. Object ist τὰ ἐπιτήδεια.

- ἐγὼ μὲν φημι χρῆναι ἐκόντας ἡμᾶς καταλῦσαι τὴν στρατιὰν
 μᾶλλον ἢ ἄκοντας ὑπὸ ἀμηχανίας ἐξελαθῆναι. εἰ δὲ βουλόμεθα
 ἔτι στρατεύεσθαι, τόδ' ἐγὼ φημι χρῆναι ποιεῖν, ὥς τάχιστα
 πειρᾶσθαι τῶν μὲν ἐκείνων ὀχυρῶν ὥς πλεῖστα παραιρεῖν,
 ἡμῖν δ' αὐτοῖς ὥς πλεῖστα ὀχυρὰ ποιεῖσθαι· ἐὰν γὰρ ταῦτα
 γένηται, τὰ μὲν ἐπιτήδεια πλείω ἔξουσιν ὁπότεροι ἂν πλείω
 δύνωνται λαβόντες ἀποτίθεσθαι, πολιορκήσονται δὲ ὁπότεροι
 16 ἂν ἥττους ᾖσι. νῦν δ' οὐδὲν διαφέρομεν τῶν ἐν τῷ πελάγει
 πλεόντων· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πλέουσι μὲν αἰεὶ, τὸ δὲ πεπλευσμέ-
 νον οὐδὲν οἰκειότερον τοῦ ἀπλεύστου καταλείπουσιν. ἐὰν δὲ
 φρούρια ἡμῖν γένηται, ταῦτα δὴ τοῖς μὲν πολεμίοις ἀλλοτριώ-
 17 σαι τὴν χώραν, ἡμῖν δ' ὑπ' εὐδίαν μᾶλλον πάντ' ἔσται. ὃ δ'
 ἴσως ἂν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόρρω τῆς ἑαυτῶν
 φρουρεῖν, μηδὲν τοῦτο ὀκνήσητε. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπείπερ καὶ
 ὥς εἴκοθεν ἀποδημοῦμεν, φρουρήσειν ὑμῖν ἀναδεχόμεθα τὰ
 ἐγγύτατα χωρία τῶν πολεμίων, ὑμεῖς δὲ τὰ πρόσωρα ὑμῖν αὐ-
 18 τοῖς τῆς Ἀσσυρίας ἐκεῖνα κτᾶσθε καὶ ἐργάζεσθε. ἐὰν γὰρ
 ἡμεῖς τὰ πλησίον αὐτῶν φρουροῦντες δυνώμεθα σῶζεσθαι, ἐν
 πολλῇ ὑμεῖς εἰρήνῃ ἔσεσθε οἱ τὰ πρόσω αὐτῶν ἔχοντες· οὐ
 γὰρ, οἶμαι, δυνήσονται τῶν ἐγγὺς ἑαυτῶν κακῶν ὄντων ἀμε-
 λοῦντες τοῖς πρόσω ὑμῖν ἐπιβουλεύειν.
 19 Ὡς δὲ ταῦτ' ἐρρήθη, οἳ τε ἄλλοι πάντες ἀνιστάμενοι συμ-
 προθυμήσεσθαι ταῦτ' ἔφασαν καὶ Κυαζάρης. Γαδάτας δὲ καὶ
 Γωβρύας καὶ τεῖχος ἐκάτερος αὐτῶν, ἣν ἐπιτρέψωσιν οἱ σύμ-
 μαχοι, τειχίσασθαι ἔφασαν, ὥστε καὶ ταῦτα φίλια τοῖς συμμά-
 20 χοις ὑπάρχειν. ὁ οὖν Κύρος ἐπεὶ πάντας ἐώρα προθύμους
 ὄντας πράττειν ὅσα ἔλεξε, τέλος εἶπεν, Εἰ τοίνυν περαίνειν

15. ἐξελαθῆναι, aus dem Lande.
 — ἐκείνων, abhängig von τῶν ὀχυ-
 ρῶν. — ἀποτίθεσθαι, aufspei-
 chern. — πολιορκήσονται. S. I, 6,
 9 zu καταλύσεται.

16. ὑπ' εὐδίαν. Der Ausdruck ent-
 spricht dem vorher gebrauchten Bilde.
 Gewöhnlicher wäre ἐν εὐδίᾳ: es liegt
 aber in ἔσται hier die Vorstellung des
 Sicherstreckens, der Ausdehnung.

17. φοβηθεῖεν, εἰ, ob nicht etwa.
 Vergl. Eurip. Androm. 60: καὶ νῦν
 φέρουσά σοι νέους ἥκω λόγους φόβῳ

μεν, εἴ τις δεσποτῶν αἰσθήσεται. —
 τῶν πολεμίων, abhängig von ἐγγύ-
 τατα.

18. τῶν — ὄντων, Wortstellung
 wie VIII, 1, 38: τὰ ἐν τοῖς παρα-
 δείσοις τρεφόμενα. Hellen. I, 1, 23:
 εἰς Λακεδαιμόνα γράμματα πεμ-
 φθέντα. Ages. I, 34: τοὺς μὲν πρό-
 σθεν προσκυνεῖν Ἑλλήνας ἀναγκα-
 ζομένους ὄρων.

19. τειχίσασθαι, ohne ἄν. S. zu
 II, 4, 15. Doch verdient hier vielleicht
 die Lesart der minder guten Hand-
 schriften τειχειῖσθαι den Vorzug.

βουλόμεθα ὅσα φασὲν χρῆναι ποιεῖν, ὥς τάχιστ' ἂν δέοι γενέσθαι μηχανὰς μὲν εἰς τὸ καθαιρεῖν τὰ τῶν πολεμίων τείχη, τέκτονας δὲ εἰς τὸ ἡμῖν ὀχυρὰ πυργοῦσθαι. ἐκ τούτου ὑπέ- 21
σχετο ὁ μὲν Κυαξάρης μηχανὴν αὐτὸς ποιησάμενος παρέξειν, ἄλλην δὲ Γαδάτας καὶ Γωβρύας, ἄλλην δὲ Τιγράνης· αὐτὸς δὲ Κῦρος ἔφη δύο πειράσεσθαι ποιήσασθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξεν, 22
ἐπορίζοντο μὲν μηχανοποιούς, παρεσκευάζοντο δ' ἕκαστοι εἰς τὰς μηχανὰς ὧν ἔδει· ἄνδρας δ' ἐπέστησαν οἱ ἐδόκουν ἐπιτη-
δειότατοι εἶναι ἀμφὶ ταῦτ' ἔχειν.

Κῦρος δ' ἐπεὶ ἔγνω, ὅτι διατριβὴ ἔσται ἀμφὶ ταῦτα, ἐκά- 23
θισε μὲν τὸ στράτευμα ἐνθα ᾧετο ὑγιεινότατον εἶναι καὶ εὐ-
προσόδωτάτον ὅσα ἔδει προσκομίζεσθαι· ὅσα τε ἐρυμνότητος
προσεδεῖτο, ἐποιήσατο, ὥς ἐν ἀσφαλεῖ οἱ ἀεὶ μένοντες εἶεν,
εἴποτε καὶ πρόσω τῇ ἰσχύϊ ἀποστρατοπεδεύοιτο. πρὸς δὲ τού- 24
τοις ἐρωτῶν οὖς ᾧετο μάλιστα εἰδέναι τὴν χώραν, ὁπόθεν ἂν
ὥς πλεῖστα ὠφελοῖτο τὸ στράτευμα, ἐξῆγεν ἀεὶ εἰς προνομάς,
ἅμα μὲν ὅπως ὅτι πλεῖστα λαμβάνοι τῇ στρατιᾷ τὰ ἐπιτήδεια,
ἅμα δ' ὅπως μᾶλλον ὑγιαίνοιεν καὶ ἰσχύοιεν διαπονούμενοι
ταῖς πορείαις, ἅμα δ' ὅπως ἐν ταῖς ἀγωγαῖς τὰς τάξεις ὑπομι-
μνήσκοιντο. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν τούτοις ἦν. 25

Ἐκ δὲ Βαβυλῶνος οἱ αὐτόμολοι καὶ οἱ ἀλισκόμενοι ταῦτ'
ἔλεγον, ὅτι ὁ Ἀσσύριος οἴχοιτο ἐπὶ Λυδίας, πολλὰ τάλαντα
χρυσίου καὶ ἀργυρίου ἄγων καὶ ἄλλα κτήματα καὶ κόσμον
παντοδαπόν. ὁ μὲν οὖν ὄχλος τῶν στρατιωτῶν ἔλεγεν, ὥς 26
ὑπεκτίθοιτο ἤδη τὰ χρήματα φοβούμενος· ὁ δὲ Κῦρος γιννώ-
σκων, ὅτι οἴχοιτο συστήσων εἴ τι δύναιτο ἀντίπαλον ἑαυτῷ,
ἀντιπαρεσκευάζετο ἐρρωμένως, ὥς μάχης ἔτι δεῆσον· ὥστ' ἐξε-
πίμπλη μὲν τὸ τῶν Περσῶν ἱππικόν, τοὺς μὲν ἐκ τῶν αἰχμα-
λώτων, τοὺς δὲ τινὰς καὶ παρὰ τῶν φίλων λαμβάνων ἵππους·
ταῦτα γὰρ παρὰ πάντων ἐδέχετο καὶ ἀπεωθεῖτο οὐδέν, οὔτε εἴ
τις ὄπλον διδοίη καλὸν οὔτ' εἴ τις ἵππον· κατεσκευάζετο δὲ 27

20. μηχανάς, Belagerungsmaschinen.

23. διατριβὴ ἔσται, längere Zeit vergehen werde. — ἀεὶ, jedesmal. — τῇ ἰσχύϊ, Dativ wie μορίῳ V, 4, 20. ἰσχύς ist das Hauptcorps.

24. ἐν ταῖς ἀγωγαῖς, beim Herbeschaffen von Lebensmitteln.

25. Ἐκ δὲ Βαβυλῶνος οἱ — ἔλεγον, aus Bab. meldeten die —.

26. ὑπεκτίθοιτο, auf die Seite, in Sicherheit bringe. — ὥς — δεῆσον. S. zu I, 6, 12.

καὶ ἄρματα ἔκ τε τῶν αἰχμαλώτων ἁρμάτων καὶ ἄλλοθεν ὁπό-
 θεν ἐδύνατο. καὶ τὴν μὲν Τρωικὴν διφρεῖαν πρόσθεν οὔσαν
 καὶ τὴν Κυρηναίων ἔτι καὶ νῦν οὔσαν ἁρματηλασίαν κατέ-
 λυσε· τὸν γὰρ πρόσθεν χρόνον καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ καὶ Συρίᾳ
 καὶ Ἀραβίᾳ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς ἁρμασιν οὕτως
 28 ἐχρῶντο, ὥσπερ νῦν οἱ Κυρηναῖοι. ἔδοξε δ' αὐτῷ, ὃ κράτιστον
 εἶκός εἶναι τῆς δυνάμεως, ὄντων τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς ἁρ-
 μασι, τοῦτο ἐν ἀκροβολιστῶν μέρει εἶναι καὶ εἰς τὸ κρατεῖν
 οὐδὲν μέγα μέρος συμβάλλεσθαι. ἁρματα γὰρ τριακόσια τοὺς
 μὲν μαχομένους παρέχεται τριακοσίους, ἵπποις δ' οὕτοι χρῶν-
 ται διακοσίοις καὶ χιλίοις· ἡνίοχοι δ' αὐτοῖς εἰσι μὲν ὡς εἰ-
 κὸς οἷς μάλιστα πιστεύουσιν, οἱ βέλτιστοι· ἄλλοι δὲ εἰς τρια-
 κοσίους οὕτοί εἰσιν, οἳ οὐδ' ὅτιοῦν τοὺς πολεμίους βλέπουνσι.
 29 ταύτην μὲν οὖν τὴν διφρεῖαν κατέλυσεν· ἀντὶ δὲ τούτου πο-
 λεμιστήρια κατεσκευάσατο ἁρματα τροχοῖς τε ἰσχυροῖς, ὥς μὴ
 ῥαδίως συντρίβηται, ἄξοσί τε μακροῖς· ἦττον γὰρ ἀνατρέπε-
 ται πάντα τὰ πλατέα· τὸν δὲ δίφρον τοῖς ἡνίοχοις ἐποίησεν
 ὥσπερ πύργον ἰσχυρῶν ξύλων· ὕψος δὲ τούτων ἐστὶ μέχρι
 τῶν ἀγκῶνων, ὥς δύνωνται ἡνιοχεῖσθαι οἱ ἵπποι ὑπὲρ τῶν
 δίφρων· τοὺς δ' ἡνιόχους ἐθωράκισε πάντα πλὴν τῶν
 30 ὀφθαλμῶν. προσέθηκε δὲ καὶ δρέπανα σιδηρᾶ ὡς διπήχη πρὸς
 τοὺς ἄξονας ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῶν τροχῶν καὶ ἄλλα κάτω ὑπὸ

27. τὴν Τρωικὴν διφρεῖαν — καὶ τὴν Κυρηναίων. Den Wagen, wie er zur Zeit des Trojanischen Kriegs war und wie ihn die Cyrenäer noch jetzt hatten, die erstern als Zweigespann, die letzteren als Viergespann, beide mit einem besonderen Wagenlenker, wozu man die tüchtigsten Leute verwendete, die man so dem Kampfe selbst entzog.

28. κράτιστον, der tüchtigste Theil. — ἐν — μέρει εἶναι, die Rolle von Fernschützen zu spielen, die nie handgemein werden. — μέγα μέρος, magnum momentum; andere μέγα βάρος.

29. τούτου auf ein in τὴν διφρεῖαν liegendes τὸ διφρεύειν bezogen. — ὥς μὴ — συντρίβηται. Ueber den Conj. Fräs. s. zu I, 4, 2. — ὕψος — ἐστὶ, noch zu Xenoph. Zeit. — πάν-

τα, wofür VI, 2, 17 τὰ ὑπερέχοντα ἅπαντα. Dieser, soweit er sichtbar war, von oben bis unten gepanzerte Mann stand allein auf dem Wagen; denn es kam nur darauf an den Wagen als zerstörendes Werkzeug unter die Feinde zu treiben.

30. προσέθηκε, insofern als er die Sichelwagen bei den Persern zuerst einführte. — ὡς bezieht sich auf die in διπήχη liegende Zahl. So auch παλτὸν ὡς ἐξάπηχον Anab. V, 4, 12. Vergl. auch τῷ σταυρώματι ὡς ἀνδρομήκει Hellen. III, 2, 3. — πρὸς τοὺς ἄξονας. Vergl. Anab. I, 8, 10: πρὸ δὲ αὐτῶν ἁρματα διαλείποντα συχνὸν ἀπ' ἀλλήλων τὰ δρεπανηφόρα λεγόμενα. εἶχον δὲ τὰ δρέπανα ἐκ τῶν ἄξόνων εἰς πλάγιον ἀποτεταμένα καὶ ὑπὸ τοῖς δίφροις εἰς γῆν βλέποντα, ὡς διακόπτειν ὅτῳ ἐντύ-

τῷ ἄξονι εἰς τὴν γῆν βλέποντα, ὡς ἐμβαλόντων εἰς τοὺς ἐναντίους τοῖς ἄρμασιν. ὡς δὲ τότε Κῦρος ταῦτα κατεσκεύασεν, οὕτως ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἄρμασι χρῶνται οἱ ἐν τῇ βασιλείῳ χώρᾳ. ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ κάμηλοι πολλὰ παρὰ τε τῶν φίλων συνειλεγμένοι καὶ αἰχμάλωτοι πᾶσαι συνηθροισμένοι. καὶ 31 ταῦτα μὲν οὕτω συνεπεραίνετο.

Βουλόμενος δὲ κατάσκοπόν τινα πέμψαι ἐπὶ Λυδίας καὶ μαθεῖν ὅ,τι πράττοι ὁ Ἀσσύριος, ἔδοξεν αὐτῷ ἐπιτήδειος εἶναι Ἀράσπας ἐλθεῖν ἐπὶ τοῦτο ὁ φυλάττων τὴν καλὴν γυναῖκα. συνεβεβήκει γὰρ τῷ Ἀράσπᾳ τοιάδε. ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναικὸς ἠναγκάσθη προσενεγκεῖν λόγους αὐτῇ περὶ συνουσίας. ἡ δὲ ἀπέφησε μὲν καὶ ἦν πιστὴ τῷ ἀνδρὶ καίπερ 32 ἀπόντι· ἐφίλει γὰρ αὐτὸν ἰσχυρῶς· οὐ μὲντοι κατηγόρησε τοῦ Ἀράσπου πρὸς τὸν Κῦρον, ὀκνοῦσα συμβαλεῖν φίλους ἀνδρας. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀράσπας δοκῶν ὑπηρετήσῃν τῷ τυχεῖν ἃ ἠβούλετο 33 ἠπείλησε τῇ γυναικί, ὅτι, εἰ μὴ βούλοιτο ἐκοῦσα, ἄκουσα ποιήσοι ταῦτα, ἐκ τούτου ἡγυνή, ὡς ἔδεισε τὴν βίαν, οὐκέτι κρύπτει, ἀλλὰ πέμπει τὸν εὐνοῦχον πρὸς τὸν Κῦρον καὶ κελεύει λέξαι πάντα. ὁ δὲ ὡς ἤκουσεν, ἀναγελάσας ἐπὶ τῷ κρείττονι τοῦ ἔρωτος 34 φάσκοντι εἶναι, πέμπει Ἀρτάβαζον σὺν τῷ εὐνοούχῳ καὶ κελεύει αὐτῷ εἰπεῖν βιάζεσθαι μὲν μὴ τοιαύτην γυναῖκα, πείθειν δὲ εἰ δύναιτο, οὐκ ἔφη κωλύειν. ἐλθὼν δὲ ὁ Ἀρτάβαζος πρὸς τὸν 35 Ἀράσπαν ἐλοιδόρησεν αὐτόν, παρακαταθήκην ὀνομάζων τὴν γυναῖκα, ἀσέβειάν τε αὐτοῦ λέγων ἀδικίαν τε καὶ ἀκράτειαν, ὥστε τὸν Ἀράσπαν πολλὰ μὲν δακρύειν ὑπὸ λύπης, καταδύεσθαι δὲ ὑπὸ τῆς αἰσχύνης, ἀπολωλέναι δὲ τῷ φόβῳ, μή τι καὶ πάθοι ὑπὸ Κύρου.

Ὁ οὖν Κῦρος καταμαθὼν ταῦτα ἐκάλεσεν αὐτόν καὶ μό- 36 νος μόνῳ ἔλεξεν, Ὁρῶ σε, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, φοβούμενόν τε ἐμὲ

χοισεν. Vergl. noch über die Sichelwagen unten VI, 2, 17. — ὡς ἐμβαλόντων, näml. τῶν ἡνιόχων. Ueber ὡς mit einem absoluten Casus s. zu I, 4, 21, über das Fehlen des Subjects zu III, 3, 54.

31. Βουλόμενος —, ἔδοξεν αὐτῷ. S. zu IV, 2, 3. — ἠναγκάσθη, näml. durch die Gewalt der Liebe. Vergl.

V, 1, 9. — προσενεγκεῖν λόγους, einen Antrag zu machen.

32. συμβαλεῖν, in Streit bringen.

33. ὑπηρετήσῃν τῷ, es werde dazu beitragen zu —.

34. ἐπὶ τῷ κρείττονι — εἶναι. S. V, 1, 17.

35. καταδύεσθαι. S. zu V, 5, 9.

36. μόνος μόνῳ. Vergl. Terent. Eun. III, 5, 31: maneo solus cum sola.

καὶ ἐν αἰσχύνη δεινῶς ἔχοντα. παῦσαι οὖν τούτων· ἐγὼ γὰρ
 θεοὺς τε ἀκούω ἔρωτος ἡττῆσθαι, ἀνθρώπους τε οἶδα καὶ
 μάλα δοκοῦντας φρονίμους εἶναι οἷα πεπόνθασιν ὑπ' ἔρωτος·
 καὶ αὐτὸς δ' ἐμαυτοῦ κατέγνων μὴ ἂν καρτερῆσαι ὥστε συν-
 ὦν καλοῖς ἀμελεῖν αὐτῶν. καὶ σοὶ δὲ τούτου τοῦ πράγματος
 ἐγὼ αἰτιός εἰμι· ἐγὼ γάρ σε συγκαθεῖρξα τούτῳ τῷ ἀμάχῳ
 37 πράγματι. καὶ ὁ Ἀράσπας ὑπολαβὼν εἶπεν, Ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ
 Κύρε, καὶ ταῦτα ὅμοιος εἶ οἷόσπερ καὶ τᾶλλα, προῶς τε καὶ
 συγγνώμων τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων· ἐμὲ δέ, ἔφη, καὶ
 οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καταδύουσι τῷ ἄχει. ὥς γὰρ ὁ θροῦς δι-
 ἦλθε τῆς ἐμῆς συμφορᾶς, οἱ μὲν ἐχθροὶ ἐφήδονταί μοι, οἱ δὲ
 φίλοι προσιόντες συμβουλεύουσιν ἐκποδὼν ἔχειν ἐμαυτόν, μὴ
 38 τι καὶ πάθω ὑπὸ σοῦ, ὥς ἡδίκηκότος ἐμοῦ μεγάλα. καὶ ὁ Κύ-
 ρος εἶπεν, Εὖ τοίνυν ἴσθι, ὦ Ἀράσπα, ὅτι ταύτῃ τῇ δόξῃ οἷός
 τ' εἶ ἐμοί τε ἰσχυρῶς χαρίσασθαι καὶ τοὺς συμμάχους μεγάλα
 ὠφελῆσαι. Εἰ γὰρ γένοιτο, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὅ,τι ἐγὼ σοι ἐν
 39 καιρῷ ἂν γενοίμην αὖ χρήσιμος. Εἰ τοίνυν, ἔφη, προσποιησά-
 μενος ἐμὲ φεύγειν ἐθέλοις εἰς τοὺς πολεμίους ἐλθεῖν, οἶμαι
 ἂν σε πιστευθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἐγωγε ναὶ μὰ Δί', ἔφη
 ὁ Ἀράσπας, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων οἶδα ὅτι ὥς σὲ πεφευγὼς λόγον
 40 ἂν παρέχοιμι. Ἐλθοις ἂν τοίνυν, ἔφη, ἡμῖν πάντα εἰδὼς τὰ
 τῶν πολεμίων· οἶμαι δὲ καὶ λόγων καὶ βουλευμάτων κοινω-
 νὸν ἂν σε ποιοῖντο διὰ τὸ πιστεύειν, ὥστε μηδὲ ἐν σε λεληθῆ-

Häufiger aber im Griechischen u. zwar immer so, dass der oblique Casus nachsteht. Soph. Aj. 467: ξυμπεσὼν μόνος μόνους, wo Lobeck nachzusehen. — θεοὺς — ἔρωτος ἡττῆσθαι, nach griechischer Vorstellung. — ἀνθρώπους — οἷα πεπόνθασιν. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6. — αὐτὸς — καρτερῆσαι, ich selbst traute mir nicht zu, dass ich die Kraft haben würde. — ἀμελεῖν αὐτῶν, für sie gleichgültig zu bleiben. — καὶ σοὶ δέ, mit dem vorhergehenden καὶ αὐτὸς correspondirend, insofern in den folgenden Worten zugleich der Sinn liegt: auch dir hätte ich diese Kraft nicht zumuthen sollen. — πράγματι. Auch sonst von Menschen gebraucht, wie Aristoph.

Eccl. 441: Γυναῖκα δ' εἶναι πρᾶγμ' ἔφη νοβυστικὸν καὶ χρηματοποιόν.

37. Ueber καὶ ταῦτα — καὶ τᾶλλα s. zu I, 5, 1. — καί vor οἱ ἄλλοι ἄνθρ. hat den Sinn: obwohl ich meiner Besorgniss in Betreff deiner nun ledig bin. — πάθω — ὥς ἡδίκηκότος ἐμοῦ, bei gleichem Subject. S. zu I, 4, 2; über ὥς zu I, 4, 21.

38. ἐν καιρῷ. S. zu V, 1, 16. Diese Worte drücken den Gedanken des Araspas, dass er dem Cyrus die Wohlthat vergelten will, nicht vollständig aus; daher der Zusatz αὖ χρήσιμος.

39. λόγον — παρέχοιμι, in sermone venire, besprochen werden, daher mit ὑπό verbunden.

ναι ὧν βουλόμεθα εἰδέναι. Ὡς πορευσομένου, ἔφη, ἤδη νυνί· καὶ γὰρ τοῦτο ἴσως ἐν τῶν πιστῶν ἔσται τὸ δοκεῖν με ὑπὸ σοῦ μελλήσαντά τι παθεῖν ἐκπεφευγέναι. Ἡ καὶ δυνήσῃ ἀπολι- 41
πεῖν, ἔφη, τὴν καλὴν Πάνθειαν; Δύο γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, σα-
φῶς ἔχω ψυχάς· νῦν τοῦτο πεφιλοσόφηκα μετὰ τοῦ ἀδίκου
σοφιστοῦ τοῦ Ἑρωτος. οὐ γὰρ δὴ μία γε οὖσα ἅμα ἀγαθὴ τέ
ἐστι καὶ κακὴ, οὐδ' ἅμα καλῶν τε καὶ αἰσχροῶν ἔργων ἐρᾷ καὶ
ταῦτά ἅμα βούλεται τε καὶ οὐ βούλεται πράττειν, ἀλλὰ δῆλον
ὅτι δύο ἐστὸν ψυχά, καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀγαθὴ κρατῇ, τὰ καλὰ
πράττεται, ὅταν δὲ ἡ πονηρά, τὰ αἰσχροὰ ἐπιχειρεῖται. νῦν δὲ
ὥς σὲ σύμμαχον ἔλαβε, κρατεῖ ἡ ἀγαθὴ καὶ πάνυ πολὺ. Εἰ 42
τοῖνυν καὶ σοὶ δοκεῖ πορεύεσθαι, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧδε χρὴ ποι-
εῖν, ἵνα κακείνοις πιστότερος ᾦς· ἐξάγγελλέ τε αὐτοῖς τὰ παρ'
ἡμῶν, οὕτω τε ἐξάγγελλε, ὥς ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα
ἐμποδῶν μάλιστ' ἂν εἴη ὧν βούλονται πράττειν. εἴη δ' ἂν
ἐμποδῶν, εἰ ἡμᾶς φαίης παρασκευάζεσθαι ἐμβαλεῖν πρὸς τῆς
ἐκείνων χώρας· ταῦτα γὰρ ἀκούοντες ἦττον ἂν παντὶ σθένει
ἀθροίζονται, ἕκαστός τις φοβούμενος καὶ περὶ τῶν οἴκοι. καὶ 43

40. Ὡς πορευσομένου, näml. ἐμοῦ. S. zu I, 4, 18. Dieses ὥς mit dem absol. Gen. ist in Gedanken nach I, 6, 11 zu ergänzen. Vergl. VI, 2, 9. — ἐν τῶν πιστῶν, ein Umstand, der es glaubhaft macht, dass —.

41. γάρ. S. zu I, 4, 12. Die Ansicht von den zwei Seelen, oder von der Doppelnatur der menschlichen Seele findet sich auch bei Plato und bei Aristoteles. Plat. Leg. X, p. 896. D.: ψυχὴν — μίαν ἢ πλείους; δυοῖν μὲν γέ που ἔλαττον μηδὲν τιθώμεν, τῆς τε εὐεργετίδος καὶ τῆς τᾶναντία δυναμένης ἐξεργάζεσθαι. Phaedr. p. 237. D.: ἡμῶν ἐν ἑκάστῳ δύο τινὲ ἐστὸν ἰδέα ἄρχοντες καὶ ἄγοντες, οἷν ἐπόμεθα ἢ ἂν ἄγητον, ἡ μὲν ἔμφυτος οὖσα ἐπιθυμία ἡδονῶν, ἄλλη δὲ ἐπίκτητος δόξα ἐφιεμένη τοῦ ἀρίστου. Aristot. Polit. VII, 15 extr.: τῆς ψυχῆς ὁρῶμεν δύο μέρη, τὸ τε ἄλογον καὶ τὸ λόγον ἔχον, womit zu vergl. Plat. Polit. IV, p. 439. D.: τὸ μὲν, ὃ λογίζεται, λογιστικὸν

προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ — ἀλογιστικὸν τε καὶ ἐπιθυμητικόν. Vergl. auch Xen. Memor. I, 2, 23. — σοφιστοῦ. So wird der Ἑρως auch Plat. Symp. p. 203. D. genannt; ἄδικος heisst er hier, d. h. boshaft, weil er nach der Liebe im Araspas auch das Gefühl der Schuld geweckt hat, welches Schuldgefühl eben die Erkenntniss von den beiden Seiten der Seele hervorrief. — ἐπιχειρεῖται, näml. πράττειν.

42. πιστότερος, mehr Vertrauen einflösset. S. zu Ages. III, 2. — τὰ παρ' ἡμῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — ὥς ἂν — μάλιστ' ἂν. S. zu I, 6, 13. — τῆς — χώρας, von πρὸς abhängig. — ἕκαστός τις φοβούμενος, partitive Apposition wie Hellen. II, 1, 4: ἐρρίπτουν πάντες ὅσοι εἶχον τοὺς καλὰ μους, αἰεὶ ὁ ἀκούων δεδιώς, μὴ ὀφθείη ἔχων. II, 2, 3. Oecon. VII, 28: τὸ ζεῦγος ὠφελιμώτερον ἑαυτῷ γίνεται, ἢ τὸ ἕτερον ἐλλείπεται τὸ ἕτερον δυνάμενον. S. oben zu I, 1, 1.

μένε, ἔφη, παρ' ἐκείνοις ὅτι πλεῖστον χρόνον· ἃ γὰρ ἂν ποιῶ-
 σιν, ὅταν ἐγγύτατα ἡμῶν ᾧσι, ταῦτα μάλιστα καιρὸς ἡμῖν εἰ-
 δέναι ἔσται. συμβούλευε δ' αὐτοῖς καὶ ἐκτάττεσθαι ὅπῃ ἂν
 δοκῇ κράτιστον εἶναι· ὅταν γὰρ σὺ ἀπέλθῃς εἰδέναι δοκῶν
 τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀναγκαῖον οὕτω τετάχθαι αὐτοῖς· μετατάτ-
 τεσθαι γὰρ ὀκνήσουσι, καὶ ἦν πῃ ἄλλη μετατάττωνται, ἐξ
 44 ὑπογύου ταράσσονται. Ἀράσπας μὲν δὴ οὕτως ἐξελθὼν καὶ
 συλλαβὼν τοὺς πιστοτάτους θεράποντας καὶ εἰπὼν πρὸς τινὰς
 ἃ ὥετο ξυμφέρειν τῷ πράγματι ὥχετο.

45 Ἡ δὲ Πάνθεια ὥς ἤσθετο οἰχόμενον τὸν Ἀράσπαν, πέμ-
 ψασα πρὸς τὸν Κῦρον εἶπε, Μὴ λυποῦ, ᾧ Κῦρε, ὅτι Ἀράσπας
 οἴχεται εἰς τοὺς πολεμίους· ἦν γὰρ ἐμὲ ἐάσης πέμψαι πρὸς τὸν
 ἐμὸν ἄνδρα, ἐγὼ σοι ἀναδέχομαι ἥξειν πολὺ Ἀράσπου πιστό-
 τερον φίλον· καὶ δύναμιν δὲ οἶδ' ὅτι ὀπόσῃν ἂν δύνῃται ἔχων
 παρέσται σοι. καὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ τοῦ νῦν βασιλεύοντος φί-
 λος ἦν αὐτῷ· ὁ δὲ νῦν βασιλεύων καὶ ἐπεχείρησέ ποτε ἐμὲ
 καὶ τὸν ἄνδρα διασπάσαι ἀπ' ἀλλήλων· ὑβριστὴν οὖν νο-
 μίζων αὐτὸν εὖ οἶδ' ὅτι ἄσμενος ἂν πρὸς ἄνδρα οἷος σὺ εἶ
 46 ἀπαλλαγείῃ. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος ἐκέλευε πέμπειν πρὸς
 τὸν ἄνδρα· ἡ δὲ ἐπεμψεν. ὥς δ' ἔγνω ὁ Ἀβραδάτας τὰ παρὰ
 τῆς γυναικὸς σύμβολα, καὶ τὰλλα δὲ ἤσθετο ὥς εἶχεν, ἄσμενος
 πορεύεται πρὸς τὸν Κῦρον ἵππους ἔχων ἀμφὶ τοὺς χιλίους.
 ὥς δ' ἦν πρὸς τοῖς τῶν Περσῶν σκοποῖς, πέμπει πρὸς τὸν
 Κῦρον εἰπὼν, ὅς ἦν. ὁ δὲ Κῦρος εὐθὺς ἄγειν κελεύει αὐτὸν
 47 πρὸς τὴν γυναῖκα. ὥς δ' εἰδέτην ἀλλήλους ἡ γυνὴ καὶ ὁ
 Ἀβραδάτας, ἡσπάζοντο ἀλλήλους ὥς εἰκὸς ἐκ δυσελπίστων. ἐκ
 τούτου δὴ λέγει ἡ Πάνθεια τοῦ Κύρου τὴν ὁσιότητα καὶ τὴν
 σωφροσύνην καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατοίκτισιν. ὁ δὲ Ἀβραδά-
 τας ἀκούσας εἶπε, Τί ἂν οὖν ἐγὼ ποιῶν, ᾧ Πάνθεια, χάριν
 Κύρῳ ὑπὲρ τε σοῦ καὶ ἐμαντοῦ ἀποδοίην; Τί δὲ ἄλλο, ἔφη ἡ
 Πάνθεια, ἢ πειρώμενος ὅμοιος εἶναι περὶ ἐκεῖνον, οἷόσπερ
 ἐκεῖνος περὶ σέ;

43. οὕτω τετάχθαι, so aufgestellt zu bleiben.

45. εἶπε, liess sagen. — καὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ — ὁ δὲ —: denn der Vater — war zwar —; aber —. S. zu II, 2, 5. — καὶ vor ἐπεχεί-

ρησε, sogar, d. i. nicht bloss nicht Freund wie sein Vater, sondern sogar.

— ἂν — ἀπαλλαγείῃ. S. zu I, 2, 11.

46. ἀμφὶ τοὺς. S. zu I, 2, 13.

47. ἐκ δυσελπίστων, ex insperato.

Ἐκ τούτου δὴ ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον ὁ Ἀβραδάτας· καὶ 48
ὡς εἶδεν αὐτόν, λαβόμενος τῆς δεξιᾶς εἶπεν, Ἀνθ' ὧν σὺ εὖ
πεποίηκας ἡμᾶς, ὦ Κῦρε, οὐκ ἔχω, τί μείζον εἴπω ἢ, ὅτι φίλον
σοι ἑμαυτὸν δίδωμι καὶ θεράποντα καὶ σύμμαχον· καὶ ὅσα ἂν
ὁρῶ σε σπουδάζοντα, συνεργὸς πειράσομαι γίνεσθαι ὡς ἂν
δύνωμαι κράτιστος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἐγὼ δὲ δέχομαι· καὶ 49
νῦν μὲν σε ἀφίημι, ἔφη, σὺν τῇ γυναικὶ δειπνεῖν· αὐθις δὲ
καὶ παρ' ἐμοὶ δεήσει σε σκηνοῦν σὺν τοῖς σοῖς τε καὶ
ἐμοῖς φίλοις.

Ἐκ τούτου ὁρῶν ὁ Ἀβραδάτας σπουδάζοντα τὸν Κῦρον 50
περὶ τὰ δρεπανηφόρα ἄρματα καὶ περὶ τοὺς τεθωρακισμένους
ἵππους τε καὶ ἱππέας, ἐπειρᾶτο συντελεῖν αὐτῷ εἰς τὰ ἑκατὸν
ἄρματα ἐκ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἑαυτοῦ ὅμοια ἐκείνῳ· αὐτὸς δὲ ὡς
ἡγησόμενος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἄρματος παρεσκευάζετο. συνεξεύ- 51
ξατο δὲ τὸ ἑαυτοῦ ἄρμα τετράρρουμόν τε καὶ ἵππων ὀκτώ·
τοὺς δὲ ἵππους τοῦ ἄρματος χαλκοῖς πᾶσι προβλήμασι κατ-
εσκευάσατο.

Ἀβραδάτας μὲν ταῦτα ἔπραττε. Κῦρος δὲ ἰδὼν τὸ τετράρ- 52
ρουμον αὐτοῦ ἄρμα κατενόησεν, ὅτι οἶόν τε εἶη καὶ ὀκτάρρουμον
ποιήσασθαι, ὥστε ὀκτὼ ξεύγεσι βοῶν ἄγειν τῶν μηχανῶν τὸ
κατώτατον οἶκημα· ἦν δὲ τοῦτο τριώρουγον μάλιστα ἀπὸ τῆς
γῆς σὺν τοῖς τροχοῖς. τοιοῦτοι δὲ πύργοι σὺν τάξει ἀκολου- 53
θοῦντες ἐδόκουν αὐτῷ μεγάλη μὲν ἐπικουρία γενέσθαι τῇ
ἑαυτοῦ φάλαγγι, μεγάλη δὲ βλάβη τῇ τῶν πολεμίων τάξει.
ἐποίησε δὲ ἐπὶ τῶν οἰκημάτων καὶ περιδρομούς καὶ ἐπάλξεις·
ἀνεβίβαξε δ' ἐπὶ τὸν πύργον ἕκαστον ἄνδρας εἴκοσιν. ἐπεὶ δὲ 54

49. Ἐγὼ δέ. S. zu II, 4, 13. — αὐθις, ein andermal, später. — σκηνοῦν, speisen.

50. εἰς τὰ, wie §. 46 ἀμφὶ τοὺς. — ὅμοια ἐκείνῳ. S. zu ὁμοίαν ταῖς δού-
λαις V, 1, 4.

51. ἵππων ὀκτώ, ein gen. der Ei-
genschaft als zweites Attribut zu ἄρ-
μα. — Nach ὀκτώ finden sich in den
Handschriften die Worte: ἡ δὲ Πάν-
θεια ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐαυτῆς
χρημάτων χρυσοῦν τε αὐτῷ θώρακα
ἐποίησατο καὶ χρυσοῦν κράνος, ὡς-
αὐτως δὲ καὶ περιβραχιόνια, die,

wie Bornemann richtig vermuthet, nur
die Erfindung eines Interpolators sein
können, der die hier beschriebene
Rüstung des Abradatas aus VI, 4, 2
vervollständigte. — χαλκοῖς πᾶσι,
die ganz von Erz waren.

52. ἄγειν, man zog fort. — τὸ
κατώτατον οἶκημα, das unterste
Stockwerk, statt des ganzen Baues,
weil an jenem die acht Deichseln be-
festigt waren. Auf das Ganze geht auch
das folgende τοῦτο. Von diesen fahr-
baren Thürmen ist VII, 1, 34 weiter
die Rede.

πάντα συνειστήκει αὐτῷ τὰ περὶ τοὺς πύργους, ἐλάμβανε τοῦ ἀγωγίου πεῖραν· καὶ πολὺ ῥᾶον ἤγε τὰ ὀκτὼ ξεύγη τὸν πύργον καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῷ ἄνδρας ἢ τὸ σκευοφορικὸν βάρος ἕκαστον τὸ ξεύγος. σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ πέντε καὶ εἴκοσι τάλαντα ἦν ξεύγει· τοῦ δὲ πύργου, ὥσπερ τραγικῆς σκηνῆς τῶν ξύλων πάχος ἐχόντων, καὶ εἴκοσιν ἀνδρῶν καὶ ὅπλων, τούτων ἐγένετο ἑλαττον ἢ πεντεκαίδεκα τάλαντα ἑκάστῳ ξεύγει τὸ ἀγώγιον. ὥς δ' ἔγνω εὖπορον οὖσαν τὴν ἀγωγὴν, παρεσκευάζετο ὥς ἄξων τοὺς πύργους σὺν τῷ στρατεύματι, νομίζων τὴν ἐν πολέμῳ πλεονεξίαν ἅμα σωτηρίαν τε καὶ δικαιοσύνην εἶναι καὶ εὐδαιμονίαν.

II. Ἦλθον δ' ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ χρήματα ἄγοντες καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ, ὅτι ὁ Ἰνδὸς ἐπιστέλλει τοιάδε. Ἐγώ, ὦ Κῦρε, ἤδομαι, ὅτι μοι ἐπήγγειλας ὧν ἐδέου, καὶ βούλομαι σοι ξένος εἶναι καὶ πέμπω σοι χρήματα· κἂν ἄλλων δέῃ, μεταπέμπου. ἐπέσταλται δὲ τοῖς παρ' ἐμοῦ ποιεῖν 2 ὅ,τι ἂν σὺ κελεύῃς. ἀκούσας δὲ ὁ Κῦρος εἶπε, Κελεύω τοίνυν ὑμᾶς τοὺς μὲν ἄλλους μένοντας ἐνθά κατεσκηνώκατε φυλάττειν τὰ χρήματα καὶ ξῆν ὅπως ὑμῖν ἡδιστον· τρεῖς δέ μοι ἐλθόντες ὑμῶν εἰς τοὺς πολεμίους ὥς παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ περὶ συμμαχίας, καὶ τὰ ἐκεῖ μαθόντες ὅ,τι ἂν λέγωσί τε καὶ ποιῶσιν, ὥς τάχιστα ἀπαγγείλατε ἐμοί τε καὶ τῷ Ἰνδῷ· κἂν ταῦτά μοι καλῶς ὑπηρετήσητε, ἔτι μᾶλλον ὑμῖν χάριν εἶσομαι τούτου ἢ

54. τὸ — βάρος, seine, die ihm zugetheilte Last. — ἀμφὶ τὰ — τάλαντα, gegen 12 Centner. — ὥσπερ τραγικῆς σκηνῆς, Attraction für ὥσπερ ἡ τραγικὴ σκηνὴ. Vergl. VIII, 4, 3.

55. δικαιοσύνην. Vergl. I, 6, 27. — εὐδαιμονίαν. Sieg über den Feind gehört zur Glückseligkeit. Vergl. VII, 1, 10 u. a.

II. Inhalt: Vom Indischen König kommen Gesandte mit Geld, von denen Cyrus drei zum Feinde schickt um dessen weitere Pläne zu erfahren. Unterdess übt Cyrus das Heer und rüstet eifrig zum Kriege. Die Nachricht, mit der die Indischen Gesandten zurückkommen, dass Krösus an der Spitze eines grossen Heeres alter und neuer

Bundesgenossen heranrücken werde, erregt im Lager grosse Furcht, die aber Cyrus durch seine Ansprache verscheucht und Chrysantas dann zu entschuldigen bemüht ist. Cyrus mahnt, man müsse möglichst bald ausrücken, aber auf das Sorgfältigste ausgerüstet, und erinnert bis in's Einzelste an eine Menge von Bedürfnissen, die für einen so langen Marsch durch wüstes Land besorgt werden müssten.

1. Ἦλθον — παρὰ τοῦ. S. III, 2, 27. — ἐδέου. S. zu II, 4, 1. — τοῖς παρ' ἐμοῦ, näml. ἀπαγγελθεῖσιν.

2. τοὺς μὲν ἄλλους. Ueber die partitive Apposition s. zu I, 1, 1. Eigentlich sollte man nachher τρεῖς — ἐλθόντας — μαθόντας — ἀπαγγέλλειν erwarten; doch ist der Uebergang zur

ὅτι χρήματα πάρεστε ἄγοντες. καὶ γὰρ οἱ μὲν δούλοις εἰκότες
κατάσκοποι οὐδὲν ἄλλο δύνανται εἰδότες ἀπαγγέλλειν ἢ ὅσα
πάντες ἴσασιν· οἱ δὲ οἰοίπερ ὑμεῖς ἄνδρες πολλάκις καὶ τὰ
βουλευόμενα καταμανθάνουσιν. οἱ μὲν δὲ Ἴνδοι ἡδέως ἀκού- 3
σαντες καὶ ξενισθέντες τότε παρὰ Κύρῳ, συσκευασάμενοι
τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο, ὑποσχόμενοι, ἢ μὴν μαθόντες ὅσα
ἂν δύνωνται πλεῖστα ἐκ τῶν πολεμίων ἥξειν ὥς δυνατόν
τάχιστα.

Ὁ δὲ Κύρος τὰ τε ἄλλα εἰς τὸν πόλεμον παρεσκευάζετο 4
μεγαλοπρεπῶς, ὥς δὲ ἄνθρωπος οὐδὲν μικρὸν ἐπινοῶν πράττειν,
ἐπεμέλετο δὲ οὐ μόνον ὧν ἔδοξε τοῖς συμμάχοις, ἀλλὰ καὶ ἔριν
ἐνέβαλλε πρὸς ἀλλήλους τοῖς φίλοις, ὅπως αὐτοὶ ἕκαστοι φα-
νοῦνται καὶ εὐοπλότατοι καὶ ἱππικώτατοι καὶ ἀκοντιστικώτα-
τοι καὶ τοξικώτατοι καὶ φιλοπονώτατοι. ταῦτα δὲ ἐξεργάζετο 5
ἐπὶ τε τὰς θήρας ἐξάγων καὶ τιμῶν τοὺς κρατίστους ἕκαστα·
καὶ τοὺς ἄρχοντας δέ, οὓς ἐώρα ἐπιμελομένους τούτου, ὅπως
οἱ αὐτῶν κράτιστοι ἔσονται στρατιῶται, καὶ τούτους ἐπαινῶν
τε παρώξυνε καὶ χαριζόμενος αὐτοῖς ὅ,τι δύναίτο. εἰ δέ ποτε 6
θυσίαν ποιοῖτο καὶ ἑορτὴν ἄγοι, καὶ ἐν ταύτῃ ὅσα πολέμου
ἐνεκα μελετῶσιν ἄνθρωποι, πάντων τούτων ἀγῶνας ἐποίει καὶ
ἄθλα τοῖς νικῶσι μεγαλοπρεπῶς ἐδίδου, καὶ ἦν πολλὴ εὐθυμία
ἐν τῷ στρατεύματι.

Τῷ δὲ Κύρῳ σχεδόν τι ἤδη ἀποτετελεσμένα ἦν ὅσα ἐβού- 7
λετο ἔχων στρατεύεσθαι πλὴν τῶν μηχανῶν. καὶ γὰρ οἱ Πέρ-
σαι ἱππεῖς ἔκπλεον ἤδη ἦσαν εἰς τοὺς μυρίους, καὶ τὰ ἄρματα
τὰ δρεπανηφόρα, ἃ τε αὐτὸς κατεσκεύαζεν, ἔκπλεον ἤδη ἦν εἰς
τὰ ἑκατόν, ἃ τε Ἀβραδάτας ὁ Σούσιος ἐπεχείρησε κατασκευά-
ζειν ὅμοια τοῖς Κύρου, καὶ ταῦτα ἔκπλεον ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν.

zweiten Person leicht und häufig ge-
nug. — καὶ γὰρ, etenim. — οἰοίπερ
ὑμεῖς. Vergl. Memor. II, 9, 3: πολ-
λῶ ἡδιόν ἐστι χαριζόμενον οἷῳ σοὶ
ἀνδρὶ ἢ ἀπεχθόμενον ὠφελείσθαι,
= τοιούτῳ ἀνδρὶ, οἷος σὺ εἶ. Hellen.
II, 3, 25: τοῖς οἷοις ἡμῖν τε καὶ ὑμῖν.
S. B. §. 143. 16. K. §. 332. 7. R.
§. 99. 11.

3. ἥξειν, wieder da sein zu
wollen.

4. τὰ τε ἄλλα — παρεσκευάζετο.

Dem entspricht nachher ἐπεμελεῖτο
δέ. Vergl. zu III, 3, 64. — ὧν ἔδοξε,
nämlich ἐπιμελεῖσθαι.

5. οἱ αὐτῶν, Subject, κράτιστοι —
στρατιῶται, Prädikat.

6. εἰ — ἄγοι. S. zu I, 3, 10. —
πάντων τούτων ἀγῶνας ἐποίει. So
II, 1, 22: ἀγῶνας — προεῖπε ἀπάν-
των. Vergl. I, 6, 18.

7. τοὺς μυρίους — τὰ ἑκατόν. S.
zu I, 2, 13.

8 καὶ τὰ Μηδικὰ δὲ ἄρματα ἐπεπείκει Κῦρος Κυαξάρην εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον μετασκευάσαι ἐκ τῆς Τρωικῆς καὶ Λιβυκῆς διφρείας· καὶ ἔκπλεα καὶ ταῦτα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους δὲ τεταγμένοι ἦσαν ἄνδρες δύο ἑφ' ἑκάστην τοξόται. καὶ ὁ μὲν πλεῖστος στρατὸς οὕτως εἶχε τὴν γνώμην, ὥς ἤδη παντελῶς κεκρατηκὼς καὶ οὐδὲν ὄντα τὰ τῶν πολεμίων.

9 Ἐπεὶ δὲ οὕτω διακειμένων ἦλθον οἱ Ἴνδοι ἐκ τῶν πολεμίων, οὓς ἐπεπόμφει Κῦρος ἐπὶ κατασκοπὴν, καὶ ἔλεγον, ὅτι Κροῖσος μὲν ἡγεμὼν καὶ στρατηγὸς πάντων ἡρημένος εἶη τῶν πολεμίων, δεδογμένον δ' εἶη πᾶσι τοῖς συμμάχοις βασιλεῦσι πάσῃ τῇ δυνάμει ἕκαστον παρεῖναι, χρήματα δὲ εἰσφέρειν πάμπολλα, ταῦτα δὲ τελεῖν καὶ μισθουμένους οὓς δύναιντο καὶ δωρου-
10 μένους οἷς δέοι, ἤδη δὲ καὶ μεμισθωμένους εἶναι πολλοὺς μὲν Θρακῶν μαχαιοφόρους, Αἰγυπτίους δὲ προσπλεῖν· καὶ ἀριθμὸν ἔλεγον εἰς δώδεκα μυριάδας σὺν ἄσπίσι ποδῆρεσι καὶ δόρασι μεγάλοις, οἷάπερ καὶ νῦν ἔχουσι, καὶ κοπίσι· προσέτι δὲ καὶ Κυπρίων στράτευμα· παρεῖναι δ' ἤδη Κίλικας πάντας καὶ Φρύγας ἀμφοτέρους καὶ Λυκάονας καὶ Παφλαγόνας καὶ Καππαδόκας καὶ Ἀραβίους καὶ Φοίνικας καὶ σὺν τῷ Βαβυλῶνος ἄρχοντι τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἴωνας δὲ καὶ Αἰολέας καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐποικοῦντας
11 σὺν Κροίσῳ ἡναγκάσθαι ἔπεσθαι, πεπομφέναι δὲ Κροῖσον καὶ εἰς Λακεδαίμονα περὶ συμμαχίας· συλλέγεσθαι δὲ τὸ στράτευμα ἀμφὶ τὸν Πακτωλὸν ποταμόν, προῖέναι δὲ μέλλειν αὐτοὺς εἰς Θύμβραρα, ἔνθα καὶ νῦν ὁ σύλλογος τῶν ὑπὸ βασιλέα βαρβάρων τῶν κάτω Συρίας, καὶ ἀγορὰν πᾶσι παρηγγέλθαι ἐνταῦθα κομίζειν· σχεδὸν δὲ τούτοις ταῦτα ἔλεγον καὶ οἱ αἰχμάλωτοι· ἐπεμελεῖτο γὰρ καὶ τούτου ὁ Κῦρος, ὅπως ἀλίσκοιντο

8. ἐκ τῆς — Λιβυκῆς. S. VI, 1, 27, wo ἡ Κυρηναίων heisst was hier Λιβυκῆ. — ὥς — ὄντα. S. zu I, 4, 21 und zu I, 6, 11.

9. Ἐπεὶ δέ. Hierzu folgt der Nachsatz erst §. 12. — διακειμένων, näml. αὐτῶν. S. zu III, 3, 54.

10. Αἰγυπτίους. Mit dem König der Aegyptier Amasis, dem König von Assyrien Labynetos und mit den Lace-

dämoniern hatte Krösus auch nach Herod. I, 77 ein Offensivbündniss geschlossen. — σὺν ἄσπίσι ποδῆρεσι καὶ δόρασι. Mit diesen kommen die Aegyptier auch in der Anab. I, 8, 9 vor. S. unten I, 7, 33. — ἡναγκάσθαι. Denn Krösus hatte sie unterjocht. Herod. I, 26.

11. Θύμβραρα, Stadt am Pactolus in Lydien. — τῶν ὑπὸ βασιλέα. S. zu I, 5, 3.

παρ' ὧν ἔμελλε πεύσεσθαι τι· ἔπεμπε δὲ καὶ δούλοις ἐοικό-
 τας κατασκόπους ὡς αὐτομόλους· ὡς οὖν ταῦτα ἤκουσεν ὁ 12
 στρατὸς τῷ Κύρῳ, ἐν φροντίδι ἐγένετο, ὥσπερ εἰκός, ἡσυχαι-
 τεροί τε ἢ ὡς εἰώθεσαν διεφοίτων, φαιδροί τε οὐ πάννυ ἐφαι-
 νοντο, ἐκνυκλοῦντό τε καὶ μεστὰ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτώντων
 περὶ τούτων καὶ διαλεγομένων.

Ὡς δὲ ἦσθετο ὁ Κύρος φόβον διαθέοντα ἐν τῇ στρατιᾷ, 13
 συγκαλεῖ τοὺς τε ἄρχοντας τῶν στρατευμάτων καὶ πάντας
 ὀπόσων ἀθυμούντων ἐδόκει βλάβη τις γίνεσθαι καὶ προθυ-
 μουμένων ὠφέλεια. προεῖπε δὲ τοῖς ὑπηρέταις, καὶ ἄλλος εἴ-
 τις βούλοιτο τῶν ὀπλοφόρων προσίστασθαι ἀκουσόμενος τῶν
 λόγων, μὴ κωλύειν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες ξύμμαχοι, ἐγὼ τοίνυν ὑμᾶς συνεκάλεσα ἰδὼν τι- 14
 νας ὑμῶν, ἐπεὶ αἱ ἀγγελίαι ἦλθον ἐκ τῶν πολεμίων, πάννυ ἐοί-
 κότας πεφοβημένοις ἀνθρώποις. δοκεῖ γάρ μοι θαυμαστὸν εἶ-
 ναι, εἴ τις ὑμῶν ὅτι μὲν οἱ πολέμιοι συλλέγονται δέδοικεν, ὅτι
 δὲ ἡμεῖς πολὺ μὲν πλείους συνειλέγμεθα νῦν ἢ ὅτε ἐνικῶμεν
 ἐκείνους, πολὺ δὲ ἄμεινον σὺν θεοῖς παρεσκευάσμεθα νῦν ἢ
 πρόσθεν, ταῦτα δὲ ὁρῶντες οὐ θαρρεῖτε. ὦ πρὸς θεῶν, ἔφη, 15
 τί δῆτα ἂν ἐποιήσατε οἱ νῦν δεδοικότες, εἰ ἡγγελλόν τινες τὰ
 παρ' ἡμῖν νῦν ὄντα ταῦτα ἀντίπαλα ἡμῖν προσιόντα, καὶ πρῶ-
 τον μὲν ἠκούετε, ἔφη, ὅτι οἱ πρότερον νικήσαντες ἡμᾶς οὗτοι
 πάλιν ἔρχονται ἔχοντες ἐν ταῖς ψυχαῖς ἣν τότε νίκην ἐκτή-
 σαντο· ἔπειτα δὲ οἱ τότε ἐκκόψαντες τῶν τοξοτῶν καὶ ἀκον-
 τιστῶν τὰς ἀκροβολίσσεις νῦν οὗτοι ἔρχονται καὶ ἄλλοι ὅμοιοι
 τούτοις πολλαπλάσιοι· ἔπειτα δὲ ὥσπερ οὗτοι ὀπλισάμενοι 16
 τοὺς πεξοὺς τότε ἐνίκων, νῦν οὕτω καὶ οἱ ἱππεῖς αὐτῶν παρ-
 εσκευασμένοι πρὸς τοὺς ἱππέας προσέρχονται, καὶ τὰ μὲν
 τόξα καὶ ἀκόντια ἀποδεδοκιμάκασι, παλτὸν δὲ ἐν ἰσχυρὸν ἕκα-
 στος λαβὼν προσελαύνειν διανενόηται ὡς ἐκ χειρὸς τὴν μάχην

12. ὡς οὖν ταῦτα. Hiermit wird klärt sich aus einem leicht zu ergän-
 der Vordersatz §. 9 noch einmal zu- zenden Gedanken, hier wohl aus dem,
 sammengefasst, worauf dann erst der was sogleich folgt: ich sehe euch be-
 Nachsatz zum Ganzen folgt. Ebenso troffen. — ταῦτα δέ, epanaleptisch
 V, 1, 6. — ἡσυχαιτεροί. S. zu V, wie I, 6, 43.
 3, 55.

15. οἱ τότε ἐκκόψαντες. S. III,
 3, 60.

14. τοίνυν, also, wie oft andere
 Partikeln zu Anfang einer Rede, er-

16. παλτὸν ἐν. Vergl. VII, 1, 2:
 παλτῷ κρανείῳ ἐνὶ ἕκαστος.

- 17 ποιησόμενος· ἔτι δὲ ἄρματα ἔρχεται, ἃ οὐχ οὕτως ἐστήξεται ὥσπερ πρόσθεν ἀπεστραμμένα ὡς εἰς φυγὴν, ἀλλ' οἳ τε ἵπποι εἰσὶ κατατεθωρακισμένοι οἳ ἐν τοῖς ἄρμασιν, οἳ τε ἡνίοχοι ἐν πύργοις ἐστᾶσι ξυλίνοις τὰ ὑπερέχοντα ἅπαντα συνεστεγασμένοι θώραξι καὶ κράνεσι, δρέπανά τε σιδηρὰ περὶ τοῖς ἄξοσι προσήρμοσται, ὡς ἐλῶντες καὶ οὗτοι εὐθύς εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐναντίων· πρὸς δ' ἔτι κάμηλοι εἰσὶν αὐτοῖς ἐφ' ὧν προσελῶσιν, ὧν μίαν ἐκάστην ἑκατὸν ἵπποι οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ἰδόντες· ἔτι δὲ πύργους προσίασιν ἔχοντες ἀφ' ὧν τοῖς μὲν ἐαυτῶν ἀρήξουσιν, ἡμᾶς δὲ βάλλοντες κωλύσουσι τοῖς ἐν τῷ ἰσοπέδῳ μάχεσθαι· εἰ δὴ ταῦτα ἀπήγγελλέ τις ὑμῖν ἐν τοῖς πολεμίοις ὄντα, οἳ νῦν φοβούμενοι τί ἂν ἐποιήσατε; ὅποτε ἀπαγγελλομένων ὑμῖν, ὅτι Κροῖσος μὲν ἦρται τῶν πολεμίων στρατηγός, ὃς τοσούτῳ Σύρων κακίων ἐγένετο, ὅσῳ Σύροι μὲν μάχῃ ἡττηθέντες ἔφυγον, Κροῖσος δὲ ἰδὼν ἡττημένους ἀντὶ τοῦ ἀρήγειν τοῖς συμμάχοις φεύγων ὥχετο· ἔπειτα δὲ διαγγέλλεται δήπου, ὅτι αὐτοὶ μὲν οἳ πολέμιοι οὐχ ἱκανοὶ ἡγοῦνται ὑμῖν εἶναι μάχεσθαι, ἄλλους δὲ μισθοῦνται, ὡς ἄμεινον μαχομένους ὑπὲρ σφῶν ἢ αὐτοί. εἰ μὲντοι τισὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα ὄντα δεινὰ δοκεῖ εἶναι, τὰ δὲ ἡμέτερα φαῦλα, τούτους ἐγὼ φημι χρῆναι, ὧ ἄνδρες, ἀφείναι εἰς τοὺς ἐναντίους· πολὺ γὰρ ἐκεῖ ὄντες πλείω ἂν ἡμᾶς ἢ παρόντες ὠφελοῖεν.

17. ἐστήξεται, so auch Cyneg. X, 9, sonst nur die active Form ἐστήξω, τεθνήξω. — ὡς εἰς φυγὴν, zu verstehen aus III, 3, 60. Vergl. Anab. I, 8, 1: ὡς εἰς μάχην παρεσκευασμένος. I, 8, 23: ἐπέκαμπεν ὡς εἰς κύνκλωσιν u. a. — ἐν τοῖς ἄρμασι, wie VI, 4, 1 ὑπὸ τοῖς ἄρμασι. — τὰ ὑπερέχοντα. S. VI, 1, 29. — ὡς ἐλῶντες καὶ οὗτοι, auf οἳ τε ἡνίοχοι, als den Hauptbegriff, zurückgehend. S. VI, 1, 30.

18. οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο. Ueber die Sache s. VII, 1, 27.

19. οἳ νῦν φοβούμενοι, Apposition zu dem in ἐποιήσατε liegenden ὑμεῖς. — ὅποτε, näml. φοβεῖσθε, quandoquidem perterriti estis. — ἀπαγγελλομένων. S. zu I, 4, 18. — Κροῖσος μὲν. Dem entspricht ἔπειτα δέ §. 20.

— Σύρων, Assyrier. — ὅσῳ geht zwar in die Bedeutung von quatenus über, erklärt sich aber in Betreff seiner Correlation zu τοσούτῳ aus dem in den zwei folgenden Satzgliedern liegenden Vergleich, insofern ihr allgemeiner Sinn ist: als er (Krösus) sich bei dem Kampfe viel feiger als die Assyrier benommen hat. Ebenso Memor. I, 3, 13: τοῦτο τὸ θηρίον — τοσούτῳ δεινότερόν ἐστι τῶν φαλαγγίων, ὅσῳ ἐκεῖνα μὲν ἀψάμενα, τοῦτο δὲ οὐδ' ἀπτόμενον — ἐνίκησιν, wo meine Anm. nachzusehen ist. Vergl. unten VIII, 1, 4. Ueber die Sache s. IV, 1, 8. 2, 29.

20. δήπου, ja doch, d. h. wie ihr aus der gemachten Meldung leicht abnehmen könnt. — πολὺ — πλείω gehören zusammen.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Κῦρος, ἀνέστη Χρυσάντας ὁ Πέρ- 21
σης καὶ ἔλεξεν ὧδε. ὦ Κῦρε, μὴ θαύμαζε εἴ τινες ἐσκυθρώ-
πασαν ἀκούσαντες τῶν ἀγγελλομένων· οὐ γὰρ φοβηθέντες
οὕτω διετέθησαν, ἀλλ' ἀχθασθέντες· ὥσπερ γε, ἔφη, εἴ τινων
βουλομένων τε καὶ οἰομένων ἤδη ἀριστήσιν ἐξαγγελθείη τι
ἔργον, ὃ ἀνάγκη εἶη πρὸ τοῦ ἀρίστου ἐξεργάσασθαι, οὐδεὶς ἂν
οἶμαι ἤσθαι ἀκούσας· οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἤδη οἰόμενοι
πλουτήσιν, ἐπεὶ ἠκούσαμεν, ὅτι ἐστὶ περίλοιπον ἔργον, ὃ δεῖ
ἐξεργάσασθαι, συνεσκυθωπάσαμεν, οὐ φοβούμενοι, ἀλλὰ πε-
ποιῆσθαι ἤδη καὶ τοῦτο βουλόμενοι. ἀλλὰ γὰρ ἐπειδὴ οὐ περὶ 22
Συρίας μόνον ἀγωνιούμεθα, ὅπου σῖτος πολὺς καὶ πρόβατά
ἐστὶ καὶ φοῖνικες οἱ καρποφόροι, ἀλλὰ καὶ περὶ Λυδίας, ἐνθα
πολὺς μὲν οἶνος, πολλὰ δὲ σῦκα, πολὺ δὲ ἔλαιον, θάλαττα δὲ
προσκλύζει, καθ' ἣν πλείω ἔρχεται ἢ ὅσα τις ἐώρακεν ἀγαθὰ,
ταῦτα, ἔφη, ἐννοοούμενοι οὐκέτι ἀχθόμεθα, ἀλλὰ θαρροῦμεν ὥς
μάλιστα, ἵνα θᾶπτον καὶ τούτων τῶν Λυδίων ἀγαθῶν ἀπολαύ-
ωμεν. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ σύμμαχοι πάντες ἤσθησάν τε
τῷ λόγῳ καὶ ἐπήνεσαν.

Καὶ μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧ ἄνδρες, δοκεῖ μοι ἵεναι 23
ἐπ' αὐτοὺς ὥς τάχιστα, ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὺς φθάσωμεν
ἀφικόμενοι, ἣν δυνώμεθα, ὅπου τὰ ἐπιτήδεια αὐτοῖς συλλέγε-
ται· ἔπειτα δὲ ὅσῳ ἂν θᾶπτον ἴωμεν, τοσούτῳ μείω μὲν τὰ
παρόντα εὐρήσομεν αὐτοῖς, πλείω δὲ τὰ ἀπόντα. ἐγὼ μὲν δὴ 24
οὕτω λέγω· εἰ δέ τις ἄλλη τη γιννώσκει ἢ ἀσφαλέστερον εἶναι
ἢ ῥᾶον ἡμῖν, διδασκέτω. ἐπεὶ δὲ συνηγόρεον μὲν πολλοί,
ὥς χρεὼν εἶη ὅτι τάχιστα πορεύεσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους,
ἀντέλεγε δὲ οὐδεὶς, ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος ἤρχετο λόγου
τοιούτου.

Ἄνδρες ξύμμαχοι, αἱ μὲν ψυχὰι καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ 25

21. πεποιῆσθαι. Bisher wurde ἂν nach πεπ. gelesen. Dindorf erklärt es mit Recht für unhaltbar; mit βουλόμενοι lässt es sich noch weniger verbinden als mit πεποιῆσθαι. Es ist ohne Zweifel aus der Wiederholung der vorhergehenden Sylbe entstanden.

22. ἀλλὰ γὰρ — οὐκέτι ἀχθόμεθα, aber wir sind ja nicht mehr misstüthig. — οἱ καρποφόροι, im Sinne eines Griechen hinzugefügt; denn in

Griechenland wurde die Dattel nicht reif und essbar. Plutarch. Mor. p. 723. C. Was hier über Assyriens und Lydiens Fruchtbarkeit gesagt wird, bestätigt Herod. I, 193. I, 71.

23. Καὶ μὲν δὴ, und wirklich. — ἵνα πρῶτον μὲν — ἔπειτα δέ, nicht ganz concinne Anordnung der Sätze, indem im zweiten Gliede die Versicherung zweckmässiger schien als die Angabe der Absicht.

ὅπλα, οἷς δεήσει χρῆσθαι, ἐκ πολλοῦ ἡμῖν σὺν θεῷ παρεσκευά-
 σται· νῦν δὲ τὰ ἐπιτήδεια δεῖ εἰς τὴν ὁδὸν συσκευάζεσθαι αὐ-
 τοῖς τε ἡμῖν καὶ ὁπόσοις τετράποσι χρώμεθα μὴ μείον ἢ εἴκο-
 σιν ἡμερῶν. ἐγὼ γὰρ λογιζόμενος εὐρίσκω πλειόνων ἢ πεντε-
 καίδεκα ἡμερῶν ἐσομένην ὁδόν, ἐν ᾗ οὐδὲν εὐρήσομεν τῶν
 ἐπιτηδείων· ἀνεσκευάσται γὰρ τὰ μὲν ὑφ' ἡμῶν, τὰ δὲ ὑπὸ
 26 τῶν πολεμίων ὅσα ἠδύναντο. συσκευάζεσθαι οὖν χρὴ σῖτον
 μὲν ἱκανόν· ἄνευ γὰρ τούτου οὔτε μάχεσθαι οὔτε ξῆν δυναί-
 μεθ' ἄν· οἶνον δὲ τοσοῦτον ἕκαστον ἔχειν χρὴ, ὅσος ἱκανὸς
 ἔσται ἐθίσαι ἡμᾶς αὐτοὺς ὑδροποτεῖν· πολλὴ γὰρ ἔσται τῆς
 ὁδοῦ ἄοινος, εἰς ἣν οὐδ' ἂν πάνυ πολὺν οἶνον συσκευασώμεθα,
 27 διαρκέσει. ὥς οὖν μὴ ἐξαπίνης ἄοινοι γενόμενοι νοσήμασι
 περιπίπτωμεν, ὧδε χρὴ ποιεῖν· ἐπὶ μὲν τῷ σίτῳ νῦν εὐθύς
 ἀρχώμεθα πίνειν ὕδωρ· τοῦτο γὰρ ἤδη ποιοῦντες οὐ πολὺ με-
 28 ταβαλοῦμεν. καὶ γὰρ ὅστις ἀλφίτοσιτεῖ, ὕδατι μεμιγμένην ἀεὶ
 τὴν μᾶζαν ἐσθίει, καὶ ὅστις ἀρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν
 ἄρτον, καὶ τὰ ἐφθὰ δὲ πάντα μεθ' ὕδατος τοῦ πλείστου
 ἐσκευάσται. μετὰ δὲ τὸν σῖτον ἂν οἶνον ἐπιπίνωμεν, οὐδὲν
 29 μείον ἔχουσα ἢ ψυχὴ ἀναπαύσεται. ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ μετὰ
 δεῖπνον ἀφαιρεῖν χρὴ, ἕως ἂν λάθωμεν ὑδροπότοι γενόμενοι.
 ἢ γὰρ κατὰ μικρὸν παράλλαξις πᾶσαν ποιεῖ φύσιν ὑποφέρειν
 τὰς μεταβολάς· διδάσκει δὲ καὶ ὁ θεός, ἀπάγων ἡμᾶς κατὰ
 μικρὸν ἐκ τοῦ χειμῶνος εἰς τὸ ἀνέχεσθαι ἰσχυρὰ θάλαπῃ ἐκ τε
 τοῦ θάλπους εἰς τὸν ἰσχυρὸν χειμῶνα· ὃν χρὴ μιμουμένους
 30 εἰς ὃ δεῖ ἐλθεῖν προειθισμένους ἡμᾶς ἀφικνεῖσθαι. καὶ
 τὸ τῶν στρωμάτων δὲ βάρος εἰς τὰπιτήδεια καταδαπανᾶτε·

25. μείον. S. zu II, 1, 6. — ἀνε-
 σκεύασται, eigentl. aufgepackt, d. h.
 fortgeschafft. Anab. VI, 2, 8: τὴν
 ἄγορὰν εἴσω ἀνεσκευάσαν.

26. τοσοῦτον, nur soviel. —
 ἐθίσαι — ὑδροποτεῖν, näml. durch
 Mischung des Wassers mit Wein, oder
 durch allmählichen Uebergang vom
 Wein zum Wasser. Dass Cyrus hier-
 bei mehr die Bundesgenossen als seine
 Perser im Sinne hat, darf man aus I,
 5, 12 folgern. — πολλή — τῆς ὁδοῦ.
 S. zu II, 3, 17.

27. ἐπὶ — τῷ σίτῳ, zum Essen,

sowie μετὰ τὸν σῖτον nach dem Essen
 §. 28.

28. μεμιγμένην. Cobet empfiehlt
 die Conjectur von Hemsterhuis μεμαγ-
 μένην. So steht allerdings nebenein-
 ander καὶ τὸ δεῦσαι καὶ μᾶζαι Oe-
 con. X, 11. — τοῦ πλείστου, und
 zwar in grosser Menge. — ἢ ψυχὴ,
 der Appetit.

29. τοῦ μετὰ δεῖπνον, näml. οἶ-
 νον. — κατὰ μικρὸν ἐκ τε τοῦ χει-
 μῶνος. Derselbe Gedanke Mem. IV,
 3, 9.

30. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2. —
 τὸ — βάρος, d. h. das was die Last

τὰ μὲν γὰρ ἐπιτήδεια περιττεύοντα οὐκ ἄχρηστα ἔσται·
στρωμάτων δὲ ἐνδεηθέντες μὴ δείσητε, ὥς οὐχ ἡδέως καθ-
ευδήσετε· εἰ δὲ μή, ἐμὲ αἰτιάσθε. ἔσθῃς μέντοι ὅτῳ ἔστιν
ἀφθονωτέρα παροῦσα, πολλὰ καὶ ὑγιαίνουντι καὶ κάμνουσι
ἐπικουρεῖ. ὅσα δὲ χρὴ συνεσκευάσθαι ὅσα ἔστιν ὀξέα καὶ 31
δριμέα καὶ ἀλμυρά· ταῦτα γὰρ ἐπὶ σῖτόν τε ἄγει καὶ ἐπὶ
πλεῖστον ἀρκεῖ. ὅταν δ' ἐκβαίνωμεν εἰς ἀκέραια, ὅπου ἤδη
εἰκὸς ἡμᾶς σῖτον λαμβάνειν, χειρομύλας χρὴ αὐτόθεν παρα-
σκευάσασθαι, αἷς σιτοποιησόμεθα· τοῦτο γὰρ κουφότατον τῶν
σιτοποιικῶν ὀργάνων. συνεσκευάσθαι δὲ χρὴ καὶ ὧν ἀσθε- 32
νοῦντες δέονται ἄνθρωποι· τούτων γὰρ ὁ μὲν ὄγκος μικρότα-
τος, ἣν δὲ τύχη τοιαύτη γένηται, μάλιστα δεήσει. ἔχειν δὲ
χρὴ καὶ ἱμάντας· τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ ἀνθρώποις καὶ ἵπποις
ἱμάσιν ἥρτηται· ὧν κατατριβομένων καὶ ῥηγνυμένων ἀνάγκη
ἀργεῖν, ἣν μή τις ἔχῃ περιζυγα. ὅστις δὲ πεπαίδευται καὶ
παλτὸν ξύσασθαι, ἀγαθὸν καὶ ξυήλης μὴ ἐπιλαθέσθαι. ἀγα- 33
θὸν δὲ καὶ ῥίνην φέρεσθαι· ὁ γὰρ λόγχην ἀκονῶν ἐκεῖνος καὶ
τὴν ψυχὴν τι παρακονᾷ. ἔπεστι γὰρ τις αἰσχύνη λόγχην ἀκο-
νῶντα κακὸν εἶναι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ξύλα περίπλεα καὶ ἄρ-
μασι καὶ ἀμάξαις· ἐν γὰρ πολλαῖς πράξεσι πολλὰ ἀνάγκη καὶ
τὰ ἀπαγορεύοντα εἶναι. ἔχειν δὲ δεῖ καὶ τὰ ἀναγκαιότατα ὅρ- 34
γανα ἐπὶ ταῦτα πάντα· οὐ γὰρ πανταχοῦ χειροτέχναι παρα-
γίνονται· τὸ δ' ἐφ' ἡμέραν ἀρκέσον ὀλίγοι τινὲς οἱ οὐχ ἱκανοὶ
ποιῆσαι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ἄμην καὶ σμινύην κατὰ ἄμαξαν ἐκά-
στην, καὶ κατὰ τὸ νωτοφόρον δὲ ἀξίνην καὶ δρέπανον· ταῦτα
γὰρ καὶ ἰδίᾳ ἐκάστῳ χρήσιμα καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πολλάκις
ὠφέλιμα γίνονται. τὰ μὲν οὖν εἰς τροφήν δέοντα οἱ ἡγεμόνες 35
τῶν ὀπλοφόρων ἐξετάζετε τοὺς ὑφ' ὑμῖν αὐτοῖς· οὐ γὰρ δεῖ

der Decken kostet. — Ueber ὥς nach
δείσητε s. zu V, 2, 12. — εἰ δὲ μή.
S. zu III, 1, 35.

31. ταῦτα γὰρ ἐπὶ σῖτον ἄγει, mit
Memor. I, 3, 6 und Hier. I, 22 nicht
harmonirend. Und Krieger brauchen
wohl am wenigsten was den Appetit
reizt. — ἀρκεῖ, hält sich. — ἀκέρ-
ραια, loca hostium incursionibus in-
tacta.

32. τύχη τοιαύτη, aus ἀσθενοῦν-

XENOPH. CYROP.

τες zu verstehen. — περιζυγα, wie
περίπλεα §. 33.

33. ἀπαγορεύοντα, Versagendes,
d. i. was unbrauchbar wird.

34. τὰ — ὅργανα. Da-s die Spar-
taner alle diese Geräthschaften bei
ihren Heerzügen auf Wagen u. Last-
thieren mit sich führten, lesen wir
Xen. Rep. Lac. XI, 2.

35. ἐξετάζετε mit doppeltem Ac-
cus. S. B. §. 131. 5. K. §. 280. 3. R.

παριέναι ὅτου ἂν τις τούτων δέηται· ἡμεῖς γὰρ τούτων ἐνδεεῖς
 ἐσόμεθα. ἃ δὲ κατὰ τὰ ὑποζύγια κελεύω ἔχειν, ὑμεῖς οἱ τῶν
 σκευοφόρων ἄρχοντες ἐξετάζετε, καὶ τὸν μὴ ἔχοντα κατασκευά-
 36 ζεσθαι ἀναγκάζετε. ὑμεῖς δ' αὖ οἱ τῶν ὁδοποιῶν ἄρχοντες
 ἔχετε μὲν ἀπογεγραμμένους παρ' ἐμοῦ τοὺς ἀποδεδοκιμασμέ-
 νους καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀκοντιστῶν καὶ τοὺς ἐκ τῶν τοξοτῶν καὶ
 τοὺς ἐκ τῶν σφενδονητῶν· τούτων δὲ χρὴ τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν
 ἀκοντιστῶν πέλεκυν ἔχοντας ξυλοκόπον ἀναγκάζειν στρατεύε-
 σθαι, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν τοξοτῶν σμινύην, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν
 σφενδονητῶν ἄμην· τούτους δ' ἔχοντας ταῦτα πρὸ τῶν ἀμα-
 ξῶν κατὰ ἴλας πορεύεσθαι, ὅπως, ἣν τι δέῃ ὁδοποιίας, εὐθὺς
 ἐνεργοὶ ᾗτε, καὶ ἐγὼ ἣν τι δέωμαι, ὅπως εἰδῶ, ὅθεν δεῖ λα-
 37 βόντα τούτοις χρῆσθαι. ἄξω δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ
 ἡλικίᾳ σὺν τοῖς ὀργάνοις χαλκίας τε καὶ τέκτονας καὶ σκυτο-
 τόμους, ὅπως, ἂν τι δέῃ καὶ τοιούτων τεχνῶν ἐν τῇ στρατιᾷ,
 μηδὲν ἐλλείπηται. οὗτοι δὲ ὀπλοφόρου μὲν τάξεως ἀπολελύ-
 σονται, ἃ δὲ ἐπίστανται, τῷ βουλομένῳ μισθοῦ ὑπηρετοῦντες
 38 ἐν τῷ τεταγμένῳ ἔσονται, ἣν δέ τις καὶ ἔμπορος βούληται
 ἔπεσθαι πωλεῖν τι βουλόμενος, τῶν μὲν προειρημένων ἡμερῶν
 τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν ἣν τι πωλῶν ἀλίσκηται, πάντων στερήσε-
 ται· ἐπειδὴν δ' αὖται παρέλθωσιν αἱ ἡμέραι, πωλήσει ὅπως
 ἂν βούληται. ὅστις δ' ἂν τῶν ἐμπόρων πλείστην ἀγορὰν παρ-
 ἔχων φαίνεται, οὗτος καὶ παρὰ τῶν ξυμμάχων καὶ παρ' ἐμοῦ
 39 δώρων καὶ τιμῆς τεύξεται. εἰ δέ τις χρημάτων προσδεῖσθαι
 νομίζει εἰς ἐμπολήν, γνωστῆρας ἐμοὶ προσαγαγὼν καὶ ἐγγυη-
 τὰς, ἢ μὴν πορεύεσθαι σὺν τῇ στρατιᾷ, λαμβανέτω ὧν ἡμεῖς

§. 104. 4. — ὅτου ἂν = εἴ τινας, wo-
von τούτων abhängt.

36. τοὺς ἀποδεδοκιμασμένους, in
dem Sinne wie §. 37 ὀπλοφόρου τά-
ξεως ἀπολελύσονται. — πορεύεσθαι,
näml. χρῆ. — ἣν τι δέωμαι, näml.
αὐτῶν.

37. ἐλλείπηται, desit, in welchem
Sinne gewöhnlicher das Activ. — τῷ
βουλομένῳ. S. zu II, 3, 20. — ἐν
τῷ τεταγμένῳ, in certo et his consti-
tuto loco.

38. ἔμπορος. Von Kaufleuten, die
dem Heere folgen, ist bereits IV, 5,
42 die Rede gewesen. S. zu Ages. I,

21. — τῶν μὲν — ἀλίσκηται. Constr.
ἣν τι πωλῶν τῶν ἡμερῶν τὰ ἐπιτή-
δεια ἔχειν, d. i. innerhalb der Tage,
für welche, intra eos dies, quorum
habere necessaria praefinitum est.
Ueber den Genitiv s. R. §. 108. 2. i.
β. K. §. 273. 4. b. B. §. 132. 14. a.
Vergl. Hellen. VII, 1, 28: ὅτι ἐξή-
κοι αὐτῷ ὁ χρόνος, ὃς εἰρημένος ἦν
παραμένειν.

39. γνωστῆρας, ionische Form statt
des attischen γνωστής, d. i. cognitor,
qui quem notum esse sibi praestat. —
ἢ μὴν, wie nach Verbis des Schwö-
rens und der Versicherung, so hier

ἔχομεν. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα προαγορεύω· εἰ δέ τις τι καὶ ἄλλο
 δέον ἐνορᾷ, πρὸς ἐμὲ σημαινέτω. καὶ ὑμεῖς μὲν ἀπιόντες συ- 40
 σκευάζεσθε, ἐγὼ δὲ θύσομαι ἐπὶ τῇ ὁρμῇ· ὅταν δὲ τὰ τῶν
 θεῶν καλῶς ἔχῃ, σηματοῦμεν. παρεῖναι δὲ χρὴ ἅπαντας τὰ
 προειρημένα ἔχοντας εἰς τὴν τεταγμένην χώραν πρὸς τοὺς ἡγε-
 μόνας ἑαυτῶν. ὑμεῖς δὲ οἱ ἡγεμόνες τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος τάξιν 41
 εὐτρεπισάμενος πρὸς ἐμὲ πάντες συμβάλλετε, ἵνα τὰς ἑαυτῶν
 ἕκαστοι χώρας καταμάθῃτε.

Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ μὲν συνεσκευάζοντο, ὁ δὲ Κῦρος III.
 ἐθύετο. ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἦν, ὠρμάτο σὺν τῷ στρατεύματι·
 καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐξεστρατοπεδεύσατο ὡς δυνατόν ἐγ-
 γύτατα, ὅπως εἴ τις τι ἐπιλελησμένος εἴη, μετέλθοι, καὶ εἴ
 τις τι ἐνδεόμενος γνοίῃ, τοῦτο ἐπιπαρασκευάσαιτο. Κυαξάρης 2
 μὲν οὖν τῶν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος κατέμενε, ὡς μηδὲ
 τὰ οἴκοι ἔρημα εἴη. ὁ δὲ Κῦρος ἐπορεύετο ὡς ἡδύνατο τάχιστα,
 τοὺς ἱππέας μὲν πρώτους ἔχων, καὶ πρὸ τούτων διερευνητὰς
 καὶ σκοποὺς αἰὲ ἀναβιβάζων ἐπὶ τὰ πρόσθεν εὐσκοπώτατα·
 μετὰ δὲ τούτους ἦγε τὰ σκευοφόρα, ὅπου μὲν πεδινὸν εἴη,
 πολλοὺς ὁρμαθοὺς ποιούμενος τῶν ἀμαξῶν καὶ τῶν σκευοφό-
 ρων· ὀπίσθεν δὲ ἡ φάλαγξ ἐφεπομένη, εἴ τι τῶν σκευοφόρων
 ὑπολείποιτο, οἱ προστυγχάνοντες τῶν ἀρχόντων ἐπεμέλοντο,
 ὡς μὴ κωλύοιντο πορεύεσθαι. ὅπου δὲ στενωτέρᾳ εἴη ἡ ὁδός, 3
 διὰ μέσου ποιούμενοι τὰ σκευοφόρα ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐπορεύ-
 οντο οἱ ὀπλοφόροι· καὶ εἴ τι ἐμποδίζοι, οἱ κατὰ ταῦτα γιγνό-

nach ἐγγυητάς, Leute welche dafür
 bürgen, dass er (ὁ ἔμπορος) mit dem
 Heere ziehen werde. Ueber den Infin.
 Präs. s. die zu II, 4, 15 angeführten
 Gramm.

40. θύσομαι ἐπὶ τῇ ὁρμῇ. S. zu
 II, 4, 18. — τοὺς ἡγεμόνας ἑαυτῶν,
 ungewöhnliche Wortstellung statt τοὺς
 ἑαυτῶν ἡγεμόνας oder τοὺς ἡγεμό-
 νας τοὺς ἑαυτοῦ.

41. ἑαυτῶν. S. zu αὐτοῦ I, 6, 25.

III. Inhalt: Cyrus rückt aus, wäh-
 rend Cyaxares mit einem Truppentheil
 zurückbleibt. Die Ordnung des Heer-
 zuges wird streng aufrecht erhalten.
 Sobald die vorausgeschickten Späher
 Spuren vom Feinde wahrnehmen, wird

Halt gemacht. Aufgegriffene Feinde
 werden in Gegenwart der versammel-
 ten Führer ausgefragt. Unterdess
 kommt Araspas vom Feinde zurück
 und berichtet über Stärke und Auf-
 stellung des letzteren. Darauf weist
 Cyrus jedem der Truppentheile seine
 Stellung und Aufgabe für die bevor-
 stehende Schlacht zu.

1. ἐγγύτατα, d. i. nahe am bishe-
 rigen Lager. — τι ἐνδεόμενος. Ueber
 den Accus. s. zu I, 3, 5.

2. οἱ προστυγχάνοντες τῶν ἀρχόν-
 των, anakoluthisch und wie eine par-
 titive Apposition zu ἡ φάλαγξ ἐφεπο-
 μένη behandelt. Vergl. IV, 5, 37. V,
 4, 34. VIII, 3, 12.

μενοι αὖ τῶν στρατιωτῶν ἐπεμέλοντο. ἐπορεύοντο δὲ ὡς τὰ
πολλὰ αἱ τάξεις παρ' ἑαυταῖς ἔχουσαι τὰ σκευοφόρα· ἐπετέ-
τακτο γὰρ πᾶσι τοῖς σκευοφόροις κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἕκαστον
4 τάξιν ἰέναι, εἰ μὴ τι ἀναγκαῖον ἀποκωλύοι. καὶ σημεῖον δὲ
ἔχων ὁ τοῦ ταξιάρχου σκευοφόρος ἡγεῖτο γνωστὸν τοῖς τῆς
ἑαυτοῦν τάξεως· ὥστ' ἀθρόοι ἐπορεύοντο, ἐπεμελοῦντό τε
ἰσχυρῶς ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ, ὡς μὴ ὑπολείπουντο. καὶ οὕτω
ποιούντων οὔτε ζητεῖν ἔδει ἀλλήλους ἅμα τε παρόντα ἅπαντα
καὶ σαώτερα ἦν καὶ θᾶττον τὰ δέοντα εἶχον οἱ στρατιῶται.

5 Ὡς δὲ οἱ προϊόντες σκοποὶ ἔδοξαν ἐν τῷ πεδίῳ ὁρᾶν ἀν-
θρώπους λαμβάνοντας καὶ χιλὸν καὶ ξύλα, καὶ ὑποξύγια δὲ
ἑώρων ἕτερα τοιαῦτα ἄγοντα, τὰ δὲ καὶ νεμόμενα, καὶ τὰ
πρόσω αὖ ἐφορῶντες ἐδόκουν καταμανθάνειν μετεωριζόμενον
καπνὸν ἢ κονιορτόν, ἐκ τούτων πάντων σχεδὸν ἐγίνωσκον,
6 ὅτι εἴη που πλησίον τὸ στράτευμα τῶν πολεμίων. εὐθύς οὖν
πέμπει τινὰ ὁ σκόπαρχος ἀγγελοῦντα ταῦτα τῷ Κύρῳ. ὁ δὲ
ἀκούσας ταῦτα ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε μένοντας ἐπὶ ταύταις
ταῖς σκοπαῖς ὅ,τι ἂν αἰὲ καινὸν ὁρῶσιν ἐξαγγέλλειν· τάξιν δ'
ἐπεμψεν ἱππέων εἰς τὸ πρόσθεν καὶ ἐκέλευσε πειραθῆναι συλ-
λαβεῖν τινὰς τῶν ἀνὰ τὸ πεδίον ἀνθρώπων, ὅπως σαφέστερον
7 μάθοιεν τὸ ὄν. οἱ μὲν δὴ ταχθέντες τοῦτο ἔπραττον. αὐτὸς δὲ
τὸ ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατεχώριζεν, ὅπως παρασκευάσαιντο
ὅσα ὥετο χρῆναι πρὶν πάνυ ὁμοῦ εἶναι. καὶ πρῶτον μὲν ἀρι-
στᾶν παρηγγύησεν, ἔπειτα δὲ μένοντας ἐν ταῖς τάξεσι τὸ παρ-
8 ἀγγελλόμενον προνοεῖν· ἐπεὶ δὲ ἡρίστησαν, συνεκάλεσε καὶ
ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ἄρμάτων ἡγεμόνας, καὶ τῶν μηχανῶν
δὲ καὶ τῶν σκευοφόρων τοὺς ἄρχοντας καὶ τῶν ἄρμαμαξῶν·
9 καὶ οὗτοι μὲν συνήεσαν. οἱ δὲ καταδραμόντες εἰς τὸ πεδίον
συλλαβόντες ἀνθρώπους ἤγαγον· οἱ δὲ συλληφθέντες ἀνερω-
τώμενοι ὑπὸ τοῦ Κύρου ἔλεγον, ὅτι ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου
εἶεν, προεληλυθότες ἐπὶ χιλόν, οἱ δ' ἐπὶ ξύλα, παρελθόντες
τὰς προφυλακάς· διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ σπάνια

3. αὖ — ἐπεμέλοντο, mit Beziehung auf οἱ — ἐπεμέλοντο §. 2. — ὡς τὰ πολλά, plerumque.

4. ποιούντων, näml. αὐτῶν. S. zu III, 3, 54. — οὔτε — τε correspon- diren.

7. προνοεῖν, attentos esse.

8. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.

9. ἐπὶ χιλόν. S. zu I, 6, 12. — οἱ δέ. S. zu III, 2, 12. V, 2, 5.

πάντα εἶναι. καὶ ὁ Κῦρος ταῦτα ἀκούσας, Πόσον δέ, ἔφη, 10
 ἄπεστιν ἐνθένδε τὸ στράτευμα; οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι ὡς δύο παρα-
 σάγγας. ἐπὶ τούτοις ἦρετο ὁ Κῦρος, Ἡμῶν δ', ἔφη, λόγος τις
 ἦν παρ' αὐτοῖς; Ναὶ μὰ Δί', ἔφασαν, καὶ πολὺς γε, ὡς ἐγγὺς
 ἦδη εἴητε προσιόντες. Τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, ἥ καὶ ἔχαιρον
 ἀκούοντες ἰόντας; τοῦτο δὲ ἐπήρετο τῶν παρόντων ἕνεκα. Οὐ
 μὰ Δί', εἶπον ἐκεῖνοι, οὐ μὲν δὴ ἔχαιρον, ἀλλὰ καὶ μάλα
 ἠνιωῦντο. Νῦν δ', ἔφη ὁ Κῦρος, τί ποιοῦσιν; Ἐκτάττονται, 11
 ἔφασαν· καὶ ἐχθρὸς δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπρατ-
 τον. Ὁ δὲ τάττων, ἔφη ὁ Κῦρος, τίς ἐστίν; οἱ δὲ ἔφασαν, Αὐ-
 τὸς τε Κροῖσος καὶ σὺν αὐτῷ Ἕλληνας ἀνὴρ, καὶ ἄλλος δέ τις
 Μῆδος· οὗτος μέντοι ἐλέγετο φυγὰς εἶναι παρ' ὑμῶν. καὶ ὁ
 Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, λαβεῖν μοι γένοιτο αὐτόν,
 ὡς ἐγὼ βούλομαι.

Ἐκ τούτου τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπάγειν ἐκέλευσεν, εἰς 12
 δὲ τοὺς παρόντας ὡς λέξων τι ἀνήγετο. ἐν τούτῳ δὲ παρῆν
 ἄλλος αὖ ἀπὸ τοῦ σκοπάρχου, λέγων, ὅτι ἱππέων τάξις μεγάλη
 ἐν τῷ πεδίῳ προφαίνοιτο· καὶ ἡμεῖς μὲν, ἔφη, εἰκάζομεν ἐλαύν-
 νειν αὐτοὺς βουλομένους ἰδεῖν τόδε τὸ στράτευμα. καὶ γὰρ
 πρὸ τῆς τάξεως ταύτης ἄλλοι ὡς τριάκοντα ἱππεῖς συχνὸν
 προελαύνουσι, καὶ μέντοι, ἔφη, κατ' αὐτοὺς ἡμᾶς, ἴσως βου-
 λόμενοι λαβεῖν, ἣν δύνωνται, τὴν σκοπὴν· ἡμεῖς δ' ἐσμεν μία
 δεκάς οἱ ἐπὶ ταύτης τῆς σκοπῆς. καὶ ὁ Κῦρος ἐκέλευσε τῶν 13
 περὶ αὐτόν ἀεὶ ὄντων ἱππέων ἐλάσαντας ὑπὸ τὴν σκοπὴν ἀδή-
 λους τοῖς πολεμίοις ἀτρεμίαν ἔχειν. Ὅταν δέ, ἔφη, ἡ δεκάς ἢ
 ἡμετέρα λείπη τὴν σκοπὴν, ἐξαναστάντες ἐπίθεσθε τοῖς ἀνα-
 βαίνουσιν ἐπὶ τὴν σκοπὴν. ὡς δὲ ὑμᾶς μὴ λυπῶσιν οἱ ἀπὸ τῆς
 μεγάλης τάξεως, ἀντέξελθε σύ, ἔφη, ὦ Ὑστάσπα, τὴν χιλιοστὺν
 τῶν ἱππέων λαβὼν καὶ ἐπιφάνηθι ἐναντίος τῇ τῶν πολεμίων

10. Ἡμῶν, gen. obiectivus. — καὶ πολὺς. Ueber καί s. zu I, 1, 1. — οὐ μὲν δὴ, wirklich nicht, wie V, 5, 18.

11. τρίτην ἡμέραν, vorgestern. — ἄλλος δέ τις Μῆδος. S. zu I, 6, 38. Wer gemeint ist, s. aus VI, 1, 38 ff. — λαβεῖν —, ὡς ἐγὼ βούλομαι, zweidentig; anders im Sinne des Cyrus als im Sinne derer, die den Araspas wirklich für einen Verräther halten.

12. ἀνήγετο, von der Schiffahrt entlehnt: er wandte sich zu —. Plat. Charmid. p. 155. C.: ἐνέβλεψέ τέ μοι — καὶ ἀνήγετο ὡς ἐρωτήσων. Lucian. Lexiph. c. 15: ἀνηγόμην ὡς ἀρχαιολογήσων. — συχνόν, weit. Anab. I, 8, 10: ὅρματα διαλείποντα συχνὸν ἀπ' ἀλλήλων.

13. τῶν — ἱππέων, genit. partitivus. — τὴν χιλιοστὺν, deine —.

τάξει. διώξεις δὲ οὐδαμῇ εἰς ἀφανές, ἀλλ' ὅπως αἱ σκοπαί σοι διαμένωσιν ἐπιμεληθεὶς πάριθι. ἦν δ' ἄρα ἀνατείναντές τινες τὰς δεξιὰς προσελεύωσιν ὑμῖν, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἄνδρας.

- 14 Ὁ μὲν δὴ Ὑστάσπας ἀπιὼν ὠπλίζετο· οἱ δὲ ὑπηρέται ἤλαυνον εὐθύς, ὥς ἐκέλευσεν. ἀπαντὰ δ' αὐτοῖς καὶ δὴ ἐντὸς τῶν σκοπῶν Ἀράσπας σὺν τοῖς θεράπουσιν, ὁ πεμφθεὶς πάλαι
15 κατὰσκοπος, ὁ φύλαξ τῆς Σουσίδος γυναικός. ὁ μὲν οὖν Κύρος ὡς ἤκουσεν, ἀναπηδήσας ἐκ τῆς ἑδρας ὑπήντα τε αὐτῷ καὶ ἐδεξιοῦτο· οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ εἰκός, μηδὲν εἰδότες ἐκπεπληγμένοι ἦσαν τῷ πράγματι, ἕως ὃς Κύρος εἶπεν, "Ἄνδρες φίλοι, ἦκει ἡμῖν ἀνὴρ ἄριστος. νῦν γὰρ ἤδη πάντας ἀνθρώπους δεῖ εἰδέναι τὰ τούτου ἔργα. οὗτος οὔτε αἰσχροῦ ἠττηθεὶς οὐδενὸς ὄχκετο οὔτ' ἐμὲ φοβηθεὶς, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ πεμφθεὶς, ὅπως ἡμῖν
16 μαθὼν τὰ τῶν πολεμίων σαφῶς τὰ ὄντα ἐξαγγείλειεν. ἃ μὲν οὖν ἐγὼ σοι ὑπεσχόμην, ὧς Ἀράσπα, μέμνημαί τε καὶ ἀποδώσω σὺν τούτοις πᾶσι. δίκαιον δὲ καὶ ὑμᾶς ἅπαντας, ὧς ἄνδρες, τοῦτον τιμᾶν ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα· ἐπὶ γὰρ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαθῷ
17 καὶ ἐκινδύνευσε καὶ αἰτίαν ὑπέσχευ, ἣ ἐβαρύνετο. ἐκ τούτου δὴ πάντες ἡσπάζοντο τὸν Ἀράσπαν καὶ ἐδεξιοῦντο. εἰπόντος δὲ Κύρου, ὅτι τούτων μὲν τοίνυν εἴη ἄλις, "Α δὲ καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι, ταῦτα, ἔφη, διηγοῦ, ὧς Ἀράσπα· καὶ μηδὲν ἐλάττου τοῦ ἀληθοῦς μηδὲ μείου τὰ τῶν πολεμίων. κρεῖττον γὰρ μείζω οἰηθέντας μείονα ἰδεῖν ἢ μείω ἀκούσαντας ἰσχυρότερα εὐ-
18 ρίσκειν. Καὶ μὲν, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὡς ἂν ἀσφαλέστατά γε εἰδείην, ὅπόσον τὸ στράτευμά ἐστιν, ἐποιοῦν· ξυνεξέταπτον γὰρ παρῶν αὐτοῖς. Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κύρος, οὐ τὸ πλῆθος μόνον οἶσθα, ἀλλὰ καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν. Ἐγὼ μὲν ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ

διώξεις. S. zu ὑποδέξῃ I, 6, 35. — ἦν — ἄρα, wenn etwa.

14. οἱ — ὑπηρέται, die Anf. §. 13 bezeichneten Reiter. — καὶ δὴ ἐντός, bereits innerhalb, schon die s - seits —.

15. αἰσχροῦ, Schandthat. Ueber den Genitiv s. B. §. 132. 12. K. §. 275. 1. R. §. 112. 4. Anm.

17. εἰπόντος — ἔφη. S. zu I, 4, 2. Ganz wie hier Hellen. IV, 8, 9. —

"Α δέ. Ueber δέ s. zu II, 4, 13. Es entsprechen sich aber hier μέν u. δέ in einer eigenthümlichen Weise, als ob beide Partikeln in der oratio obliqua oder beide in der or. recta ständen. — μείονα — μείω. Ueber den Wechsel der Formen s. zu I, 5, 5.

18. Ἐγὼ μέν. Ueber μέν s. zu I, 4, 12. Die Worte sind aus dem Vorhergehenden zu ergänzen. Das folgende καὶ fügt etwas noch Bedeutenderes

Ἀράσπας, καὶ ὥς διανοοῦνται τὴν μάχην ποιεῖσθαι. Ἀλλ' ὁμῶς, ἔφη ὁ Κῦρος, τὸ πλῆθος ἡμῶν πρῶτον εἰπὲ ἐν κεφαλαίῳ. Ἐκεῖνοι τοίνυν, ἔφη, πάντες τεταγμένοι εἰσὶν ἐπὶ τριάκοντα τὸ 19 βάθος καὶ πεξοὶ καὶ ἵππεῖς πλὴν τῶν Αἰγυπτίων ἐπέχουσιν ἄμφι τὰ τετταράκοντα στάδια· πάνυ γὰρ μοι, ἔφη, ἐμέλησεν, ὥστε εἰδέναι, ὅπόσον κατεῖχον χωρίον. Οἱ δ' Αἰγύπτιοι, ἔφη 20 ὁ Κῦρος, πῶς εἰσι τεταγμένοι; ὅτι εἶπας Πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. Τούτους δὲ οἱ μυρίαρχοι ἔταττον εἰς ἑκατὸν πανταχῇ τὴν μυριοστὴν ἑκάστην· τοῦτον γὰρ σφισι καὶ οἴκοι νόμον ἔφασαν εἶναι τῶν τάξεων. καὶ ὁ Κροῖσος μέντοι μάλα ἄκων συνεχώρησεν αὐτοῖς οὕτω τάττεσθαι· ἐβούλετο γὰρ ὅτι πλεῖστον ὑπερφαλαγγῆσαι τοῦ σοῦ στρατεύματος. Πρὸς τί δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, τοῦτο ἐπιθυμῶν; Ὡς ναὶ μὰ Δί', ἔφη, τῷ περιττῷ κυκλωσόμενος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ' οὗτοι ἂν εἶδεῖεν, εἰ οἱ κυκλούμενοι κυκλωθεῖεν. ἄλλ' ἂ μὲν παρὰ σοῦ καιρὸς μαθεῖν, 21 ἄκηκόαμεν· ὑμᾶς δὲ χρὴ, ὦ ἄνδρες, οὕτω ποιεῖν· νῦν μὲν ἐπειδὰν ἐνθένδε ἀπέλθῃτε, ἐπισκέψασθε καὶ τὰ τῶν ἵππων καὶ τὰ ὑμῶν αὐτῶν ὅπλα· πολλάκις γὰρ μικροῦ ἐνδεία καὶ ἀνὴρ καὶ ἵππος καὶ ἄρμα ἀχρεῖον γίγνεται· αὖριον δὲ πρωί, ἕως ἂν ἐγὼ θύωμαι, πρῶτον μὲν χρὴ ἀριστῆσαι καὶ ἄνδρας καὶ ἵππους, ὅπως, ὅτι ἂν πράττειν αἰεὶ καιρὸς ᾗ, μὴ τούτου ἡμῶν ἐνδέη· ἔπειτα δὲ σύ, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, τὸ δεξιὸν κέρας ἔχε ὥς-

hinzu. — τὴν μάχην, die bevorstehende.

19. ἄμφι τά. Ueber den Artikel s. zu I, 2, 13. Die Vulgata Αἰγυπτίων· οὗτοι δ' ἔχουσιν ist nicht zu halten, da man zumal nach vorausgegangenem Ἐκεῖνοι dieses οὗτοι durchaus auf Αἰγυπτίων beziehen müsste, was doch nicht angeht. Araspas überlässt es dem Cyrus, aus der Angabe, dass das feindliche Heer 30 Mann tief gestellt in der Fronte 40 Stadien einnehme ohne die Aegyptier, deren Zahl VI, 2, 10 bereits angegeben ist, seine Stärke zu schätzen.

20. ὅτι εἶπας. Denke vorher: ich frage diess. S. zu IV, 5, 11. — πανταχῇ, auf jeder Seite, d. i. in der Fronte und in der Tiefe. — τοῦτο ἐπιθυμῶν. Das Participium schliesst sich grammatisch an das letzte verbum finitum an, was im lebhaften Dialog

mitunter geschieht, z. B. Memor. I, 2, 42. Symp. IV, 53: αἰσθάνομαι γὰρ τινας ἐπιβουλεύοντας διαφθεῖραι αὐτόν. καὶ ὁ Σωκράτης ἀκούσας· Ἡράκλεις, ἔφη, τί τοσοῦτον νομίζοντες ἡδικῆσθαι ὑπὸ τοῦ παιδός, ὥστε ἀποκτεῖναι αὐτὸν βούλεσθαι. An unserer Stelle bringt diese Construction freilich eine Tautologie mit sich. — εἶδεῖεν ἄν, könnten wohl erfahren. — εἰ, ob nicht, wie VI, 1, 17. S. zu Memor. I, 1, 8.

21. ὦ Ἀράσπα, — ὥσπερ καὶ ἔχεις, eine, wie es scheint, verdorbene Stelle, die auch durch eine Verwandlung von ἔχεις in εἶχες nicht geheilt wird, da Araspas als μυρίαρχος nirgends erwähnt wird. Aus VII, 1, 3 lässt sich vermuthen, dass für Ἀράσπα zu lesen ist Ἀρσάμα und dass hinter diesem Namen die Worte τὸ ἀριστερόν, σὺ δέ, ὦ Χρυσάντα, ausgefallen sind.

περ καὶ ἔχεις, καὶ οἱ ἄλλοι μυρίαρχοι ἥπερ νῦν ἔχετε· ὁμοῦ δὲ τοῦ ἀγῶνος ὄντος οὐδενὶ ἄρματι καιρὸς τοὺς ἵππους μεταξευγνύναι. παραγγείλατε δὲ τοῖς ταξιάρχοις καὶ λοχαγοῖς ἐπὶ φάλαγγος καθίστασθαι εἰς δύο ἔχοντας ἕκαστον τὸν λόχον. ὁ δὲ λόχος ἦν ἕκαστος εἴκοσι τέτταρες.

- 22 Καί τις εἶπε τῶν μυριάρχων, Καὶ δοκοῦμέν σοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἱκανῶς ἔξειν εἰς τοσούτους τεταγμένοι πρὸς οὕτω βαθεῖαν φάλαγγα; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Αἱ δὲ βαθύτεραι φάλαγγες ἢ ὥς ἐξικνεῖσθαι τοῖς ὅπλοις τῶν ἐναντίων τί σοι, ἔφη, δοκοῦσιν ἢ τοὺς πολεμίους βλάπτειν ἢ τοὺς συμμάχους ὥφε-
 23 λεῖν; ἐγὼ μὲν γάρ, ἔφη, τοὺς εἰς ἑκατὸν τούτους ὀπλίτας εἰς μυρίους ἂν μᾶλλον βουλοίμην τετάχθαι· οὕτω γὰρ ἂν ἐλαχίστοις μαχοίμεθα. ἐξ ὧν μέντοι ἐγὼ τὴν φάλαγγα βαθυυνῶ οἶομαι ὅλην ἐνεργὸν καὶ σύμμαχον ποιήσειν αὐτὴν ἑαυτῇ.
 24 ἀκοντιστὰς μὲν ἐπὶ τοῖς θωρακοφόροις τάξω, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκοντισταῖς τοξότας. τούτους γὰρ πρωτοστάτας μὲν πῶς ἂν τις τάττοι, οἱ καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι μηδεμίαν μάχην ἂν ὑπομεῖναι ἐκ χειρός; προβεβλημένοι δὲ τοὺς θωρακοφόρους μενοῦσί τε, καὶ οἱ μὲν ἀκοντίζοντες, οἱ δὲ τοξεύοντες, ὑπὲρ τῶν πρόσθεν πάντων λυμανοῦνται τοὺς πολεμίους. ὅ,τι δ' ἂν κακουργῇ τις τοὺς ἐναντίους, δῆλον ὅτι παντὶ τούτῳ τοὺς συμμάχους
 25 κουφίζει. τελευταίους μέντοι στήσω τοὺς ἐπὶ πᾶσι καλουμένους. ὥσπερ γὰρ οἰκίας οὔτε ἄνευ λιθολογήματος ὀχυροῦ οὔτε

Arsamas hat den linken Flügel mit dem Fussvolk, Chrysantas den rechten mit der Reiterei inne. Die Hälfte der persischen Reiter deckt aber nach VII, 1, 19 unter Hystaspes den linken Flügel. — καὶ οἱ ἄλλοι μυρίαρχοι, zu ergänzen: ἔχετε τὴν χώραν. — ὁμοῦ δέ. Ueber δέ zu IV, 5, 2. Der Ausdruck ist bildlich und sagt: ehe der Kampf beginnt, muss die Anordnung gemacht sein. — εἰς δύο, zwei Mann tief, also 12 Mann breit. Aus dem Folgenden ersieht man aber, dass die ganze Tiefe der Phalanx aus Gepanzerten, Speerwerfern, Bogenschützen und einer schliessenden Rotte bestehen, also 8 Mann tief sein soll. Daher wird diese Tiefe der der feindlichen Phalanx gegenüber (s. §. 19 u. 20) als eine geringe (εἰς τοσούτους) §. 22 bezeichnet.

22. φάλαγγα, näml. τῶν πολεμίων. — Αἱ δέ. Ueber δέ s. zu II, 4, 13. — ἢ ὥς, als dass.

23. ἐγὼ μὲν. S. zu I, 4, 12. — τοὺς εἰς ἑκατόν, zu ergänzen aus dem folgenden τετάχθαι. Ueber die Sache s. §. 20.

24. προβεβλημένοι, wenn sie vor sich haben.

25. τοὺς ἐπὶ πᾶσι, wie VII, 1, 34, gleich τοὺς τελευταίους (VII, 5, 5), wie man aus καλουμένους sieht, ein stehender Ausdruck für tüchtige Soldaten, die das hinterste Glied bilden. — ὥσπερ γὰρ οἰκίας. Derselbe Vergleich eines gut aufgestellten Heeres mit einem gut gebauten Hause Memor. III, 1, 7.

ἄνευ τῶν στέγην ποιούντων οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ φάλαγ-
 γος οὕτ' ἄνευ τῶν πρώτων οὕτ' ἄνευ τῶν τελευταίων, εἰ μὴ
 ἀγαθοὶ ἔσονται, ὄφελος οὐδέν. ἀλλ' ὑμεῖς τε, ἔφη, ὥς παραγ- 26
 γέλλω τάττεσθε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν πελταστῶν ἄρχοντες ἐπὶ
 τούτοις ὡσαύτως τοὺς λόχους καθίστατε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν το-
 ξοτῶν ἐπὶ τοῖς πελτασταῖς ὡσαύτως. σὺ δέ, ὅς τῶν ἐπὶ πᾶσιν 27
 ἄρχεις, τελευταίους ἔχων τοὺς ἄνδρας παράγγελλε τοῖς ἑαυτοῦ
 ἐφορᾶν τε ἐκάστῳ τοὺς καθ' αὐτόν καὶ τοῖς μὲν τὸ δέον ποι-
 οῦσιν ἐπικελεύειν, τοῖς δὲ κακυνομένοις ἀπειλεῖν ἰσχυρῶς· ἣν
 δέ τις στρέφεται προδιδόναι θέλων, θανάτῳ ζημιοῦν. ἔργον
 γὰρ ἔστι τοῖς μὲν πρωτοστάταις θαρρύνειν τοὺς ἐπομένους
 καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ· ὑμᾶς δὲ δεῖ τοὺς ἐπὶ πᾶσι τεταγμένους
 πλείῳ φόβον παρέχειν τοῖς κακοῖς τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων. καὶ 28
 ὑμεῖς μὲν ταῦτα ποιεῖτε. σὺ δέ, ὦ Εὐφροᾶτα, ὅς ἄρχεις τῶν ἐπὶ
 ταῖς μηχαναῖς, οὕτω ποίει, ὅπως τὰ ξεύγη τὰ τοὺς πύργους
 ἄγοντα ἔψεται ὡς ἐγγύτατα τῆς φάλαγγος. σὺ δέ, ὦ Δαοῦχε, 29
 ὅς ἄρχεις τῶν σκευοφόρων, ἐπὶ τοῖς πύργοις ἄγε πάντα τὸν
 τοιοῦτον στρατόν· οἱ δὲ ὑπηρέται σοῦ ἰσχυρῶς κολαζόντων
 τοὺς προϊόντας τοῦ καιροῦ ἢ λειπομένους. σύ δέ, ὦ Καροῦχα, 30
 ὅς ἄρχεις τῶν ἄρμαμαξῶν, αἱ ἄγουσι τὰς γυναῖκας, κατάστη-
 σον αὐτὰς τελευταίας ἐπὶ τοῖς σκευοφόροις. ἐπόμενα γὰρ ταῦ-
 τα πάντα καὶ πλήθους δόξαν παρέξει καὶ ἐνεδρεύειν ἡμῖν ἐξ-
 ουσία ἔσται, καὶ τοὺς πολεμίους, ἣν κυκλοῦσθαι πειρῶνται,
 μείζω τὴν περιβολὴν ἀναγκάσει ποιεῖσθαι· ὅσῳ δ' ἂν μείζον
 χωρίον περιβάλλωνται, τοσοῦτῳ ἀνάγκη αὐτοὺς ἀσθενεστέ-
 ρους γίνεσθαι. καὶ ὑμεῖς μὲν οὕτω ποιεῖτε· σὺ δέ, ὦ Ἀρ- 31
 τάοξε καὶ Ἀρταγέρσα, τὴν χιλιοστὺν ἐκάτερος τῶν σὺν ὑμῖν
 πεζῶν ἐπὶ τούτοις ἔχετε. καὶ σύ, ὦ Φαρνοῦχε καὶ Ἀσιαδάτα, 32
 τὴν τῶν ἱππέων χιλιοστὺν, ἧς ἐκάτερος ἄρχει ὑμῶν, μὴ συγ-

26. ἀλλ' ὑμεῖς, näml. θωρακοφό-
 ροι. — τῶν πελταστῶν, §. 24 ἀκον-
 τισταί genannt.

27. τοῖς ἑαυτοῦ. Dazu ist ἐκάστῳ
 Apposition. Ueber αὐτοῦ s. zu I, 6,
 35. — τοὺς καθ' αὐτόν, seine Vor-
 dermänner. — τοῦ ἀπὸ τῶν πο-
 λεμίων, näml. φόβον.

28. τῶν ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς. S. zu
 II, 4, 25.

29. τοῦ καιροῦ, constrnirt nach
 λειπομένους, in welche Construction
 προϊόντας mit hineingezogen wird.

30. καὶ ἐνεδρεύειν — ἔσται, als ob
 ἐπομένων τούτων πάντων voran ge-
 gangen wäre, während das folgende
 Glied wieder an ταῦτα πάντα sein
 Subject hat.

31. ἐπὶ τούτοις, näml. τοῖς σκευο-
 φόροις καὶ ταῖς ἄρμαμάξαις.

κατατάττετε εἰς τὴν φάλαγγα, ἀλλ' ὅπισθεν τῶν ἄρμαξῶν
 ἐξοπλίσθητε καθ' ὑμᾶς αὐτούς· ἔπειτα πρὸς ἐμὲ ἦκετε σὺν
 τοῖς ἄλλοις ἡγεμόσιν. οὕτω δὲ δεῖ ὑμᾶς παρεσκευάσθαι, ὥς
 33 πρῶτους δεῖσον ἀγωνίζεσθαι. καὶ σὺ δὲ ὁ ἄρχων τῶν ἐπὶ ταῖς
 καμήλοις ἀνδρῶν, ὅπισθεν τῶν ἄρμαξῶν ἐκτάττον· ποίει
 34 δ' ὅ,τι ἂν σοι παραγγέλλῃ Ἀρταγέρσης. ὑμεῖς δ' οἱ τῶν
 ἁρμάτων ἡγεμόνες διακλήρωσάμενοι, ὁ μὲν λαχὼν ὑμῶν πρὸ
 τῆς φάλαγγος τὰ μεθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν ἔχων ἅρματα καταστη-
 σάτω· αἱ δ' ἕτεραι ἑκατοστύες τῶν ἁρμάτων, ἡ μὲν κατὰ τὸ
 δεξιὸν πλευρὸν τῆς στρατιᾶς στοιχοῦσα ἐπέσθω τῇ φάλαγγι
 35 ἐπὶ κέρως, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον. Κῦρος μὲν οὕτω
 διέταπτεν.

Ἀβραδάτας δὲ ὁ Σούσων βασιλεὺς εἶπεν, Ἐγὼ σοι, Κῦρε,
 ἐθελούσιος ὑφίσταμαι τὴν κατὰ πρόσωπον τῆς ἀντίας φάλαγ-
 36 γος τάξιν ἔχειν, εἰ μὴ τί σοι ἄλλο δοκεῖ. καὶ ὁ Κῦρος ἀγασθεὶς
 αὐτὸν καὶ δεξιωσάμενος ἐπήρετο τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅρμασι
 Πέρσας, Ἡ καὶ ὑμεῖς, ἔφη, ταῦτα συγχωρεῖτε; ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοι
 ἀπεκρίναντο, ὅτι οὐ καλὸν εἶη ταῦτα ὑφίσθαι, διεκλήρωσεν
 αὐτούς, καὶ ἔλαχεν ὁ Ἀβραδάτας ἥπερ ὑφίστατο, καὶ ἐγένετο
 37 κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους. τότε μὲν δὴ ἀπιόντες καὶ ἐπιμεληθέν-
 τες ὧν προεῖπον ἐδειπνοποιοῦντο καὶ φυλακὰς καταστησάμε-
 νοι ἐκοιμήθησαν.

IV. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρῶτ' Κῦρος μὲν ἐθύετο, ὁ δ' ἄλλος στρα-
 τὸς ἀριστήσας καὶ σπονδὰς ποιησάμενος ἐξοπλίζετο πολλοῖς
 μὲν καὶ καλοῖς χιτῶσι, πολλοῖς δὲ καὶ καλοῖς θώραξι καὶ κρά-
 νεσιν· ὦπλιζον δὲ καὶ ἵππους προμετωπιδίοις καὶ προστερνι-
 δίοις· καὶ τοὺς μὲν μονίππους παραμηριδίοις, τοὺς δ' ὑπὸ τοῖς
 ἅρμασιν ὄντας παραπλευριδίοις· ὥστε ἥστραπτε μὲν χαλκῷ,
 ἦνθαι δὲ φοινικίσι πᾶσα ἡ στρατιά.

32. καθ' ὑμᾶς αὐτούς, für euch allein, abgesondert.

33. ὥς — δεῖσον. S. zu I, 6, 12. Ueber die Sache s. VII, 1, 22.

34. ὑμεῖς — ὁ μὲν. S. zu I, 1, 1. — ἔχων — καταστησάτω, wir würden etwa sagen: nehme seine 100 Wagen und stelle sie —. — ἐπὶ κέρως, wie von den Truppen: hinter einander.

37. ὧν προεῖπον, quae supra dixi.

IV. Inhalt: Wie man sich prächtig rüstet, besonders Abradatas. Pantheas Abschied von ihrem Gatten. Cyrus ermahnt die versammelten Führer zu muthigem Kampf, indem er die bisherigen Thaten und die Ausrüstung seines Heeres mit dem Zustande des Feindes vergleicht, und ruft sie zum Gebet.

1. μονίππους, Reitpferde. — ὥστε ἥστραπτε. Vergl. Ages. II, 7:

Καὶ τῷ Ἀβραδάτᾳ δὲ τὸ τετράρρουν ἄρμα καὶ ἵππων 2
ὀκτώ παγκάλως ἐκεκόσμητο. ἐπεὶ δ' ἐμελλε τὸν λινοῦν θώ-
ρακα, ὃς ἐπιχώριος ἦν αὐτοῖς, ἐνδύεσθαι, προσφέρει αὐτῷ
ἡ Πάνθεια χρυσοῦν καὶ χρυσοῦν κράνος καὶ περιβραχιόνια
καὶ ψέλια πλατέα περὶ τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν καὶ χιτῶνα
πορφυροῦν ποδήρη στολιδωτὸν τὰ κάτω καὶ λόφον ὑακινθινο-
βαφῆ. ταῦτα δ' ἐποιήσατο λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ἐκμετρησαμένη
τὰ ἐκείνου ὅπλα. ὁ δὲ ἰδὼν ἐθαύμασέ τε καὶ ἐπήρετο τὴν Πάν- 3
θειαν, Σὺ δῆπου, ὦ γύναι, συγκόψασα τὸν σαντῆς κόσμον τὰ
ὅπλα μοι ἐποιήσω; Μὰ Δί', ἔφη ἡ Πάνθεια, οὐκουν τὸν γε
πλείστου ἄξιον· σὺ γὰρ ἔμοιγε, ἦν καὶ τοῖς ἄλλοις φανῆς οἰός-
περ ἐμοὶ δοκεῖς εἶναι, μέγιστος κόσμος ἔσῃ. ταῦτα δὲ λέ-
γουσα ἅμα ἐνέδυε τὰ ὅπλα, καὶ λανθάνειν μὲν ἐπειράτο, ἐλεί-
βετο δὲ αὐτῇ τὰ δάκρυα κατὰ τῶν παρειῶν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρόσθεν ὦν ἀξιοθέατος ὁ Ἀβραδάτας ὥπλί- 4
σθη τοῖς ὅπλοις τούτοις, ἐφάνη μὲν κάλλιστος καὶ ἐλευθεριώ-
τατος, ἅτε καὶ τῆς φύσεως ὑπαρχούσης· λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ
ὑφηγιόχου τὰς ἡνίας παρεσκευάζετο ὡς ἀναβησόμενος ἤδη ἐπὶ
τὸ ἄρμα. ἐν δὲ τούτῳ ἡ Πάνθεια ἀποχωρῆσαι κελεύσασα τοὺς 5
παρόντας πάντας ἔλεξεν, Ἀλλ' ὅτι μὲν, ὦ Ἀβραδάτα, εἴ τις καὶ
ἄλλη πώποτε γυνὴ τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα μεῖζον τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς
ἐτίμησεν, οἶμαί σε γιγνώσκειν, ὅτι καὶ ἐγὼ μία τούτων εἰμί. τί
οὖν ἐμὲ δεῖ καθ' ἕνα ἕκαστον λέγειν; τὰ γὰρ ἔργα οἶμαί σοι πι-

ὥπλισέ τε οὕτως, ὥστε ἅπαντα μὲν
χαλκόν, ἅπαντα δὲ φοινικᾷ φαίνε-
σθαι.

2. τετράρρουν — καὶ ἵππων ὀ-
κτώ. S. zu VI, 1, 51. — λινοῦν. Lin-
nenpanzer haben Anab. IV, 7, 15 die
Chalyber und schon bei Homer. Il. II,
529. 830 finden sich λινόθωρηκες.
— αὐτοῖς, seinem Volke. — χρυ-
σοῦν καὶ χρυσοῦν. Das erste χρυ-
σοῦν hat Schäfer und mit ihm Din-
dorf in der Oxf. Ausg. eingefügt, u.
es verdient diese Verbesserung wegen
ihrer Leichtigkeit vor der Schneider-
schen χρυσοῦν θώρακα καὶ den Vor-
zug. χρυσοῦς ist vergoldet, wie
Anab. I, 2, 77 ἀκινάκης χρυσοῦς.

3. οὐκουν τόν — ἄξιον, er war
keinesweges mein kostbarster, denn

du —. — λανθάνειν. Ein Participium
ist dazu aus dem Folgenden zu den-
ken.

4. ὑφηγιόχου, Zügelhalter, der die
Zügel nur hält, bis der Krieger, der
den Wagen selber lenkt, diesen be-
steigt oder wenn er ihn wieder ver-
lässt, wie VII, 1, 15.

5. καὶ ἄλλη — καὶ ἐγώ. S. zu I,
5, 1. — ὅτι μὲν sollte wohl zunächst
so fortgesetzt werden: εἴ τις καὶ ἄλλη
— καὶ ἐγὼ — εἰμί, γνώσῃ. Da statt
γνώσῃ nun οἶμαί σε γιγνώσκειν ein-
tritt, war ein zweites ὅτι nöthig.
Vergl. V, 3, 30; ähnlich ist Hier.
I, 23: εὖ οἶδ' ἔγωγε, ὅτι οἱ ἡδέως
ἔσθιοντες, καὶ σύ που οἶσθα, ὅτι
οὐδὲν προσδέονται τούτων τῶν σο-
φισμάτων.

- 6 θανώτερα παρ᾽ ἐσχῆσθαι τῶν νῦν λεχθέντων λόγων. ὅμως δὲ οὕτως ἔχουσα πρὸς σε, ὥσπερ σὺ οἶσθα, ἐπομνύω σοι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φιλίαν ἢ μὴν ἐγὼ βούλεσθαι ἂν μετὰ σοῦ ἄνδρὸς ἀγαθοῦ γενομένου κοινῇ γῆν ἐπιέσασθαι μᾶλλον ἢ ζῆν μετ' αἰσχυνομένου αἰσχυνομένη· οὕτως ἐγὼ καὶ σὲ τῶν καλλίστων
- 7 καὶ ἐμαυτὴν ἡξίωκα. καὶ Κύρῳ δὲ μεγάλην τινα δοκῶ ἡμᾶς χάριν ὀφείλειν, ὅτι με αἰχμάλωτον γενομένην καὶ ἐξαιρεθεῖσαν ἐαυτῷ οὔτε με ὥς δούλην ἡξίωσε κεκτῆσθαι οὔτε ὥς ἐλευθέραν ἐν ἀτίμῳ ὀνόματι, διεφύλαξε δὲ σοὶ ὥσπερ ἀδελφοῦ
- 8 γυναῖκα λαβών. πρὸς δὲ καὶ ὅτε Ἀράσπας ἀπέστη αὐτοῦ ὁ ἐμὲ φυλάττων, ὑπεσχόμην αὐτῷ, εἰ με ἐάσειε πρὸς σὲ πέμψαι, ἡξίειν αὐτῷ σὲ πολὺ Ἀράσπου ἄνδρα καὶ πιστότερον καὶ ἀμείνονα.
- 9 Ἡ μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀγασθεὶς τοῖς λόγοις καὶ θιγὼν αὐτῆς τῆς κεφαλῆς, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπηύξατο, Ἀλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, δός μοι φανῆναι ἀξίῳ μὲν Πανθείας ἀνδρί, ἀξίῳ δὲ καὶ Κύρου φίλῳ τοῦ ἡμᾶς τιμήσαντος. ταῦτ' εἰπὼν κατὰ τὰς θύρας τοῦ ἄρματῆος δίφρου ἀνέ-
- 10 βαινεν ἐπὶ τὸ ἄρμα. ἐπεὶ δὲ ἀναβάντος αὐτοῦ κατέκλεισε τὸν δίφρον ὁ ὑφηνίοχος, οὐκ ἔχουσα ἢ Πάνθεια, πῶς ἂν ἔτι ἄλλως ἀσπάζαιτο αὐτόν, κατεφίλησε τὸν δίφρον· καὶ τῷ μὲν προῆει ἡδὴ τὸ ἄρμα, ἢ δὲ λαθοῦσα αὐτόν συνεφείπετο, ἕως ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Ἀβραδάτας εἶπε, Θάρρει, Πάν-
- 11 θεια, καὶ χαῖρε καὶ ἄπιθι ἡδὴ. ἐκ τούτου δὲ οἱ εὐνοῦχοι καὶ αἱ θεράπαιναι λαβοῦσαι ἀπῆγον αὐτὴν εἰς τὴν ἀρμάμαξαν καὶ κατακλίναντες κατεκάλυψαν τῇ σκηνῇ. οἱ δὲ ἄνθρωποι, καλοῦ ὄντος τοῦ θεάματος τοῦ τε Ἀβραδάτου καὶ τοῦ ἄρματος,

6. ὅμως vor dem Particip. S. V, 1, 26. — τὴν — φιλίαν, bei meiner —. — ἐγὼ, nach der gewöhnlichen Attraction. — γῆν ἐπιέσασθαι, poetischer Ausdruck für begraben werden.

7. με — με. S. zu IV, 5, 29. — ὥς ἐλευθέραν ἐν ἄτ. ὄν., decente Umschreibung von παλλακῇν.

8. πρὸς δέ, insuper autem. — πολὺ, nachdrückliche Stellung. Oecon. II, 8: πολὺ ἀρκοῦντά σου μᾶλλον. Unten VII, 1, 16.

9. ἀγασθεὶς mit dem Dativ wie II, 4, 9.

10. ὁ ὑφηνίοχος. S. §. 4.

11. κατακλίναντες, nach der gewöhnlichen Regel, λαβοῦσαι aber wegen der Stellung dicht neben θεράπαιναι. — κατεκάλυψαν τῇ σκηνῇ, indem sie den zeltartigen Baldachin des Wagens auf allen Seiten verschlossen; denn die mit παραπετάσμασι versehene σκηνή war nach Plutarch. Them. 26 κύκλῳ περιπεφραγμένη. — καλοῦ ὄντος, so schön auch —. Ueber die Construction vergl. IV, 5, 19.

οὐ πρόσθεν ἐδύναντο θεάσασθαι αὐτὸν πρὶν ἢ Πάνθεια ἀπῆλθεν.

Ὡς δ' ἐκεκαλλιερώκει μὲν ὁ Κῦρος, ἡ δὲ στρατιὰ παρετέ- 12
τακτο αὐτῷ ὥσπερ παρήγγειλε, κατέχων σκοπὰς ἄλλας πρὸ
ἄλλων συνεκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἔλεξε ὧδε. Ἄνδρες φί- 13
λοι καὶ σύμμαχοι, τὰ μὲν ἱερὰ οἱ θεοὶ ἡμῖν φαίνουσιν οἷάπερ
ὅτε τὴν πρόσθεν νίκην ἔδοσαν· ὑμᾶς δ' ἐγὼ βούλομαι ἀνα-
μνηῆσαι ὧν μοι δοκεῖτε μεμνημένοι πολὺ ἂν εὐθυμότεροι εἰς
τὸν ἀγῶνα ἰέναι. ἡσκήκατε μὲν γὰρ τὰ εἰς τὸν πόλεμον πολὺ 14
μᾶλλον τῶν πολεμίων, συντέτραφθε δὲ καὶ συντέταχθε ἐν τῷ
αὐτῷ πολὺ πλείω ἤδη χρόνον ἢ οἱ πολέμιοι καὶ συννευικήκατε
μετ' ἀλλήλων· τῶν δὲ πολεμίων οἱ πολλοὶ μὲν συνήττηνται
μεθ' αὐτῶν, οἱ δὲ ἀμάχητοι ἑκατέρων οἱ μὲν τῶν πολεμίων
ἴσασιν, ὅτι προδότας τοὺς παραστάτας ἔχουσιν, ὑμεῖς δὲ οἱ
μεθ' ἡμῶν ἴστε, ὅτι μετὰ θελόντων τοῖς συμμάχοις ἀρήγειν
μάχεσθε. εἰκὸς δὲ τοὺς μὲν πιστεύοντας ἀλλήλοις ὁμονόως μά- 15
χεσθαι μένοντας, τοὺς δὲ ἀπιστοῦντας ἀναγκαῖον βουλεύε-
σθαι, πῶς ἂν ἕκαστοι τάχιστα ἐκποδῶν γένοιντο. ἴωμεν δὴ, 16
ὦ ἄνδρες, ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἄρματα μὲν ἔχοντες ὀπλι-
σμένα πρὸς ἄοπλα τὰ τῶν πολεμίων, ὥς δ' αὐτῶς καὶ ἱππέας
καὶ ἵππους ὀπλισμένους πρὸς ἀόπλους, ὥς ἐκ χειρὸς μάχεσθαι.
πεξοῖς δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις οἷς καὶ πρόσθεν μαχεῖσθε, Αἰγύπτιοι 17
δὲ ὁμοίως μὲν ὀπλισμένοι εἰσὶν, ὁμοίως δὲ τεταγμένοι· τὰς τε
γὰρ ἀσπίδας μείζους ἔχουσιν ἢ ὥς ποιεῖν τι καὶ ὁρᾶν, τεταγμέ-
νοι τε εἰς ἑκατὸν δῆλον ὅτι κωλύουσιν ἀλλήλους μάχεσθαι
πλὴν πάνυ ὀλίγων. εἰ δὲ τῷ ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύουσιν, 18
ἵπποις αὐτοὺς πρῶτον δεήσει ἀντέχειν καὶ σιδήρῳ ὑφ' ἵππων
ἰσχυριζομένῳ· ἦν δέ τις αὐτῶν καὶ ὑπομείνῃ, πῶς ἅμα δυνή-
σεται ἵππομαχεῖν τε καὶ φαλαγγομαχεῖν καὶ πυργομαχεῖν; καὶ

12. κατέχων, nachdem er hatte besetzen lassen. — ἄλλας πρὸ ἄλλων, in langer Linie bis in die Nähe des Feindes.

13. οἷάπερ, näm!. ἔφαινον.

14. οἱ δὲ ἀμάχητοι. Die in Prosa gewöhnliche Form wäre ἄμαχοι. Nach τῶν δὲ πολεμίων erwartet man zunächst nur die Theilung οἱ πολλοὶ μὲν —, οἱ δὲ ἀμάχητοι; da tritt aber, weil auch derer im eignen Heere, die

noch nicht am Kampfe Theil hatten, gedacht werden soll, vermittelt ἑκατέρων eine neue Theilung der ἀμάχητοι in οἱ μὲν — ὑμεῖς δὲ ein.

16. ὥς — μάχεσθαι, wie I. 2, 2.

17. ὁμοίως μὲν — ὁμοίως δέ, pariter ac, wie Memor. I, 6, 13. Hier. X, 5. — ἢ ὥς, als dass.

18. ὠθοῦντες ἐξώσειν. S. zu V, 1, 1. — σιδήρῳ ὑφ' ἵππων ἰσχυριζομένῳ. Das Eisen, das Ross u. Reiter

γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἡμῖν μὲν ἐπαρήξουσιν, τοὺς δὲ πολε-
 19 μίους παίοντες ἀμνηχανεῖν ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ποιήσουσιν. εἰ
 δέ τις ἐτι ἐνδεῖσθαι δοκεῖτε, πρὸς ἐμὲ λέγετε· σὺν γὰρ θεοῖς
 οὐδενὸς ἀπορήσομεν. καὶ εἰ μὲν τις εἰπεῖν τι βούλεται, λε-
 20 ξάτω· εἰ δὲ μή, ἐλθόντες πρὸς τὰ ἱερά καὶ προσευξάμενοι οἷς
 ἐθύσαμεν θεοῖς ἴτε ἐπὶ τὰς τάξεις· καὶ ἕκαστος ὑμῶν ὑπομι-
 μνησκέτω τοὺς μεθ' αὐτοῦ ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς, καὶ ἐπιδεικνύτω
 τις τοῖς ἀρχομένοις ἑαυτὸν ἄξιον ἀρχῆς, ἄφοβον δεικνὺς καὶ
 σχῆμα καὶ πρόσωπον καὶ λόγους.

Z.

- I. Οἱ μὲν δὴ εὐξάμενοι τοῖς θεοῖς ἀπήεσαν πρὸς τὰς τάξεις· τῷ
 δὲ Κύρῳ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν προσήνεγκαν οἱ θεράποντες
 ἐμπιεῖν καὶ φαγεῖν ἐτι οὖσιν ἀμφὶ τὰ ἱερά. ὁ δὲ Κύρος ὥσπερ
 εἶχεν ἐστηκὼς ἀπαρξάμενος ἡρίστα καὶ μετεδίδου ἀεὶ τῷ μά-
 λιστα δεομένῳ· καὶ σπείσας καὶ εὐξάμενος ἔπια, καὶ οἱ ἄλλοι
 δὲ οἱ περὶ αὐτὸν οὕτως ἐποίουν. μετὰ δὲ ταῦτα αἰτησάμενος

tragen, bekommt durch das Anstürmen des Pferdes seine Kraft. — οἱ ἀπὸ τῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4.

20. ἐθύσαμεν, wir, insofern Cyrus für die Anderen mit geopfert hatte. — πρὸς τὰ ἱερά, das Opfer war (§. 1 und 12) bereits vollbracht, also: zu der Opferstätte, wie VII, 3, 6. 17 πάθος die Unglücksstätte. — τις, man, d. i. ein Jeder.

I. Inhalt: Nach dem Gebet u. dem Frühstück begeben sich Cyrus u. seine Officiere zu ihren Schaaren und sie brechen unter günstigen Vorzeichen auf. Die Feinde ziehen ihnen zuerst in ausgebreiteter Schlachtlinie entgegen, lassen aber dann die beiden Flügel abbrechen und seitwärts ziehen, um die bei weitem kürzere Phalanx des Cyrus von drei Seiten einzuschliessen. Cyrus ertheilt die Losung, geht zu den einzelnen Truppentheilen, ermahnt sie und giebt den Führern ihre Verhaltungsmassregeln. Darauf be-

giebt er sich auf den rechten Flügel und stellt nun dem dreiseitigen Angriff der Feinde sein Heer in drei Treffen entgegen. Es ertönt der Schlachtgesang und sogleich fällt er mit seinen Reitern den Feinden in die rechte Flanke, das Gleiche thut Artagerses auf dem linken Flügel. Abradatas mit den Streitwagen stürmt gegen die Mitte, vernichtet Alles, was ihm entgegensteht, fällt aber im Getümmel. An dieser Stelle dringen die Perser nach, müssen aber dem festen Widerstand der Aegyptier weichen, bis Cyrus hinzukommend diesen in den Rücken fällt. Hier endet die Schlacht mit einem furchtbaren Gemetzel, aus dem sich nur die Aegyptier durch tapfere Haltung retten, indem sie sich unter ehrenvollen Bedingungen ergeben. Cyrus führt sein siegreiches Heer nach Thymbrara in's Lager.

I. ἐμπιεῖν καὶ φαγεῖν. Ueber die Infinitive s. zu I, 3, 9. — ὥσπερ εἶχεν, wie I, 3, 7. — ἀπαρξάμενος.

Δία πατρῶον ἡγεμόνα εἶναι καὶ σύμμαχον ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ τοὺς ἄμφ' αὐτὸν ἐκέλευσεν. ὦπλισμένοι δὲ πάντες 2 ἦσαν οἱ περὶ τὸν Κύρον τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ ὅπλοις, χιτῶσι φοινικοῖς, θώραξι χαλκοῖς, κράνεσι χαλκοῖς, λόφοις λευκοῖς, μαχαίραις, παλτῶ κρανεῖνῳ ἐνὶ ἑκάστος· οἱ δὲ ἵπποι προμετωπιδίοις καὶ προστερνιδίοις καὶ παραμηριδίοις χαλκοῖς· τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα παραμηρίδια ἦν καὶ τῷ ἀνδρί· τοσοῦτον μόνον διέφερον τὰ Κύρου ὅπλα, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἐκέχριστο τῷ χρυσοειδεῖ χρώματι, τὰ δὲ Κύρου ὅπλα ὥσπερ κάτοπτρον ἐξέλαμπεν. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη καὶ ἔστη ἀποβλέπων, ἥπερ ἔμελλε πορεύε- 3 σθαι, βροντὴ δεξιὰ ἐφθέγγετο· ὁ δ' εἶπεν, Ἐψόμεθά σοι, ὦ Ζεῦ μέγιστε. καὶ ὠρμάτο μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχων Χρυσάνταν τὸν ἵππαρχον καὶ τοὺς ἱππέας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Ἀρσάμαν καὶ τοὺς πεζοὺς. παρηγγύησε δὲ παρορᾶν πρὸς τὸ σημεῖον καὶ ἐν ἴσῳ 4 ἔπεσθαι· ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δ' ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. πρὶν δὲ ὁρᾶν τοὺς πολεμίους εἰς τῷς ἀνέπαυσε τὸ στράτευμα.

Ἐπεὶ δὲ ἤδη προεληλύθεσαν ὥς εἴκοσι σταδίους, ἤρχοντο 5 ἤδη τὸ τῶν πολεμίων στράτευμα ἀντιπροσιὸν παρορᾶν. ὥς δ' ἐν τῷ καταφανεῖ πάντες ἀλλήλοις ἐγένοντο καὶ ἔγνωσαν οἱ πολέμιοι πολὺ ἐκατέρωθεν ὑπερφαλαγγοῦντες, στήσαντες τὴν αὐτῶν φάλαγγα, οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως κυκλοῦσθαι, ἐπέκαμπτον εἰς κύκλωσιν, ὥσπερ γάμμα ἐκατέρωθεν τὴν ἑαυτῶν τάξιν ποιήσαντες, ὥς πάντοθεν ἅμα μάχονται. ὁ δὲ Κύρος ὁρῶν 6 ταῦτα οὐδέν τι μᾶλλον ἀφίστατο, ἀλλ' ὡσαύτως ἡγεῖτο. κατανοῶν δὲ ὥς πρόσω τὸν καμπτήρα ἐκατέρωθεν ἐποιήσαντο περὶ ὃν κάμπτοντες ἀνέτεινον τὰ κέρατα, Ἐννοεῖς, ἔφη, ὦ

S. zu ἤρχετο I, 5, 6; in demselben Sinne nachher σπείσας. — Δία. S. zu I, 6, 1. — ἐκέλευσεν, näml. ἀναβαίνειν.

2. ὦπλισμένοι, näml. ἦσαν. — τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ. S. zu V, I, 4. II, 3, 19. — παλτῶ κρανεῖνῳ, VI, 2, 16 παλτὸν ἰσχυρόν genannt. — διέφερον — τὰ ὅπλα. S. zu II, 2, 2. — τῷ — χρώματι, der bekannten, viel gebrauchten. — κάτοπτρον, von Metall näml., wie sie die Alten hatten.

3. ἐφθέγγετο, gleichsam wie ein Signal zum Kampfe.

4. ἐν ἴσῳ, in gleichem Schritt und in gleicher Linie. — ἀετὸς χρυσοῦς, ebenso wie Anab. I, 10, 12. — ἀνατεταμένος: aquila erecta.

5. ἐπέκαμπτον. Vergl. Hellen. IV, 2, 20: τὸ ὑπερέχον ἐπικάμπσαντες εἰς κύκλωσιν. — γάμμα, ein grosses Gamma.

6. ἡγεῖτο, schritt an der Spitze des

Χρυσάντα, ἔνθα τὴν ἐπικαμπὴν ποιοῦνται; Πάνυ γε, ἔφη ὁ Χρυσάντας, καὶ θαυμάζω γε· πολὺ γάρ μοι δοκοῦσιν ἀποσπᾶν τὰ κέρατα ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κύ-
 7 ρος, καὶ ἀπὸ γε τῆς ἡμετέρας. Τί δὴ τοῦτο; Δῆλον ὅτι, ἔφη, φοβούμενοι, μή, ἢν ἐγγὺς ἡμῶν γένηται τὰ κέρατα τῆς φάλαγγος ἔτι πρόσω οὔσης, ἐπιθώμεθα αὐτοῖς. Ἐπειτ', ἔφη ὁ Χρυσάντας, πῶς δυνήσονται ὠφελεῖν οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους οὕτω πολὺ ἀπέχοντες ἀλλήλων; Ἀλλὰ δῆλον, ἔφη ὁ Κύρος, ὅτι ἡνίκα ἂν γένηται τὰ κέρατα ἀναβαίνοντα κατ' ἀντιπέρας τῶν πλαγίων τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος, στραφέντες ὥς εἰς φά-
 8 λαγγα ἅμα πάντοθεν ἡμῖν προσίασιν, ὥς ἅμα πάντοθεν μα-
 9 χούμενοι. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Χρυσάντας, εὖ σοι δοκοῦσι βου-
 λεύεσθαι; Πρὸς γε ἃ ὁρῶσι· πρὸς δὲ ἃ οὐχ ὁρῶσιν ἔτι κάκιον ἢ εἰ κατὰ κέρας προσήεσαν. ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ὦ Ἀρσάμα, ἡγοῦ τῷ πεζῷ ἡρέμα ὥσπερ ἐμὲ ὁρᾷς· καὶ σὺ, ὦ Χρυσάντα, ἐν ἴσῳ τούτῳ τὸ ἱππικὸν ἔχων συμπαρέπου. ἐγὼ δὲ ἄπειμι ἐκεῖσε, ὅθεν μοι δοκεῖ καιρὸς εἶναι ἄρχεσθαι τῆς μάχης· ἅμα δὲ παρ-
 9 ιὼν ἐπισκέψομαι ἕκαστα, πῶς ἡμῖν ἔχει. ἐπειδὴν δ' ἐκεῖ γέ-
 νωμαι, ὅταν ἤδη ὁμοῦ προσιόντες ἀλλήλοις γιγνώμεθα, παιᾶνα ἐξάροξω, ὑμεῖς δὲ ἐπείγεσθε. ἡνίκα δ' ἂν ἡμεῖς ἐγχειρῶμεν τοῖς πολεμίοις, αἰσθήσεσθε μὲν, οὐ γάρ, οἶμαι, ὀλίγος θόρυβος

Heeres vorwärts. — ἀποσπᾶν τὰ κέρατα. Die umgebogenen Flügel sind natürlich dem Feinde näher als das Mitteltreffen. Wenn also jene wie dieses in gleicher Richtung vorwärts marschiren, so müssen die Flügel den Feind eher erreichen und sich seinem Angriff aussetzen als die Phalanx in der Mitte. Um diess zu verhüten und sich vom Feinde entfernt zu halten, bis das Mitteltreffen bis auf gleiche Entfernung herangekommen ist, marschiren die Flügel in weitem Bogen seitwärts und es trennen sich so links u. rechts die Flügel (d. i. der eine Schenkel des Gamma) von der Phalanx.

7. φοβούμενοι, nämlich ἀποσπῶσι τὰ κέρατα. — ἀναβαίνοντα, d. i. die bisher in langer Colonne marschirten. Sobald sie den Flanken des Feindes gegenüberstanden, machten sie gegen diesen Fronte, d. i. στραφέντες ὥς

εἰς φάλαγγα. στραφέντες per synecdochen auf τὰ κέρατα zu beziehen.

8. ἃ οὐχ ὁρῶσι, die nach VI, 3, 31 ff. hinter der Phalanx und dem Tross aufgestellten Truppen und Kammele. Vergl. nachher §. 22. — κατὰ κέρας. S. zu I, 6, 43. Cyrus sagt: wenn sie den Bogen nicht machten, um dann den Angriff in Fronte zu machen, sondern in Colonne, d. i. in langem Zuge mit schmalen Reihen, auf unsere Flügel losrückten, würden sie noch besser daran sein; denn dann hätten sie es wenigstens nur mit dem Feinde vor sich zu thun, jetzt aber, da sie unsere Flanken von der Seite angreifen wollen, wenn auch mit breiter Fronte, setzen sie sich der Gefahr aus, dass ihnen unsere Reserve (ἃ οὐχ ὁρῶσιν) in den Rücken fällt. — ἐν ἴσῳ, wie §. 4.

9. ἐπείγεσθε, Gegensatz von ἡγοῦ

ἔσται, ὁρμήσεται δὲ τηνικαῦτα Ἀβραδάτας ἤδη σὺν τοῖς ἄρμα-
σιν εἰς τοὺς ἐναντίους· οὕτω γὰρ αὐτῷ εἰρήσεται· ὑμᾶς δὲ
χρὴ ἔπεσθαι ἐχομένους ὅτι μάλιστα τῶν ἁρμάτων· οὕτω γὰρ
μάλιστα τοῖς πολεμίοις τεταραγμένοις ἐπιπεσούμεθα. παρέ-
σομαι δὲ καὶ γὰρ ἢ ἂν δύνωμαι τάχιστα διώκων τοὺς ἄνδρας, ἣν
οἱ θεοὶ θέλωσι.

Ταῦτ' εἰπὼν καὶ ξύνθημα παρεγγυήσας Ζεὺς σωτὴρ καὶ 10
ἡγεμὼν ἐπορεύετο. μεταξὺ δὲ τῶν ἁρμάτων καὶ τῶν θωρακο-
φόρων διαπορευόμενος ὁπότε προσβλέψειε τινὰς τῶν ἐν ταῖς
τάξεσι, τοτὲ μὲν εἶπεν ἄν, ὦ ἄνδρες, ὥς ἡδὺ ὑμῶν τὰ πρόσ-
ωπα θεάσασθαι. τοτὲ δ' αὖ ἐν ἄλλοις ἂν ἔλεξεν, Ἄρα ἐν-
νοεῖτε, ὦ ἄνδρες, ὅτι ὁ νῦν ἁγὼν ἐστὶν οὐ μόνον περὶ τῆς τή-
μερον νίκης, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πρόσθεν, ἣν νενικήκατε, καὶ
περὶ πάσης εὐδαιμονίας; ἐν ἄλλοις δ' ἂν προϊὼν εἶπεν, ὦ ἄν- 11
δρες, τὸ ἀπὸ τοῦδε οὐδὲν ποτε ἔτι θεοὺς αἰτιατέον ἔσται· πα-
ραδεδώκασι γὰρ ἡμῖν πολλὰ τε καὶ ἀγαθὰ κτήσασθαι. ἀλλ', ὦ 12
ἄνδρες, ἀγαθοὶ γενώμεθα. κατ' ἄλλους δ' αὖ τοιάδε, ὦ ἄν-
δρες, εἰς τίνα ποτ' ἂν καλλίονα ἔρανον ἀλλήλους παρακαλέ-
σαιμεν ἢ εἰς τόνδε; νῦν γὰρ ἔξεστιν ἀγαθοῖς ἀνδράσι γενομέ-
νοις πολλὰ καὶ ἀγαθὰ ἀλλήλοις εἰσενεγκεῖν. κατ' ἄλλους δ' αὖ, 13
Ἐπίστασθε μὲν, οἶμαι, ὦ ἄνδρες, ὅτι νῦν ἅθλα πρόκειται τοῖς
νικῶσι μὲν διώκειν, παίειν, κατακαίνειν, ἀγαθὰ ἔχειν, καλὰ
ἀκούειν, ἐλευθέροις εἶναι, ἄρχειν· τοῖς δὲ κακοῖς δῆλον ὅτι
τὰναντία τούτων. ὅστις οὖν αὐτὸν φιλεῖ, μετ' ἐμοῦ μαχέσθω·
ἐγὼ γὰρ κακὸν οὐδὲν οὐδ' αἰσχρὸν ἐκὼν εἶναι προσήσομαι.
ὁπότε δ' αὖ γένοιτο κατὰ τινὰς τῶν πρόσθεν συμμαχεσαμέ- 14
νων, εἶπεν ἄν, Πρὸς δὲ ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, τί δεῖ λέγειν; ἐπί-
στασθε γὰρ οἶαν τε οἱ ἀγαθοὶ ἐν ταῖς μάχαις ἡμέραν ἄγουσι
καὶ οἶαν οἱ κακοί.

Ὡς δὲ παριὼν κατὰ Ἀβραδάταν ἐγένετο, ἔστη· καὶ ὁ 15
Ἀβραδάτας παραδοὺς τῷ ὑφηνιόχῳ τὰς ἡνίας προσῆλθεν
αὐτῷ· προσέδραμον δὲ καὶ ἄλλοι τῶν πλησίον τεταγμένων καὶ

— ἡρέμα §. 8. — ἐχομένους ὅτι μα-
λιστα τῶν, im engsten Anschluss an
die —.

10. ὁπότε προσβλέψειε. S. zu I, 3,
10. — εἶπεν ἄν. S. zu I, 6, 40 zu
ἐνεπετάγγυες ἄν.

12. ἀλλ', ὦ ἄνδρες. Cobet verlangt
ἀλλ' ἄνδρες ἀγαθοὶ γενώμεθα. —
εἰσενεγκεῖν, im Einklang mit dem
Bilde des ἔρανος gebraucht.

13. ἐκὼν εἶναι. S. zu II, 2, 15.

15. τῷ ὑφηνιόχῳ. S. zu VI, 4, 4.

πεζῶν καὶ ἄρματηλατῶν. ὁ δ' αὖ Κῦρος ἐν τοῖς παραγεγεννη-
 μένοις ἐλεξεν, Ὁ μὲν θεός, ὦ Ἀβραδάτα, ὥσπερ σὺ ἡξίους,
 συνηξίωσε σὲ καὶ τοὺς σὺν σοὶ πρωτοστάτας εἶναι τῶν συμμά-
 χων· σὺ δὲ τοῦτο μέμνησο, ὅταν δέῃ σε ἡδὴ ἀγωνίζεσθαι, ὅτι
 Πέρσαι οἳ τε θεασόμενοι ὑμᾶς ἔσονται καὶ οἱ ἐψόμενοι ὑμῖν
 16 καὶ οὐκ ἐάσοντες ἐρήμους ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. καὶ ὁ Ἀβραδά-
 τας εἶπεν, Ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Κῦρε, κα-
 λῶς ἔχειν· ἀλλὰ τὰ πλάγια λυπεῖ με, ὅτι τὰ μὲν τῶν πολεμίων
 κέρατα ἰσχυρὰ ὁρῶ ἀνατεινόμενα καὶ ἄρμασι καὶ παντοδαπῇ
 στρατιᾷ· ἡμέτερον δ' οὐδὲν ἄλλο αὐτοῖς ἀντιτέτακται ἢ ἄρ-
 ματα· ὥστ' ἐγώ, ἔφη, εἰ μὴ ἔλαχον τήνδε τὴν τάξιν, ἡσχυ-
 νόμην ἂν ἐνθάδε ὦν· οὕτω πολὺ μοι δοκῶ ἐν ἀσφαλεστάτῳ
 17 εἶναι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ' εἰ τὰ παρὰ σοὶ καλῶς ἔχει,
 θάρρει ὑπὲρ ἐκείνων· ἐγὼ γάρ σοι σὺν θεοῖς ἔρημα τῶν πολε-
 μίων τὰ πλάγια ταῦτα ἀποδείξω. καὶ σὺ μὴ πρότερον ἔμβαλλε
 τοῖς ἐναντίοις, διαμαρτύρομαι, πρὶν ἂν φεύγοντας τούτους,
 οὓς νῦν φοβῇ, θεάσῃ· τοιαῦτα δ' ἐμεγαληγόρει, μελλούσης
 τῆς μάχης γίνεσθαι· ἄλλως δ' οὐ μάλα μεγαληγόρος ἦν·
 Ὅταν μέντοι ἴδῃς τούτους φεύγοντας, ἐμέ τε ἡδὴ παρεῖ-
 ναι νόμιζε καὶ ὄρμα εἰς τοὺς ἄνδρας· καὶ σὺ γὰρ τότε τοῖς
 μὲν ἐναντίοις κακίστοις ἂν χρήσαιο, τοῖς δὲ μετὰ σαντοῦ ἀρί-
 18 στοις. ἀλλ' ἕως ἔτι σοι σχολή, ὦ Ἀβραδάτα, πάντως παρελά-
 σας παρὰ τὰ σαντοῦ ἄρματα παρακάλει τοὺς σὺν σοὶ εἰς τὴν
 ἐμβολήν, τῷ μὲν προσώπῳ παραθαρρύνων, ταῖς δ' ἐλπίσιν
 ἐπικουφίζων. ὅπως δὲ κράτιστοι φανείσθαι τῶν ἐπὶ τοῖς ἄρ-
 μασι, φιλονεικίαν αὐτοῖς ἔμβαλλε· καὶ γὰρ, εὖ ἴσθι, ἦν τάδε
 εὖ γένηται, πάντες ἐροῦσι τὸ λοιπὸν μηδὲν εἶναι κερδαλεώτε-
 ρον ἀρετῆς. ὁ μὲν δὴ Ἀβραδάτας ἀναβὰς παρήλαυνε καὶ ταῦτ'
 ἐποίει.

19 Ὁ δ' αὖ Κῦρος παριὼν ὥς ἐγένετο πρὸς τῷ εὐωνύμῳ,

— Ὁ — θεός — συνηξίωσε erklärt sich aus VI, 3, 36.

16. τὰ — καθ' ἡμᾶς, die Mitte des Heeres. — ἡμέτερον, unser Heer an den Flanken. — οὕτω πολὺ, mit ἀσφαλεστάτῳ zu verbinden. S. B. §. 123. Anm. 9. K. §. 239. Anm. 2. Vergl. über die Stellung VI, 4, 8.

17. ἔρημα — ἀποδείξω, nudabo. Der folgende Satz will nichts weiter sagen als: ich werde sie (die Flügel des Feindes) sicher bereits in die Flucht geschlagen haben, wenn du zum Angriff kommst. — οὐ μάλα, nicht eben. — καὶ σὺ γάρ, etenim tu.

18. πάντως, jedenfalls. — τάδε, der bevorstehende Kampf.

ἐνθα ὁ Ὑστάσπας τοὺς ἡμίσεις ἔχων ἦν τῶν Περσῶν ἱππέων, ὀνομάσας αὐτὸν εἶπεν, ὦ Ὑστάσπα, νῦν ὁρᾷς ἔργον τῆς σῆς ταχυεργίας· νῦν γὰρ εἰ φθάσομεν τοὺς πολεμίους κατακυνόντες, οὐδεὶς ἡμῶν ἀποθανεῖται. καὶ ὁ Ὑστάσπας ἐπιγελάσας εἶπεν, Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐξ ἐναντίας ἡμῶν μελήσει· τοὺς δ' ἐκ πλαγίου σὺ ἄλλοις πρόσταξον, ὅπως μὴδ' οὗτοι σχολάζωσι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἀλλ' ἐπὶ γε τούτους ἐγὼ αὐτὸς παρέρχομαι· ἀλλ', ὦ Ὑστάσπα, τόδε μέμνησο, ὅτῳ ἂν ἡμῶν ὁ θεὸς νίκην διδῶ, ἦν τί πού μὲνῃ πολέμιον, πρὸς τὸ μαχόμενον ἀεὶ συμβάλλωμεν. ταῦτα εἰπὼν προΐει. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ πλευρὸν παριὼν ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν ἄρχοντα τῶν ταύτῃ ἁρμάτων, πρὸς τοῦτον ἔλεξεν, Ἐγὼ δ' ἐπέρχομαι ὑμῖν ἐπικουρήσων· ἀλλ' ὁπότεν αἰσθῆσθε ἡμᾶς ἐπιτιθεμένους κατ' ἄκρον, τότε καὶ ὑμεῖς πειρᾶσθε ἅμα διὰ τῶν πολεμίων ἐλαύνειν· πολὺ γὰρ ἐν ἀσφαλεστέρῳ ἔσεσθε ἔξω γενόμενοι ἢ ἐνδον ἀπολαμβανόμενοι. ἐπεὶ δ' αὖ παριὼν ἐγένετο ὀπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν, Ἀρταγέρσαν μὲν καὶ Φαρνοῦχον ἐκέλευσεν ἔχοντας τήν τε τῶν πεζῶν χιλιοστὺν καὶ τήν τῶν ἱππέων μένειν αὐτοῦ. Ἐπειδὰν δ', ἔφη, αἰσθάνησθε ἐμοῦ ἐπιτιθεμένου τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, τότε καὶ ὑμεῖς τοῖς κατ' ὑμᾶς ἐπιχειρεῖτε· μαχεῖσθε δ', ἔφη, πρὸς κέρας, ὥσπερ ἀσθενέστατον στράτευμα γίγνεται, φάλαγγα ἔχοντες, ὥσπερ ἂν ἰσχυρότατοι εἴητε. καὶ εἰσὶ μὲν, ὥς ὁρᾶτε, τῶν πολεμίων ἱππεῖς οἱ ἔσχατοι· πάντως δὲ πρόετε πρὸς αὐτοὺς τήν τῶν καμήλων τάξιν, καὶ εὖ ἴστε, ὅτι καὶ πρὶν μάχεσθαι γελοίους τοὺς πολεμίους θεάσεσθε.

19. τοὺς ἡμίσεις, wie II, 3, 17. — ἔργον τῆς σῆς, eine Aufgabe für deine. — νῦν γὰρ — ἀποθανεῖται, Ermahnung zu rüstigem Kampfe in Form eines Scherzes, auf den Hystaspas in seiner Erwiderung eingeht.

20. ἀεί. S. zu V, 3, 45.

21. κατὰ τὸ πλευρόν, die Flanke des linken Flügels. — κατ' ἄκρον, an der Flanke des feindlichen Seitenflügels. Dass der linke Flügel des Feindes gemeint ist, sieht man aus §. 23: ὁ — Κῦρος — ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρεΐει. Cyrus steht auf dem rechten Flügel, greift also den linken Flügel des Feindes an. Daher können die Worte

τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας §. 22 nur heissen: die, welche dem rechten Flügel des Cyrus gegenüberstehen, d. h. den linken Flügel der Assyrier. — διὰ — ἐλαύνειν, durchbrechen.

22. πρὸς κέρας — φάλαγγα ἔχοντας. Sie sollen eine Phalanx bildend, d. h. mit breiter Fronte (§. 26 φάλαγγι) den feindlichen (rechten) Seitenflügel in der Flanke (§. 26 κατὰ κέρας) angreifen, um ihn so zu umschlingen, wie es Cyrus §. 26 selbst thut. Die zwischenstehenden Worte ὥσπερ — γίγνεται bezeichnen diess Manöver als eines, wodurch dem an-

- 23 Ὁ μὲν δὲ Κύρος ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρ-
 ῆει· ὁ δὲ Κροῖσος νομίσας ἤδη ἐγγύτερον εἶναι τῶν πολεμίων
 τὴν φάλαγγα, σὺν ἧ αὐτὸς ἐπορεύετο, ἢ τὰ ἀνατεινόμενα κέ-
 ρατα, ἦρε τοῖς κέρασι σημεῖον μηκέτι ἄνω πορεύεσθαι, ἀλλ'
 αὐτοῦ ἐν χώρᾳ στραφῆναι. ὥς δ' ἔστησαν ἀντία πρὸς τὸ τοῦ
 Κύρου στράτευμα ὁρῶντες, ἐσήμηνεν αὐτοῖς πορεύεσθαι πρὸς
 24 τοὺς πολεμίους. καὶ οὕτω δὴ προσήεσαν τρεῖς φάλαγγες ἐπὶ
 τὸ Κύρου στράτευμα, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσωπον, τὴ δὲ δύο, ἡ
 μὲν κατὰ τὸ δεξιόν, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον· ὥστε πολὺν φό-
 βον παρεῖναι πάσῃ τῇ Κύρου στρατιᾷ. ὥσπερ γὰρ μικρὸν
 πλινθίον ἐν μεγάλῳ τεθέν, οὕτω καὶ τὸ Κύρου στράτευμα
 πάντοθεν περιείχετο ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ἵππεῦσι καὶ ὀπλί-
 ταις καὶ πελτοφόροις καὶ τοξόταις καὶ ἄρμασι πλὴν ἐξόπισθεν.
 25 ὅμως δὲ ὁ Κύρος ἐπεὶ παρήγγειλεν, ἐστράφησαν πάντες ἀντι-
 πρόσωποι τοῖς πολεμίοις· καὶ ἦν μὲν πολλὴ πανταχόθεν σιγὴ
 ὑπὸ τοῦ τὸ μέλλον ὀκνεῖν· ἠνίκα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς εἰ-
 26 ναι, ἐξῆρχε παιᾶνα, συνεπήχησε δὲ πᾶς ὁ στρατός. μετὰ δὲ
 τοῦτο τῷ Ἐνναλίῳ τε ἅμα ἐπηλάλαξαν καὶ ἐξανίσταται ὁ Κύ-
 ρος, καὶ εὐθὺς μετὰ τῶν ἱππέων λαβὼν πλαγίους τοὺς πολε-
 μίους ὁμόσε αὐτοῖς τὴν ταχίστην συνεμίγνυνεν· οἱ δὲ πεζοὶ
 αὐτῷ συντεταγμένοι ταχὺ ἐφείποντο, καὶ περιεπτύσσοντο ἐν-
 θεν καὶ ἐνθεν, ὥστε πολὺ ἐπλεονέκει· φάλαγγι γὰρ κατὰ κέ-
 ρας προσέβαλλεν· ὥστε ταχὺ ἰσχυρὰ φυγὴ ἐγένετο τοῖς πο-
 λεμίοις.

gegriffenen Heer seine Stärke genom-
 men wird. Vergl. Arrian. Anab. I, 6,
 10: οἱ δὲ ἀπροσδόκητοί τε ἐπιπε-
 σόντες καὶ φάλαγγι κατὰ κέρασ,
 ἥπερ ἀσθενεστάτοις αὐτοῖς καρτε-
 ρωτάτῃ ἐμβολῇ προσμίξειν ἔμελλον
 κ. τ. λ.

23. ἄνω πορεύεσθαι, §. 7. ἀναβαί-
 νοντα. — στραφῆναι, wie στραφέν-
 τες ὡς εἰς φάλαγγα §. 7. αὐτοῦ
 ἐν χώρᾳ, wie in umgekehrter Stellung
 ἐν χώρᾳ αὐτοῦ μαχόμενος ἀποθνή-
 σκει Hellen. IV, 8, 39.

25. ἐστράφησαν ἀντιπρόσωποι,
 so dass also auch das Heer des
 Cyrus drei Phalangen bildete. —

πολλή — σιγὴ. Vergl. Hellen. IV, 3,
 17: Συνιόντων τέως μὲν σιγὴ πολλὴ
 ἀπ' ἀμφοτέρων ἦν. Hom. Il. III, 8.
 IV, 429. — ἐξῆρχε παιᾶνα, wie III,
 3, 58. Nach dem Kriegsgesang folgt
 das Kriegsgeschrei, indem man wild
 durch einander den Enyalios anrief
 und zugleich zum Kampf anstürmte.
 Vergl. Hellen. II, 4, 17.

26. λαβὼν πλαγίους. S. §. 22. —
 περιεπτύσσοντο. Vergl. Anab. I, 10,
 9: Ἐπεὶ δ' ἦσαν κατὰ τὸ εὐώνυμον
 τῶν Ἑλλήνων κέρασ, ἔδρισαν οἱ Ἑλ-
 ληνες, μὴ προσάγοιεν πρὸς τὸ κέ-
 ρας καὶ περιπτύξαντες ἀμφοτέρω-
 θεν αὐτοὺς διακόψειαν.

Ὡς δὲ ἦσθετο ὁ Ἀρταγέρσης ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κῦρον, ἐπι- 27
τίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ εὐώνυμα, προεὶς τὰς καμήλους
ὥσπερ Κῦρος ἐκέλευσεν. οἱ δὲ ἵπποι αὐτὰς ἐκ πάνυ πολλοῦ
οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔκφρονες γιγνόμενοι ἔφευγον, οἱ δ'
ἐξήλλοντο, οἱ δ' ἐνέπιπτον ἀλλήλοις. τοιαῦτα γὰρ πάσχουσιν
ἵπποι ὑπὸ καμήλων. ὁ δὲ Ἀρταγέρσης συντεταγμένους ἔχων 28
τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ταραττομένοις ἐπέκειτο· καὶ τὰ ἄρματα δὲ
τά τε κατὰ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐώνυμον ἅμα ἐνέβαλλε. καὶ πολ-
λοὶ μὲν τὰ ἄρματα φεύγοντες ὑπὸ τῶν κατὰ κέρας ἐπομένων
ἀπέθνησκον, πολλοὶ δὲ τούτους φεύγοντες ὑπὸ τῶν ἁρμάτων
ἠλίσκοντο.

Καὶ ὁ Ἀβραδάτας δὲ οὐκέτι ἔμελλεν, ἀλλὰ ἀναβοήσας, Ἄν- 29
δρες φίλοι, ἔπεσθε, ἐνίει οὐδὲν φειδόμενος τῶν ἵππων, ἀλλ'
ἰσχυρῶς ἐξαιμάττων τῷ κέντρῳ· συνεξώρμησαν δὲ καὶ οἱ ἄλ-
λοι ἁρματηλάται. καὶ τὰ μὲν ἄρματα ἔφευγεν αὐτοὺς εὐθύς,
τὰ μὲν καὶ ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας, τὰ δὲ καὶ ἀπολι-
πόντα. ὁ δὲ Ἀβραδάτας ἀντικρὺ δι' αὐτῶν εἰς τὴν τῶν Αἰγυ- 30
πτίων φάλαγγα ἐμβάλλει· συνεισέβαλον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἐγγύ-
τατα τεταγμένοι. πολλαχοῦ μὲν οὖν καὶ ἄλλοθι δῆλον ὥς οὐκ
ἔστιν ἰσχυροτέρα φάλαγξ ἢ ὅταν ἐκ φίλων συμμάχων ἡθροί-
σμένη ᾖ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ ἐταῖροί τε αὐ-
τοῦ καὶ ὁμοτράπεζοι συνεισέβαλον· οἱ δ' ἄλλοι ἡνίοχοι ὥς εἶ-
δον ὑπομένοντας πολλῷ στίφει τοὺς Αἰγυπτίους, ἐξέκλιναν
κατὰ τὰ φεύγοντα ἄρματα καὶ τούτοις ἐφείποντο. οἱ δὲ ἀμφὶ 31
Ἀβραδάταν ἥ μὲν ἐνέβαλον, ἅτε οὐ δυναμένων διαχάσασθαι τῶν
Αἰγυπτίων διὰ τὸ μένειν τοὺς ἐνθεν καὶ ἐνθεν αὐτῶν, τοὺς μὲν
ὀρθοὺς τῇ θύμῃ τῶν ἵππων παίοντες ἀνέτρεπον, τοὺς δὲ πί-

27. ἐν ἔργῳ, im Kampfe. — ὥσπερ — ἐκέλευσε, §. 22. — τοιαῦτα — πάσχουσι. Nach Herod. I, 80. Aelian. H. A. III, 7 u. a. halten die Pferde nicht bloss nicht den Anblick, sondern nicht einmal die Witterung der Kameele aus. S. auch §. 48.

28. τά τε κατὰ. Ueber die Stellung von τε vergl. IV, 5, 40. — τῶν κατὰ κέρας ἐπομένων, die ihnen in die Flanke fielen und sie verfolgten.

29. ἐνίει, wie Hellen. II, 4, 32: τοὺς μὲν ἵππους ἐλᾶν εἰς αὐτοὺς

ἐνέντας καὶ τὰ δέκα ἀφ' ἧβης συν- ἐπεσθαι. — τὰ μὲν ἄρματα, der Feinde. — ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας. S. zu III, 3, 60, wo die παραβάται als ἀπὸ τῶν ἁρμάτων προμαχοῦντες erwähnt werden.

30. ἐδήλωσεν, es zeigte sich. S. zu Memor. I, 2, 31. — ὁμοτράπεζοι. So bleiben beim Cyrus in der Anabasis die ὁμοτράπεζοι im Kampfe I, 8, 25 und fallen mit ihm I, 9, 31.

31. διαχάσασθαι, wie ἀναχάζεσθαι (§. 34) bei Xen. öfter, sonst

- πτοντας κατηλόων καὶ αὐτοὺς καὶ ὅπλα καὶ ἵπποις καὶ τρο-
χοῖς. ὅτου δ' ἐπιλάβοιτο τὰ δρέπανα, πάντα βία διεκόπτετο
32 καὶ ὅπλα καὶ σώματα. ἐν δὲ τῷ ἀδιηγῆται τούτῳ ταράχῃ ὑπὸ
τῶν παντοδαπῶν σωρευμάτων ἐξαλλομένων τῶν τροχῶν ἐκπί-
πτει ὁ Ἀβραδάτας καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνεισβαλόντων· καὶ οὗ-
τοι μὲν ἐνταῦθα ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι κατεκόπησαν καὶ
ἀπέθανον· οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισπόμενοι, ἧ μὲν ὁ Ἀβραδάτας
ἐνέβαλε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ταύτῃ συνεισπεσόντες τεταραγμέ-
νους ἐφόνευσαν, ἧ δὲ ἀπαθείς ἐγένοντο οἱ Αἰγύπτιοι, πολλοὶ δ'
οὗτοι ἦσαν, ἐχώρουν ἐναντίοι τοῖς Πέρσαις.
- 33 Ἐνθα δὲ δεινὴ μάχη ἦν καὶ δοράτων καὶ ξυστῶν καὶ μα-
χαιρῶν· ἐπλεονέκτουν μέντοι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ πλήθει καὶ τοῖς
ὅπλοις. τὰ τε γὰρ δόρατα ἰσχυρὰ τε καὶ μακρὰ ἔτι καὶ νῦν
ἔχουσιν, αἷ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλλον τῶν θωράκων καὶ τῶν
γέροων καὶ στεγάζουσιν τὰ σώματα καὶ πρὸς τὸ ὠθεῖσθαι συν-
εργάζονται πρὸς τοῖς ὤμοις οὔσαι. συγκλείσαντες οὖν τὰς
34 ἀσπίδας ἐχώρουν καὶ ἐώθουν. οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἐδύναντο ἀντ-
έχειν, ἅτε ἐν ἄκραις ταῖς χερσὶ τὰ γέροα ἔχοντες, ἀλλ' ἐπὶ
πόδα ἀνεχάζοντο παίοντες καὶ παιόμενοι, ἕως ὑπὸ ταῖς μηχα-
ναῖς ἐγένοντο. ἐπεὶ μέντοι ἐνταῦθα ἦλθον, ἐπαίοντο αὖθις οἱ
Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν πύργων· καὶ οἱ ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐκ εἶων φεύ-
γειν οὔτε τοὺς τοξότας οὔτε τοὺς ἀκοντιστάς, ἀλλ' ἀνατεταμέ-
35 νοι τὰς μαχαίρας ἠνάγκαζον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. ἦν
δὲ πολὺς μὲν ἀνδρῶν φόνος, πολὺς δὲ κτύπος ὅπλων καὶ βε-
λῶν παντοδαπῶν, πολλὴ δὲ βοή τῶν μὲν ἀνακαλούντων ἀλλή-
λους, τῶν δὲ παρακελευομένων, τῶν δὲ θεοὺς ἐπικαλουμένων.
- 36 Ἐν δὲ τούτῳ Κῦρος διώκων τοὺς καθ' αὐτὸν παραγίγνε-
ται. ὥς δ' εἶδε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας ἐωσμένους, ἤλγησέ
τε καὶ γνοὺς, ὅτι οὐδαμῶς ἂν θᾶπτον σχοίῃ τοὺς πολεμίους

nur dichterisch. S. zu I, 2, 1. —
ὅτου — πάντα. S. zu V, 3, 50 u. I,
6, 11.

32. τούτῳ nach dem Artikel, weil
zwischen ihm und dem Demonstrativ
ein Attribut steht. K. §. 246. Anm. 2.
Anab. IV, 2, 6: ἡ στενὴ αὕτη ὁδός.
— ἐχώρουν, ibant.

33. ἀσπίδες, schon erwähnt VI, 2,
10.

34. ἅτε ἐν ἄκραις — τὰ γέροα, weil
sie kleiner waren als die ägyptischen,
die wegen ihrer Grösse an Armbän-
dern getragen wurden. — ἐπὶ πόδα.
S. zu III, 3, 69. — ὑπὸ ταῖς, unter
dem Schutze der —. — οἱ ἐπὶ
πᾶσι. S. VI, 3, 25.

36. ἐκ τῆς χώρας, loco suo. — ἂν
— σχοίῃ — τῆς, reinere se posse a —.

τῆς εἰς τὸ πρόσθεν προόδου ἢ εἰ εἰς τὸ ὀπίσθεν περιελάσειεν αὐτῶν, παραγγείλας ἔπεσθαι τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ περιήλανθεν εἰς τὸ ὀπίσθεν· καὶ εἰσπесόντες παίουσιν ἀφορῶντας καὶ πολλοὺς κατακαίνουσιν. οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὡς ἦσθοντο, ἐβόων τε, 37 ὅτι ὀπίσθεν οἱ πολέμιοι καὶ ἐστρέφοντο ἐν ταῖς πληγαῖς. καὶ ἐνταῦθα δὴ φύρδην ἐμάχοντο καὶ πεξοὶ καὶ ἵππεῖς, πεπτωκὼς δέ τις ὑπὸ τῷ Κύρου ἵππῳ καὶ πατούμενος παίει εἰς τὴν γαστέρα τῇ μαχαίρᾳ τὸν ἵππον αὐτοῦ· ὁ δὲ ἵππος πληγεὶς σφαιδάζων ἀποσεύεται τὸν Κύρον. ἐνθα δὴ ἔγνω ἄν τις ὅσου ἄξιον 38 εἶη τὸ φιλεῖσθαι ἄρχοντα ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. εὐθύς γὰρ ἀνεβόησάν τε πάντες καὶ προσπесόντες ἐμάχοντο, ἐώθουν, ἐωθούντο, ἔπαιον, ἐπαίοντο. καταπηδήσας δέ τις ἀπὸ τοῦ ἵππου τῶν τοῦ Κύρου ὑπηρετῶν ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἵππον. ὡς δ' ἀνέβη ὁ Κύρος, κατεῖδε πάντοθεν ἤδη παιομέ- 39 νους τοὺς Αἰγυπτίους· καὶ γὰρ Ὑστάσπας ἤδη παρῆν σὺν τοῖς Περσῶν ἵππεῦσι καὶ Χρυσάντας. ἀλλὰ τούτους ἐμβάλλειν μὲν οὐκέτι εἶα εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων, ἐξωθεν δὲ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν ἐκέλευεν. ὡς δ' ἐγένετο περιελαύνων παρὰ τὰς μηχανάς, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναβῆναι ἐπὶ τῶν πύργων τινὰ καὶ κατασκέψασθαι, εἴ πῃ καὶ ἄλλο τι μένοι τῶν πολεμίων καὶ μάχοιτο. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, κατεῖδε μεστὸν τὸ πεδίου ἵππων, ἀν- 40 θρώπων, ἁρμάτων, φευγόντων, διωκόντων, κρατούντων, κρατουμένων· μένον δ' οὐδαμοῦ οὐδὲν ἔτι ἡδύνατο κατιδεῖν πλὴν τὸ τῶν Αἰγυπτίων· οὗτοι δὲ ἐπειδὴ ἡποροῦντο, πάντοθεν κύκλον ποιησάμενοι, ὥστε ὁρᾶσθαι τὰ ὄπλα, ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν ἐκάθηντο· καὶ ἐποίουν μὲν οὐδὲν ἔτι, ἔπασχον δὲ πολλὰ καὶ δεινὰ.

— ἀφορῶντας, aversos, da ihnen Cyrus in den Rücken fällt. Dasselbe Manöver wird beschrieben Hellen. VI, 5, 14.

37. φύρδην, wiederum ein sonst nur poetisches Wort.

38. ἐμάχοντο — ἐπαίοντο. Vergl. Dio Cass. XLVII, 45: ἀλλ' αὐτοῦ ὥσπερ εἶχον ἐτίτρωσκον, ἐτίτρωσκοντο, ἐφόνεον, ἐφονεύοντο. Hellen. IV, 3, 19. Ages. II, 12: καὶ συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθούντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον. ἀπέθνησκον, wo das Asyndeton wie hier die

Hefigkeit des Kampfes lebhaft schildert. Vergl. §. 40. — ἀναβάλλει. Vergl. Liv. XXXI, 37: pavidumque regem in equum subiecit.

39. ἐγένετο — παρὰ τὸς. S. zu I, 4, 18 — ἄλλο τι, ein anderer Theil. Vergl. V, 4, 46 zu τὸ μάχιμον.

40. πάντοθεν, so dass der Kreis vollständig geschlossen war. Ebenso wird πάντη zu κύκλῳ — ἦσαν gesetzt Anab. III, 1, 2. — ὥστε — τὰ ὄπλα, so dass man nur die Waffen sah, namentlich die Schilde, unter oder hinter denen sie sich niederlies-

- 41 Ἀγασθεῖς δὲ ὁ Κῦρος αὐτοὺς καὶ οἰκτεῖρων, ὅτι ἀγαθοὶ ἄνδρες ὄντες ἀπώλλυντο, ἀνεχώρισε πάντας τοὺς περιμαχομένους καὶ μάχεσθαι οὐδένα ἔτι εἶα. πέμπει δὲ πρὸς αὐτοὺς κήρυκα ἑρωτῶν, πότερα βούλονται ἀπολέσθαι πάντες ὑπὲρ τῶν προδεδωκότων αὐτοὺς ἢ σωθῆναι ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι. οἱ δ' ἀπεκρίναντο, Πῶς δ' ἂν ἡμεῖς σωθείημεν ἄνδρες
- 42 ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι; ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν, Ὅτι ἡμεῖς ὑμᾶς ὁρῶμεν μόνους καὶ μένοντας καὶ μάχεσθαι θέλοντας. Ἀλλὰ τοῦντεῦθεν, ἔφασαν οἱ Αἰγύπτιοι, τί καὶ καλὸν ἂν ποιοῦντες σωθείημεν; καὶ ὁ Κῦρος αὖ πρὸς τοῦτο εἶπεν, Εἰ τῶν τε συμμαχομένων μηδένα προδόντες σωθείητε, τά τε ὅπλα ἡμῖν παραδόντες, φίλοι τε γενόμενοι τοῖς αἰρουμένοις ὑμᾶς
- 43 σῶσαι, ἐξὸν ἀπολέσαι. ἀκούσαντες ταῦτα ἐπήρουντο, Ἦν δὲ γενώμεθά σοι φίλοι, τί ἡμῖν ἀξιόσεις χρῆσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Κῦρος, Εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν. ἐπηρώτων πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι, Τίνα εὐεργεσίαν; πρὸς τοῦτο εἶπεν ὁ Κῦρος, Μισθὸν μὲν ὑμῖν δοίην ἂν πλείονα ἢ νῦν ἐλαμβάνετε ὅσον ἂν χρόνον πόλεμος ἦ· εἰρήνης δὲ γενομένης τῷ βουλομένῳ ὑμῶν μένειν παρ' ἐμοὶ χώραν τε δώσω καὶ πόλεις καὶ γυναῖκας καὶ οἰκέτας.
- 44 ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι τὸ μὲν ἐπὶ Κροῖσον συστρατεύειν ἀφελεῖν σφισιν ἐδεήθησαν· τούτῳ γὰρ μόνῳ γινώσκεισθαι ἔφασαν· τὰ δ' ἄλλα συνομολογήσαντες ἔδοσαν πίστιν καὶ
- 45 ἔλαβον. καὶ οἱ Αἰγύπτιοί τε οἱ καταμείναντες τότε ἔτι καὶ νῦν βασιλεῖ πιστοὶ διαμένουσι, Κῦρός τε πόλεις αὐτοῖς ἔδωκε, τὰς μὲν ἄνω, αἱ ἔτι καὶ νῦν πόλεις Αἰγυπτίων καλοῦνται, Λάρισαν δὲ καὶ Κυλλήνην παρὰ Κύμην πλησίον θαλάττης, αἷς ἔτι καὶ νῦν οἱ ἀπ' ἐκείνων ἔχουσι. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ὁ Κῦρος ἤδη σκοταῖος ἀναγαγὼν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν Θυμβράροις.

sen, wie die Spartaner bei Platäa nach Plutarch. Aristid. 17.

41. ἑρωτῶν. S. zu VII, 1, 41. Ebenso ἔλεγεν §. 42. — σωθείημεν ἄνδρες ἀγαθοὶ — εἶναι, d. i. und doch dabei für brave Männer gelten.

42. τοῦντεῦθεν geht auf μόνους — μάχεσθαι. — Ὅτι — ὁρῶμεν. Diess ist nicht eine der vorausgehenden Frage entsprechende Antwort, die vielmehr etwa so wie nachher folgt Εἰ — σωθείητε lauten müsste; es

verhält sich mit ὅτι hier wie IV, 5, 11; ergänze: wir fragten so, von welchem Gedanken ὅτι abhängt.

43. τί — χρῆσθαι, wozu —. S. zu I, 3, 5. — εὖ — πάσχειν, nämlich ὑμᾶς ἀξιόσω.

44. ἀφελεῖν, entheben. — γινώσκεισθαι, bekannt sein.

45. Λάρισαν. Hellen. III, 1, 7: Λάρισαν τὴν Αἰγυπτίαν καλουμένην in Aeolis. — σκοταῖος. S. zu δευτεροῖ V, 2, 2. — ἀναγαγὼν, e campo. — ἐν Θυμβράροις. S. zu VI, 2, 11.

Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν μὲν πολεμίων Αἰγύπτιοι μόνοι εὐδο- 46
κίμησαν· τῶν δὲ σὺν Κύρῳ τὸ Περσῶν ἱππικὸν κράτιστον
ἔδοξεν εἶναι· ὥστ' ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἡ ὄπλισις, ἣν τότε
Κῦρος τοῖς ἱππεῦσι κατεσκεύασεν. εὐδοκίμησε δὲ ἰσχυρῶς καὶ 47
τὰ δρεπανηφόρα ἄρματα· ὥστε καὶ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν διαμένει
τὸ πολεμιστήριον τῷ αἰεὶ βασιλεύοντι. αἱ μέντοι κάμηλοι ἐφό- 48
βουν μόνον τοὺς ἵππους, οὐ μέντοι κατέκαινόν γε οἱ ἐπ' αὐ-
τῶν ἱππεῖς, οὐδ' αὐτοὶ γε ἀπέθνησκον ὑπὸ ἱππέων· οὐδεὶς
γὰρ ἵππος ἐπέλαξε. καὶ χρήσιμον μὲν ἐδόκει εἶναι· ἀλλὰ γὰρ 49
οὔτε τρέφειν οὐδεὶς ἐθέλει καλὸς καὶ ἀγαθὸς κάμηλον, ὥστ' ἐπο-
χεῖσθαι, οὔτε μελετᾷν ὥς πολεμήσων ἀπὸ τούτων. οὕτω δὲ
ἀπολαβοῦσαι πάλιν τὸ ἑαυτῶν σχῆμα ἐν τοῖς σκευοφόροις διά-
γουσι.

Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Κῦρον δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλα- II.
κὰς καταστησάμενοι, ὥσπερ ἔδει, ἐκοιμήθησαν. Κροῖσος μέν-
τοι εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεων ἔφευγε σὺν τῷ στρατεύματι· τὰ δ'
ἄλλα φυλά ὅποι ἐδύνατο προσωτάτω ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἐπ' οἶκον
ὁδοῦ ἕκαστος ἀπεχώρει. ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, εὐθὺς ἐπὶ 2
Σάρδεις ἦγε Κῦρος. ὥς δ' ἐγένετο πρὸς τῷ τείχει τῷ ἐν Σάρ-
δεσι, τάς τε μηχανὰς ἀνίστη ὥς προσβαλὼν πρὸς τὸ τεῖχος καὶ
κλίμακας παρεσκευάζετο. ταῦτα δὲ ποιῶν κατὰ τὰ ἀποτομώ- 3
τατα δοκοῦντα εἶναι τοῦ Σαρδιανῶν ἐρύματος τῆς ἐπιούσης
νυκτὸς ἀναβιβάζει Χαλδαίους τε καὶ Πέρσας. ἠγήσατο δ' αὐ-
τοῖς ἀνὴρ Πέρσης δοῦλος γεγεννημένος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει τι-

46. ἡ ὄπλισις, wie sie IV, 5, 58. VI, 2, 16 beschrieben wurde.

47. τῷ αἰεὶ, dem jedesmal.

49. ἀλλὰ γὰρ. Bei ἀλλά schwebt bereits der folgende Gedanke ἀπολαβοῦσαι πάλιν — διάγουσι vor, wozu die γὰρ folgenden Worte den Grund angeben. — σχῆμα, habitum, Aussehen, wie es eben der Gebrauch, dem sie dienten, mit sich brachte. — διάγουσι, S. zu διαγέωνται I, 2, 15.

II. Inhalt: Crösus flieht nach Sardes, wohin ihm Cyrus mit seinem Heere folgt. Die Burg von Sardes wird genommen und die Stadt besetzt. Die plündernden Chaldäer erfahren den Zorn des Cyrus, werden aber begnadigt. Crösus überliefert seine

Schätze und seine ganze Habe und bewahrt so seine Residenz vor Plünderung. Er erzählt dem Cyrus sein und seiner Söhne Schicksal und bekennt, dass er jetzt erst das Orakel, das ihn aufgefordert, sich selbst zu erkennen, verstehe. Cyrus giebt ihm sein Weib und was zur Annehmlichkeit des Lebens gehört zurück und nimmt ihn unter sein Gefolge auf.

1. οἱ — ἀμφὶ τὸν Κῦρον. S. zu I, 4, 21. — ἐπὶ Σάρδεων, in der Richtung von Sardes. — προσωτάτω — τῆς — ὁδοῦ zu verbinden.

2. τῷ τείχει, die Akropolis, aber §. 4 τῶν τειχῶν, die Stadtmauern. — τάς — μηχανάς. S. zu VI, 1, 20.

3. ἐρύματος, vorher τεῖχος genannt

νὸς φρουρῶν καὶ καταμεμαθηκὼς κατάβασιν εἰς τὸν ποταμὸν
 4 καὶ ἀνάβασιν τὴν αὐτήν. ὥς δ' ἐγένετο τοῦτο δῆλον, ὅτι εἶχετο
 τὰ ἄκρα, πάντες δὲ ἔφευγον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν ὅπῃ
 ἡδύνατο ἕκαστος τῆς πόλεως. Κῦρος δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῆει
 εἰς τὴν πόλιν καὶ παρήγγειλεν ἐκ τῆς τάξεως μηδὲνα κινεῖ-
 5 σθαι. ὁ δὲ Κροῖσος κατακλεισάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις Κῦ-
 ρον ἐβόα· ὁ δὲ Κῦρος τοῦ μὲν Κροίσου φύλακας κατέλιπεν,
 αὐτὸς δὲ ἀπαγαγὼν πρὸς τὴν ἐχομένην ἄκραν ὥς εἶδε τοὺς μὲν
 Πέρσας φυλάττοντας τὴν ἄκραν, ὥσπερ ἔδει, τὰ δὲ τῶν Χαλ-
 δαίων ὅπλα ἔρημα, καταδεδραμήκεσαν γὰρ ἀρπασόμενοι τὰ ἐκ
 τῶν οἰκιῶν, εὐθύς συνεκάλεσεν αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ εἶ-
 6 πεν αὐτοῖς ἀπιέναι ἐκ τοῦ στρατεύματος ὥς τάχιστα. Οὐ γὰρ
 ἄν, ἔφη, ἀνασχοίμην πλεονεκτοῦντας ὁρῶν τοὺς ἀτακτοῦντας.
 καὶ εὖ μὲν, ἔφη, ἐπίστασθε, ὅτι παρεσκευαζόμεν ἔγωγ ὑμᾶς
 τοὺς ἐμοὶ συστρατευομένους πᾶσι Χαλδαίοις μακαριστοὺς ποι-
 ῆσαι· νῦν δ', ἔφη, μὴ θαυμάζετε, ἣν τις καὶ ἀπιοῦσιν ὑμῖν
 7 κρείττων ἐντύχη. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι ἔδειςάν τε
 καὶ ἰκέτευον παύσασθαι ὀργιζόμενον καὶ τὰ χρήματα πάντα
 ἀποδώσειν ἔφασαν. ὁ δ' εἶπεν, ὅτι οὐδὲν αὐτῶν δέοιτο. ἀλλ'
 εἰ με, ἔφη, βούλεσθε παύσασθαι ἀχθόμενον, ἀπόδοτε πάντα
 ὅσα ἐλάβετε τοῖς διαφυλάξασι τὴν ἄκραν. ἦν γὰρ αἰσθωνταί
 οἱ ἄλλοι στρατιῶται, ὅτι πλεονεκτοῦσιν οἱ εὐτακτοὶ γενόμενοι,
 8 πάντα μοι καλῶς ἔξει. οἱ μὲν δὲ Χαλδαῖοι οὕτως ἐποίησαν,
 ὥς ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος· καὶ ἔλαβον οἱ πειθόμενοι πολλὰ καὶ
 παντοῖα χρήματα. ὁ δὲ Κῦρος καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἐαυ-
 τοῦ ὅπου ἐδόκει τὸ ἐπιτηδειότατον εἶναι τῆς πόλεως μένειν
 ἐπὶ τοῖς ὅπλοις παρήγγειλε καὶ ἀριστοποιεῖσθαι.

9 Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ τὸν

und §. 4. τὰ ἄκρα. — τὸν ποταμόν,
 den Pak'olus.

5. Κῦρον ἐβόα, damit er ihn gegen
 die Soldaten schütze. — τὰ — ὅπλα,
 die Waffenplätze, das Lager wie Hel-
 len. II, 4, 6. VII, 4, 6: λαβόντες
 τῶν φρουρῶν τὰ ὅπλα ἔρημα. Die
 Chaldäer hatten also dem Befehle,
 ἐκ τῆς τάξεως μηδὲνα κινεῖσθαι,
 nicht Folge geleistet. — καταδεδρα-
 μήκεσαν. Ueber die Form s. zu III,
 2, 24. τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν. S. über die

Attraction zñ I, 3, 4. Memor. III, 6,
 11: κλέπτεσθαι τὰ ἐκ τῆς χώρας.
 Vergl. über die Chaldäer und zu μα-
 καριστοὺς ποιῆσαι §. 6 s. III, 2, 25
 und was ihnen dort Cyrus §. 26 ver-
 spricht.

6. ἣν τις — ἐντύχη. Gerade die
 Zweideutigkeit der Drohung schreckt
 die Cha'däer.

8. ὅπου — τῆς πόλεως zu verbin-
 den. — ἐπὶ τοῖς ὅπλοις, wie §. 4
 τῆς τάξεως und §. 5 τὰ ὅπλα.

Κροῖσον. ὁ δὲ Κροῖσος ὡς εἶδε τὸν Κῦρον, Χαῖρε, ὦ δέσποτα, ἔφη· τοῦτο γὰρ ἢ τύχη καὶ ἔχειν τὸ ἀπὸ τοῦδε δίδωσι σοὶ καὶ ἐμοὶ προσαγορεύειν. Καὶ σύ γε, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐπέειπερ ἄν- 10
θρωποὶ γέ ἐσμεν ἀμφοτέρω. ἀτάρ, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἄρ' ἄν τί μοι ἐθελήσῃς συμβουλευῆσαι; Καὶ βουλοίμην γ' ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀγαθὸν τί σοι εὐρεῖν· τοῦτο γὰρ ἄν οἶμαι ἀγαθὸν κα-
μοὶ γενέσθαι. Ἀκουσον τοίνυν, ἔφη, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γὰρ ὁρῶν 11
τοὺς στρατιώτας πολλὰ πεπονηκότας καὶ πολλὰ κεκινδυνευκό-
τας καὶ νῦν νομίζοντας πόλιν ἔχειν τὴν πλουσιωτάτην ἐν τῇ Ἀσίᾳ μετὰ Βαβυλῶνα, ἀξιῶ ὠφεληθῆναι τοὺς στρατιώτας. γινώσκω γάρ, ἔφη, ὅτι, εἰ μὴ τίνα καρπὸν λήψονται τῶν πό-
νων, οὐ δυνήσομαι αὐτοὺς πολὺν χρόνον πειθομένους ἔχειν. διαρπάσαι μὲν οὖν αὐτοῖς ἐφεῖναι τὴν πόλιν οὐ βούλομαι· τὴν
τε γὰρ πόλιν νομίζω ἄν διαφθαρήναι, ἐν τε τῇ ἀρπαγῇ εὖ οἶδ'
ὅτι οἱ πονηρότατοι πλεονεκτήσκειαν ἄν. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κροῖ- 12
σος ἔλεξεν, Ἀλλ' ἐμέ, ἔφη, ἔασον λέξαι πρὸς οὓς ἄν ἐγὼ Λυ-
δῶν ἐθέλω, ὅτι διαπέπραγμαι παρὰ σοῦ μὴ ποιῆσαι ἀρπαγὴν
μηδὲ εἶσαι ἀφανισθῆναι παῖδας καὶ γυναῖκας, ὑπεσχόμην δέ
σοι ἀντὶ τούτων ἢ μὴν παρ' ἐκόντων Λυδῶν ἔσεσθαι πᾶν ὅ,τι
καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἔστιν ἐν Σάρδεσιν. ἦν γὰρ ταῦτα ἀκούσασιν, 13
οἶδ' ὅτι ἥξει σοι πᾶν ὅ,τι ἐστὶν ἐνθάδε καλὸν κτῆμα ἀνδρὶ καὶ
γυναικί· καὶ ὁμοίως εἰς νέεα πολλῶν καὶ καλῶν πάλιν σοι
πλήρης ἢ πόλις ἔσται· ἦν δὲ διαρπάσης, καὶ αἱ τέχναι σοι, ἃς
πηγάς φασι τῶν καλῶν εἶναι, διεφθαρμέναι ἔσονται. ἐξέσται 14
δέ σοι ἰδόντι τὰ ἐλθόντα ἔτι καὶ περὶ τῆς ἀρπαγῆς βουλευσα-

9. τοῦτο, näml. den Namen δεσπό-
της, zu verbinden mit ἔχειν u. προσ-
αγορεύειν. Memor. II, 2, 1: τοὺς
τί ποιοῦντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπο-
καλοῦσιν. B. §. 131. Anm. 11.

10. Καὶ σύ γε. So gewöhnlich bei der
Erwiderung des Grusses. Aristoph.
Lys. 6: Χαῖρ', ὦ Καλονίκη. — καὶ
σύ γ', ὦ Λυσιστράτη. — καὶ — γ'.
S. zu III, 1, 20. Der Steigerung ent-
spricht auch βουλοίμην — ἄν, ich
wünschte es, während ἄν — ἐθε-
λήσῃς, wärest du wohl geneigt,
oder nicht abgeneigt. Vergl.
VIII, 7, 26.

11. πόλιν — τὴν πλουσιωτάτην.

Herod. I, 29: Σάρδις ἀκμαζούσας
πλούτῳ. — τοὺς στρατιώτας, kurz
hintereinander zweimal wie οἱ ὑπη-
ρέται VIII, 5, 13 u. sonst, eine Wie-
derholung, die auch unserer Sprache
in solchen Fällen nicht fremd ist —
ἐν τε ἀρπαγῇ — πλεονεκτήσκειαν ἄν.
Vergl. Liv. V, 20: ita ferme eveniat,
ut quisque laboris periculique praeci-
puam petere partem soleat.

12. ἢ μὴν. S. zu II, 3, 12.

13. αἱ τέχναι, cultura vitium, ole-
arum etc. S. VI, 2, 22, wo die Güter,
um die es sich hier handelt, aufge-
zählt sind.

14. τὰ ἐλθόντα, nämlich καλὰ καὶ

σθαι. πρῶτον δέ, ἔφη, ἐπὶ τοὺς ἐμούς θησανροὺς πέμπε καὶ παραλαμβάνέτωσαν οἱ σοὶ φύλακες παρὰ τῶν ἐμῶν φυλάκων. ταῦτα μὲν δὴ ἅπαντα οὕτω συνήνεσε ποιεῖν ὁ Κῦρος ὥσπερ ἔλεξεν ὁ Κροῖσος.

- 15 Τάδε δέ μοι πάντως, ἔφη, Κροῖσε, λέξον, πῶς σοι ἀποβέ-
βηκε τὰ ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου· σοὶ γὰρ δὴ λέγεται
πάννυ γε τεθεραπεῦσθαι ὁ Ἀπόλλων καὶ σε πάντα ἐκείνῳ πει-
16 θόμενον πράττειν. Ἐβουλόμην ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχειν·
νῦν δὲ πάντα τάναντία εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πράττων προσηνέχθην
τῷ Ἀπόλλωνι. Πῶς δέ; ἔφη ὁ Κῦρος· δίδασκε· πάννυ γὰρ
17 παράδοξα λέγεις. Ὅτι πρῶτον μὲν, ἔφη, ἀμελήσας ἐρωτᾶν
τὸν θεόν, εἴ τι ἐδεόμην, ἀπεπειρώμην αὐτοῦ, εἰ δύναίτο ἀλη-
θεύειν. τοῦτο δ', ἔφη, μὴ ὅτι θεός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι κα-
κοὶ καὶ γαθοί, ἐπειδὴν γινώσκουσιν ἀπιστοῦμενοι, οὐ φιλοῦσι τοὺς
18 ἀπιστοῦντας. ἐπεὶ μέντοι ἔγνω καὶ μάλα ἄτοπα ἐμοῦ ποιοῦν-
τος καὶ πρόσω Δελφῶν ἀπέχοντος, οὕτω δὴ πέμπω περὶ παί-
19 δων. ὁ δέ μοι τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ δ' ἐγὼ
πολλὰ μὲν πέμπων ἀναθήματα χρυσᾶ, πολλὰ δ' ἀργυρᾶ, πάμ-
πολλα δὲ θύων ἐξιλασάμην ποτὲ αὐτόν, ὥς ἐδόκουν, τότε δὴ
μοι ἀποκρίνεται ἐρωτῶντι, τί ἄν μοι ποιήσαντι παῖδες γέ-
20 νοιντο· ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι ἔσοιντο. καὶ ἐγένοντο μὲν, οὐδὲ γὰρ
οὐδὲ τοῦτο ἐψεύσατο, γενόμενοι δὲ οὐδὲν ὠνήσαν. ὁ μὲν γὰρ
κωφὸς ὢν διετέλει, ὁ δὲ ἄριστος γενόμενος ἐν ἀκμῇ τοῦ βίου
ἀπώλετο. πιεζόμενος δὲ ταῖς περὶ τοὺς παῖδας συμφοραῖς πά-

γαθά oder κτήματα. — ἐπὶ τοὺς, um sie zu holen. S. zu I, 6, 12.

17. ἀπεπειρώμην αὐτοῦ. Vergl. Herod. I, 46 ff. — μὴ ὅτι, ne dicam. S. B. §. 150. 3. K. §. 321. 3. — ἀπιστοῦμενοι, erklärender Zusatz zu τοῦτο — ἐπειδὴν γινώσκουσιν.

18. καὶ μάλα. S. zu I, 1, 1. — ἔγνω, wie αἰσθάνεσθαι, mit dem genit. selten statt mit dem Accus. des Participiums. Hom. II. IV, 357. Plat. Apol. p. 27. A. — ἄτοπα versteht man aus Herod. a. a. O., wo erzählt wird, Crösus habe Lammfleisch und Schildkrötenfleisch in einem Kessel zusammengekocht und in Delphi fragen lassen, was er jetzt thue.

19. ἀναθήματα. S. Herod. I, 50 f. — ποτέ, tandem aliquando.

20. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο, wie §. 22 οὐκ αἰτιῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε, wo οὐκ, wie hier das erste οὐδέ, den ganzen Satz negirt, dann durch οὐδέ, wie hier τοῦτο, so τάδε besonders negirt wird. Vergl. VIII, 7, 20. — κωφός. Bei der Einnahme von Sardes, als er sah, wie ein Perser den Crösus tödten wollte, bekam er plötzlich die Sprache wieder und sagte Ὁνθρώπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον. Herod. I, 85. Crösus hat bei ὢν διετέλει, wie die folgenden Worte πιεζόμενος — πέμπω zeigen, nur die frühere Zeit im Sinne. — ἀπώλετο, auf der Jagd, wo ihn,

λιν πέμπω καὶ ἐπερωτῶ τὸν θεόν, τί ἂν ποιῶν τὸν λοιπὸν βίον εὐδαιμονέστατα διατελέσαιμι· ὁ δέ μοι ἀπεκρίνατο

Σαυτὸν γιννώσκων εὐδαίμων, Κροῖσε, περάσεις.

ἐγὼ δὲ ἀκούσας τὴν μαντείαν ἤσθην· ἐνόμιζον γὰρ τὸ ῥᾶστόν 21
μοι αὐτὸν προστάξαντα τὴν εὐδαιμονίαν διδόναι. ἄλλους μὲν
γὰρ γινώσκειν τοὺς μὲν οἶόν τ' εἶναι τοὺς δ' οὐ· ἑαυτὸν δὲ
ὅστις ἐστὶ πάντα τινα ἐνόμιζον ἄνθρωπον εἰδέναι. καὶ τὸν μετὰ 22
ταῦτα δὴ χρόνον, ἕως μὲν εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲν ἐνεκάλουν μετὰ
τὸν τοῦ παιδὸς θάνατον ταῖς τύχαις· ἐπειδὴ δὲ ἀνεπείσθην
ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου ἐφ' ὑμᾶς στρατεύεσθαι, εἰς πάντα κίν-
δυνον ἦλθον· ἐσώθην μέντοι οὐδὲν κακὸν λαβών. οὐκ αἰτιῶ-
μαι δὲ οὐδὲ τάδε τὸν θεόν. ἐπεὶ γὰρ ἔγνων ἑμαυτὸν μὴ ἱκα-
νὸν ὑμῖν μάχεσθαι, ἀσφαλῶς σὺν τῷ θεῷ ἀπῆλθον καὶ αὐτὸς
καὶ οἱ σὺν ἐμοί. νῦν δ' αὖ πάλιν ὑπὸ τε πλούτου τοῦ παρόν- 23
τος διαθρυπτόμενος καὶ ὑπὸ τῶν δεομένων μου προστάτην
γενέσθαι καὶ ὑπὸ τῶν δώρων ὧν ἐδίδοσάν μοι καὶ ὑπ' ἀνθρώ-
πων, οἳ με κολακεύοντες ἔλεγον, ὥς, εἰ ἐγὼ ἐθέλοιμι ἄρχειν,
πάντες ἂν ἐμοὶ πείθοιντο καὶ μέγιστος ἂν εἶην ἀνθρώπων,
ὑπὸ τοιούτων δὲ λόγων ἀναφυσώμενος, ὥς εἶλοντό με πάντες
οἱ κύκλῳ βασιλεῖς προστάτην τοῦ πολέμου, ὑπεδεξάμην τὴν
στρατηγίαν ὥς ἱκανὸς ὢν μέγιστος γενέσθαι, ἀγνοῶν ἄρα 24
ἑμαυτόν, ὅτι σοὶ ἀντιπολεμεῖν ἱκανὸς ὦρμην εἶναι, πρῶτον μὲν
ἐκ θεῶν γεγονότι, ἔπειτα δὲ διὰ βασιλέων πεφυκότι, ἔπειτα
δ' ἐκ παιδὸς ἀρετὴν ἀσχοῦντι· τῶν δ' ἐμῶν προγόνων ἀκούω
τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα ἅμα τε βασιλέα καὶ ἐλεύθερον γενέ-

den Atys, Adrast durch den Fehlwurf nach einem Eber tödtet. Herod. I, 43. — *σαυτὸν γιννώσκων*. Vergl. Memor. IV, 2, 24: κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῷ που γεγραμμένον τὸ Γνωθὶ σαυτόν; — *περάσεις*, näml. τὸν βίον. Vergl. Memor. II, 1, 31: ἐπιπόνως διὰ γήρως περῶντες.

21. τὸ ῥᾶστον. Denselben Glauben tadelt am Euthydemus Socrates Memor. IV, 2, 24 ff. — *ἄλλους* — *τοὺς μὲν* — *τοὺς δ'*. S. zu I, 1, 1. — *ἑαυτὸν ὅστις ἐστὶ* — *εἰδέναι*. S. zu I, 1, 6.

22. οὐδὲν ἐνεκάλουν — *ταῖς τύχαις*, ich hatte mich in nichts über — zu beklagen. — *ἐσώθην*.

Ueber die Sache s. IV, 2, 29 ff. — *τάδε* geht auf das Vorhergehende, ein seltener Gebrauch, ist aber zu verstehen: das, wovon ich hier rede. K. §. 303. Anm. 1. — *ἱκανόν*, näml. ὄντα.

23. αὖ πάλιν. S. zu I, 6, 13. — *ὑπὸ τοιούτων δέ*. S. zu I, 6, 41.

24. ἄρα. Vergl. zu I, 3, 10. — *ἐκ θεῶν*. S. zu I, 2, 1. — *διὰ βασιλέων πεφυκότι*, der eine lange Reihe von Königen zu Vorfahren hat. — *τὸν πρῶτον*, nach Herod. I, 7 Gyges. — *βασιλεύσαντα*. S. zu I, 1, 4. — *ἐλεύθερον γενέσθαι*. Er war also, bevor er König wurde, ein Unfreier.

- 25 σθαι. ταῦτ' οὖν ἀγνοήσας δικαίως, ἔφη, ἔχω τὴν δίκην. ἀλλὰ νῦν δὴ, ἔφη, ὦ Κῦρε, γινώσκω μὲν ἑμαυτόν· σὺ δ', ἔφη, δοκεῖς ἔτι ἀληθεύσειν τὸν Ἀπόλλω, ὥς εὐδαίμων ἔσομαι γινώσκων ἑμαυτόν; σὲ δὲ ἐρωτῶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἄριστ' ἂν μοι δοκεῖς εἰκάσαι τοῦτο ἐν τῷ παρόντι· καὶ γὰρ δύνασθαι ποιῆσαι.
- 26 Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Βουλὴν μοι δὸς περὶ τούτου, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γὰρ σου ἐννοῶν τὴν πρόσθεν εὐδαιμονίαν οἰκτεῖρω τέ σε καὶ ἀποδίδωμι ἤδη γυναικὰ τε ἔχειν, ἣν εἶχες, καὶ τὰς θυγατέρας, ἀκούω γὰρ σοι εἶναι, καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς θεράποντας καὶ τράπεζαν, σὺν οἷαπερ ἐξῆτε· μάχας δέ
- 27 σοι καὶ πολέμους ἀφαιρῶ. Μὰ Δία μηδὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κροῖσος, σὺ ἐμοὶ ἔτι βουλεύου ἀποκρίνασθαι περὶ τῆς ἐμῆς εὐδαιμονίας· ἐγὼ γὰρ ἤδη σοι λέγω, ἣν ταῦτά μοι ποιήσης, ἃ λέγεις, ὅτι ἦν ἄλλοι τε μακαριωτάτην ἐνόμιζον εἶναι βιοτήν καὶ ἐγὼ συνεγίγνωσκον αὐτοῖς, ταύτην καὶ ἐγὼ νῦν ἔχων διάξω.
- 28 καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Τίς δὴ ὁ ἔχων ταύτην τὴν μακαρίαν βιοτήν; Ἡ ἐμὴ γυνή, εἶπεν, ὦ Κῦρε· ἐκείνη γὰρ τῶν μὲν ἀγαθῶν καὶ τῶν μαλακῶν καὶ εὐφροσυνῶν πασῶν ἐμοὶ τὸ ἴσον μετεῖχε, φροντίδων δέ, ὅπως ταῦτα ἔσται, καὶ πολέμου καὶ μάχης οὐ μετὴν αὐτῇ. οὕτω δὴ καὶ σὺ δοκεῖς ἐμὲ κατασκευάζειν ὥσπερ ἐγὼ ἦν ἐφίλουν μάλιστα ἀνθρώπων, ὥστε τῷ
- 29 Ἀπόλλωνι ἄλλα μοι δοκῶ χαριστήρια ὀφειλήσειν. ἀκούσας δ' ὁ Κῦρος τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐθαύμασε μὲν τὴν εὐθυμίαν, ἦγε δὲ τὸ λοιπὸν ὅποι καὶ αὐτὸς πορεύοιτο, εἴτε ἄρα καὶ χρήσιμόν τι νομίζων αὐτὸν εἶναι εἴτε καὶ ἀσφαλέστερον οὕτως ἡγούμενος.

III. Καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ καλέσας ὁ Κῦρος τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στρατεύμα-

26. Βουλὴν, Zeit zur Ueberlegung, wie Herod. VII, 12: νυκτὶ βουλὴν διδοὺς (sich Zeit zur Ueberlegung nehmend) εὗρισκε. — ἦν εἶχες, denn sie war jetzt Gefangene und Eigenthum des Cyrus. — τράπεζαν, wie VIII, 6, 11, dort durch den Zusatz τρέφουσα κ. τ. λ. erklärt. — ἀφαιρῶ, wie VII, 1, 44.

27. ἐμοὶ — ἀποκρίνασθαι gehören zusammen.

28. ὥσπερ ἐγὼ, näml. κατασκευάζον. — ἀνθρώπων. Vergl. II, 3, 17.

29. ἦγε, Andere ἦγετο, führte ihn mit sich. Es wird aber in diesem Sinn ἄγειν und ἄγεσθαι promiscue gebraucht. — ἄρα, etwa. S. zu I, 3, 17.

III. Inhalt: Die Schätze des Crösus werden in Empfang genommen. Cyrus erfährt den Tod des Abradatas u. die Trauer der Panthea. Cyrus eilt zur Trauerstätte, nimmt Theil und

τος, τοὺς μὲν αὐτῶν ἔταξε τοὺς θησαυροὺς παραλαμβάνειν, τοὺς δ' ἐκέλευσεν, ὅποσα παραδοίῃ Κροῖσος χρήματα, πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν ὅποια ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται, ἔπειτα τᾶλλα χρήματα παραδεχομένους ἐν ζυγίστροις στήσαντας ἐφ' ἁμαξῶν ἐπισκευάσαι καὶ διαλαχόντας τὰς ἁμάξας κομίζειν ὅποιπερ ἂν αὐτοὶ πορεύωνται, ἵνα, ὅπῃ καιρὸς εἴη, διαλαμβάνοιεν ἕκαστοι τὰ ἄξια. οἱ μὲν δὲ ταῦτα ἐποιοῦν. 2

Ὁ δὲ Κῦρος καλέσας τινὰς τῶν παρόντων ὑπηρετῶν, Εἰπατέ μοι, ἔφη, ἐώρακέ τις ὑμῶν Ἀβραδάταν; θαυμάζω γάρ, ἔφη, ὅτι πρόσθεν θαμίζων ἐφ' ἡμᾶς νῦν οὐδαμοῦ φαίνεται. τῶν οὖν ὑπηρετῶν τις ἀπεκρίνατο, ὅτι Ὡ δέσποτα, οὐ ζῇ, ἀλλ' 3 ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν ἐμβαλὼν τὸ ἄρμα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· οἱ δ' ἄλλοι πλὴν τῶν ἐταίρων αὐτοῦ ἐξέκλιναν, ὥς φασιν, ἐπεὶ τὸ στῆφος εἶδον τὸ τῶν Αἰγυπτίων. καὶ νῦν γε, ἔφη, λέγεται 4 αὐτοῦ ἡ γυνὴ ἀνελομένη τὸν νεκρὸν καὶ ἐνθεμένη εἰς τὴν ἁρμάμαξαν, ἐν ἧπερ αὐτὴ ὤχεϊτο, προσκεκομικέναι αὐτὸν ἐνθάδε ποιὶ πρὸς τὸν Πακτωλὸν ποταμόν. καὶ τοὺς μὲν εὐνού- 5 χους καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ ὀρύττειν φασὶν ἐπὶ λόφου τινὸς θήκην τῷ τελευτήσαντι· τὴν δὲ γυναῖκα λέγουσιν ὥς κάθεται χαμαὶ κεκοσμηκυῖα οἷς εἶχε τὸν ἄνδρα, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔχουσα ἐπὶ τοῖς γόνασι. ταῦτα ἀκούσας ὁ Κῦρος ἐπαί- 6 σατο ἄρα τὸν μηρὸν καὶ εὐθύς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον λαβὼν χιλίους ἱππέας ἤλαυνεν ἐπὶ τὸ πάθος. Γαδάταν δὲ καὶ 7 Γωβρύαν ἐκέλευσεν ὅ,τι δύναιτο λαβόντας καλὸν κόσμημα ἄνδρὶ φίλῳ καὶ ἀγαθῷ τετελευτηκότι μεταδιώκειν· καὶ ὅστις εἶχε τὰς ἐπομένας ἀγέλας, καὶ βοῦς καὶ ἵππους εἶπε τούτῳ καὶ

spricht Trost zu. Nach seiner Entfernung tödtet sich Panthea über der Leiche ihres Gatten.

1. τοὺς θησαυροὺς, mit Bezug auf VII, 2, 14. — ὅποσα. Daraus ist ἐκ τούτων zu ἐξελεῖν zu ergänzen. Ueber die Sache vergl. IV, 5, 14. 51. — ἔπειτα. S. zu I, 4, 11. — αὐτοί, im Gegensatz zu τὰς ἁμάξας, wir sagen bloss: wohin sie zögen.

2. πρόσθεν θαμίζων. S. zu I, 4, 25.

3. ὅτι. S. zu I, 6, 18. — οἱ δ' ἄλλοι — ἐξέκλιναν. S. VII, 1, 30.

4. ἔφη, fuhr er fort. — ἡ γυνή,

Panthea. — πρὸς τὸν Πακτωλόν, um die Leiche zu waschen.

5. τὴν — γυναῖκα — ὥς κάθεται. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6.

6. ἐπαίσατο ἄρα τὸν μηρὸν, als Zeichen der Trauer, wie Hom. Od. XIII, 198: ὦ μωξέν τ' ἄρ' ἔπειτα καὶ ὦ πεπλήγετο μηρὸν χερσὶ καταπρηνέσσ' — II. XII, 162 u. a. Ueber ἄρα s. zu I, 3, 2. — τὸ πάθος. S. zu VI, 4, 20.

7. ὅστις, scheinbar gleich ὅς, doch nähert sich auch hier dem zu II, 1, 21 erwähnten Gebrauch. Vergl. Ages. IV, 5: ὅστις δ' ἤρειτο καὶ σὺν αὐτῷ

ἅμα πρόβατα πολλὰ ἐλαύνειν ὅπῃ ἂν αὐτὸν πυνθάνηται ὄντα, ὥς ἐπισφαγείη τῷ Ἀβραδάτῃ.

- 8 Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθημένην καὶ τὸν νεκρὸν κείμενον, ἐδάκρυσέ τε ἐπὶ τῷ πάθει καὶ εἶπε, Φεῦ, ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχὴ, οἷχῃ δὴ ἀπολιπὼν ἡμᾶς; καὶ ἅμα ἐδεξιοῦτο αὐτόν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ νεκροῦ ἐπηκολούθησεν· ἀπεκέ-
 9 κοπτο γὰρ κοπίδι ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. ὁ δὲ ἰδὼν πολὺ ἔτι μᾶλλον ἤλγησε· καὶ ἡ γυνὴ δὲ ἀνωδύρατο καὶ δεξαμένη δὴ παρὰ τοῦ Κύρου ἐφίλησέ τε τὴν χεῖρα καὶ πάλιν ὥς οἶόν τ' ἦν
 10 προσήρμοσε, καὶ εἶπε, Καὶ τᾶλλα τοι, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχει· ἀλλὰ τί δεῖ σε ὁρᾶν; καὶ ταῦτα, ἔφη, οἶδ' ὅτι δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα ἔπαθεν, ἴσως δὲ καὶ διὰ σέ, ὦ Κῦρε, οὐδὲν ἦττον· ἐγὼ τε γὰρ ἡ μωρὰ πολλὰ διεκέλευόμην αὐτῷ οὕτω ποιεῖν, ὅπως σοι φίλος ἄξιός λόγου φανείη· αὐτός τε οἶδ' ὅτι οὗτος οὐ τοῦτο ἐνενόει, ὅ,τι πείσοιτο, ἀλλὰ, τί ἂν ποιήσας σοι χαρίσαιοτο. καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, αὐτὸς μὲν ἀμέμπτως τετελεύτηκεν, ἐγὼ δ' ἡ
 11 παρακελευομένη ζῶσα παρακάθημαι. καὶ ὁ Κῦρος χρόνον μὲν τινα σιωπῇ κατεδάκρυσεν, ἔπειτα δὲ ἐφθέγγετο, Ἀλλ' οὗτος μὲν δὴ, ὦ γύναι, ἔχει τὸ κάλλιστον τέλος· νικῶν γὰρ τετελεύτηκε· σὺ δὲ λαβοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμει αὐτὸν τοῖς παρ' ἐμοῦ· παρῇν δὲ ὁ Γωβρύας καὶ ὁ Γαδάτας πολὺν καὶ καλὸν κόσμον φέροντες· ἔπειτα δ', ἔφη, ἴσθι, ὅτι οὐδὲ τὰ ἄλλα ἄτιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τὸ μνημα πολλοὶ χώσουσιν ἀξίως ἡμῶν καὶ ἐπισφα-
 12 γήσεται αὐτῷ ὅσα εἰκὸς ἀνδρὶ ἀγαθῷ. καὶ σὺ δέ, ἔφη, οὐκ ἔρημος ἔσῃ, ἀλλ' ἐγὼ σε καὶ σωφροσύνης ἕνεκα καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ τᾶλλα τιμήσω καὶ συστήσω ὅστις ἀποκομιεῖ σε ὅποιον ἂν αὐτὴ ἐθέλῃς· μόνον, ἔφη, δήλωσον πρὸς ἐμὲ πρὸς ὅντινα
 13 χρήσεις κομισθῆναι. καὶ ἡ Πάνθεια εἶπεν, Ἀλλὰ θάρρει, ἔφη,

τῷ γενναίῳ μειονεκτεῖν ἢ σὺν τῷ ἀδίκῳ πλεόν ἔχειν, πῶς οὗτος οὐκ ἂν πολὺ τὴν αἰσχροκέρδειαν ἀποφρεύγοι; Unten §. 13. — Ἀβραδάτῃ, dem Abr. zu Ehren, wie §. 11. Vergl. VIII, 7, 27.

8. ψυχὴ, — ἀπολιπὼν, per synesin wie Hom. Od. XI, 90: ἤλθε δ' ἐπὶ ψυχὴ Θηβαίου Τειρεσίαιο, χρύσειον σκῆπτρον ἔχων.

10. τᾶλλα, die übrigen Theile des Körpers. — οὐχ ἥκιστα, am meisten.

— οτι — τί, wie ὅπως — πῶς IV, 3, 19. S. zu I, 6, 43. — οὖν. S. zu I, 4, 19. — ἡ παρακελευομένη sagt mehr als ἡ παρακελευόμην, etwa: die Mahnerin, besonders neben ζῶσα, mit bitterer Ironie gegen sich selbst. Vergl. VII, 4, 14.

11. παρῇν, nur nach dem ersten Subject construiert, nach beiden dann φέροντες. — ἀνδρὶ ἀγαθῷ, nicht von εἰκὸς abhängig.

12. συστήσω, commendabo te.

ὦ Κύρε, οὐ μὴ σε κρύψω πρὸς ὄντινα βούλομαι ἀφικέσθαι. ὁ 14
 μὲν δὴ ταῦτ' εἰπὼν ἀπῆει, κατοικτεῖρων τήν τε γυναῖκα οἷον
 ἀνδρὸς στέροιτο καὶ τὸν ἄνδρα οἷαν γυναῖκα καταλιπὼν οὐκέτ'
 ὄψοιτο. ἡ δὲ γυνὴ τοὺς μὲν εὐνούχους ἐκέλευσεν ἀποστῆναι,
 ἕως ἄν, ἔφη, τόνδ' ἐγὼ ὀδύρωμαι ὥς βούλομαι· τῇ δὲ τροφῷ
 εἶπε παραμένειν, καὶ ἐπέταξεν αὐτῇ, ἐπειδὰν ἀποθάνῃ, περι-
 καλύψαι αὐτήν τε καὶ τὸν ἄνδρα ἐνὶ ἱματίῳ. ἡ δὲ τροφὸς
 πολλὰ ἱκετεύουσα μὴ ποιεῖν τοῦτο, ἐπεὶ οὐδὲν ἦνυτε καὶ χα-
 λεπαίνουσιν ἑώρα, ἐκάθητο κλαίουσα. ἡ δὲ ἀκινάκην πάλαι
 παρεσκευασμένη σφάττει ἑαυτήν καὶ ἐπιθεῖσα ἐπὶ τὰ στέρνα
 τοῦ ἀνδρὸς τήν ἑαυτῆς κεφαλὴν ἀπέθνησκεν. ἡ δὲ τροφὸς
 ἀνωλοφύρατό τε καὶ περιεκάλυπτεν ἄμφω ὥσπερ ἡ Πάνθεια
 ἐπέστειλεν. ὁ δὲ Κύρος ὥς ἦσθετο τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς, ἐκ- 15
 πλαγεῖς ἵεται, εἴ τι δύναιτο βοηθῆσαι. οἱ δὲ εὐνούχοι ἰδόντες
 τὸ γεγενημένον, τρεῖς ὄντες σπασάμενοι κάκεῖνοι τοὺς ἀκινά-
 κας ἀποσφάττονται οὐπὲρ ἔταξεν αὐτοὺς ἑστηκότες. ὁ δὲ Κύ- 16
 ρος ὥς ἐπλησίασε τῷ πάθει, ἀγασθεῖς τε τήν γυναῖκα καὶ κατ-
 ολοφυράμενος ἀπῆει· καὶ τούτων μὲν ἡ εἰκὸς ἐπεμελήθη, ὥς
 τύχοιεν πάντων τῶν καλῶν, καὶ τὸ μνηῆμα ὑπερμέγεθες ἐχώ-
 σθη, ὥς φασιν.

Ἐκ δὲ τούτου στασιάζοντες οἱ Κᾶρες καὶ πολεμοῦντες πρὸς IV.
 ἀλλήλους, ἅτε τὰς οἰκήσεις ἔχοντες ἐν ἐχυροῖς χωρίοις, ἐκάτε-
 ροι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύρον. ὁ δὲ Κύρος αὐτὸς μὲν μένων ἐν
 Σάρδεσι μηχανὰς ἐποιεῖτο καὶ κριούς, ὥς τῶν μὴ πειθομένων
 ἐρείψων τὰ τεῖχη, Ἀδούσιον δὲ ἄνδρα Πέρσην καὶ τᾶλλα οὐκ

13. οὐ μὴ. S. zu III, 2, 8.

14. οἷον, für ὅτι τοιούτου.

15. ἔταξεν, näml. Panthea. — Nach ἑστηκότες findet sich in den früheren Ausgaben folgendes spätere Einschiesel, das Dindorf zuerst gestrichen hat: καὶ νῦν τὸ μνηῆμα μέχρι τοῦ νῦν τῶν εὐνούχων κεχώσθαι λέγεται· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἄνω στήλῃ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐπιγεγράφθαι φασὶ τὰ ὀνόματα, Σύρια γράμματα, κάτω δὲ εἶναι τρεῖς λέγουσι στήλας καὶ ἐπιγεγράφθαι σκηπτούχων.

16. τῷ πάθει, wie §. 6. — τῶν καλῶν, Ehren der Bestattung.

IV. Inhalt: Cyrus, mit der Eroberung

XENOPH. CYROP.

der festen Plätze in Lydien beschäf-
 tigt, wird von zwei streitenden Parteien
 in Karien zu Hülfe gerufen. Er schickt
 den Adusios, der sich durch List der
 Festungen beider Parteien bemächtigt,
 diese aber versöhnt und sie selbst sich
 zum Danke verpflichtet. Hystaspas u.
 Adusios unterwerfen Kleinphrygien.
 Cyrus in Begleitung des Crösus, der
 ein Verzeichniss der überlieferten
 Schätze überreicht, bricht mit sammt
 den Lydiern auf, besiegt unterwegs
 was Widerstand leistet und langt vor
 Babylon an.

1. οἱ Κᾶρες. Vergl. Herod. I, 171
 ff. — ἐκάτεροι. Es standen sich zwei
 Parteien gegenüber. — Ἀδούσιον.

ἄφρονα οὐδ' ἀπόλεμον, καὶ πάννυ δὴ εὐχαριν, πέμπει ἐπὶ τὴν
 Καρίαν, στράτευμα δούς· καὶ Κίλικες δὲ καὶ Κύπριοι πάννυ
 2 προθύμως αὐτῷ συνεστράτευσαν. ὧν ἔνεκα οὐδ' ἔπεμψε πώ-
 ποτε Πέρσῃν σατράπην οὔτε Κιλικῶν οὔτε Κυπρίων, ἀλλ' ἤρ-
 κουν αὐτῷ αἰεὶ οἱ ἐπιχώριοι βασιλεύοντες· δασμὸν μέντοι
 3 ἐλάμβανε καὶ στρατιᾶς ὅποτε δέοιτο ἐπήγγελλεν αὐτοῖς. ὁ δὲ
 Ἀδούσιος ἄγων τὸ στράτευμα ἐπὶ τὴν Καρίαν ἦλθε, καὶ ἀπ'
 ἀμφοτέρων τῶν Καρῶν παρῆσαν πρὸς αὐτὸν ἔτοιμοι ὄντες δέ-
 χεσθαι εἰς τὰ τεῖχη ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιστασιαζόντων. ὁ δὲ
 Ἀδούσιος πρὸς ἀμφοτέρους ταῦτ' ἐποίει· δικαιοτέρα τε ἔφη
 λέγειν τούτους, ὅποτέροις διαλέγοιτο, λαθεῖν τε ἔφη δεῖν τοὺς
 ἐναντίους φίλους σφᾶς γενομένους, ὥς δὴ οὕτως ἂν μᾶλλον
 ἐπιπεσὼν ἀπαρασκεύοις τοῖς ἐναντίοις. πιστὰ δ' ἡξίου γενέ-
 σθαι, καὶ τοὺς μὲν Κᾶρας ὁμόσαι ἀδόλως τε δέξεσθαι εἰς τὰ
 τεῖχη σφᾶς καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῷ Κύρου καὶ Περσῶν· αὐτὸς δὲ
 ὁμόσαι θέλειν ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν
 4 δεχομένων. ταῦτα δὲ ποιήσας ἀμφοτέροις λάθρα ἑκατέρων
 νύκτα συνέθετο τὴν αὐτήν, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσῆλατο εἰς τὰ τεῖχη
 καὶ παρέλαβε τὰ ἐρύματα ἀμφοτέρων. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ καθε-
 ζόμενος εἰς τὸ μέσον σὺν τῇ στρατιᾷ ἐκάλεσεν ἑκατέρων τοὺς
 ἐπικαιρίους. οἱ δὲ ἰδόντες ἀλλήλους ἠχθέσθησαν, νομίζοντες
 5 ἐξηπατῆσθαι ἀμφοτέροι. ὁ μέντοι Ἀδούσιος ἔλεξε τοιάδε· Ἐγὼ
 ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὥμοσα ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἐπ'
 ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. εἰ μὲν οὖν ἀπολῶ ὅποτέρους ὑμῶν, νο-
 μίζω ἐπὶ κακῷ εἰσεληλυθέναι Καρῶν· ἦν δὲ εἰρήνην ὑμῖν
 ποιήσω καὶ ἀσφάλειαν ἐργάσεσθαι ἀμφοτέροις τὴν γῆν, νομίζω
 ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ παρεῖναι. νῦν οὖν χρὴ ἀπὸ τῆσδε τῆς ἡμέρας
 ἐπιμίγνυσθαι τε ἀλλήλοις φιλικῶς, ἐργάσεσθαι τε τὴν γῆν

Nach Herod. war es Harpagus, der die Karier unterwarf.

2. δασμὸν. So auch VIII, 6, 8; aber nach Herod. III, 89 empfingen Cyrus und Cambyses nur freiwillige Geschenke von den Ciliciern und Cypriern, und erst Darius Hystaspas legte ihnen bestimmte Steuern auf. — ἐπήγγελλεν, imperabat.

3. δικαιοτέρα — ἔφη λέγειν, er gab Recht. — φίλους σφᾶς γενομένους, dass sie (Adusios und die

Seinen) ihnen (denen, mit denen er eben verhandelte) Freunde geworden seien. — ὥς — ἂν — ἐπιπεσὼν, d. i. ὅτι — ἂν — ἐπιπέσοι oder ἐπιπεσεῖν ἂν δύναίτο. — ἀδόλως, wie IV, 4, 11. — αὐτὸς — θέλειν, von einem aus ἡξίου zu ergänzenden ἔφη abhängig.

4. εἰς τὸ μέσον, näml. τῶν ἐρυμάτων ἀμφοτέρων. — τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu III, 3, 12.

5. ὅποτέρους. S. zu III, 2, 22. —

ἀδεῶς, διδόναι τε τέκνα καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλήλων· ἦν δὲ παρὰ ταῦτα ἀδικεῖν τις ἐπιχειρῇ, τούτοις Κῦρός τε καὶ ἡμεῖς πολέμιοι ἐσόμεθα. ἐκ τούτου πύλαι μὲν ἀνεωγμέναι ἦσαν τῶν 6 τειχῶν, μεστὰ δὲ αἱ ὁδοὶ πορευομένων παρ' ἀλλήλους, μεστοὶ δὲ οἱ χώροι ἐργαζομένων· ἐορτὰς δὲ κοινῇ ἦγον, εἰρήνης δὲ καὶ εὐφροσύνης πάντα πλέα ἦν. ἐν δὲ τούτῳ ἦκον οἱ παρὰ 7 Κύρου ἐρωτῶντες, εἴ τι στρατιᾶς προσδέοιτο ἢ μηχανημάτων· ὁ δὲ Ἀδούσιος ἀπεκρίνατο, ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἔχειν ἀλλαχόσε χρῆσθαι στρατιᾷ· καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἀπῆγε τὸ στράτευμα, φρουροὺς ἐν ταῖς ἄκραις καταλιπὼν. οἱ δὲ Κᾶρες ἰκέτευον μέναι αὐτόν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤθελε, προσέπεμψαν πρὸς Κῦρον δεόμενοι πέμψαι Ἀδούσιον σφίσι σατράπην.

Ὁ δὲ Κῦρος ἐν τούτῳ ἀπεστάλκει Ὑστάσπαν στράτευμα 8 ἄγοντα ἐπὶ Φρυγίαν τὴν περὶ Ἑλλήσποντον. ἐπεὶ δ' ἦκεν ὁ Ἀδούσιος, μετάγειν αὐτὸν ἐκέλευσεν ἥπερ ὁ Ὑστάσπας προώχετο, ὅπως μᾶλλον πείθοιντο τῷ Ὑστάσπᾳ, ἀκούσαντες ἄλλο στράτευμα προσιόν. οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ 9 οἰκοῦντες πολλὰ δόντες δῶρα διεπράξαντο, ὥστε εἰς μὲν τὰ τεῖχη βαρβάρους μὴ δέχεσθαι, δασμὸν δὲ ἀποφέρειν καὶ στρατεύειν ὅποι Κῦρος ἐπαγγέλλοι. ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν βασιλεὺς 10 παρεσκευάζετο μὲν ὡς καθέξων τὰ ἐρυμνὰ καὶ οὐ πεισόμενος καὶ παρήγγειλεν οὕτως· ἐπεὶ δὲ ἀφίσταντο αὐτοῦ οἱ ὕπαρχοι καὶ ἔρημος ἐγίγνετο, τελευτῶν εἰς χεῖρας ἦλθεν Ὑστάσπας ἐπὶ τῇ Κύρου δίκῃ. καὶ ὁ Ὑστάσπας καταλιπὼν ἐν ταῖς ἄκραις ἰσχυρὰς Περσῶν φρουρὰς ἀπῆει ἄγων σὺν τοῖς ἑαυτοῦ καὶ Φρυγῶν πολλοὺς ἱππέας καὶ πελταστάς. ὁ δὲ Κῦρος ἐπέστειλ- 11 λεν Ἀδουσίῳ συμρίζαντα πρὸς Ὑστάσπαν τοὺς μὲν ἐλομένους Φρυγῶν τὰ σφέτερα σὺν τοῖς ὅπλοις ἄγειν, τοὺς δ' ἐπιθυμή-

διδόναι — καὶ λαμβάνειν, zur Ehe. — τις — τούτοις. S. zu I, 2, 2.

7. οἱ παρὰ Κύρου. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — ὅτι — ἔχειν. S. zu I, 6, 18. Dass hier wie auch II, 4, 15 von Anakoluthie nicht die Rede sein kann, liegt auf der Hand. — ἀλλοχόσε χρῆσθαι, prägnant für ἀλλοχόσε ἀπάγων χρῆσθαι.

8. τὴν περὶ Ἑλλήσποντον, denn

es gab zwei Phrygien. S. I, 1, 4. II, 1, 5. IV, 2, 30.

9. ἀποφέρειν. S. zu II, 4, 12. — στρατεύειν. In derselben Verbindung steht συστρατεύεσθαι III, 1, 10.

10. παρήγγειλεν, seinen Untergebenen. — ἐπὶ — δίκη, ut iudicium esset penes Cyrum.

11. τὰ σφέτερα, ihre Partei. —

σαντας πολεμεῖν, τούτων ἀφελομένους τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὅπλα σφενδόνας ἔχοντας πάντας κελεύειν ἐπεσθαι.

- 12 Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτ' ἐποιοῦν. Κῦρος δὲ ὠρμαῖτο ἐκ Σάρδεων, φρουρὰν μὲν πεξὴν καταλιπὼν πολλὴν ἐν Σάρδεσι, Κροῖσον δὲ ἔχων, ἄγων δὲ πολλὰς ἀμάξας πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων. ἦκε δὲ καὶ ὁ Κροῖσος γεγραμμένα ἔχων ἀκριβῶς ὅσα ἐν ἐκάστη ἦν τῇ ἀμάξῃ· καὶ διδοὺς τῷ Κύρῳ τὰ γράμματα εἶπε, Ταῦτα, ἔφη, ἔχων, ὦ Κῦρε, εἴσῃ τὸν τέ σοι
- 13 ὀρθῶς ἀποδιδόντα ἃ ἄγει καὶ τὸν μῆ. καὶ ὁ Κῦρος ἔλεξεν, Ἀλλὰ σὺ μὲν καλῶς ἐποίεις, ὦ Κροῖσε, προνοῶν· ἔμοιγε μέντοι ἄξουσιν τὰ χρήματα οἷπερ καὶ ἔχειν αὐτὰ ἄξιοί εἰσιν· ὥστε, ἦν τι καὶ κλέψωσι, τῶν ἑαυτῶν κλέψονται. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἔδωκε τὰ γράμματα τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὅπως εἰδεῖεν τῶν ἐπιτρόπων οἳ τε σῶα αὐτοῖς ἀποδιδόειν οἳ τε μῆ.
- 14 ἦγε δὲ καὶ Λυδῶν οὓς μὲν ἐώρα καλλωπιζομένους καὶ ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ ἄρμασι καὶ πάντα πειρωμένους ποιεῖν, ὅτι ᾧοντο αὐτῷ χαριεῖσθαι, τούτους μὲν σὺν τοῖς ὅπλοις· οὓς δὲ ἐώρα ἀχαρίτως ἐπομένους, τοὺς μὲν ἵππους αὐτῶν παρέδωκε Πέρσαις τοῖς πρώτοις συστρατευομένοις, τὰ δὲ ὅπλα κατέκαυσε· σφενδόνας δὲ καὶ τούτους ἠνάγκασεν ἔχοντας ἐπεσθαι.
- 15 καὶ πάντας δὲ τοὺς ἀόπλους τῶν ὑποχειρίων γενομένων σφενδονᾶν ἠνάγκαζε μελετᾶν, νομίζων τοῦτο τὸ ὅπλον δουλικώτατον εἶναι· σὺν μὲν γὰρ ἄλλῃ δυνάμει μάλα ἔστιν ἐνθα ἰσχυρῶς ὠφελοῦσι σφενδονῆται παρόντες, αὐτοὶ δὲ καθ' ἑαυτοὺς οὐδ' ἂν οἱ πάντες σφενδονῆται μείνειαν πάνυ ὀλίγους ὁμόσε ἰόντας σὺν ὅπλοις ἀγχεμάχοις.
- 16 Προῖων δὲ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος κατεστρέψατο μὲν Φρύγας τοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, κατεστρέψατο δὲ Καππαδόκας, ὑπο-

πολεμεῖν, nämlich σφίσι, den Persern. — τούτων. Man erwartet τούτους. Es tritt wohl wegen der folgenden Accusative, nach der anderen Construction von ἀφαιρεῖσθαι, der Genitiv ein. Doch tritt auch sonst in solchen Fällen der Epanalepsis ein anderer Casus ein. S. I, 6, 16: τὸ γὰρ — κάμνειν —, τούτου — δεῖ μέλειν. — ἀφελομένους geht auf beide Feldherrn, vorher συμμίζαντα.

14. πάντα — ὅ,τι. S. zu V, 3, 50. — συστρατευομένοις. Vergl. wegen des Präsens ἡ παρακελενομένη VII, 3, 10 und besonders Ages. I, 36: ἐλπίζων καταλύσειν τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύουσαν πρότερον ἀρχήν. Ueber die Sache s. I, 5, 5 und vergl. V, 4, 32. — καὶ τούτους. Vergl. §. 11.

15. δουλικώτατον. Vergl. zu II, 1, 18. — ἔστιν ἐνθα, est ubi.

16. τὴν ἐπὶ B., nämli. ὁδόν. —

χειρίους δὲ ἐποιήσατο Ἀραβίους· ἐξέπλησε δὲ ἀπὸ πάντων τούτων Περσῶν μὲν ἱππέας οὐ μείον ἢ τετρακισμυρίους, πολλοὺς δὲ ἵππους τῶν αἰχμαλώτων καὶ πᾶσι τοῖς συμμάχοις διέδωκε· καὶ πρὸς Βαβυλῶνα ἀφίκετο παμπόλλους μὲν ἱππέας ἔχων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστάς, σφενδονήτας δὲ ἀναριθμήτους.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς Βαβυλῶνι ἦν ὁ Κῦρος, περιέστησε μὲν πᾶν V. τὸ στράτευμα περὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα αὐτὸς περιήλαυνε τὴν πόλιν σὺν τοῖς φίλοις τε καὶ ἐπικαιρίοις τῶν συμμάχων. ἐπεὶ 2 δὲ κατεθεάσατο τὰ τεῖχη, ἀπάγειν παρεσκευάσατο τὴν στρατιὰν ἀπὸ τῆς πόλεως· ἐξελθὼν δέ τις αὐτόμολος εἶπεν, ὅτι ἐπιτίθεσθαι μέλλοιεν αὐτῷ, ὅποτε ἀπάγοι τὸ στράτευμα· καταθεωμένοις γάρ, ἔφη, αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ τεύχους ἀσθενὴς ἐδόκει εἶναι ἢ φάλαγξ. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ἦν οὕτως ἔχειν· περὶ γὰρ πολὺ τεῖχος κυκλουμένους ἀνάγκη ἦν ἐπ' ὀλίγων τὸ βάθος γενέσθαι τὴν φάλαγγα. ἀκούσας οὖν ὁ Κῦρος ταῦτα, στὰς 3 κατὰ μέσον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν παρήγγειλεν ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἐκατέρωθεν τοὺς ὀπλίτας ἀναπτύσσοντας τὴν φάλαγγα ἀπιέναι παρὰ τὸ ἐσθηκὸς τοῦ στρατεύματος, ἕως γένοιτο ἐκατέρωθεν τὸ ἄκρον κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ μέσον. οὕτως οὖν ποιούντων οἳ τε μένοντες εὐθύς θαρραλεώτεροι 4

Ἀραβίους. S. zu II, 1, 5. — ἐξέπλησε — ἱππέας, machte beritten. Vergl. ἱππέας ἐξεπλήρωσε V, 3, 24. — μείον. S. zu II, 1, 6.

V. Inhalt bis §. 36: Cyrus stellt seine Truppen in verdoppelter Linie auf und führt sie so von Babylon weg in's Lager. Er umgiebt die Stadt von der Stelle, wo der Fluss in sie einfließt, bis zu der, wo er herausfließt, mit einem Graben und lässt daneben Thürme errichten und trifft sonstige Anstalten, als ob er die Stadt durch eine lange Belagerung zur Uebergabe zwingen wollte. In der Nacht nach einem Feste, das in Babylon gefeiert wurde, wird das Erdreich zwischen Fluss und Graben durchstochen und so das Wasser in den letzteren geleitet. So dringt das Heer durch das trockene Flussbett in die Stadt. Was ihm entgegentritt, wird niedergehauen und der König selbst in seinem Palast getödtet. Die Citadellen werden übergeben, die Waffen abgeliefert. Die Beute

wird vertheilt. Die Babylonier werden zinspflichtig und den Siegern unterthan.

1. ἐπικαιρίοις. S. zu III, 3, 12.

2. πολὺ τεῖχος. Nach Herod. I, 178 bildete die Stadt Babylon ein gleichseitiges Viereck von ungefähr 12, nach Diodor. II, 7 von etwa 9 geographischen Meilen. — τὴν φάλαγγα, nachträgliche Erklärung zu κυκλουμένους, zu welcher τὸ βάθος die Veranlassung gab, da bei κυκλουμένους zunächst wohl nur an einen allgemeineren Begriff, wie ἀσθενεῖς, gedacht war. — ἐπ' ὀλίγων, wenige Mann hoch.

3. κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ μέσον. Cyrus stand hinter der Linie in der Mitte. Bis sie an diesem Punkt zusammenstiessen, mussten die beiden Flügel rechts- und linksum machend hinter der Mitte der Phalanx, welche stehen blieb, aufmarschiren und dann Fronte machen.

4. ποιούντων. S. zu III, 3, 54. —

ἐγίγνοντο ἐπὶ διπλασίῳ τὸ βάθος γιγνόμενοι, οἳ τ' ἀπιόντες ὡσαύτως θαρραλεώτεροι· εὐθύς γὰρ οἱ μένοντες ἀντ' αὐτῶν πρὸς τοῖς πολεμίοις ἐγίγνοντο. ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἑκατέρωθεν συνῆψαν τὰ ἄκρα, ἔστησαν ἰσχυρότεροι γεγεννημένοι, οἳ τε ἀπεληλυθότες διὰ τοὺς ἔμπροσθεν, οἳ τ' ἔμπροσθεν διὰ τοὺς ὀπίσθεν προσγεγεννημένους. ἀναπτυχθείσης δ' οὕτω τῆς φάλαγγος ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀρίστους εἶναι καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς κακίστους τετάχθαι· ἡ δ' οὕτως ἔχουσα τάξις καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι ἐδόκει εὖ παρεσκευάσθαι καὶ πρὸς τὸ μὴ φεύγειν. καὶ οἱ ἵππεῖς δὲ καὶ οἱ γυμνήτες οἱ ἀπὸ τῶν κεράτων αἰεὶ ἐγγύτερον ἐγίγνοντο τοῦ ἄρχοντος το-
 6 σούτῳ, ὅσῳ ἡ φάλαγξ βραχυτέρα ἐγίγνετο ἀναδιπλουμένη. ἐπεὶ δὲ οὕτω συνεσπειράθησαν, ἀπήεσαν, ἕως μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐπὶ πόδα· ἐπεὶ δὲ ἔξω βελῶν ἐγένοντο, στραφέντες, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγα βήματα προϊόντες μετεβάλλοντο ἐπ' ἀσπίδα καὶ ἴσταντο πρὸς τὸ τεῖχος βλέποντες· ὅσῳ δὲ προσωτέρω ἐγίγνοντο, τόσῳ μανότερον μετεβάλλοντο. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐδόκουν εἶναι, συνεῖρον ἀπιόντες, ἔστε ἐπὶ ταῖς σκηναῖς ἐγένοντο.

7 Ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἐπικαιρίους καὶ ἔλεξεν, Ἄνδρες ξύμμαχοι, τεθεάμεθα μὲν κύκλῳ τὴν πόλιν· ἐγὼ δέ, ὅπως μὲν ἂν τις τεῖχῃ οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὰ προσμαχόμενος ἔλοι, οὐκ ἐνορᾶν μοι δοκῶ· ὅσῳ δὲ πλείονες ἄνθρωποι ἐν τῇ πόλει εἰσὶν, ἐπείπερ οὐ μάχονται ἐξιόντες, τοσούτῳ ἂν θᾶττον λιμῶ αὐτοὺς ἡγοῦμαι ἁλῶναι. εἰ μή τιν' οὖν ἄλλον τρόπον ἔχετε λέγειν, τούτῳ πολιορκητέους
 8 φημὶ εἶναι τοὺς ἄνδρας. καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, Ὁ δὲ ποταμός, ἔφη, οὗτος οὐ διὰ μέσης τῆς πόλεως ῥεῖ πλάτος ἔχων

ἀντ' αὐτῶν, Hertlein's Emendation statt αὐτῶν verlangt der Sinn. Die Flügel, die vorher dem Feinde ebenso wie die Mitte gerade gegenüberstanden, werden nun von dieser, die ihren Platz behalten hat, gedeckt.

5. ἀνάγκη, nothwendige Folge. Denn die πρωτοστάται der beiden Flügel bilden nun die hinterste Reihe, eine Stellung, die der Mem. III, 1, 8 gegebenen Vorschrift entspricht. Vergl. oben VI, 3, 25. — οἱ ἀπὸ τῶν κερά-

των, die vorher auf den Flügeln standen.

6. ἐπὶ πόδα. S. zu III, 3, 69. — ἐπ' ἀσπίδα, linksum. — συνεῖρον, näml. τὰ βήματα, oder τὴν ὁδόν.

7. τεῖχῃ. Nach Herod. I, 178 waren sie 50 grosse Ellen breit u. 200 hoch, nach Ktesias bei Diodor. II, 7: 50 Klaftern, nach Späteren 50 Ellen hoch und mehr als 2 Wagen breit.

8. Ὁ — ποταμός, der Euphrat. S.

πλεῖον ἢ ἐπὶ δύο στάδια; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ βάθος γ' ὡς οὐδ' ἂν δύο ἄνδρες ὁ ἕτερος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐστηκὼς τοῦ ὕδατος ὑπερέχοιεν· ὥστε τῷ ποταμῷ ἔτι ἰσχυρότερα ἐστὶν ἢ πόλις ἢ τοῖς τείχεσι. καὶ ὁ Κῦρος, Ταῦτα μὲν, ἔφη, 9 ὦ Χρυσάντα, ἐῷμεν ὅσα κρείττω ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως· διαμετρησαμένους δὲ χρὴ ὡς τάχιστα τὸ μέρος ἐκάστου ἡμῶν ὀρύττειν τάφρον ὡς πλατυτάτην καὶ βαθυτάτην, ὅπως ὅτι ἐλαχίστων ἡμῖν τῶν φυλάκων δέη. οὕτω δὲ κύκλῳ διαμετρή- 10 σας περὶ τὸ τεῖχος, ἀπολιπὼν ὅσον τύρσεσι μεγάλαις ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὥρυττεν ἑνθεν καὶ ἑνθεν τοῦ τείχους τάφρον ὑπερμεγέθη καὶ τὴν γῆν ἀνέβαλλον πρὸς ἑαυτούς. καὶ πρῶτον μὲν 11 πύργους ἐπὶ τῷ ποταμῷ ὠκοδόμει, φοίνιξι θεμελιώσας οὐ μείον ἢ πλεθριαίοις· [εἰσὶ γὰρ καὶ μείζονες ἢ τοσοῦτοι τὸ μήκος πεφυκότες·] καὶ γὰρ δὲ πιεζόμενοι οἱ φοίνικες ὑπὸ βάρους ἄνω κυρτοῦνται, ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι· [τούτους δ' 12 ὑπετίθει τούτου ἕνεκα, ὅπως ὅτι μάλιστα εἰκοι πολιορκήσιν παρασκευαζομένῳ, ὡς εἰ καὶ διαφύγοι ὁ ποταμὸς εἰς τὴν τά-

Herod. I, 180. — ἐπὶ δύο στάδια, nach Strabo XVI, 1 nur eine Stadien. Die Brücke aber über den Euphrat in Babylon hatte nach Diodor. II, 7: 5 Stadien Länge. — βάθος. Herod. a. a. O. nennt den Euphrat μέγας καὶ βαθὺς καὶ ταχύς.

9. ὅσα, das vorhergehende ταῦτα nachträglich erweiternd. — διαμετρησαμένους, wie verschieden vom folgenden διαμετρήσας? — ὅπως — δέη. Die wahre Bestimmung des Grabens verbirgt Cyrus zunächst.

10. ἀπολιπὼν — ἀπὸ ποταμοῦ, so viel Raum zwischen sich und dem Fluss übrig lassend, als nöthig war für —. — ὥρυττεν, liess graben, — ἑνθεν καὶ ἑνθεν τοῦ τείχους, von dem Punkte der Mauer aus, wo der Fluss in die Stadt hinein und von wo er herausfließt, bis die Grabenden in der Mitte der beiden durch den Fluss getrennten Halbkreise zusammentreffen. Nach Anderen leitete Cyrus das Wasser des Euphrat in ein grosses Bassin, welches Nebukadnezar zur Regulirung der Ueberschwemmungen des Flusses hatte ausgraben lassen.

S. Dunker Gesch. d. Alterth. II, S. 554. — ἀνέβαλλον, die Leute des Cyrus.

11. πρῶτον μὲν. Dem entspricht ἀνίστη δὲ §. 12. — Ich ziehe es vor die hier und im folg. §. eingeklammerten Worte als interpolirt mit Dindorf auszuscheiden, als mit Schneider und Weckherlin ὅπως — παρασκευαζομένῳ hinter ὠκοδόμει und τούτους δ' — ἕνεκα hinter πεφυκότες umzusetzen. — οἱ φοίνικες ἄνω κυρτοῦνται. Vergl. Gell. Noct. Att. III, 6: Si super palmae — arboris lignum magna pondera imponas ac tam graviter urgeas oneresque, ut magnitudo oneris sustineri non queat, non deorsum palma cedit nec infra flectitur, sed adversus pondus resurgit et sursum nititur recurvaturque. — ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι, d. i. wie der Rücken eines Esels.

12. διαφύγοι. Das Wort an sich bietet keinen Anstoss, wohl aber die verwirrte Verbindung der Satztheile. Um die Babylonier über die eigentliche Bestimmung des Grabens zu täuschen, sind gerade an den Stellen, wo

φρον, μὴ ἀνέλοι τοὺς πύργους.] ἀνίστη δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς
 πύργους ἐπὶ τῆς ἀμβολάδος γῆς, ὅπως ὅτι πλεῖστα φυλακτῆ-
 13 ρια εἶη. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποιοῦν· οἱ δὲ ἐν τῷ τείχει κατεγέ-
 λων τῆς πολιορκίας, ὥς ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια πλέον εἴκοσιν
 ἐτῶν. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος τὸ στράτευμα κατένειμε δώ-
 14 δεκα μέρη, ὥς μῆνα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἕκαστον μέρος φυλάξον. οἱ
 δ' αὖ Βαβυλώνιοι ἀκούσαντες ταῦτα πολὺ ἔτι μᾶλλον τούτων
 κατεγέλων, ἐννοούμενοι, εἰ σφᾶς Φρύγες καὶ Λυδοὶ καὶ Ἀρά-
 βιοι καὶ Καππαδόκαι φυλάξοιεν, οὓς σφίσιν ἐνόμιζον πάντας
 εὐμενεστέρους εἶναι ἢ Πέρσαις.

15 Καὶ αἱ μὲν τάφροι ἤδη ὀρωρυγμέναι ἦσαν. ὁ δὲ Κῦρος
 ἐπειδὴ ἐορτὴν ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἤκουσεν εἶναι, ἐν ἣ πάντες Βα-
 βυλώνιοι ὅλην τὴν νύκτα πίνουσι καὶ κωμάζουσιν, ἐν ταύτῃ,
 ἐπειδὴ τάχιστα συνεσκότασε, λαβὼν πολλοὺς ἀνθρώπους ἀνε-
 16 στόμωσε τὰς τάφρους πρὸς τὸν ποταμόν. ὥς δὲ τοῦτο ἐγέ-
 νετο, τὸ ὕδωρ κατὰ τὰς τάφρους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτί, ἡ δὲ διὰ
 τῆς πόλεως τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς πορεύσιμος ἀνθρώποις ἐγίγνετο.
 17 ὥς δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ οὕτως ἐπορεύετο, παρηγγύησεν ὁ Κῦ-
 ρος Πέρσαις χιλιάρχοις καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων εἰς δύο ἄγοντας
 τὴν χιλιοστὺν παρεῖναι πρὸς αὐτόν, τοὺς δ' ἄλλους συμμά-
 χους κατ' οὐρανὸν τούτων ἔπεσθαι ἢ περὶ πρόσθεν τεταγμένους.
 18 οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ καταβιβάσας εἰς τὸ ξηρὸν τοῦ ποτα-
 μοῦ τοὺς ὑπηρέτας καὶ πεζοὺς καὶ ἱππέας, ἐκέλευσε σκέψα-
 19 σθαι, εἰ πορεύσιμον εἶη τὸ ἔδαφος τοῦ ποταμοῦ. ἐπεὶ δὲ
 ἀπήγγειλαν, ὅτι πορεύσιμον εἶη, ἐνταῦθα δὴ συγκαλέσας τοὺς
 ἡγεμόνας τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων ἔλεξε τοιάδε.

der Fluss in den Graben und auf der
 anderen Seite der Stadt aus dem Gra-
 ben wieder in das Bett münden soll,
 Belagerungsthürme erbaut, die die
 Stellen zwischen Fluss und Graben
 (s. §. 10), welche erst §. 15 durch-
 graben werden, verdecken. Sie ruhen
 auf Balken von Palmenholz und wer-
 den von diesen getragen, wenn das
 Wasser aus dem Fluss unter ihnen
 weg in den Graben strömt. Diess etwa
 hat der Scholiast sagen wollen.

13. πλέον. S. zu II, 1, 6. — κα-
 τένειμε δώδεκα μέρη. S. zu I, 2, 4.
 — ὥς — φυλάξον. S. zu I, 4, 21.

14. ἐννοούμενοι, εἰ, ob wohl, in
 dem Sinne, dass sie sich das doch
 nicht denken könnten.

15. ἐορτὴν. Ebenso Herod. I, 191.
 — ἀνεστόμωσε, durch Durchgrabung
 des Erdreichs zwischen Fluss u. Gra-
 ben unter dem Thurme.

17. τὸ τοῦ ποταμοῦ, wie wir etwa
 sagen: die Sache mit dem Fluss. —
 ἐπορεύετο. S. zu I, 6, 17. — εἰς
 δύο. S. zu I, 6, 17. — τοὺς δ' ἄλ-
 λους συμμάχους. S. zu ἄλλα I, 6,
 38. — ἢ περὶ πρόσθεν, also nicht eben-
 falls zu zweien.

Ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὁ μὲν ποταμὸς ἡμῖν παρακεχώρηκε 20
 τῆς εἰς τὴν πόλιν ὁδοῦ· ἡμεῖς δὲ θαρροῦντες εἰσίσωμεν μηδὲν
 φοβούμενοι εἶσω, ἐννοούμενοι, ὅτι οὗτοι, ἐφ' οὓς νῦν πο-
 ρευσόμεθα, ἐκεῖνοί εἰσιν, οὓς ἡμεῖς καὶ συμμαχοὺς πρὸς ἑαυτοῖς
 ἔχοντας καὶ ἐρηγορότας ἅπαντας καὶ νήφοντας καὶ ἐξωπλι-
 σμένους καὶ συντεταγμένους ἐνικῶμεν· νῦν δ' ἐπ' αὐτοὺς 21
 ἵμεν ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν αὐτῶν καθεύδουσιν, πολλοὶ δ' αὐτῶν με-
 θύουσιν, πάντες δ' ἀσύντακτοί εἰσιν· ὅταν δὲ καὶ αἰσθωνται
 ἡμᾶς ἐνθὸν ὄντας, πολὺ ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀχρεῖοι ἔσονται ὑπὸ
 τοῦ ἐκπεπληῆχθαι. εἰ δέ τις τοῦτο ἐννοεῖται, ὃ δὴ λέγεται φο- 22
 βερὸν εἶναι τοῖς εἰς πόλιν εἰσιούσι, μὴ ἐπὶ τὰ τέγη ἀναβάντες
 βάλλωσιν ἐνθεν καὶ ἐνθεν, τοῦτο μάλιστα θαρρεῖτε· ἦν γὰρ
 ἀναβῶσί τινες ἐπὶ τὰς οἰκίας, ἔχομεν σύμμαχον θεὸν Ἡφαι-
 στον. εὐφλεκτα δὲ τὰ πρόθυρα αὐτῶν, φοίνικος μὲν αἱ θύραι
 πεποιημέναι, ἀσφάλτῳ δὲ ὑπεκκαύματι κεχρισμέναι· ἡμεῖς δ' 23
 αὖ πολλὴν μὲν δᾶδα ἔχομεν, ἣ ταχὺ πολὺ πῦρ τέξεται, πολλὴν
 δὲ πίτταν καὶ στυππεῖον, ἃ ταχὺ παρακαλεῖ πολλὴν φλόγα·
 ὥστε ἀνάγκη εἶναι ἢ φεύγειν ταχὺ τοὺς ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἢ
 ταχὺ κατακεκαῦσθαι. ἀλλ' ἄγετε λαμβάνετε τὰ ὅπλα· ἡγήσο- 24
 μαι δὲ ἐγὼ σὺν τοῖς θεοῖς. ὑμεῖς δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα καὶ Γω-
 βρύα, δείκνυτε τὰς ὁδοὺς· ἴστε γάρ· ὅταν δ' ἐντὸς γενώμεθα,
 τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασίλεια. Καὶ μὴν, ἔφασαν οἱ ἀμφὶ 25
 τὸν Γωβρύαν, οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστόν, εἰ καὶ ἀκλειστοὶ αἱ
 πύλαι αἱ τοῦ βασιλείου εἴεν· ὥς ἐν κώμῳ δοκεῖ γὰρ ἡ πόλις
 πᾶσα [εἶναι] τῇδε τῇ νυκτί. φυλακῇ μέντοι πρὸ τῶν πυλῶν
 ἐντευξόμεθα· ἔστι γὰρ αἰὲς τεταγμένη. Οὐκ ἂν μέλλειν δεοί,

22. μή, nach ἐννοεῖται, weil es eine Befürchtung ausdrückt. — ἐνθεν καὶ ἐνθεν, von beiden Seiten der Strassen. — τοῦτο — θαρρεῖτε. S. I, 5, 14: ἐκεῖνο — θαρρεῖν. — Ueber δέ nach εὐφλεκτα s. zu IV, 5, 2. — πρόθυρα, Vorhalle. — φοίνικος — πεποιημέναι, aus Mangel an anderem Holz nach Strabo XVI, S. 739. Um das Palmenholz zu härten und gegen die Einwirkung des Wetters zu schützen, bestrich man es mit Asphalt.

23. παρακαλεῖ, Futurum. — τοὺς

ἀπὸ τῶν οἰκιῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. VI, 4, 18.

25. οἱ ἀμφί. S. zu I, 4, 21. — ὥς ἐν κώμῳ δοκεῖ γάρ. Die ungewöhnliche Stellung von γάρ und das Fehlen von εἶναι in den Handschriften lässt die Stelle als verdorben erkennen. Die von Dindorf gebilligte Emendation Muret's, der statt ὥς ἐν κώμῳ δοκεῖ schreibt κωμάζει γάρ, hat viel Wahrscheinlichkeit, zumal ὥς anstößig ist, nachdem §. 15 geradezu gesagt ist πίνουσι καὶ κωμάζουσι. — Οὐκ ἂν

ἔφη ὁ Κῦρος, ἀλλ' ἵεναι, ἵνα ἀπαρασκεύους ὥς μάλιστα λάβωμεν τοὺς ἄνδρας.

- 26 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐρρήθη, ἐπορεύοντο· τῶν δὲ ἀπαντῶντων οἱ μὲν ἀπέθνησκον παϊόμενοι, οἱ δ' ἔφευγον πάλιν εἴσω, οἱ δ' ἐβόων· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν συνεβόων αὐτοῖς, ὥς κωμασταὶ ὄντες καὶ αὐτοί· καὶ ἰόντες ἢ ἐδύναντο τάχιστα ἐπὶ τοῖς βασιλείοις
- 27 ἐγένοντο. καὶ οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρύᾳ καὶ Γαδάτᾳ τεταγμένοι κεκλειμένας εὐρίσκουσι τὰς πύλας τοῦ βασιλείου· οἱ δ' ἐπὶ τοὺς φύλακας ταχθέντες ἐπεισπίπτουσιν αὐτοῖς πίνουσι πρὸς φῶς
- 28 πολὺ, καὶ εὐθὺς ὥς πολεμίοις ἐχρῶντο. ὥς δὲ κραυγὴ καὶ κτύπος ἐγίγνετο, αἰσθόμενοι οἱ ἔνδον τοῦ θορύβου, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως σκέψασθαι, τί εἴη τὸ πρᾶγμα, ἐκθέουσί τι-
- 29 νες ἀνοίξαντες τὰς πύλας. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γαδάταν ὥς εἶδον τὰς πύλας χαλώσας, εἰσπίπτουσι καὶ τοῖς πάλιν φεύγουσιν εἴσω ἐφεπόμενοι καὶ παίοντες ἀφικνοῦνται πρὸς τὸν βασιλέα· καὶ ἤδη ἐστηκότα αὐτὸν καὶ ἐσπασμένον ὃν εἶχεν ἀκινάκην
- 30 εὐρίσκουσι. καὶ τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτᾳ καὶ Γωβρύᾳ πολλοὶ ἐχειροῦντο· καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ ἀπέθνησκον, ὁ μὲν προβαλόμενός τι, ὁ δὲ φεύγων, ὁ δέ γε καὶ ἀμυνόμενος ὅτῳ ἐδύνατο.
- 31 ὁ δὲ Κῦρος διέπεμπε τὰς τῶν ἰππέων τάξεις κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ προεῖπεν οὓς μὲν ἔξω λαμβάνοιεν κατακαίνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς συριστὶ ἐπισταμένους ἔνδον μένειν· εἰ δέ τις ἔξω ληφθείη, ὅτι θανατώσοιτο.
- 32 Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποιοῦν. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας ἤκον· καὶ θεοὺς μὲν πρῶτον προσεκύνουν, ὅτι τετιμωρημένοι ἦσαν τὸν ἀνόσιον βασιλέα, ἔπειτα δὲ Κύρου κατεφίλουν καὶ χεῖρας καὶ πόδας, πολλὰ δακρύνοντες ἅμα χαρᾷ καὶ εὐφραινόμενοι.
- 33 ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο καὶ ἦσθοντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες ἐαλωκυῖάν τε τὴν πόλιν καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα, παραδιδόασιν
- 34 καὶ τὰς ἄκρας. ὁ δὲ Κῦρος τὰς μὲν ἄκρας εὐθὺς παρελάμβανε καὶ φρουράρχους τε καὶ φρουροὺς εἰς ταύτας ἀνέπεμπε, τοὺς δὲ τεθνηκότας θάπτειν ἐφῆκε τοῖς προσήκουσι· τοὺς δὲ κήρυ-

— δέοι. Ueber das Asyndeton s. zu I, 4, 13.

26. εἴσω. Vergl. §. 28 und 31: ἔνδον und ἔξω.

28. οἱ ἔνδον — τινες. S. zu IV, 5, 37.

29. ἐσπασμένον, strictum tenentem.

30. καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.

31. συριστί, Assyrisch.

32. θεοὺς μὲν πρῶτον, absichtlich statt πρῶτον μὲν θεοὺς, wie VIII, 5, 8. 6, 11.

κας κηρύττειν ἐκέλευσεν ἀποφέρειν πάντας τὰ ὅπλα Βαβυλωνίους· ὅπου δὲ ληφθεῖεν ὅπλα ἐν οἰκίᾳ, προηγόρευεν, ὥς πάντες οἱ ἔνδον ἀποθανοῖντο. οἱ μὲν δὴ ἀπέφερον, ὁ δὲ Κύρος ταῦτα μὲν εἰς τὰς ἄκρας κατέθετο, ὥς εἴη ἔτοιμα, εἴ τί ποτε δέοι χρῆσθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, πρῶτον μὲν τοὺς 35 μάγους καλέσας, ὥς δοριαλώτου τῆς πόλεως οὔσης ἀκροθίνια τοῖς θεοῖς καὶ τεμένη ἐκέλευσεν ἐξελεῖν· ἐκ τούτου δὲ καὶ οἰκίας διεδίδου καὶ ἀρχεῖα τούτοις, οὔσπερ κοινῶνας ἐνόμιζε τῶν καταπεπραγμένων· καὶ οὕτω διένειμεν, ὥσπερ ἐδέδοκτο, τὰ κράτιστα τοῖς ἀρίστοις. εἰ δέ τις οἶοιτο μεῖον ἔχειν, διδάσκειν προσιόντας ἐκέλευε. προεῖπε δὲ Βαβυλωνίοις μὲν τὴν 36 γῆν ἐργάζεσθαι καὶ τοὺς δασμοὺς ἀποφέρειν καὶ θεραπεύειν τούτους, οἷς ἕκαστοι αὐτῶν ἐδόθησαν· Πέρσας δὲ τοὺς κοινῶνας καὶ τῶν συμμάχων ὅσοι μένειν ἤροῦντο παρ' αὐτῷ ὥς δεσπότας ὧν ἔλαβον προηγόρευε διαλέγεσθαι.

Ἐκ δὲ τούτου ἐπιθυμῶν ὁ Κύρος ἤδη κατασκευάσασθαι 37 καὶ αὐτὸς ὥς βασιλεῖ ἡγεῖτο πρέπειν, ἔδοξεν αὐτῷ τοῦτο σὺν τῇ τῶν φίλων γνώμῃ ποιῆσαι, ὥς ὅτι ἥκιστα ἂν ἐπιφθόνως σπάνιός τε καὶ σεμνὸς φανείη. ὧδε οὖν ἐμηχανᾶτο τοῦτο. ἅμα τῇ ἡμέρᾳ στὰς ὅπου ἐδόκει ἐπιτήδειον εἶναι προσεδέχετο τὸν βουλόμενον λέγειν τι καὶ ἀποκρινάμενος ἀπέπεμπεν. οἱ δ' ἄν- 38

34. ληφθεῖεν ὅπλα. S. zu II, 2, 2.

35. τοὺς μάγους — ἐξελεῖν. Vergl. IV, 5, 14. — κοινῶνας, ein Xenophon eigenthümliches Wort. — ὥσπερ ἐδέδοκτο. S. II, 3, 16.

36. διαλέγεσθαι, näml. αὐτοῖς, mit ihnen zu reden, d. h. sich gegen sie zu verhalten. So Anab. II, 6, 23: τῶν δὲ συνόντων πάντων ὥς καταγελῶν ἀεὶ διελέγετο.

Inhalt bis §. 86: Cyrus beginnt sich als König einzurichten. Er gewährt öffentliche Audienz. Da der Andrang zu gross ist, bestimmt er, wer aus dem Volke ein Gesuch habe, solle ihm durch seine Freunde zugeführt werden. Artabazus ist damit einverstanden und beklagt sich in scherzhaftem Tone, dass er bis jetzt von Cyrus Freundschaft noch allzuwenig genossen. Nachdem auch Chrysantas ihn aufgefordert, auch an sich selbst zu denken, zieht sich Cyrus in den Palast

zurück. Er wählt zu seiner Bedienung eine Anzahl Eunuchen, auf deren Treue und Zuverlässigkeit er vor Anderen rechnen zu können meint. Ausserdem ordnet er eine Palastwache an und versieht Babylon mit einer stehenden Besatzung. Als das Wichtigste erscheint ihm aber, dass seine Perser und vor Allen seine Freunde und Bundesgenossen an der Tugend festhalten. Diese ermahnt er also, um das Gewonnene auch behaupten zu können, im Genusse des Errungenen nicht die Herrschaft über sich selbst zu verlieren und den Beherrschten mit dem Beispiel eines thätigen und edlen Lebens überall voranzugehen.

37. κατασκευάσασθαι, sich einzurichten. — ἔδοξεν αὐτῷ. Ueber die Anakoluthie s. zu IV, 2, 3. — σὺν τῇ — γνώμῃ, wie VIII, 5, 20. S. zu VIII, 2, 23. — τὸν βουλόμενον. Ueber den Artikel s. zu II, 3, 20.

θρωποι ὡς ἔγνωσαν, ὅτι προσδέχοιτο, ἦκον ἀμήχανοι τὸ πλῆ-
 θος· καὶ ὠθουμένων περὶ τοῦ προσελθεῖν μηχανή τε πολλή
 39 καὶ μάχη ἦν. οἱ δὲ ὑπηρέται ὡς ἠδύναντο διακρίναντες προσ-
 ἴεσαν. ὁπότε δέ τις καὶ τῶν φίλων διωσάμενος τὸν ὄχλον προ-
 φανείη, προτείνων ὁ Κῦρος τὴν χεῖρα προσήγετο αὐτοὺς καὶ
 οὕτως ἔλεγεν· Περιμένετε, ἕως τὸν ὄχλον διωσόμεθα. οἱ μὲν δὴ
 φίλοι περιέμενον, ὁ δ' ὄχλος πλείων καὶ πλείων ἐπέρρει, ἕως-
 περ ἔφθασεν ἑσπέρα γενομένη πρὶν τοῖς φίλοις αὐτὸν σχο-
 40 λάσαι καὶ συγγενέσθαι. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος λέγει, "Ωρα, ἔφη,
 ὦ ἄνδρες, νῦν μὲν διαλυθῆναι, αὔριον δὲ πρῶτ' ἔλθετε· καὶ
 γὰρ ἐγὼ βούλομαι ὑμῖν τι διαλεχθῆναι. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ
 φίλοι ἄσμενοι ὥχοντο ἀποθέοντες, δίκην δεδωκότες ὑπὸ πάν-
 των τῶν ἀναγκαίων. καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν.

41 Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Κῦρος παρῆν εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον,
 ἀνθρώπων δὲ πολὺ πλείον πλῆθος περιεστῆκει βουλομένων
 προσιέναι, καὶ πολὺ πρότερον ἢ οἱ φίλοι παρῆσαν. ὁ οὖν Κῦ-
 ρος περιστησάμενος τῶν ξυστοφόρων Περσῶν κύκλον μέγαν
 εἶπε μηδένα παριέναι ἢ τοὺς φίλους τε καὶ ἄρχοντας τῶν Περ-
 42 σῶν τε καὶ τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οὗτοι, ἔλεξεν ὁ
 Κῦρος αὐτοῖς τοιάδε. "Ἄνδρες φίλοι καὶ ξύμμαχοι, τοῖς μὲν
 θεοῖς οὐδὲν ἂν ἔχοιμεν μέμψασθαι· τὸ μὴ οὐχὶ μέχρι τοῦδε
 πάντα ὅσα ἠυχόμεθα καταπεπραχέναι· εἰ μὲντοι τοιοῦτον
 ἔσται τὸ μέγαλα πράττειν, ὥστε μὴ οἶόν τ' εἶναι μήτε ἀμφ' αὐ-
 τὸν σχολὴν ἔχειν μήτε μετὰ τῶν φίλων εὐφρανθῆναι, ἐγὼ μὲν
 43 χαίρειν ταύτην τὴν εὐδαιμονίαν κελεύω. ἐνενοήσατε γάρ,
 ἔφη, καὶ χθὲς δήπου, ὅτι ἔωθεν ἀρξάμενοι ἀκούειν τῶν προσ-

39. ὁπότε — προφανείη. S. zu I, 3, 10. — αὐτοὺς auf τις per synesin bezogen. — πρὶν — συγγενέσθαι, Epexegesis zu ἔφθασε — γενομένη.

40. "Ωρα — νῦν μὲν. Ohne Noth streicht Dindorf, der mit Cobet "Ωρα statt ἄρα hergestellt u. καιρός nach νῦν μὲν getilgt hat, auch νῦν μὲν. Vergl. Anab. IV, 6, 15: νῦν οὖν μάλα σοι καιρός ἐστὶν ἐπιδείξασθαι τὴν παιδείαν, wofür gleich nachher (§. 16) ὥρα — ἐπιδείκνυσθαι τὴν παιδείαν. ὥρα ist = καιρός und hier ist νῦν

μὲν schon durch den Gegensatz αὐ-
 ριον δὲ gerechtfertigt. — ὑπὸ πάν-
 των τῶν ἀναγκαίων, dadurch, dass
 sie an Allem Noth litten. Die Erklä-
 rung giebt §. 53 z. Ende. Wegen δί-
 κην διδόναι ὑπὸ τινος vergl. I, 6, 45.

42. τὸ μὴ οὐχί. Vorwerfen invol-
 virt den Begriff der Verneinung ähn-
 lich wie ἀντιγνωμονεῖν IV, 3, 8, αἰ-
 σχύνεσθαι VII, 4, 5. S. die zu I, 6, 32 citirten Gramm. — ἐγὼ μὲν. S. zu I, 4, 12.

ιόντων οὐκ ἐλήξαμεν πρόσθεν ἐσπέρας· καὶ νῦν ὁρᾶτε τού-
τους καὶ ἄλλους πλείονας τῶν χθὲς παρόντας ὡς πράγματα
ἡμῖν παρέξοντας. εἰ οὖν τις τούτοις ὑφέξει ἐαυτόν, λογίζομαι 44
μικρὸν μὲν τι ὑμῖν μέρος ἐμοῦ μετεσόμενον, μικρὸν δέ τι ἐμοὶ
ὑμῶν· ἐμᾶντοῦ μέντοι σαφῶς οἶδ' ὅτι οὐδ' ὅτιοῦν μοι μετέ-
σται. ἔτι δ', ἔφη, καὶ ἄλλο ὁρῶ γελοῖον πράγμα. ἐγὼ γὰρ δὴ- 45
που ὑμῖν μὲν ὥσπερ εἰκὸς διάκειμαι· τούτων δὲ τῶν περιε-
στηκότων ἢ τινα ἢ οὐδένα οἶδα, καὶ οὗτοι πάντες οὕτω παρε-
σκευασμένοι εἰσὶν, ὡς, ἢν νικῶσιν ὑμᾶς ὠθοῦντες, πρότεροι
ἂ βούλονται ὑμῶν παρ' ἐμοῦ διαπραξόμενοι. ἐγὼ δὲ ἡξίουں
τοὺς τοιούτους, εἰ τίς τι ἐμοῦ δέοιτο, θεραπεύειν ὑμᾶς τοὺς
ἐμοὺς φίλους δεομένους προσαγωγῆς. ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις, 46
τί δῆτα οὐχ οὕτως ἐξ ἀρχῆς παρεσκευασάμην, ἀλλὰ παρεῖχον
ἐν τῷ μέσῳ ἐμαυτόν. ὅτι τὰ τοῦ πολέμου τοιαῦτα ἐγίγνωσκον
ὄντα, ὡς μὴ ὑστερίζειν δεόν τὸν ἄρχοντα μήτε τὸ εἰδέναι ἂ
δεῖ μήτε τὸ πράττειν ἂ ἂν καιρὸς ἦ· τοὺς δὲ σπανίους ἰδεῖν
στρατηγούς πολλὰ ἐνόμιζον ὧν δεῖ πραχθῆναι παριέναι. νῦν 47
δ' ἐπειδὴ καὶ ὁ φιλοπονώτατος πόλεμος ἀναπέπαυται, δοκεῖ
μοι καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἀναπαύσεώς τινος ἀξιοῦν τυγχάνειν. ὡς
οὖν ἐμοῦ ἀποροῦντος ὅ,τι ἂν τύχοιμι ποιῶν, ὥστε καλῶς ἔχειν
τά τε ἡμέτερα καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ὧν ἡμᾶς δεῖ ἐπιμελεῖσθαι,
συμβουλευέτω ὅ,τι τις ὁρᾷ συμφορώτατον.

Κῦρος μὲν οὕτως εἶπεν· ἀνίσταται δ' ἐπ' αὐτῷ Ἀρτάβα- 48
ξος ὁ συγγενὴς ποτε φήσας εἶναι καὶ εἶπεν, Ἦ καλῶς, ἔφη,
εἰποίησας, ὦ Κῦρε, ἄρξας τοῦδε τοῦ λόγου. ἐγὼ γὰρ ἔτι νέου

44. μικρὸν — μετέσται. Der entgegengesetzte Gedanke findet sich Hier. VI, 2 so ausgedrückt: ἐγὼ γὰρ συνῆν μὲν ἡλικιώταις ἡδόμενος ἐμοί, συνῆν δὲ ἐμᾶντῳ, ὁπότε ἡσυχίας ἐπιθυμήσαιμι.

45. ἢ τινα ἢ οὐδένα, d. i. kaum einen. Herod. III, 180: ἀναβέβηκε δ' ἢ τις ἢ οὐδεὶς κω παρ' ἡμέας αὐτῶν. Plat. Apol. 17. B: ἢ τι ἢ οὐδὲν εἰρήκασιν. — οἶδα, ich kenne. — ὠθοῦντες, verdrängen. — προσαγωγή. So προσάγειν I, 3, 8.

46. ἴσως — εἴποι τις, τί δῆτα. Vergl. V, 4, 35. — τοιαῦτα — ὄντα.

Man erwartet danach ὥστε μὴ — δεῖν. Es folgt aber ὡς μὴ — δεόν, als ob bloss ὅτι τὰ τοῦ πολέμου ἐγίγνωσκον vorherginge, wozu jene Worte die nähere Erklärung geben: in der Meinung, dass —. S. zu ὡς δεῖσθαι I, 6, 12. Wir haben also hier eine Vermischung zweier Constructionen. — τὸ εἰδέναι — τὸ πράττειν. S. zu I, 3, 5. Was dort von den Neutris der Pronomina adjectiva gesagt ist, gilt auch vom Artikel beim Infinitiv. Die andere Lesart ist τῷ — τῷ.

47. δοκεῖ. S. zu ἐδοκούμεν I, 1, 1. — ὡς — ἀποροῦντος. S. zu I, 4, 21.

48. ποτε φήσας. S. I, 4, 27. —

μὲν ὄντος σοῦ πάννυ ἀρξάμενος ἐπεθύμουν φίλος γενέσθαι,
 ὁρῶν δέ σε οὐδὲν δεόμενον ἐμοῦ κατώκνουν σοι προσιέναι.
 49 ἐπεὶ δ' ἔτυχές ποτε καὶ ἐμοῦ δεηθεὶς προθύμως ἐξαγγεῖλαι
 πρὸς Μήδους τὰ παρὰ Κυαζάρου, ἐλογιζόμεν, εἰ ταῦτα προθύ-
 μως σοι συλλάβοιμι, ὥς οἴκεῖός τέ σοι ἐσοίμην καὶ ἐξέσοιτό
 50 μοι διαλέγεσθαι σοι ὅποσον χρόνον βουλοίμην. καὶ ἐκεῖνα μὲν
 δὴ ἐπράχθη, ὥστε σε ἐπαινεῖν. μετὰ τοῦτο Ἵρκάνιοι μὲν
 πρῶτοι φίλοι ἡμῖν ἐγένοντο καὶ μάλα πεινώσι συμμάχων· ὥστε
 μόνον οὐκ ἐν ταῖς ἀγκάλαις περιεφέρομεν αὐτοὺς ἀγαπῶντες.
 μετὰ δὲ τοῦτο ἐπεὶ ἐάλω τὸ πολέμιον στρατόπεδον, οὐκ οἶμαι
 51 σχολή σοι ἦν ἀμφ' ἐμὲ ἔχειν· καὶ ἐγὼ σοι συνεγίγνωσκον. ἐκ
 δὲ τούτου Γωβρύας ἡμῖν φίλος ἐγένετο, καὶ ἐγὼ ἔχαιρον· καὶ
 αὐτὸς Γαδάτας· καὶ ἤδη ἔργον σου ἦν μεταλαβεῖν. ἐπεὶ γε
 μέντοι καὶ Σάκαι καὶ Καδούσιοι σύμμαχοι ἐγεγέννηντο, θερα-
 πεύειν εἰκότως ἔδει τούτους· καὶ γὰρ οὗτοι σὲ ἐθεράπευον.
 52 ὥς δ' ἦλθομεν πάλιν ἐνθεν ὠρμήθημεν, ὁρῶν σε ἀμφ' ἵππους
 ἔχοντα, ἀμφ' ἄρματα, ἀμφὶ μηχανάς, ἡγούμεν, ἐπεὶ ἀπὸ τού-
 του σχολάσαις, τότε σε καὶ ἀμφ' ἐμὲ ἔξειν σχολήν. ὥς γε μέν-
 τοι ἦλθεν ἡ δεινὴ ἀγγελία τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς
 συλλέγεσθαι, ἐγίγνωσκον, ὅτι ταῦτα μέγιστα εἶη· εἰ δὲ ταῦτα
 καλῶς γένοιτο, εὖ ἤδη ἐδόκουν εἰδέναι, ὅτι πολλὴ ἔσοιτο
 53 ἀφθονία τῆς ἐμῆς καὶ σῆς συνουσίας. καὶ νῦν δὴ νενικήκαμέν
 τε τὴν μεγάλην μάχην καὶ Σάρδεις καὶ Κροῖσον ὑποχείριον
 ἔχομεν καὶ Βαβυλῶνα ἡγήκαμεν καὶ πάντα κατεστράμμεθα,
 καὶ μὰ τὸν Μίθρην ἐγὼ τοι ἐχθές, εἰ μὴ πολλοῖς διεπύκτευσά,
 οὐκ ἂν ἐδυνάμην σοι προσελθεῖν. ἐπεὶ γε μέντοι ἐδεξιώσω με

πάννυ — ἐπεθύμουν gehören zusam-
 men.

49. ἐπεὶ — ποτε. S. IV, 1, 22 ff.
 — εἰ — ὥς, gestellt wie εἰ μὴ — ὥς
 II, 3, 3. ἐὰν — ὥς IV, 2, 23. —
 ταῦτα — συλλάβοιμι. S. zu III, 1,
 28.

50. καὶ μάλα, gar sehr. — μό-
 νον οὐκ, tantum non. — ἐν ταῖς ἀγ-
 κάλαις περιεφέρομεν, auf den Hän-
 den tragen; in demselben Sinne
 sagt μόνον οὐκ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς
 περιφέρειν Plat. de Rep. X, S. 600.
 D. Cobet sieht in ἀγαπῶντες ein Glos-
 sem zu jener Redensart.

51. ἔργον, wie ἔργον νυκτὸς λῦσαι
 ἵππους III, 3, 27. — μεταλαβεῖν.
 Vergl. §. 54: σου μέρος μεθέξομεν.

52. ἐνθεν ὠρμήθημεν. S. V, 4,
 51: ἐνθεν περ ὠρμητο. — τὸ — συλ-
 λέγεσθαι, Apposition zu ἡ — ἀγγελία.
 Ebenso Anab. II, 5, 22: ὁ ἐμὸς ἔρως
 τούτου αἷτις τὸ τοῖς Ἑλλησιν ἐμὲ
 πιστὸν γενέσθαι. — πάντας ἀνθρώ-
 πους, alle Welt, wie VI, 3, 15. Ueber
 die Sache s. VI, 2, 9.

53. μὰ τὸν Μίθρην. Bei ihm
 schwört auch der jüngere Cyrus Oe-
 con. IV, 24. Mithra ist der Sonnen-
 gott der Perser. S. d. Einleit. §. 23.

καὶ παρὰ σοὶ ἐκέλευσας μένειν, ἥδη περίβλεπτος ἦν, ὅτι μετὰ
 σοῦ ἄσιτος καὶ ἄποτος διημέρευον. νῦν οὖν εἰ μὲν ἔσται πῃ 54
 ὅπως οἱ πλείστου ἄξιοι γεγεννημένοι πλείστόν σου μέρος μεθέ-
 ξομεν· εἰ δὲ μή, πάλιν αὖ ἐγὼ ἐθέλω παρὰ σοῦ ἐξαγγέλλειν
 ἀπιέναι πάντας ἀπὸ σοῦ πλὴν ἡμῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς φίλων.

Ἐπὶ τούτῳ ἐγέλασε μὲν ὁ Κῦρος καὶ ἄλλοι πολλοί· Χρυ- 55
 σάντας δὲ ἀνέστη ὁ Πέρσης καὶ ἔλεξεν ὧδε. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρό-
 σθεν, ὦ Κῦρε, εἰκότως ἐν τῷ φανερῷ σαυτὸν παρεῖχες, δι' ἃ
 τε αὐτὸς εἶπες καὶ ὅτι οὐχ ἡμᾶς σοι μάλιστα ἦν θεραπευτέον.
 ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἔνεκα παρῆμεν· τὸ δὲ πλῆθος
 ἔδει ἀνακτᾶσθαι ἐκ παντὸς τρόπου, ὅπως ὅτι ἥδιστα συμπο-
 νεῖν καὶ συγκινδυνεύειν ἡμῖν ἐθέλοιεν. νῦν δ' ἐπεὶ οὐ τοῦτο 56
 μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνακτᾶσθαι δύνασαι, οὓς και-
 ρὸς εἴη, ἥδη καὶ οἰκίας σε τυχεῖν ἄξιον· ἢ τί ἀπολαύσεις ἂν
 τῆς ἀρχῆς, εἰ μόνος ἄμοιρος εἴης ἐστίας, οὐ οὔτε ὀσιώτερον
 χωρίον ἐν ἀνθρώποις οὔτε ἥδιον οὔτε οἰκειότερόν ἐστιν οὐ-
 δέν; ἔπειτα δ', ἔφη, οὐκ ἂν οἶει καὶ ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι, εἰ σὲ
 μὲν ὀρώμεν ἔξω καρτεροῦντα, αὐτοὶ δ' ἐν οἰκίαις εἴημεν καὶ
 σοῦ δοκοίημεν πλεονεκτεῖν; ἐπεὶ δὲ Χρυσάντας ταῦτα ἔλεξε, 57
 συνηγόρευον αὐτῷ κατὰ ταῦτα πολλοί. ἐκ τούτου δὲ εἰσέρχε-
 ται εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τὰ ἐκ Σάρδεων χρήματα ἐνταῦθα οἱ
 ἄγοντες ἀπέδοσαν. ἐπεὶ δ' εἰσῆλθε Κῦρος, πρῶτον μὲν
 Ἑστία ἔθυσεν, ἔπειτα Διὶ βασιλεῖ, καὶ εἴ τιτι ἄλλῳ θεῷ οἱ μά-
 γοι ἐξηγοῦντο.

Ποιήσας δὲ ταῦτα τὰ ἄλλα ἥδη ἤρχετο διοικεῖν. ἐννοῶν 58

— πολλοῖς διεπύκτευσα erinnert an Horat. Sat. II, 6, 28: luctandum in turba.— ὅτι — διημέρευον, ein Scherz statt: weil ich nun bei dir war, was mir aber diessmal nichts weiter als Hunger und Durst einbrachte.

54. εἰ μὲν ἔσται πῃ ὅπως — μεθέξομεν, ohne Nachsatz. S. zu IV, 5, 10. — πάλιν αὖ. S. zu I, 6, 13. Artabazus hat IV, 1, 22 die Botschaft gebracht, wer von den Medern wolle, könne mit dem Cyrus ziehen. Darauf spielt hier die scherzhafte Aufforderung an.

55. εἶπες, näml. §. 46.

56. τοῦτο, näml. τὸ πλῆθος. Diese hat Cyrus bereits für sich gewonnen ἐν τῷ φανερῷ ἑαυτὸν παρέχων; jetzt soll er auch denen sich widmen, die ihn zu Hause aufsuchen wollen, und dazu bedarf er eines Palastes, eines ἀρχείου, wie sie die Freunde §. 35 bereits erhalten haben. — οὓς — εἴη, der Optativ, weil der Nebensatz eine allgemeine Bestimmung enthält. Vergl. I, 6, 19: ἃ μὴ — εἰδείη. — οὐ ἐστίας bezogen: einer Sache, welche —. Vergl. zu τούτων φανέντων I, 6, 1. — ἔξω, Gegensatz ἐνδον. S. §. 26.

57. Ἑστία. S. I, 6, 1. — ἐξηγοῦντο, näml. θύειν.

δὲ τὸ αὐτοῦ πρᾶγμα, ὅτι ἐπιχειροίη μὲν ἄρχειν πολλῶν ἀνθρώπων, παρασκευάζοιτο δὲ οἰκεῖν ἐν πόλει τῇ μεγίστῃ τῶν φανερῶν, αὕτη δ' οὕτως ἔχοι αὐτῷ, ὥς πολεμιωτάτῃ ἂν γένοιτο, ταῦτα δὲ λογισόμενος φυλακῆς περὶ τὸ
 59 σῶμα ἡγήσατο δεῖσθαι. γνοὺς δ', ὅτι οὐδαμοῦ ἄνθρωποι εὐχειρωτότεροί εἰσιν ἢ ἐν σίτοις καὶ ποτοῖς καὶ λουτροῖς καὶ κοίτῃ καὶ ὕπνῳ, ἐσκόπει, τίνας ἂν ἐν τούτοις περὶ ἑαυτὸν πιστοτάτους ἔχοι. ἐνόμισε δὲ μὴ ἂν γενέσθαι ποτὲ πιστὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἄλλον μᾶλλον φιλήσοι τοῦ τῆς φυλακῆς δεομέ-
 60 νου. τοὺς μὲν οὖν ἔχοντας παῖδας ἢ γυναῖκας συναρμοζούσας ἢ παιδικὰ ἔγνω φύσει ἠναγκάσθαι ταῦτα μάλιστα φιλεῖν· τοὺς δὲ εὐνούχους ὁρῶν πάντων τούτων στερομένους ἡγήσατο τούτους ἂν περὶ πλείστου ποιεῖσθαι, οἳ τινες δύνανται πλουτίζειν μάλιστα αὐτοὺς καὶ βοηθεῖν, εἴ τι ἀδικοῖντο, καὶ τιμὰς περιάπτειν αὐτοῖς· τούτους δ' εὐεργετοῦντα ὑπερβάλλειν αὐτὸν
 61 οὐδέν' ἂν ἡγεῖτο δύνασθαι. πρὸς δὲ τούτοις ἄδοξοι ὄντες οἱ εὐνούχοι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ διὰ τοῦτο δεσπότην ἐπικούρου προσδέονται· οὐδεὶς γὰρ ἂν ᾗν, ὅστις οὐκ ἂν ἀξιώσειν εὐνούχου πλεόν ἔχειν ἐν παντί, εἴ μὴ τι ἄλλο κρεῖττον ἀπείργοι· δεσπότη δὲ πιστὸν ὄντα οὐδὲν κωλύει πρωτεύειν
 62 καὶ τὸν εὐνούχον. ὃ δ' ἂν μάλιστα τις οἰηθείη, ἀνάγκιδας τοὺς εὐνούχους γίνεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἐφαίνετο αὐτῷ. ἐτεκμαίρετο δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζώων ὅτι οἳ τε ὑβρίζται ἵπποι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν δάκνουν καὶ ὑβρίζειν ἀποπαύονται, πολεμικοὶ δὲ οὐδὲν ἥττον γίνονται, οἳ τε ταῦροι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὑφίενται, τοῦ δ' ἰσχύειν καὶ ἐργάζεσθαι οὐ στερίσκονται, καὶ οἳ κύνες δὲ ὥσαύτως τοῦ μὲν ἀπολείπειν τοὺς δεσπότης ἀποπκύνονται ἐκτεμνόμενοι, φυ-

58. τῇ μεγίστῃ. Ueber Babylons Grösse s. zu §. 2 und Herod. I, 191. — ταῦτα δὲ. S. ὁρῶν δὲ I, 3, 2.

59. τίνας — ἔχοι, d. h. welche die φυλακὴ περὶ τὸ σῶμα am treuesten besorgen würden. Denn mit γνοὺς δ' beginnt die nähere Ausführung der eben angegebenen Absicht.

60. εὐεργετοῦντα — αὐτόν, den Cyrus.

61. διὰ τοῦτο hebt die Angabe des

Grundes, die im vorhergehenden Participium liegt, hervor. Ages. VIII, 6: ὁ μὲν γὰρ Πέρσης, νομίζων, ἢν χρήματα πλεῖστα ἔχη, πάνθ' ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσεσθαι, διὰ τοῦτο πᾶν τὸ ἀργύριον — ἐπειρᾶτο πρὸς ἑαυτὸν ἀθροίζειν. — τι ἄλλο κρεῖττον, eine andere stärkere Macht. — ἀπείργοι, näml. αὐτόν.

62. ὑβρίζειν, ausschlagen. — ἐργάζεσθαι, wie III, 2, 25. Vergl. αὐτουργοὺς §. 67.

λάττειν δὲ καὶ εἰς θήραν οὐδὲν κακίους γίννονται. καὶ οἳ γε 63
 ἄνθρωποι ὡσαύτως ἡρεμέστεροι γίνονται στερισκόμενοι ταύ-
 τῆς τῆς ἐπιθυμίας, οὐ μέντοι ἀμελέστεροί γε τῶν προσταττο-
 μένων, οὐδ' ἥττον τι ἱππικοί, οὐδὲ ἥττον τι ἀκοντιστικοί,
 οὐδὲ ἥττον τι φιλότιμοι. κατὰδηλοὶ δὲ γίνονται καὶ ἐν τοῖς πολέ- 64
 μοις καὶ ἐν ταῖς θήραις, ὅτι ἔσωζον τὸ φιλόνεικον ἐν ταῖς ψυ-
 χαῖς. τοῦ δὲ πιστοὶ εἶναι ἐν τῇ φθορᾷ τῶν δεσποτῶν μάλιστα
 βάσανον ἐδίδοσαν· οὐδένες γὰρ πιστότερα ἔργα ἀπεδείκνυντο
 ἐν ταῖς δεσποτικαῖς συμφοραῖς τῶν εὐνούχων. εἰ δέ τι ἄρα 65
 τῆς τοῦ σώματος ἰσχύος μειοῦσθαι δοκοῦσιν, ὁ σίδηρος ἀνισοῖ
 τοὺς ἀσθενεῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐν τῷ πολέμῳ. ταῦτα δὲ γιγνώ-
 σκων ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θυρωρῶν πάντας τοὺς περὶ τὸ ἑαυ-
 τοῦ σῶμα θεραπευτῆρας ἐποιήσατο εὐνούχους.

Ἠγησάμενος δὲ οὐχ ἱκανὴν εἶναι τὴν φυλακὴν ταύτην 66
 πρὸς τὸ πλῆθος τῶν δυσμενῶς ἐχόντων, ἐσκόπει, τίνας τῶν
 ἄλλων ἂν πιστοτάτους περὶ τὸ βασίλειον φύλακας λάβοι. εἰδὼς 67
 οὖν Πέρσας τοὺς οἴκοι κακοβιωτάτους μὲν ὄντας διὰ πενίαν,
 ἐπιπονώτατα δὲ ζῶντας διὰ τὴν τῆς χώρας τραχύτητα καὶ διὰ
 τὸ αὐτουργοῦς εἶναι, τούτους ἐνόμισε μάλιστ' ἂν ἀγαπᾶν τὴν
 παρ' ἑαυτῷ δίαιταν. λαμβάνει οὖν τούτων μυρίους δορυφό- 68
 ρους, οἳ κύκλῳ μὲν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐφύλαττον περὶ τὰ βα-
 σίλεια, ὅποτε ἐπὶ χώρας εἴη· ὅποτε δὲ ἐξίοι που, ἐνθεν καὶ
 ἐνθεν τεταγμένοι ἐπορεύοντο. νομίσας δὲ καὶ Βαβυλῶνος ὅλης 69
 φύλακας δεῖν εἶναι ἱκανούς, εἴτ' ἐπιδημῶν αὐτὸς τυγχάνοι
 εἴτε καὶ ἀποδημῶν, κατέστησε καὶ ἐν Βαβυλῶνι φρουροὺς ἱκα-
 νούς· μισθὸν δὲ καὶ τούτοις Βαβυλωνίους ἔταξε παρέχειν,
 βουλόμενος αὐτοὺς ὡς ἀμηχανωτάτους εἶναι, ὅπως ὅτι ταπει-
 νότατοι καὶ εὐκαθεκτότατοι εἴεν.

63. ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, die ihnen durch das ἐκτέμνειν genommen wird.

64. κατὰδηλοὶ —, ὅτι. S. zu I, 4, 2.

65. εἰ — ἄρα, wenn etwa. — εὐνούχους Object, πάντας τοὺς — θεραπευτῆρας Prädicat. Diese θεραπευτῆρες übernehmen also die φυλακὴν περὶ τὸ σῶμα, die §. 58 beabsichtigt wurde.

67. διὰ τὴν — τραχύτητα. Vergl.

I, 3, 3: ἐν ὀρεινῇ οὕσῃ τῇ χώρᾳ. — αὐτουργοῦς, die den Boden selbst bearbeiten, nicht durch Sklaven bearbeiten lassen. S. §. 62: ἐργάζεσθαι.

68. ἐπὶ χώρας, an Ort u. Stelle, nicht etwa auswärts. Vergl. χώραν IV, 5, 37. — ἐξίοι που. S. zu V, 1, 24.

69. ὅπως ὅτι ταπεινότατοι — εἴεν. Von den Tyrannen heisst es Hier. V, 4: ἐνδεεστέροις γὰρ οὖσι ταπεινοτέροις αὐτοῖς (τοῖς ἀγαθοῖς

- 70 Αὕτη μὲν δὴ περὶ αὐτόν τε φυλακὴ καὶ ἡ ἐν Βαβυλῶνι τότε κατασταθεῖσα καὶ νῦν ἔτι οὕτως ἔχουσα διαμένει. σκοπῶν δ' αὖ, ὅπως ἂν καὶ ἡ πᾶσα ἀρχὴ κατέχοιτο καὶ ἄλλη ἔτι προσγίγνοιτο, ἡγήσατο τοὺς μὲν μισθοφόρους τούτους οὐ τοσοῦτον βελτίονας τῶν ὑπηκόων εἶναι, ὅσον ἐλάττονας· τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγίγνωσκε συνεκτέον εἶναι, οἵπερ σὺν τοῖς θεοῖς τὸ κρατεῖν παρέσχον, καὶ ἐπιμελητέον, ὅπως μὴ ἀνήσουσι
- 71 τὴν τῆς ἀρετῆς ἀσκησιν. ὅπως δὲ μὴ ἐπιτάττειν αὐτοῖς δοκοίη, ἀλλὰ γνόντες καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἄριστα εἶναι οὕτως ἐμμένειν τε καὶ ἐπιμελοῖντο τῆς ἀρετῆς, συνέλεξε τοὺς τε ὁμοτίμους καὶ πάντας ὁπόσοι ἐπικαίριοι ἦσαν καὶ ἀξιοχρεώτατοι ἐδόκουν
- 72 αὐτῷ κοινωνοὶ εἶναι καὶ πόνων καὶ ἀγαθῶν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν θεοῖς μεγίστη χάρις, ὅτι ἔδοσαν ἡμῖν τυχεῖν ὧν ἐνομίζομεν ἄξιοι εἶναι. νῦν μὲν γὰρ δὴ ἔχομεν καὶ γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν καὶ οἵτινες ταύτην ἐργαζόμενοι θρέψουσιν ἡμᾶς· ἔχομεν δὲ καὶ οἰκίαν καὶ ἐν ταύταις

73 κατασκευάς. καὶ μηδεὶς γε ὑμῶν ἔχων ταῦτα νομισάτω ἀλλότρια ἔχειν· νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις αἰδιὸς ἐστίν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἄλῃ, τῶν ἐλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ χρήματα. οὐκ οὐν ἀδικία γε ἔξετε ὅ,τι ἂν ἔχητε, ἀλλὰ φιλανθρωπία οὐκ ἀφαιρήσεσθε, ἣν τι ἔατε

74 ἔχειν αὐτούς. τὸ μέντοι ἐκ τοῦδε οὕτως ἐγὼ γινώσκω, ὅτι, εἰ μὲν τρεψόμεθα ἐπὶ ῥαδιουργίαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἡδυπάθειαν, οἱ νομίζουσι τὸ μὲν πονεῖν ἀθλιώτατον, τὸ δὲ ἀπόνως βιοτεύειν ἡδυπάθειαν, ταχὺ ἡμᾶς φημι ὀλίγου ἀξί-

πολίταις) οἴονται χρῆσθαι. Ueber die Stellung des Eroberers zu dem besiegten Volke spricht sich Cyrus §. 73 u. 79 deutlich aus. Bei aller Menschenfreundlichkeit, mit der Xen. den Cyrus ausstattet, erhebt er ihn natürlich nicht über die Realität der gegebenen Verhältnisse.

70. ἡ πᾶσα ἀρχή, im Gegensatz zur Stadt Babylon; ἡ παρούσα ἀρχή will Dindorf. — ἐλάττονας, an Zahl. — συνεκτέον, in Ordnung erhalten.

71. ἐμμένειν, näml. τούτοις.

72. τοῖς μὲν. Dem entspricht τὸ μέντοι §. 74. — οἵτινες, Leute, denen es obliegt. Vergl. zu VII, 3, 7.

73. πολεμούντων, wenn man —. S. zu III, 3, 54. Ueber die Sache vergl. §. 36.

74. τὸ — ἐκ τοῦδε, für die Zukunft oder die Zukunft anlangend. — φημι, als ob ἐγὼ γινώσκω, ὅτι nicht bereits vorausgegangen wäre: eine pleonastische Anwendung von φημί, die den Lateinern bei putare, existimare u. a. geläufiger ist;

ους ἡμῖν αὐτοῖς ἔσεσθαι καὶ ταχὺ πάντων τῶν ἀγαθῶν στερή-
 σεσθαι. οὐ γάρ τοι τὸ ἀγαθοῦς ἄνδρας γενέσθαι τοῦτο ἀρκεῖ 75
 ὥστε καὶ διατελεῖν, ἣν μὴ τις αὐτοῦ διὰ τέλους ἐπιμελῆται·
 ἀλλὰ ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἀμεληθεῖσαι μείονος ἄξιαί
 γίνονται καὶ τὰ σώματά γ' αὐτὰ εὖ ἔχοντα, ὁπότεν τις αὐτὰ
 ἀνῆ ἐπὶ ῥαδιουργίαν, πονήρως πάλιν ἔχει, οὕτω καὶ ἡ σωφρο-
 σύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλκή, ὁπότεν τις αὐτῶν ἀνῆ τὴν
 ἀσκησιν, ἐκ τούτου εἰς τὴν πονηρίαν πάλιν τρέπεται. οὐκ οὖν 76
 δεῖ ἀμελεῖν οὐδ' ἐπὶ τὸ αὐτίκα ἡδὺ προϊέναι αὐτοῦς. μέγα μὲν
 γὰρ οἶμαι ἔργον καὶ τὸ ἀρχὴν καταπραῖσαι, πολὺ δ' ἔτι μείζον
 τὸ λαβόντα διασώσασθαι. τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν πολλάκις τῷ τόλ-
 μαν μόνον παρασχομένῳ ἐγένετο, τὸ δὲ λαβόντα κατέχειν οὐκ-
 ἔτι τοῦτο ἄνευ σωφροσύνης οὐδ' ἄνευ ἐγκρατείας οὐδ' ἄνευ
 πολλῆς ἐπιμελείας γίνεταί. ἂν χρὴ γιγνώσκοντας νῦν πολὺ 77
 μᾶλλον ἀσκεῖν τὴν ἀρετὴν ἢ πρὶν τάδε τὰγαθὰ κτήσασθαι,
 εὖ εἰδότας, ὅτι, ὅταν πλεῖστά τις ἔχη, τότε πλεῖστοι καὶ φθο-
 νοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ πολέμιοι γίνονται, ἄλλως τε
 καὶ παρ' ἀκόντων τά τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν ὥσπερ
 ἡμεῖς ἔχη. τοὺς μὲν οὖν θεοὺς οἶεσθαι χρὴ σὺν ἡμῖν ἔσεσθαι·
 οὐ γὰρ ἐπιβουλεύσαντες ἀδίκως ἔχομεν, ἀλλ' ἐπιβουλευθέντες
 ἐτιμωρησάμεθα. τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο κράτιστον αὐτοῦς πα- 78
 ρασκευαστέον· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ βελτίονας ὄντας τῶν ἀρχομέ-
 νων ἄρχειν ἀξιοῦν. θάλπους μὲν οὖν καὶ ψύχους καὶ σίτων
 καὶ ποτῶν καὶ πόνων καὶ ὕπνου ἀνάγκη καὶ τοῖς δούλοις μετα-
 διδόναι· μεταδιδόντας γε μέντοι πειραῖσθαι δεῖ ἐν τούτοις
 πρῶτον βελτίονας αὐτῶν φαίνεσθαι. πολεμικῆς δ' ἐπιστήμης 79

Zumpt §. 750. — στερήσεσθαι, pas-
 sivisch.

75. τοῦτο hebt τὸ — γενέσθαι
 kräftig hervor. Vergl. §. 79. — οὐ
 — ἀρκεῖ, genügt noch nicht, d. h.
 bewirkt noch nicht. — διατελεῖν,
 näml. ὄντας ἀγαθοῦς. — ὥσπερ καὶ
 — οὕτω καί. S. zu I, 5, 1. Ueber
 den Gedanken vergl. Memor. I, 2, 19.
 — καὶ — γ'. S. zu III, 1, 20.

76. τὸ αὐτίκα ἡδύ. S. τῶν παρὰ
 τίκα ἡδονῶν I, 5, 9. — οὐκέτι, wie
 I, 5, 8.

77. ἔχομεν, näml. τά τε κτήματα
 καὶ τὴν θεραπείαν.

78. αὐτοῦς, Subject zu παρὰ
 σκευαστέον. S. B. §. 134. Anm. 4. R.
 §. 110 b. 2. K. §. 284. Anm. 7. Es
 stehen sich entgegen: τοὺς μὲν —
 θεοὺς — ἔσεσθαι und τὸ μέντοι —
 αὐτοῦς παρὰ σκευαστέον. Dindorf hat
 κράτιστον gestrichen. — βελτίονας
 ὄντας — ἀξιοῦν, besser sein zu wol-
 len, indem wir herrschen, als die,
 über welche wir herrschen. — μετα-
 διδόντας. Ueber die Wiederholung
 des Verbums s. zu III, 1, 37.

καὶ μελέτης παντάπασιν οὐ μεταδοτέον τούτοις, οὕστινας ἐργάτας ἡμετέρους καὶ δασμοφόρους βουλόμεθα καταστήσασθαι, ἀλλ' αὐτοὺς δεῖ τούτοις τοῖς ἀσκήμασι πλεονεκτεῖν, γιγνώσκοντας, ὅτι ἐλευθερίας ταῦτα ὄργανα καὶ εὐδαιμονίας οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπέδειξαν· καὶ ὥσπερ γε ἐκείνους τὰ ὅπλα ἀφηγήμεθα, οὕτως ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖ μήποτ' ἐρήμους ὅπλων γίγνεσθαι, εὖ εἰδότες, ὅτι τοῖς ἀεὶ ἐγγυτάτω τῶν ὅπλων οὖσι
80 τούτοις καὶ οἰκειότατά ἐστιν ἂν βούλωνται. εἰ δέ τις τοιαῦτα ἐννοεῖται, τί δῆτα ἡμῖν ὄφελος καταπραῖξαι ἂν ἐπεθυμοῦμεν, εἰ ἔτι δεήσει καρτερεῖν καὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ πο-
νοῦντας καὶ ἐπιμελουμένους, ἐκεῖνο δεῖ καταμαθεῖν, ὅτι το-
σοῦτω τὰγαθὰ μᾶλλον εὐφραίνει, ὅσῳ ἂν μᾶλλον προπονήσας
τις ἐπ' αὐτὰ ἀπίη· οἱ γὰρ πόνοι ὄψον τοῖς ἀγαθοῖς· ἄνευ δὲ
τοῦ δεόμενον τυγχάνειν τινὸς οὐδὲν οὕτω πολυτελῶς παρα-
81 σκευασθεῖν ἂν, ὥσθ' ἡδὺ εἶναι. εἰ δέ, ὧν μὲν μάλιστα ἀν-
θρώποι ἐπιθυμοῦσιν, ὁ δαίμων ἡμῖν ταῦτα συμπαρεσκεύακεν,
ὥς δ' ἂν ἡδίστα ταῦτα φαίνοιτο, αὐτός τις αὐτῷ ταῦτα παρα-
σκευάσει, ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ τοσοῦτω πλεονεκθήσει τῶν ἐνδεεστέ-
ρων βίου, ὥς πεινήσας τῶν ἡδίστων σίτων τεύξεται καὶ διψή-
σας τῶν ἡδίστων ποτῶν ἀπολαύσεται καὶ δεηθεὶς ἀναπαύ-
82 σεως ἡδιστον ἀναπαύσεται. ὧν ἕνεκά φημι χρῆναι νῦν ἐπιτα-
θῆναι ἡμᾶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ὅπως τῶν τε ἀγαθῶν ἢ ἄριστον
καὶ ἡδιστον ἀπολαύσωμεν καὶ ὅπως τοῦ πάντων χαλεπωτάτου
ἄπειροι γενώμεθα. οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τὰγαθὰ οὕτω γε χα-
83 λεπὸν, ὥσπερ τὸ λαβόντα στρεφθῆναι λυπηρόν. ἐννοήσατε δὲ
κἀκεῖνο, τίνα πρόφασιν ἔχοντες ἂν προσιέμεθα κακίονες ἢ
πρόσθεν γενέσθαι. πότερον ὅτι ἄρχομεν; ἀλλ' οὐ δήπου τὸν
ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων πονηρότερον προσήκει εἶναι. ἀλλ' ὅτι
εὐδαιμονέστεροι δοκοῦμεν νῦν ἢ πρότερον εἶναι; ἔπειτα τῇ

79. οὕστινας. S. zu II, 1, 21. — ταῦτα Object, ὄργανα Prädicat. — τούτοις, wie ταῦτα §. 75. Dieselbe Ansicht über die Stellung des unterjochten Volkes zu dem herrschenden ist die der Spartaner bei Xen. de Rep. Lac. VII, 2. XII, 4.

80. ὄψον. Vergl. I, 5, 12. — δεόμενον hat den Hauptnachdruck.

81. βίου, Lebensunterhalt. — ὥς = ὥστε.

83. ἔχοντες, im Deutschen verbum finitum. — ἀλλ' vor ὅτι hier und nachher unser oder, wobei der Grieche den Gegensatz zu der vorhergehenden Frage in das Auge fasst. So steht Memor. IV, 2, 10 viermal ἀλλὰ μή, oder etwa —? S. unten VIII, 4, 9. — ἔπειτα. S. zu Memor. I, 2, 26: εἶτα, εἰ μὲν τι ἐπλημμελησάτην, τοῦτου Σωκράτην ὁ κατήγορος αἰτιᾶται; So führen ἔπειτα und εἶτα oft

εὐδαιμονία φήσκει τις τὴν κακίαν ἐπιπρέπειν; ἀλλ' ὅτι, ἐπεὶ
 κεκτῆμεθα δούλους, τούτους κολάσομεν, ἢν πονηροὶ ᾧσι; καὶ
 τί προσήκει αὐτὸν ὄντα πονηρὸν πονηρίας ἕνεκεν ἢ βλακείας
 ἄλλους κολάζειν; ἐννοεῖτε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τρέφειν μὲν παρ- 84
 εσκευάσμεθα πολλοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων οἴκων φύλακας καὶ
 τῶν σωμάτων· αἰσχροὺς δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη εἰ δι' ἄλλους μὲν
 δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι τυγχάνειν, αὐτοὶ
 δὲ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν; καὶ μὴν εὖ γε δεῖ εἰδέναι,
 ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη φυλακὴ τοιαύτη, οἷα αὐτόν τινα καλὸν κἀ-
 γαθὸν ὑπάρχειν· τοῦτο γὰρ δεῖ συμπαρομαρτεῖν· τῷ δ' ἀρε-
 τῆς ἐρήμῳ οὐδὲ ἄλλο καλῶς ἔχειν οὐδὲν προσήκει. τί οὖν φημι 85
 χρῆναι ποιεῖν καὶ ποῦ τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν καὶ ποῦ τὴν μελέτην
 ποιεῖσθαι; οὐδὲν καινόν, ᾧ ἄνδρες, ἐρῶ· ἀλλ' ὥσπερ ἐν Πέρ-
 σαις ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις οἱ ὁμότιμοι διάγουσιν, οὕτω καὶ ἡμᾶς
 φημι χρῆναι ἐνθάδε ὄντας τοὺς ἐντίμους πάντα ἅπερ καὶ ἐκεῖ
 ἐπιτηδεύειν, καὶ ὑμᾶς γε ἐμὲ ὁρῶντας κατανοεῖν παρόντας, εἰ
 ἐπιμελόμενος ὧν δεῖ διάξω, ἐγὼ τε ὑμᾶς κατανοῶν θεάσομαι,
 καὶ οὓς ἂν ὁρῶ τὰ καλὰ καὶ τὰ γαθὰ ἐπιτηδεύοντας, τούτους
 τιμήσω. καὶ τοὺς παῖδας δέ, οἷς ἂν ἡμῶν γίγνωνται, ἐνθάδε 86
 παιδεύωμεν· αὐτοὶ τε γὰρ βελτίονες ἐσόμεθα, βουλόμενοι τοῖς
 παισὶν ὥς βέλτιστα παραδείγματα ἡμᾶς αὐτοὺς παρέχειν, οἳ τε
 παῖδες οὐδ' ἂν εἰ βούλουντο ῥαδίως πονηροὶ γίγνοιτο, αἰ-
 σχροὺς μὲν μηδὲν μήτε ὁρῶντες μήτε ἀκούοντες, ἐν δὲ καλοῖς
 κἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασι διημερεύοντες.

eine Frage der Verwunderung ein, die eine vorhergehende Frage oder Behauptung als widersinnig nachweisen soll.

84. αὐτοὶ δὲ — δορυφορήσομεν; Dass dieser Satz der Form nach selbstständig zu nehmen und sich nicht dem εἰ unterordnet, sieht man daraus, dass

οὐ, nicht μή steht: wir selbst aber wollen uns nicht —?

85. ἐν Πέρσais erklärt sich aus dem Gegensatz ἐνθάδε. — ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις. S. I, 2, 4: ἡ ἀγορὰ ἡ περὶ τὰ ἀρχεῖα.

86. οὐδ' — εἰ βούλουντο, ne volentes quidem. Ueber die Sache s. Anab. I, 9, 3 f.

H.

1. *Κῦρος μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυσάντας καὶ εἶπεν ὧδε. Ἀλλὰ πολλάκις μὲν δὴ, ὧ ἄνδρες, καὶ ἄλλοτε κατενόησα, ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ· οἳ τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι τῶν παίδων, ὅπως μήποτε αὐτοὺς τὰγαθὰ ἐπιλείψει, Κῦρός τε μοι δοκεῖ νῦν συμβουλεύειν ἡμῖν ἀφ' ὧν μάλιστα ἂν εὐδαιμονοῦντες διατελοῖμεν· ὃ δέ μοι δοκεῖ ἐνδεέστερον ἢ ὥς ἐχρῆν δηλῶσαι, τοῦτο ἐγὼ πειράσομαι τοὺς μὴ εἰδότας διδάξαι. ἐννοήσατε γὰρ δὴ, τίς ἂν πόλις πολεμία ὑπὸ μὴ πειθομένων ἀλοίη; τίς δ' ἂν φιλία ὑπὸ μὴ πειθομένων διαφυλαχθείη; ποῖον δ' ἂν ἀπειθούντων στρατεύμα νίκης τύχοι; πῶς δ' ἂν μᾶλλον ἐν μάχαις ἡττῶντο ἄνθρωποι ἢ ἐπειδὰν ἄρξωνται ἰδίᾳ ἕκαστος περὶ τῆς σωτηρίας βουλευέσθαι; τί δ' ἂν ἄλλο ἀγαθὸν τελεσθείη ὑπὸ μὴ πειθομένων; ποῖαι δὲ πόλεις νομίμως ἂν οἰκῆσαι; ἢ ποῖοι οἴκοι σωθείησαν; πῶς δ' ἂν νῆες ὅποι δεῖ ἀφ' ἰκοιντο; ἡμεῖς δὲ ἂν νῦν ἀγαθὰ ἔχομεν διὰ τί ἄλλο μᾶλλον κατεπράξαμεν ἢ διὰ τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι; διὰ τοῦτο γὰρ*

I. Inhalt: Chrysantas lobt den Gehorsam als das beste Mittel zur Erhaltung wie zur Gewinnung der Herrschaft und empfiehlt deshalb sich täglich am Hofe des Cyrus einzufinden. Viele Andere stimmen ihm bei. Die höchsten Beamten sucht Cyrus sich selbst zu bilden, indem er ihnen mit gutem Beispiel vorangeht. Diesen vertraute er die einzelnen Theile der Verwaltung an, um Musse zur Leitung des Ganzen zu haben. Wer vom Adel nicht am Hofe erschien, den veranlasste oder nöthigte er dazu, die Erscheinenden bemühte er sich zur Tugend hinzuführen, insbesondere zur Gottesfurcht, Gerechtigkeit, Züchtigkeit, Bescheidenheit, Enthaltbarkeit. Auch in der Jagd und anderen edlen Künsten übte er sie ebenso wie sich selbst und hielt auch sonst auf äusseren Schmuck und Anstand. Die zur Knechtschaft bestimmt waren, hielt er fern von den freien Uebungen, liess

es aber für ihr äusseres Wohlbefinden an nichts fehlen. Die Vornehmsten unter den Assyriern suchte er sich zu Freunden zu machen.

1. *πολλάκις μὲν.* Bei *μὲν*, dem nachher *ὃ δέ μοι* entspricht, schwebt bereits der ganze Gegensatz zu diesem letzteren Gedanken vor: Oft habe ich die Bemerkung gemacht, dass ein guter Herrscher, wie Cyrus einer ist u. s. w. Insofern schliesst sich nun auch richtig an: *οἳ τε γὰρ πατέρες* — *Κῦρός τε* —, d. i. denn wie die Väter — so — Cyrus. So dient *τέ* öfter dem Vergleich. S. zu Memor. I, 3, 1. I, 1, 14. II, 1, 9. Unten VIII, 2, 14.

2. *ὑπὸ μὴ πειθομένων.* Ueber dasselbe Thema verbreitet sich Xen. am ausführlichsten Memor. IV, 4, 14 ff. — *οἰκῆσαι*, verwaltet werden, wie Memor. I, 2, 64. Hellen. IV, 8, 5. VII, 5, 5. S. zu Hellen. I, 6, 32.

καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ταχὺ μὲν ὅποι ἔδει παρεγιννόμεθα, ἀθρόοι δὲ τῷ ἄρχοντι ἐπόμενοι ἀνυπόστατοι ἤμεν, τῶν δ' ἐπι-
ταχθέντων οὐδὲν ἡμιτελὲς κατελείπομεν. εἰ τοίνυν μέγιστον
ἀγαθὸν τὸ πειθαρχεῖν φαίνεται εἰς τὸ καταπράττειν τὰγαθά,
οὕτως εὖ ἴστε ὅτι αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς τὸ διασώζειν ἃ δεῖ μέγι-
στον ἀγαθὸν ἐστὶ. καὶ πρόσθεν μὲν δὴ πολλοὶ ἡμῶν ἦρχον μὲν 4
οὐδενός, ἦρχοντο δέ· νῦν δὲ κατεσκεύασθε οὕτω πάντες οἱ
παρόντες, ὥστε ἄρχετε οἱ μὲν πλειόνων, οἱ δὲ μειόνων. ὥσπερ
τοίνυν αὐτοὶ ἀξιώσετε ἄρχειν τῶν ὑφ' ὑμῖν, οὕτω καὶ αὐτοὶ
πειθώμεθα οἷς ἂν ἡμᾶς καθήκη. τοσοῦτον δὲ διαφέρειν δεῖ
τῶν δούλων, ὅσον οἱ μὲν δοῦλοι ἄκοντες τοῖς δεσπόταις ὑπηρε-
τοῦσιν, ἡμᾶς δ', εἴπερ ἀξιούμεν ἐλεύθεροι εἶναι, ἐκόντας δεῖ
ποιεῖν ὃ πλείστου ἀξίον φαίνεται εἶναι. εὐρήσετε δ', ἔφη, καὶ
ἐνθα ἄνευ μοναρχίας πόλις οἴκεται, τὴν μάλιστα τοῖς ἄρχου-
σιν ἐθέλουσαν πείθεσθαι ταύτην ἥκιστα τῶν πολεμίων ἀναγ-
καζομένην ὑπακούειν. παρῶμέν τε οὖν, ὥσπερ Κῦρος κελεύει, 5
ἐπὶ τόδε τὸ ἄρχεῖον, ἀσκῶμέν τε δι' ὧν μάλιστα δυνησόμεθα
κατέχειν ἃ δεῖ, παρέχωμέν τε ἡμᾶς αὐτοὺς χρῆσθαι Κύρῳ ὅ,τι
ἂν δέη. καὶ τοῦτο γὰρ εὖ εἰδέναι χρή, ὅτι οὐ μὴ δυνησεται
Κῦρος εὐρεῖν ὅ,τι αὐτῷ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ χρήσεται, ἡμῖν δὲ οὐ,
ἐπείπερ τά γε αὐτὰ ἡμῖν ξυμφέρει καὶ οἱ αὐτοὶ εἰσιν ἡμῖν πο-
λέμιοι.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε Χρυσάντας, οὕτω δὴ καὶ ἄλλοι ἀνί- 6
σταντο πολλοὶ καὶ Περσῶν καὶ τῶν συμμάχων συνεροῦντες·
καὶ ἔδοξε τοὺς ἐντίμους αἰεὶ παρεῖναι ἐπὶ θύρας καὶ παρέχειν
αὐτοὺς χρῆσθαι ὅ,τι ἂν βούληται, ἕως ἀφείη Κῦρος. ὥς δὲ
τότε ἔδοξεν, οὕτω καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ
βασιλεῖ ὄντες, θεραπεύουσι τὰς τῶν ἀρχόντων θύρας. ὥς δ' 7
ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται Κῦρος καταστησάμενος εἰς τὸ διαφυ-

3. οὕτως. S. zu III, 3, 25.

4. ὅσον. S. zu VI, 2, 19. Auch hier liegt ein Vergleich zu Grunde: als unsere Stellung eine edlere ist als die der Sklaven. — ταύτην, wie VII, 5, 75. Xen. hat hier Athen im Auge. Vergl. Memor. III, 5, 14 ff. IV, 4, 15. S. d. Einleit. §. 3.

5. τόδε τὸ ἄρχεῖον, den Palast des Cyrus. — ὅ,τι ἂν δέη, näml. χρῆσθαι.

— οὐ μὴ, sicherlich nicht. S. die Gramm. zu III, 2, 8. — χρήσεται, näml. ἡμῖν; aber αὐτῷ wie ἡμῖν hängen von ἐπ' ἀγαθῷ ab.

6. οὕτω δὴ. S. zu III, 3, 25. — ὅ,τι ἂν, wie §. 5. — ποιοῦσι —, θεραπεύουσι. S. zu III, 3, 26. Cobet will ποιοῦσι tilgen.

7. ἐν τῷ λόγῳ, näml. VII, 5, 72 ff. — καταστησάμενος, seine Ein-

- λάττειν αὐτῷ τε καὶ Πέρσαις τὴν ἀρχήν, ταῦτά καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον βασιλεῖς νόμιμα ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι ποιοῦντες.
- 8 οὕτω δ' ἔχει καὶ ταῦτα ὥσπερ καὶ τ' ἄλλα· ὅταν μὲν ὁ ἐπιστάτης βελτίων γένηται, καθαρώτερον τὰ νόμιμα πράττεται· ὅταν δὲ χείρων, φανυλότερον. ἐφοίτων μὲν οὖν ἐπὶ τὰς θύρας Κύρου οἱ ἔντιμοι σὺν τοῖς ἵπποις καὶ ταῖς αἰχμαῖς, συνδόξαν πᾶσι τοῖς ἀρίστοις τῶν συγκαταστρεψαμένων τὴν ἀρχήν.
- 9 Κύρος δ' ἐπὶ μὲν τ' ἄλλα καθίστη ἄλλους ἐπιμελητάς, καὶ ἦσαν αὐτῷ καὶ προσόδων ἀποδεκτῆρες καὶ δαπάνημάτων δοτῆρες καὶ ἔργων ἐπιστάται καὶ κτημάτων φύλακες καὶ τῶν εἰς τὴν δίαιταν ἐπιτηδείων ἐπιμεληταί· καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητὰς καθίστη οὓς ἐνόμιζε καὶ ταῦτα τὰ βοσκήματα βέλ-
 10 τιστ' ἂν παρέχειν αὐτῷ χρῆσθαι. οὓς δὲ συμφύλακας τῆς εὐδαιμονίας οἱ ᾤετο χρῆναι ἔχειν, τούτους ὅπως ὥς βέλτιστοι ἔσονται οὐκέτι τούτου τὴν ἐπιμέλειαν ἄλλοις προσέταπεν, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνόμιζε τοῦτο ἔργον εἶναι. ἦδει γάρ, ὅτι, εἴ τι μάχης ποτὲ δεήσοι, ἐκ τούτων αὐτῷ καὶ παραστάτας καὶ ἐπιστάτας ληπτέον εἶη, σὺν οἷσπερ οἱ μέγιστοι κίνδυνοι· καὶ ταξιάρχους δὲ καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων ἐγίγνωσκεν ἐκ τούτων καταστατέον
 11 εἶναι. εἰ δὲ δέοι καὶ στρατηγῶν που ἄνευ αὐτοῦ, ἦδει, ὅτι ἐκ τούτων πεμπτέον εἶη· καὶ πόλεων δὲ καὶ ὅλων ἔθνων φύλαξι καὶ σαυράπαις ἦδει ὅτι τούτων τισὶν εἶη χρηστέον καὶ πρέσβεις γε τούτων τινὰς πεμπτέον, ὅπερ ἐν τοῖς μεγίστοις ἠγεῖτο εἶναι
 12 εἰς τὸ ἄνευ πολέμου τυγχάνειν ὧν δέοιτο. μὴ ὄντων μὲν οὖν οἷων δεῖ, δι' ὧν αἱ μέγιστα καὶ πλεῖστα πράξεις ἤμελλον εἶναι, κακῶς ἠγεῖτο τὰ αὐτοῦ ἔξαι. εἰ δ' οὗτοι εἶεν οἷους δέοι, πάντα ἐνόμιζε καλῶς ἔσεσθαι. ἐνέδυν μὲν οὖν οὕτω γνοῦς εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν· ἐνόμιζε δὲ τὴν αὐτὴν καὶ αὐτῷ ἄσκησιν εἶναι τῆς ἀρετῆς. οὐ γὰρ ᾤετο οἷόν τε εἶναι μὴ αὐτόν τινα ὄντα οἷον δεῖ ἄλλους παρορμαῖν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ τ' ἀγαθὰ ἔργα.
 13 ὥς δὲ ταῦτα διευοήθη, ἠγήσατο σχολῆς πρῶτον δεῖν, εἰ μέλ-

richtungen gemacht hat, wie VIII, 6, 9. — ταῦτά, als ob nicht ὥς, sondern ἃ vorherginge.

8. καὶ — ὥσπερ καί. S. zu I, 5, 1. — συνδόξαν. S. zu δέον IV, 6, 3.

9. ἔργων, (öffentliche) Arbeiten. — βέλτιστ' — χρῆσθαι zu verbinden.

10. συμφύλακας — οἱ. Vergl. VIII,

6, 11: συμφύλακα Πέρσαις τε καὶ ἑμοί. — τούτους. Ueber die Constr. s. zu II, 1, 5. — τούτου fasst das Vorhergehende noch einmal zusammen. — οὐκέτι, wie I, 5, 8. — σὺν οἷσπερ — κίνδυνοι, näml. αὐτῷ ἔσονται.

12. οἷων δεῖ, d. i. τοιούτων, οἷους δεῖ. — ἤμελλον εἶναι, deberent fieri,

λοι δυνήσεσθαι τῶν κρατίστων ἐπιμελεῖσθαι. τὸ μὲν οὖν προσ-
 όδων ἀμελεῖν οὐχ οἷόν τε ἐνόμιζεν εἶναι, προνοῶν, ὅτι πολλὰ
 καὶ τελεῖν ἀνάγκη ἔσοιτο εἰς μεγάλην ἀρχήν· τὸ δ' αὖ πολλῶν
 κτημάτων ὄντων ἀμφὶ ταῦτα αὐτὸν ἀεὶ ἔχειν ἥδει ὅτι ἀσχολίαν
 παρέξοι τῆς τῶν ὅλων σωτηρίας ἐπιμελεῖσθαι. οὕτω δὲ σκο- 14
 πῶν, ὅπως ἂν τὰ τε οἰκονομικὰ καλῶς ἔχοι καὶ ἡ σχολὴ γένοιτο,
 κατενόησέ πως τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν. ὥς γὰρ τὰ πολλὰ
 δεκάδαρχοι μὲν δεκάδων ἐπιμέλονται, λοχαγοὶ δὲ δεκαδάρχων,
 χιλίαρχοι δὲ λοχαγῶν, μυρίαρχοι δὲ χιλιάρχων, καὶ οὕτως οὐ-
 δεὶς ἀτημέλητος γίγνεται, οὐδ' ἦν πάνυ πολλαὶ μυριάδες ἀν-
 θρώπων ὦσι, καὶ ὅταν ὁ στρατηγὸς βούληται χρῆσασθαι τι τῇ
 στρατιᾷ, ἀρκεῖ, ἦν τοῖς μυρίαρχοις παραγγείλῃ· ὥσπερ οὖν 15
 ταῦτα ἔχει, οὕτω καὶ ὁ Κῦρος συνεκεφαλαιώσατο τὰς οἰκονο-
 μικὰς πράξεις· ὥστε καὶ τῷ Κύρῳ ἐγένετο ὀλίγοις διαλεγο-
 μένῳ μηδὲν τῶν οἰκείων ἀτημελήτως ἔχειν· καὶ ἐκ τούτου ἤδη
 σχολὴν ἤγε πλείω ἢ ἄλλος μιᾶς οἰκίας καὶ μιᾶς νεῶς ἐπιμελού-
 μενος. οὕτω δὲ καταστησάμενος τὰ αὐτοῦ ἐδίδαξε καὶ τοὺς
 περὶ αὐτὸν ταύτῃ τῇ καταστάσει χρῆσθαι.

Τὴν μὲν δὲ σχολὴν οὕτω κατεσκευάσατο αὐτῷ τε καὶ τοῖς 16
 περὶ αὐτόν, ἦρχετο δ' ἐπιστατεῖν τοῦ εἶναι οἷους δεῖ τοὺς κοι-
 νῶνας. πρῶτον μὲν ὅποσοι ὄντες ἱκανοὶ ἄλλων ἐργαζομένων
 τρέφεσθαι μὴ παρεῖεν ἐπὶ τὰς θύρας, τούτους ἐπεξήτει, νομί-
 ζων τοὺς μὲν παρόντας οὐκ ἂν ἐθέλειν οὔτε κακὸν οὔτε αἰ-
 σχρὸν οὐδὲν ἂν πράττειν καὶ διὰ τὸ παρὰ τῷ ἄρχοντι εἶναι καὶ
 διὰ τὸ εἰδέναι, ὅτι ὁρῶντ' ἂν ὅ,τι πράττοιεν ὑπὸ τῶν βελτί-
 στων· οἱ δὲ μὴ παρεῖεν, τούτους ἠγεῖτο ἢ ἀκρατεία τινὶ ἢ
 ἀδικία ἢ ἀμελείᾳ ἀπεῖναι. τοῦτο οὖν πρῶτον διηγησόμεθα, ὥς 17
 προσηνάγκαξε τοὺς τοιούτους παρεῖναι. τῶν παρ' ἑαυτῷ μά-

13. τῶν κρατίστων, wofür nachher τῆς τῶν ὅλων σωτηρίας. — καί vor τελεῖν mit Bezug auf προσόδων.

14. καί vor ἡ σχολή: und doch zugleich. — ὥς — τὰ πολλά, plerumque.

15. συνεκεφαλαιώσατο, fasste zusammen, centralisirte. — τὰς οἰκονομικὰς πράξεις, wofür §. 14 τὰ

οἰκονομικά: die Geschäfte der Verwaltung.

16. πρῶτον μὲν. Dieses μὲν wird §. 21 noch einmal aufgenommen, worauf dann δέ folgt. — ἱκανοὶ — τρέφεσθαι, Reiche und Vornehme, die am Erscheinen durch nichts gehindert wurden. — οὐκ ἂν — οὐδὲν ἂν. S. zu I, 6, 13. Beide ἂν gehören zu ἐθέλειν.

- λίστα φίλων ἐκέλευσεν ἄν τινα λαβεῖν τὰ τοῦ μὴ φοιτῶντος, φάσκοντα λαμβάνειν τὰ ἑαυτοῦ. ἐπεὶ οὖν τοῦτο γένοιτο, ἦκον
 18 ἄν εὐθύς οἱ στερόμενοι ὡς ἡδικημένοι. ὁ δὲ Κύρος πολὺν μὲν χρόνον οὐκ ἐσχόλαζε τοῖς τοιούτοις ὑπακούειν· ἐπεὶ δὲ ἀκούσειεν αὐτῶν, πολὺν χρόνον ἀνεβάλλετο τὴν διαδικασίαν. ταῦτα δὲ ποιῶν ἡγεῖτο προσεθίζειν αὐτοὺς θεραπεύειν, ἦττον δὲ
 19 ἐχθρῶς, ἢ εἰ αὐτὸς κολάζων ἠνάγκαζε παρεῖναι. εἷς μὲν τρόπος διδασκαλίας ἦν αὐτῷ οὗτος τοῦ παρεῖναι· ἄλλος δὲ τὸ τὰ ῥᾶστα καὶ κερδαλεώτατα τοῖς παροῦσι προστάττειν· ἄλλος δὲ
 20 τὸ μηδὲν ποτε τοῖς ἀποῦσι νέμειν· ὁ δὲ δὴ μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης ἦν, εἰ τούτων μηδενὸς ὑπακούοι, ἀφελόμενος ἄν τοῦτον ἂ ἔχοι ἄλλῳ ἐδίδου, ὃν ᾤετο δύνασθαι ἄν ἐν τῷ δέοντι παρεῖναι· καὶ οὕτως ἐγίγνετο αὐτῷ φίλος χρήσιμος ἀντὶ ἀχρήστου. ἐπιζητεῖ δὲ καὶ ὁ νῦν βασιλεύς, ἦν τις ἀπῇ οἷς παρεῖναι καθήκει.
- 21 Τοῖς μὲν δὴ μὴ παροῦσιν οὕτω προσεφέρετο. τοὺς δὲ παρ-
 ἔχοντας ἑαυτοὺς ἐνόμιζε μάλιστ' ἄν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐπαίρειν, [ἐπείπερ ἄρχων αὐτῶν ἐνόμιζε δικαίως εἶναι,] εἰ αὐ-
 τὸς ἑαυτὸν ἐπιδεικνύειν πειρῶτο τοῖς ἀρχομένοις πάντων μά-
 22 λιστα κεκοσμημένον τῇ ἀρετῇ. αἰσθάνεσθαι μὲν γὰρ ἐδόκει καὶ διὰ τοὺς γραφομένους νόμους βελτίους γιγνομένους ἀνθρώπους· τὸν δὲ ἀγαθὸν ἄρχοντα βλέποντα νόμον ἀνθρώποις

17. ἐκέλευσεν ἄν. S. zu ἐνεπετάν-
 νυες ἄν I, 6, 40. Ebenso nachher
 ἦκον ἄν. — φοιτῶντος, näml. ἐπὶ
 τὰς θύρας.

18. ἐσχόλαζε, d. i. er wollte keine
 Zeit für sie haben. — ἐπεὶ — ἀκού-
 σειεν. S. zu I, 3, 10. — θεραπεύ-
 ειεν, näml. αὐτόν, ohne Zusatz wie
 vorher φοιτῶντος.

20. μέγιστος τρόπος, stärkste
 Art. Nach ἦν ist kein ὅδε oder ὅτι
 zu vermissen. Ebenso Anab. VI, 1,
 8: ὁ δὲ τρόπος τῆς ὀρχήσεως ἦν, ὁ
 μὲν — σπείρει. Vergl. über das Feh-
 len von ὅτι zu Memor. II, 1, 17. —
 εἰ — ὑπακούοι. Das Subject dazu ist
 aus dem folgenden τοῦτον zu entneh-
 men. — ἄν — ἐδίδου, wie ἐκέλευσεν
 ἄν §. 17.

21. ἐνόμιζε δικαίως εἶναι. Diese

Worte sind dem Zusammenhang fremd,
 auch wenn man das ganze Satzglied
 mit Bornemann hinter εἰ αὐτός ein-
 reiht. Mochte Cyrus rechtmässiger
 oder unrechtmässiger Herrscher zu
 sein glauben, sein Beispiel blieb immer
 das beste Mittel, seine Unterthanen
 zum Guten anzu-spornen, ja er hätte
 diess sogar noch in höherem Grade zu
 thun für nothwendig halten müssen,
 wenn er seine Herrschaft für unrecht-
 mässig hielt. Vorzuziehen ist auf
 jeden Fall, was cod. D. giebt ἐπείπερ
 ἄρχων ἦν αὐτῶν mit Weglassung von
 ἐνόμιζε δικαίως εἶναι, wiewohl auch
 diese Worte überflüssig und wohl nur
 eine Correctur der Vulgate sind.

22. μὲν γὰρ ἐδόκει, denn er
 glaubte zwar —. — βλέποντα νό-
 μον, ein sehendes, wie wir etwa
 von einem lebendigen Gesetz reden.

ἐνόμισεν, ὅτι καὶ τάττειν ἱκανός ἐστι καὶ ὁρᾶν τὸν ἀτακτοῦντα καὶ κολάζειν. οὕτω δὲ γινώσκων πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς 23 θεοὺς μᾶλλον ἐκπονοῦντα ἐπεδείκνυνεν ἑαυτόν [ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐπεὶ εὐδαιμονέστερος ἦν. καὶ τότε πρῶτον κατεστάρθυσαν οἱ μάγοι], ὕμνει τε αἰεὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τοὺς θεοὺς καὶ ἔθνευεν ἅν' ἐκάστην ἡμέραν οἷς οἱ μάγοι θεοῖς εἵποιεν. οὕτω δὲ τὰ 24 τότε κατασταθέντα ἔτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῷ αἰεὶ ὄντι βασιλεῖ. ταῦτα οὖν πρῶτον ἐμιμοῦντο αὐτόν καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, νομίζοντες καὶ αὐτοὶ εὐδαιμονέστεροι ἔσεσθαι, ἣν θεραπεύωσι τοὺς θεοὺς, ὥσπερ ὁ εὐδαιμονέστατός τε ὢν καὶ ἄρχων· καὶ Κύρῳ δ' ἂν ἡγοῦντο ταῦτα ποιοῦντες ἀρέσκειν. ὁ δὲ Κύρος 25 τὴν τῶν μεθ' αὐτοῦ εὐσέβειαν καὶ ἑαυτῷ ἀγαθὸν ἐνόμιζε, λογιζόμενος ὥσπερ οἱ πλεῖν αἰρούμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ἡσεβηκέναι τι δοκούντων. πρὸς δὲ τούτοις ἐλογίζετο, ὥς, εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἦττον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περὶ τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν καὶ περὶ ἑαυτόν, εὐεργέτης νομίζων εἶναι τῶν κοινῶνων. ἐμφανίζων 26 δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο μηδὲνα μήτε φίλον ἀδικεῖν μήτε σύμμαχον, ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἰσχυρῶς ὁρῶν, μᾶλλον καὶ τοὺς ἄλλους ὥς ἂν τῶν μὲν αἰσχυρῶν κερδῶν ἀπέχεσθαι, διὰ τοῦ δικαίου δ' ἐθέλειν πορίζεσθαι. καὶ αἰδοῦς δ' ἂν ἡγεῖ- 27 το μᾶλλον πάντας ἐμπιπλάναι, εἰ αὐτὸς φανερός εἴη πάντας οὕτως αἰδούμενος, ὥς μήτ' εἰπεῖν ἂν μήτε ποιῆσαι μηδὲν αἰ-

23. καὶ τότε — οἱ μάγοι. Nach Schneider und Heeren war IV, 5, 51. 6, 11. VII, 3, 1. 5, 35 von Medischen Magiern die Rede. Damit stimmt die Angabe bei Dunker Gesch. d. Alterthums I, 343, dass die Medische Institution der Magier, als die Perser der Herrschaft der Meder ein Ende machten, zugleich mit anderen Sitten und Einrichtungen von den Persern übernommen wurde. Gleichwohl möchte ich Dindorf beistimmen, der in den hier eingeklammerten Worten ein Scholion zum folgenden §. erkennt.

24. τῷ αἰεὶ, dem jedesmaligen.

25. εὐσέβειαν — ἀγαθόν, wie ἀγαθόν — τοὺς πόνουσ II, 1, 29. —

λογιζόμενος. Der hier ausgesprochene Gedanke war den Römern ebenso geläufig als den Griechen. Horat. Carm. III, 2, 26: vetabo, qui Cereris sacrum Vulgarit arcanae, sub isdem Sit trabitibus fragilemque mecum Solvat phaselon. Saepe Diespiter Neglectus incesto addidit integrum. — ὥς — ἐθέλειν. S. zu I, 6, 18.

26. ἰσχυρῶς ὁρῶν, fest in das Auge fassend. Es steht aber hier das Participium, als ob vorausginge φανερῶς δὲ καὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος μήτε —. — πορίζεσθαι, näml. κέρδη, wie oft aus dem vorhergehenden Besonderen in einem zweiten Gliede das Allgemeine, oft auch das Entgegengesetzte zu ergänzen ist.

- 28 *σχρόν.* ἐτεκμαίρετο δὲ τοῦτο οὕτως ἔξιν ἐκ τοῦδε· μὴ γὰρ ὅτι ἄρχοντα, ἀλλὰ καὶ οὓς οὐ φοβοῦνται, μᾶλλον τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦνται τῶν ἀναιδῶν οἱ ἄνθρωποι· καὶ γυναῖκας δὲ ἃς ἂν αἰδουμένους αἰσθάνωνται, ἀνταιδεῖσθαι μᾶλλον ἐθέλουσιν ὁρῶντες. τὸ δ' αὖ πείθεσθαι οὕτω μάλιστα ἂν ᾧετο ἔμμονον εἶναι τοῖς περὶ αὐτόν, εἰ τοὺς ἀπροφασίστως πειθομένους φανερός εἴη μᾶλλον τιμῶν τῶν τὰς μεγίστας ἀρετὰς καὶ ἐπιπυνωτάτας δοκούντων παρέχεσθαι. γινώσκων δ' οὕτω καὶ ποιῶν 30 διετέλει. καὶ σωφροσύνην δ' αὐτοῦ ἐπιδεικνὺς μᾶλλον ἐποίει καὶ ταύτην πάντας ἀσκεῖν. ὅταν γὰρ ὁρῶσιν, ᾧ μάλιστα ἔξεστιν ὑβρίζειν, τοῦτον σωφρονοῦντα, οὕτω μᾶλλον οἷ γε ἀσθενέστεροι 31 ἐθέλουσιν οὐδὲν ὑβριστικὸν ποιοῦντες φανεροὶ εἶναι. διῆρει δὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνην τῇδε, ὥς τοὺς μὲν αἰδουμένους τὰ ἐν τῷ φανερῷ αἰσχροῦ φεύγοντας, τοὺς δὲ σώφρονας καὶ τὰ 32 ἐν τῷ ἀφανεῖ. καὶ ἐγκράτειαν δὲ οὕτω μάλιστα ἂν ᾧετο ἀσκεῖσθαι, εἰ αὐτὸς ἐπιδεικνύοι ἑαυτὸν μὴ ὑπὸ τῶν παραυτίκα ἡδονῶν ἐλκόμενον ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ προπονεῖν ἐθέλοντα 33 πρῶτον σὺν τῷ καλῷ τῶν εὐφροσυνῶν. τοιγαροῦν τοιοῦτος ὢν ἐποίησεν ἐπὶ ταῖς θύραις πολλὴν μὲν τῶν χειρόνων εὐταξίαν, ὑπεικόντων τοῖς ἀμείνοσι, πολλὴν δ' αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν πρὸς ἀλλήλους. ἐπέγνως δ' ἂν ἐκεῖ οὐδένα οὔτε ὀργιζόμενον κραυγῇ οὔτε χαίροντα ὑβριστικῶς γέλωτι, ἀλλὰ ἰδὼν ἂν αὐτοὺς ἡγήσω τῷ ὄντι εἰς κάλλος ζῆν.
- 34 Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες καὶ ὁρῶντες ἐπὶ θύραις διῆγον. τῆς πολεμικῆς δ' ἔνεκα ἀσκήσεως ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν οὕσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾧετο χρῆναι, ταύτην ἡγούμενος καὶ ὅλως ἀρί-

28. μὴ — ὅτι. S. zu VII, 2, 17. — οὓς οὐ φοβοῦνται hinter ἀλλὰ καὶ wegen des Gegensatzes zu ἄρχοντα; sonst würde es hinter τοὺς αἰδουμένους stehen. — ἀνταιδεῖσθαι — ὁρῶντες. Meyer übersetzt: wiederum mit schamhaften Augen ansehen.

30. ὅταν — οὕτω. S. zu III, 3, 25.

31. ὥς — φεύγοντας, indem er sagte, dass. S. zu I, 4, 21.

32. ἐγκράτειαν. Von §. 25 an bis hierher wird von den Tugenden gehandelt, die in der Sokratischen Lehre

die erste Stelle einnehmen, nächst der εὐσέβεια die δικαιοσύνη, ἐγκράτεια, σωφροσύνη. Nur die ἀνδρεία fehlt, deren Erwähnung nicht hierher gehörte. — τῶν παραυτίκα ἡδονῶν. S. zu I, 5, 9. — εὐφροσυνῶν hängt ab von der Präposition in προπονεῖν, πρῶτον schliesst sich enger an σὺν τῷ καλῷ an. Wegen σὺν τῷ καλῷ s. zu VIII, 2, 23.

33. ἐπέγνως — ἂν. S. zu III, 3, 70. — εἰς κάλλος ζῆν. Vergl. zu Ages. IX, 1: τῷ — εἰς κάλλος βίω.

34. ταῦτα, näml. τὰ τῆς πολεμι-

στην ἄσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. καὶ γὰρ ἐπόχους ἐν παντοδαποῖς χωρίοις αὕτη μάλιστα ἀπο- 35 δείκνυσι διὰ τὸ θηρίοις φεύγουσιν ἐφέπεσθαι, καὶ ἀπὸ τῶν ἵππων ἐνεργοὺς αὕτη μάλιστα ἀπεργάζεται διὰ τὴν τοῦ λαμβάνειν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιθυμίαν. καὶ τὴν ἐγκράτειαν δὲ καὶ 36 πόρους καὶ ψύχη καὶ θάληνη καὶ λιμὸν καὶ δίψος δύνασθαι φέρειν ἐνταῦθα μάλιστα προσεΐθιζε τοὺς κοινῶνας. καὶ νῦν δ' ἔτι βασιλεὺς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ὥετο προσήκειν οὐδενὶ ἀρχῆς, ὅστις 37 μὴ βελτίων εἴη τῶν ἀρχομένων, καὶ τοῖς προειρημένοις πᾶσι δῆλον, καὶ ὅτι οὕτως ἀσκῶν τοὺς περὶ αὐτὸν πολὺ μάλιστα αὐτὸς ἐξεπώνει καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς πολεμικὰς τέχνας καὶ τὰς μελέτας. καὶ γὰρ ἐπὶ θήραν τοὺς μὲν ἄλλους ἐξῆγεν, ὅποτε 38 μὴ μένειν ἀνάγκη τις εἴη· αὐτὸς δὲ καὶ ὅποτε ἀνάγκη εἴη, οἴκοι ἐθήρα τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα· καὶ οὔτε αὐτός ποτε πρὶν ἰδρῶσαι δεῖπνον ἤρειτο οὔτε ἵπποις ἀγυμνάστοις σῖτον ἐνέβαλλε· συμπαρεκάλει δὲ καὶ εἰς ταύτην τὴν θήραν τοὺς περὶ αὐτὸν σκηπτούχους. τοιγαροῦν πολὺ μὲν αὐτὸς 39 διέφερεν ἐν πᾶσι τοῖς καλοῖς ἔργοις, πολὺ δὲ οἱ περὶ ἐκεῖνον, διὰ τὴν αἰὲ μελέτην. παράδειγμα μὲν δὴ τοιόνδε ἑαυτὸν παρείχετο. πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τῶν ἄλλων οὔστινας μάλιστα ὁρῶν τὰ καλὰ διώκοντας, τούτους καὶ δώροις καὶ ἀρχαῖς καὶ ἔδραις καὶ πάσαις τιμαῖς ἐγέραιρεν· ὥστε πολλὴν πᾶσι φιλοτιμίαν ἐνέβαλλεν, ὅπως ἕκαστος ἄριστος φανείη τῷ Κύρῳ.

Καταμαθεῖν δὲ τοῦ Κυρίου δοκοῦμεν, ὥς οὐ τούτῳ μόνῳ 40

κῆς, wie Memor. III, 6, 10 αὐτῶν auf πολέμον geht. S. zu I, 3, 16. — καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2.

35. ἐπόχους, sattelfest wie II, 4, 4. Dort vergl. auch ἀπὸ τῶν ἵππων. Denn bei ἐνεργοὺς ist an Speerwerfen u. dergl. zu denken.

36. φέρειν sowie ἐγκράτειαν hängen von προσεΐθιζε ab, πόρους u. die folg. Accusative von φέρειν.

38. μένειν ohne οἴκοι, wie zweimal I, 2, 12. — ἐν τοῖς παραδείσοις. Solche Gärten hatten die Perserkönige überall, wo sie residirten, u. sie waren πάντων καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν μεστοί, ὅσα ἡ γῆ φῦειν θέλει. Oecon. IV, 13. — τρεφόμενα. Stel-

lung des Participiums wie VI, 1, 18.

— πρὶν ἰδρῶσαι. So der jüngere Cyrus Oecon. IV, 24: ὁμνυμί σοι τὸν Μίθρην, ὅταν περ ὕγιαίνω, μηποτε δειπνῆσαι πρὶν ἰδρῶσαι ἢ τῶν πολεμικῶν τι ἢ τῶν γεωργικῶν ἔργων μελετῶν. — ἐνέβαλλε, näml. εἰς τὴν φάτνην, wie VIII, 6, 12.

39. ἔδραις. Vergl. VIII, 4, 3. Oecon. IV, 8: καὶ οὐς μὲν ἂν αἰσθάνηται τῶν ἀρχόντων συνοικουμένην τε τὴν χώραν παρεχομένους καὶ ἐνεργὸν οὔσαν τὴν γῆν —, τούτοις μὲν χώραν τε ἄλλην προστίθῃσι καὶ δώροις κοσμεῖ καὶ ἔδραις ἐντίμοις γεραίρει.

40. τοῦ Κυρίου. Ueber die Constr.

- ἐνόμιζε χρῆναι τοὺς ἄρχοντας τῶν ἀρχομένων διαφέρειν, τῷ
 βελτίονας αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ καταγοητεύειν ὥς το χρῆναι
 αὐτούς. στολήν τε γοῦν εἴλετο τὴν Μηδικὴν αὐτός τε φορεῖν
 καὶ τοὺς κοινῶνας ταύτην ἐπεισεν ἐνδύεσθαι· αὕτη γὰρ αὐτῷ
 συγκρύπτειν ἐδόκει, εἴ τίς τι ἐν τῷ σώματι ἐνδεὲς ἔχοι, καὶ
 41 καλλίστους καὶ μεγίστους ἐπιδεικνύναι τοὺς φοροῦντας. καὶ
 γὰρ τὰ ὑποδήματα τοιαῦτα ἔχουσιν, ἐν οἷς μάλιστα λαθεῖν
 ἔστι καὶ ὑποτιθεμένους τι, ὥστε δοκεῖν μείζους εἶναι ἢ εἰσί.
 καὶ ὑποχρίεσθαι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσίετο, ὥς εὐοφθαλ-
 μότεροι φαίνονται ἢ εἰσί, καὶ ἐντρίβεσθαι, ὥς εὐχροώτεροι
 42 ὁρῶντο ἢ πεφύκασιν. ἐμελέτησε δὲ καί, ὥς μηδὲ πτύοντες
 μηδὲ ἀπομυττόμενοι φανεροὶ εἶεν, μηδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ
 θέαν μηδενός, ὥς οὐδὲν θαυμάζοντες. πάντα δὲ ταῦτα ὥς το
 φέρειν τι εἰς τὸ δυσκαταφρονητοτέρους φαίνεσθαι τοῖς ἀρχο-
 μένοις.
- 43 Οὗς μὲν δὴ ἄρχειν ὥς το χρῆναι, δι' ἑαυτοῦ οὕτω κατε-
 σκεύασε καὶ μελέτη καὶ τῷ σεμνῶς προεστάναι αὐτῶν· οὗς δ'
 αὖ κατεσκεύαζεν εἰς τὸ δουλεύειν, τούτους οὔτε μελετᾶν τῶν
 ἐλευθερίων πόνων οὐδένα παρώρμα οὔτε ὅπλα κεκτῆσθαι
 ἐπέτρεπεν· ἐπεμελεῖτο δέ, ὅπως μήτε ἄσιτοι μήτε ἀποτοί ποτε
 44 ἔσονται ἐλευθερίων ἔνεκα μελετημάτων. καὶ γὰρ ὁπότε ἐλάν-
 νοιεν τὰ θηρία τοῖς ἵππευσιν εἰς τὰ πεδία, φέρεσθαι σῖτον εἰς
 θήραν τούτοις ἐπέτρεπε, τῶν δὲ ἐλευθέρων οὐδενί· καὶ ὁπότε
 πορεία εἴη, ἤγεα αὐτοὺς πρὸς τὰ ὕδατα ὥς περ τὰ ὑποζύγια.

s. zu V, 2, 18. — δοκοῦμεν wie I, 1, 1. — τούτω. So führt τοῦτο, zu-
 weilen auch ἐκεῖνο, einen folgenden
 Infinitiv ein: Oecon. XII, 10: τοῦτο
 γὰρ δὴ ἐγὼ παντάπασιν οὐ διδασκτὸν
 ὥμην εἶναι, τὸ ἐπιμελεῖν εἶναι. Vergl.
 VIII, 3, 19. — αὐτούς, die Be-
 herrschten. — Μηδικήν. Auch He-
 rod. I, 135 erzählt, dass die Perser
 Medische Kleidung annahmen. — με-
 γίστους. S. zu V, 1, 5.

41. ἐν οἷς μάλιστα, in quibus po-
 tissimum. Vergl. Oecon. X, 2: ὑπο-
 δήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλά, ὅπως
 μείζων δοκοίη εἶναι ἢ ἐπεφύκει. —
 καὶ — δέ entspricht dem τε nach στο-
 λήν §. 40 u. tritt nach den Zwischen-
 sätzen kräftiger ein als ein einfaches

καί oder τέ. Wegen ὑποχρίεσθαι —
 τοὺς ὀφθαλμούς vergl. I, 3, 2.

42. πτύοντες. Vergl. I, 2, 16. —
 μεταστρεφόμενοι. Vergl. Lykurgs
 Vorschrift de rep. Lac. III, 4: σιγῇ
 — πορεύεσθαι, περιβλέπειν δὲ μη-
 δαμοῖ, ἀλλ' αὐτὰ τὰ πρὸ τῶν πο-
 δῶν ὁρᾶν. — οὐδὲν θαυμάζοντες, im
 Sinne des Horazischen nil admirari.
 — φέρειν, beitragen.

43. δι' ἑαυτοῦ, durch sein Beispiel
 trieb er sie an. Hierzu bildet nachher
 den Gegensatz οὐδένα παρώρμα. —
 ἐλευθερίων ἔνεκα μελετημάτων, quod
 attinet ad studia liberalia, d. i. um
 der freien Uebungen willen (die sie
 nicht treiben sollten). Vergl. ἐκεῖνον
 ἔνεκεν III, 2, 30.

καὶ ὁπότε δὲ ὥρα εἴη ἀρίστου, ἀνέμενεν αὐτοὺς ἔσπε ἔμφα-
γοιέν τι, ὥς μὴ βουλιμιῶεν· ὥστε καὶ οὗτοι αὐτὸν ὥσπερ οἱ
ἀριστοὶ πατέρα ἐκάλουν, ὅτι ἐπεμέλετο αὐτῶν, ὅπως ἀναμφι-
λόγως αἰεὶ ἀνδράποδα διατελοῖεν.

Τῇ μὲν δὴ ὅλῃ Περσῶν ἀρχῇ οὕτω τὴν ἀσφάλειαν κατε- 45
σκεύαζεν. ἑαυτῷ δὲ ὅτι μὲν οὐχ ὑπὸ τῶν καταστραφέντων
κίνδυνος εἴη παθεῖν τι ἰσχυρῶς ἐθάρρει· καὶ γὰρ ἀνάλκιδας
ἠγεῖτο εἶναι αὐτοὺς καὶ ἀσυντάκτους ὄντας ἑώρα, καὶ πρὸς
τούτοις οὐδὲ ἐπλησίαζε τούτων οὐδεὶς αὐτῷ οὔτε νυκτὸς οὔτε
ἡμέρας. οὗς δὲ κρατίστους τε ἠγεῖτο καὶ ὥπλισμένους καὶ 46
ἀθρόους ὄντας ἑώρα, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἱππέων ἠγεμόνας
ὄντας, τοὺς δὲ πεζῶν· πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ φρονήματα
ἔχοντας ἠσθάνετο ὥς ἱκανοὺς ὄντας ἄρχειν· καὶ τοῖς φύλαξι
δὲ αὐτοῦ οὗτοι μάλιστα ἐπλησίαζον, καὶ αὐτῷ δὲ τῷ Κύρῳ
τούτων πολλοὶ πολλάκις συνεμίγνυσαν· ἀνάγκη γὰρ ἦν, εἴ τι
καὶ χρῆσθαι ἔμελλεν αὐτοῖς· ὑπὸ τούτων οὖν καὶ κίνδυνος ἦν
αὐτὸν μάλιστα παθεῖν τι κατὰ πολλοὺς τρόπους. σκοπῶν οὖν, 47
ὅπως ἂν αὐτῷ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἀκίνδυνα γένοιτο, τὸ μὲν
περιελέσθαι αὐτῶν τὰ ὅπλα καὶ ἀπολέμους ποιῆσαι ἀπεδοκί-
μασε, καὶ ἄδικον ἠγούμενος καὶ κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς ταύτην
νομίζων· τὸ δ' αὖ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς καὶ τὸ ἀπιστοῦντα
φανερόν εἶναι ἀρχὴν ἠγήσατο πολέμου· ἐν δὲ ἀντὶ πάντων 48
τούτων ἔγνω καὶ κράτιστον εἶναι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀσφάλειαν
καὶ κάλλιστον, εἰ δύναίτο ποιῆσαι τοὺς κρατίστους ἑαυτῷ μᾶλ-
λον φίλους ἢ ἀλλήλοις. ὥς οὖν ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι δοκεῖ ἡμῖν
ἐλθεῖν, τοῦτο πειρασόμεθα διηγήσασθαι.

Πρῶτον μὲν γὰρ διὰ παντὸς αἰεὶ τοῦ χρόνου φιλανθρω- II.
πίαν τῆς ψυχῆς ὥς ἡδύνατο μάλιστα ἐνεφάνιζεν, ἠγούμενος,

44. ὅπως — διατελοῖεν. Obwohl
ἀνδράποδα nicht immer in so ganz
verächtlichem Sinne steht und für δια-
τελοῖεν keinesweges διὰ τέλους εἶεν
nothwendig ist, wie Cobet meint, so
scheinen doch die Worte, auch als
Bemerkung im Sinne des Schriftstel-
lers, gar seltsam und sind wohl nur
der ironische Zusatz eines Abschrei-
bers.

45. ἀσυντάκτους. Den Gegensatz

bilden nachher ὥπλισμένους καὶ ἀ-
θρόους.

46. καὶ — αὐτῶν, für καὶ — ὧν.
S. zu V, 2, 15. — ὑπὸ τούτων ent-
spricht dem οὗς zu Anfang des §.
οὖν steht wegen der vielen Zwischen-
sätze. Vergl. zu V, 1, 6.

47. ταύτην Object, κατάλυσιν Prä-
dicat.

II. Inhalt: Cyrus war leutselig,
theilnehmend am Glück wie am Un-

ὥσπερ οὐ ῥάδιόν ἐστι φιλεῖν τοὺς μισεῖν δοκοῦντας οὐδ' εὐ-
 νοεῖν τοῖς κακόνοις, οὕτω καὶ τοὺς γνωσθέντας ὥς φιλοῦσι
 καὶ εὐνοοῦσιν, οὐκ ἂν δύνασθαι μισεῖσθαι ὑπὸ τῶν φιλεῖσθαι
 2 ἡγουμένων. ἕως μὲν οὖν χρήμασιν ἀδυνατώτερος ἦν εὐεργε-
 τεῖν, τῷ τε προνοεῖν τῶν συνόντων καὶ τῷ προπονεῖν καὶ τῷ
 συνηδόμενος μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς φανερός εἶναι, συναχθόμε-
 νος δ' ἐπὶ τοῖς κακοῖς, τούτοις ἐπειρᾶτο θηρεῦειν· ἐπειδὴ δὲ
 ἐγένετο αὐτῷ, ὥστε χρήμασιν εὐεργετεῖν, δοκεῖ ἡμῖν γνῶναι
 πρῶτον μὲν, ὥς εὐεργέτημα ἀνθρώποις πρὸς ἀλλήλους οὐδέν
 ἐστὶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης ἐπιχαριτώτερον ἢ σίτων καὶ πο-
 3 τῶν μετάδοσις. τοῦτο δ' οὕτω νομίσας πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν
 αὐτοῦ τράπεζαν συνέταξεν, ὅπως οἷς αὐτὸς σιτοῖτο σίτοις, τού-
 τοις ὅμοια ἀεὶ παρατίθοιτο αὐτῷ ἱκανὰ παμπόλλοις ἀνθρώ-
 ποις· ὅσα δὲ παρατεθείη, ταῦτα πάντα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ
 οἱ σύνδειπνοι χρήσαιντο, διεδίδου οἷς ἀεὶ βούλοιο τῶν φίλων
 μνήμην ἐνδείκνυσθαι ἢ φιλοφροσύνην. διέπεμπε δὲ καὶ τού-
 τοις, οὓς ἀγασθείη ἢ ἐν φυλακαῖς ἢ ἐν θεραπέαις ἢ ἐν αἵστι-
 σινοῦν πράξειςιν, ἐνσημαινόμενος τοῦτο, ὅτι οὐκ ἂν λανθά-
 4 νοιεν χαρίζεσθαι βουλόμενοι. ἐτίμα δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν ἀπὸ
 τῆς τραπέζης ὅποτε τινὰ ἐπαινέσειε· καὶ τὸν πάντα δὲ σίτον
 τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν ἐπετίθετο, οἰόμενος

glück seiner Freunde, theilte mit beson-
 ders kluger Berechnung von seiner
 Tafel mit, die ausgezeichnet war, und
 machte viele und reiche Geschenke.
 So wurde es ihm möglich viele Ohren
 und Augen im Reiche zu haben, die
 über seine und seines grossen Reiches
 Sicherheit wachten. Da er seine Auf-
 gabe als die eines guten Hirten er-
 kannte, so besass er in seinen Freun-
 den unermessliche Schätze, wovon er
 dem Crösus einen glänzenden Beweis
 lieferte. Er sorgte auch für die besten
 Aerzte und Arzneien und besuchte
 kranke Freunde. Sogar Eifersucht
 unter diesen zu erregen verschmähte
 er nicht als Mittel dazu, dass sie vor
 Allen an ihm einen festen Halt suchten.

2. χρήμασιν zu verbinden mit εὐ-
 εργετεῖν. — τούτοις. S. zu VII, 5,
 75 zu τοῦτο. — θηρεῦειν, näml.
 τοὺς συνόντας. Vergl. II, 4, 10:

τούτους — ἀγαθοῖς θηρατέον εἶναι
 καὶ λόγοις καὶ ἔργοις, — πρῶτον μὲν.
 S. zu §. 7. — εὐεργέτημα — οὐδέν
 — ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης, d. i.
 οὐδὲν τῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης
 εὐεργετημάτων. Man kann aber ἀπό
 mit bei übersetzen.

3. ἐπὶ — τράπεζαν, für seine
 Tafel. — διεδίδου. Ebenso Cyrus
 in der Anab. I, 9, 25 f. Vergl. Ages.
 V, 1. Unten VIII, 4, 6.

4. ὅποτε — ἐπαινέσειε. S. zu I, 3,
 10. — καὶ — δέ. S. zu I, 1, 2. Ueber
 die Stellung τὸν πάντα s. B. §. 127.
 9. — τῶν οἰκετῶν. Die Sache an-
 langend vergl. Plut. Mor. 7, 4. p. 703.
 E.: καὶ τὸ δούλων καὶ τὸ τῶν κυνῶν
 ἀεὶ δεῖπνον ἐπὶ τῆς ἐκείνων (τῶν
 Περσῶν βασιλέων) προτίθεσθαι τρα-
 πέζης· — ἡμεροῦνται γὰρ τῇ τῆς τρο-
 φῆς μετάδοσι καὶ τὰ σκυθρωπό-

ὥσπερ καὶ τοῖς κυσὶν ἐμποιεῖν τινα καὶ τοῦτο εὖ νοιαν. εἰ δὲ καὶ θεραπεύεσθαι τινα βούλοιτο τῶν φίλων ὑπὸ πολλῶν, καὶ τούτοις ἐπεμπευ ἀπὸ τραπέζης· καὶ νῦν γὰρ ἔτι οἷς ἂν ὁρῶσι πεμπόμενα ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης, τούτους πάντες θεραπεύουσι μᾶλλον, νομίζοντες αὐτοὺς ἐντίμους εἶναι καὶ ἱκανοὺς διαπράττειν, ἣν τι δέωνται. ἔτι δὲ καὶ οὐ τούτων μόνον ἔνεκα τῶν εἰρημένων εὐφραίνει τὰ πεμπόμενα παρὰ βασιλέως, ἀλλὰ τῷ ὄντι καὶ ἡδονῇ πολὺ διαφέρει τὰ ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης. καὶ τοῦτο μέντοι οὕτως ἔχειν οὐδέν τι θαυμαστόν· ὥσπερ γὰρ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι διαφερόντως ἐν ταῖς 5 μεγάλαις πόλεσιν ἐξεργασμέναι εἰσὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ παρὰ βασιλεῖ σῖτα πολὺ διαφερόντως ἐκπεπώνηται. ἐν μὲν γὰρ ταῖς μικραῖς πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ποιοῦσι κλίνην, θύραν, ἄροτρον, τράπεζαν, πολλάκις δ' ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ οἰκοδομεῖ, καὶ ἀγαπᾷ, ἣν καὶ οὕτως ἱκανοὺς αὐτὸν τρέφειν ἐργοδότας λαμβάνη· ἀδύνατον οὖν πολλὰ τεχνώμενον ἄνθρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν. ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πόλεσι διὰ τὸ πολλοὺς ἐκάστου δεῖσθαι ἀρκεῖ καὶ μία ἐκάστῳ τέχνη εἰς τὸ τρέφεσθαι· 6 πολλάκις δὲ οὐδ' ὅλη μία· ἀλλ' ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα· ἔστι δὲ ἔνθα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νευρορραφῶν μόνον τρέφεται, ὁ δὲ σχίζων, ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντέμνων, ὁ δὲ γε τούτων οὐδέν ποιων, ἀλλὰ συντιθεῖς ταῦτα. ἀνάγκη οὖν τὸν ἐν βραχυτάτῳ διατρίβοντα τοῦτον καὶ ἄριστα διηναγκάσθαι τοῦτο ποιεῖν. τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο 6 πέπονθε καὶ τὰ ἀμφὶ τὴν δίαιταν. ὧ μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς κλίνην

τατα τῶν θηρίων. — ὥσπερ καὶ — καὶ τοῦτο. S. zu I, 5, 1. Eigentlich erwartet man καὶ τοῖς οἰκέταις τοῦτο. — τινα —, τούτοις. S. zu I, 2, 2. — ἡδονῇ, Wohlgeschmack, wie Anab. II, 3, 16.

5. καὶ οὕτως, d. i. obschon er so vielerlei versteht. — ἔστι δ' ἔνθα, in manchen Städten. — χιτῶνας, das Oberleder. — συντέμνων, zuschneiden. — ταῦτα, die einzelnen Theile des Schuhs. — τοῦτον, wie §. 2. — διηναγκάσθαι. Der Gedanke ist: die nothwendige Folge von dieser Theilung der Arbeit ist, dass jeder seinen

Theil (in Folge der fortwährenden Uebung) mit grösster Meisterschaft liefert, oder liefern muss. Auffallend bleibt διηναγκάσθαι, das die verstärkte Bedeutung von ἡναγκάσθαι hat und nur dann ganz passend wäre, wenn gesagt werden sollte, der Arbeiter sei zur möglichst besten Arbeit gezwungen, etwa weil er sonst mit Anderen, die dieselbe Arbeit machen, nicht concurriren könne, wovon hier nicht die Rede ist. Gleichwohl wird wohl Niemand mit Cobet (mit Rücksicht auf §. 6 z. E.) ἐξεργάσθαι statt διηναγκάσθαι schreiben und τοῦτο ποιεῖν streichen wollen.

στρώννυσι, τράπεζαν κοσμεῖ, μάττει, ὅσα ἄλλοτε ἄλλοῖα ποιεῖ, ἀνάγκη, οἶμαι, τούτῳ, ὥς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, οὕτως ἔχειν· ὅπου δὲ ἱκανὸν ἔργον ἐνὶ ἔψειν κρέα, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ δὲ ἰχθὺν ἔψειν, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ ἄρτους ποιεῖν, καὶ μὴδὲ τούτους παντοδαπούς, ἀλλ' ἄρκεῖ ἂν ἐν εἶδος εὐδοκίμου ἢ παράσχῃ, ἀνάγκη, οἶμαι, ταῦτα οὕτως ποιούμενα πολὺ διαφερόντως ἐξεργάσθαι ἕκαστον.

- 7 Τῇ μὲν δὴ τῶν σίτων θεραπείᾳ τοιαῦτα ποιῶν πολὺ ὑπερεβάλλετο πάντας· ὥς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπεύων πολὺ ἐκράτει, τοῦτο νῦν διηγήσομαι· πολὺ γὰρ διενεγκὼν ἀνθρώπων τῷ πλείστας προσόδους λαμβάνειν πολὺ ἔτι πλέον διήνεγκε τῷ πλείστα ἀνθρώπων δωρεῖσθαι. κατῆρξε μὲν οὖν τούτου Κῦρος, διαμένει δ' ἔτι καὶ νῦν τοῖς βασιλεῦσιν ἢ πο-
8 λυδωρία. τίνι μὲν γὰρ φίλοι πλουσιώτεροι ὄντες φανεροὶ ἢ Περσῶν βασιλεῖ; τίς δὲ κοσμῶν κάλλιον φαίνεται στολαῖς τοὺς περὶ αὐτὸν ἢ βασιλεύς; τίνος δὲ δῶρα γινώσκεται ὥσπερ ἔνια τῶν βασιλέως, ψέλια καὶ στρεπτοὶ καὶ ἵπποι χρυσοχάλι-
9 νοι; οὐ γὰρ δὴ ἔξεστιν ἐκεῖ ταῦτα ἔχειν ὃ ἂν μὴ βασιλεὺς δῶ. τίς δ' ἄλλος λέγεται δώρων μεγέθει ποιεῖν αἰρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἀντ' ἀδελφῶν καὶ ἀντὶ πατέρων καὶ ἀντὶ παίδων; τίς δ' ἄλλος ἐδυνάσθη ἐχθροὺς ἀπέχοντας πολλῶν μηνῶν ὁδὸν τιμωρεῖσθαι ὥς Περσῶν βασιλεύς; τίς δ' ἄλλος καταστρεψάμενος ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀρχομένων πατὴρ καλούμενος ἀπέθανεν ἢ Κῦρος; τοῦτο δὲ τοῦνομα δῆλον ὅτι εὐεργετοῦντός ἐστι μᾶλ-
10 λον ἢ ἀφαιρουμένου. κατεμάθομεν δέ, ὥς καὶ τοὺς βασιλέως καλουμένους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βασιλέως ὧτα οὐκ ἄλλως ἐκτῆσατο ἢ τῷ δωρεῖσθαί τε καὶ τιμᾶν· τοὺς γὰρ ἀπαγγείλαντας

6. κοσμεῖ, servit. — ὥς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, Meyer: wie es eben geräth.

7. τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπεύων, in jeder anderen Art von Freundlichkeit.

8. δῶρα — βασιλέως. Vergl. Anab. I, 2, 27. Dieselben Geschenke werden oben I, 3, 3 erwähnt. — οὐ γὰρ δὴ ἔξεστιν. Nicht einmal einen Ring, oder einen Gürtel, oder eine Spange von Gold durfte ein Perser tragen, wenn sie nicht ein Geschenk des Kö-

nigs waren, nach Procop. Pers. I, 17 p. 49 D.

9. ἐδυνάσθη. S. zu I, 1, 5. — πατὴρ καλούμενος. Vergl. VIII, 1, 44. 8, 1. Herod. III, 89: λέγουσι Πέρσαι, ὥς Δαρεῖος μὲν ἦν κάπηλος. Καμβύσης δὲ δεσπότης, Κῦρος δὲ πατήρ. S. d. Einleit. §. 25.

10. καλουμένους. S. zu I, 2, 3. — ὀφθαλμοὶ — ὧτα. Solche κατὰσκοποι und κατήκοοι hatte der Perserkönig nach Herod. I, 100 überall in seinem Reiche, δι' ὧν, sagt Suidas, πάντα ὁ βασιλεὺς ἐπισκοπεῖ —,

ὅσα καιρὸς αὐτῷ εἶη πεπύσθαι μεγάλως εὐεργετῶν πολλοὺς ἐποίησεν ἀνθρώπους καὶ ὠτακουστέιν καὶ διοπτρεύειν, τί ἂν ἀγγείλαντες ὠφελήσειαν βασιλέα. ἐκ τούτου δὴ καὶ πολλοὶ 11 ἐνομίσθησαν βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὦτα. εἰ δέ τις οἶεται ἓνα αἰρετὸν εἶναι ὀφθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς οἴεται· ὀλίγα γὰρ εἷς γ' ἂν ἴδοι καὶ εἷς ἀκούσειε· καὶ τοῖς ἄλλοις ὥσπερ ἀμελεῖν ἂν παραγγελλόμενον εἶη, εἰ ἐνὶ τούτῳ προστεταγμένον εἶη· πρὸς δὲ καὶ ὄντινα γιννώσκοιεν ὀφθαλμὸν ὄντα, τοῦτον ἂν εἶδεῖεν ὅτι φυλάττεσθαι δεῖ. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ τοῦ φάσκοντος ἀκούσαί τι ἢ ἰδεῖν ἄξιον ἐπιμελείας παντὸς βασιλεὺς ἀκούει. οὕτω δὴ πολλὰ μὲν βασιλέως ὦτα, πολ- 12 λοὶ δὲ ὀφθαλμοὶ νομίζονται· καὶ φοβοῦνται πανταχοῦ λέγειν τὰ μὴ σύμφορα βασιλεῖ, ὥσπερ αὐτοῦ ἀκούοντος, καὶ ποιεῖν ἢ μὴ σύμφορα, ὥσπερ αὐτοῦ παρόντος. οὐκ οὖν ὅπως μνησθῆναι ἂν τις ἐτόλμησε πρὸς τινὰ περὶ Κύρου φλαυρόν τι, ἀλλ' ὥς ἐν ὀφθαλμοῖς πᾶσι καὶ ὥς βασιλέως τοῖς αἰεὶ παροῦσιν οὕτως ἕκαστος διέκειτο. τοῦ δὲ οὕτω διακεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ὅ,τι ἂν τις αἰτιάσαιτο μᾶλλον ἢ ὅτι μεγάλα ἤθελεν ἀντὶ μικρῶν εὐεργετεῖν.

Καὶ τὸ μὲν δὴ μεγέθει δώρων ὑπερβάλλειν πλουσιώτα- 13 τον ὄντα οὐ θαυμαστόν· τὸ δὲ τῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγίγνεσθαι, τοῦτο ἀξιολογώτερον. ἐκεῖνος τοίνυν λέγεται κατάδηλος εἶναι μηδενὶ ἂν οὕτως αἰσχυρθεὶς ἡττώμενος, ὥς φίλων θεραπείᾳ· καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ 14 ἀπομνημονεύεται, ὥς λέγοι παραπλήσια ἔργα εἶναι νομέως

δι' ὧν ἀκούει τὰ πραττόμενα ἑκάστω πανταχοῦ.

11. αἰρετόν, gewählt. — ἂν ist bei ἀκούσειε zu wiederholen. — ὥσπερ, wie IV, 1, 3. — Für παραγγελλόμενον vermuthet Dindorf παρηγγελμένον, wohl ohne Noth. — πρὸς δέ, wie II, 1, 31. — τοῦτον — εἶδεῖεν ὅτι. S. zu I, 1, 6.

12. οὐκ οὖν ὅπως, weit entfernt also, dass es Einer —. S. über οὐχ ὅπως B. §. 150. 1. K. §. 321. 3. R. §. 139. 9. b. — οὕτως verhält sich zu ὥς — παροῦσι wie VII, 5, 75 τοῦτο zu τὸ — γενέσθαι. — τοῖς — παροῦσιν, nachträgliche nähere

Bestimmung zu ὀφθαλμοῖς — ὥσί. — ὅ,τι — αἰτιάσαιτο, was man als Grund angeben möchte.

13. Dasselbe Lob und in ganz ähnlicher Form wird dem jüngeren Cyrus Anab. I, 9, 24 ertheilt. — βασιλεύοντα, als König. — τοίνυν, profecto. — ἂν — αἰσχυρθεὶς gehören zusammen.

14. λόγος —, ὥς λέγοι. S. Anab. I, 9, 11: καὶ εὐχὴν δέ τινες αὐτοῦ ἐξέφερον, ὥς εὐχοίτο —. Vergl. auch oben I, 2, 5: προστάται ἡρημένοι, οἱ προστατεύουσι u. a. — νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ. Ueber den Gedanken vergl. Memor. III, 2,

ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ· τὸν τε γὰρ νομέα χρῆναι ἔφη
 εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς, ἢ δὴ προβάτων
 εὐδαιμονία, τὸν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ
 ἀνθρώπους ποιοῦντα χρῆσθαι αὐτοῖς. οὐδὲν οὖν θαυμαστόν,
 εἴπερ ταύτην εἶχε τὴν γνώμην, τὸ φιλονείκως ἔχειν πάντων
 15 ἀνθρώπων θεραπεία περιγίγνεσθαι. καλὸν δ' ἐπίδειγμα καὶ
 τοῦτο λέγεται Κῦρος ἐπιδείξαι Κροίσῳ, ὅτε ἐνουθέτει αὐτόν,
 ὡς διὰ τὸ πολλὰ διδόναι πένης ἔσοιτο, ἐξὸν αὐτῷ θησαυροὺς
 χρυσοῦ πλείστους ἐνὶ γε ἀνδρὶ ἐν τῷ οἴκῳ καταθέσθαι· καὶ
 τὸν Κῦρον λέγεται ἐρέσθαι, Καὶ πόσα ἂν ἦδη οἶμι μοι χρή-
 ματα εἶναι, εἰ συνέλεγον χρυσίον, ὥσπερ σὺ κελεύεις, ἐξ ὅτου
 16 ἐν τῇ ἀρχῇ εἰμι; καὶ τὸν Κροῖσον εἰπεῖν πολὺν τινα ἀριθμὸν.
 καὶ τὸν Κῦρον πρὸς ταῦτα, Ἄγε δὴ, φάναι, ὦ Κροῖσε, σύμ-
 πεμψον ἄνδρα σὺν Ὑστάσπα τούτῳ, ὅτῳ σὺ πιστεύεις μάλιστα.
 σὺ σέ, ὦ Ὑστάσπα, ἔφη, περιελθὼν πρὸς τοὺς φίλους λέγε
 αὐτοῖς, ὅτι δέομαι χρυσίου πρὸς πρᾶξιν τινα· καὶ γὰρ τῷ ὄντι
 προσδέομαι· καὶ κέλευε αὐτοὺς ὅποσα ἕκαστος δύναιτο πο-
 17 ρίσαι μοι χρήματα· γράψαντας δὲ καὶ κατασημηναμένους δοῦ-
 ναι τὴν ἐπιστολὴν τῷ Κροίσῳ θεράποντι φέρειν. ταῦτα δὲ
 ὅσα ἔλεγε καὶ γράψας καὶ σημηνάμενος ἐδίδου τῷ Ὑστάσπα
 φέρειν πρὸς τοὺς φίλους, ἐνέγραψε δὲ πρὸς πάντας καὶ Ὑστά-
 σπαν ὡς φίλον αὐτοῦ δέχεσθαι. ἐπεὶ δὲ περιῆλθε καὶ ἤνεγκεν
 ὁ Κροῖσου θεράπων τὰς ἐπιστολάς, ὁ δὴ Ὑστάσπας εἶπεν,
 ὦ Κῦρε βασιλεῦ, καὶ ἐμοὶ ἦδη χρὴ ὡς πλουσίῳ χρῆσθαι· πάμ-
 18 πολλα γὰρ ἔχων πάρειμι δῶρα διὰ τὰ σὰ γράμματα. καὶ ὁ Κῦ-
 ρος εἶπεν, Εἰς μὲν τοίνυν καὶ οὗτος ἦδη θησαυρὸς ἡμῖν, ὦ

1 ff. — τὸν τε — νομέα —, τὸν τε
 βασιλέα ὡσαύτως, denn wie —. S.
 zu VIII, 1, 1. — εὐδαίμονα τὰ κτή-
 νη. Vergl. Memor. a. a. O. ὥσπερ
 τὸν ποιμένα ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, ὅπως
 σῶαί τε ἔσονται αἱ οἶες καὶ τὰ ἐπι-
 τήδεια ἔξουσιν. Diess etwa hatte Xen.
 auch hier im Sinne bei den Worten ἢ
 δὴ προβάτων εὐδαιμονία, die das
 Wort εὐδαίμονα beschränken sollen.
 — τὸ — ἔχειν, erklärende Apposition
 zu γνώμην. — πάντων ἀνθρώπων
 — περιγίγνεσθαι zu verbinden.

15. ἐπίδειγμα, näml. ταύτης τῆς
 γνώμης. — ἐνὶ γε ἀνδρὶ, uni quidem

certe viro, mit πλείστους eng zu ver-
 binden. — καὶ τὸν Κῦρον, als ob
 nicht ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο vorausge-
 gangen wäre, wonach man ein γὰρ
 erwarten sollte, sondern etwa Κροῖ-
 σος ἐνουθέτει ποτὲ αὐτόν.

16. δοῦναι — φέρειν, dare — fe-
 rendam.

17. διὰ τὰ σὰ γράμματα. In dem
 Schreiben war Hystaspas zu freundli-
 cher Aufnahme empfohlen und deshalb
 auch für seinen Theil reich beschenkt
 worden.

18. Εἰς μὲν —· τοὺς δ' ἄλλους.
 Hystaspas mit seinen Geschenken und

Κροῖσε· τοὺς δ' ἄλλους καταθεῶ καὶ λόγισαι, πόσα ἐστὶν
 ἔτοιμα χρήματα, ἣν τι δέωμαι χρῆσθαι. λέγεται δὲ λογιζόμε-
 νος ὁ Κροῖσος πολλαπλάσια εὐρεῖν ἢ ἔφη Κύρῳ ἂν εἶναι ἐν
 τοῖς θησαυροῖς ἤδη, εἰ συνέλεγεν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο φανερόν ἐγέ- 19
 νετο, εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος, Ὁρᾶς, φάναι, ὦ Κροῖσε, ὡς
 εἰσὶ καὶ ἐμοὶ θησαυροί; ἀλλὰ σὺ μὲν κελεύεις με παρ' ἐμοὶ αὐ-
 τοὺς συλλέγοντα φθονεῖσθαι τε δι' αὐτοὺς καὶ μισεῖσθαι, καὶ
 φύλακας αὐτοῖς ἐφιστάντα μισθοφόρους τούτοις πιστεύειν·
 ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους πλουσίους ποιῶν τούτους μοι νομίζω θη-
 σαυροὺς καὶ φύλακας ἅμα ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν
 πιστοτέρους εἶναι ἢ εἰ φρουροὺς μισθοφόρους ἐπεστησάμην.
 καὶ ἄλλο δέ σοι ἐρῶ· ἐγὼ γάρ, ὦ Κροῖσε, ὃ μὲν οἱ θεοὶ δόντες 20
 εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐποίησαν ὁμοίως πάντας πένητας,
 τούτου μὲν οὐδ' αὐτὸς δύναμαι περιγενέσθαι, ἀλλ' εἰμὶ ἄπλη-
 στος καὶ γὰρ ὥσπερ οἱ ἄλλοι χρημάτων· τῇδὲ γε μέντοι διαφέρειν 21
 μοι δοκῶ τῶν πλείστων, ὅτι οἱ μὲν, ἐπειδὰν τῶν ἀρκούντων
 περιττὰ κτήσωνται, τὰ μὲν αὐτῶν αὐτὸ κατορύττουσι, τὰ δὲ
 κατασῆπουσι, τὰ δὲ ἀριθμοῦντες καὶ μετροῦντες καὶ ἰστάντες
 καὶ διαψύχοντες καὶ φυλάττοντες πράγματα ἔχουσι, καὶ ὅμως
 ἔνδον ἔχοντες τοσαῦτα οὔτε ἐσθίουσι πλείω ἢ δύνανται φέρειν,
 διαρραγεῖεν γὰρ ἂν, οὔτ' ἀμφιέννυνται πλείω ἢ δύνανται φέ-
 ρειν, ἀποπνιγεῖεν γὰρ ἂν, ἀλλὰ τὰ περιττὰ χρήματα πράγμα-
 τα ἔχουσιν· ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶ μὲν τοῖς θεοῖς καὶ ὀρέγομαι ἀεὶ 22
 πλειόνων· ἐπειδὰν δὲ κτήσωμαι, ἃ ἂν ἴδω περιττὰ ὄντα τῶν

die, welche dem Cyrus gewährt wur-
 den, beide zunächst nur als Verschrei-
 bung, stehen sich gegenüber. — εἰ
 συνέλεγεν, wenn er gesammelt hätte
 und noch sammelte; daher das Im-
 perfectum.

19. εἰπεῖν — φάναι. S. zu I, 3,
 6. — πιστοτέρους — ἢ εἰ — ἐπε-
 στησάμην, d. i. treuer als Miethlinge
 sein würden, die ich als Wächter an-
 stellte. — τοὺς φίλους — θησαυ-
 ροὺς. Vergl. Hier. XI, 13: θησαυ-
 ροὺς γε μὴν ἔχοις ἂν πάντας τοὺς
 παρὰ τοῖς φίλοις πλούτους. ἀλλὰ
 θαρρῶν, ὦ Ἰέρων, πλούτιζε μὲν
 τοὺς φίλους· σπαντὸν γὰρ πλουτιεῖς.

20. ὃ μὲν — δόντες εἰς τὰς ψυ-
 χὰς, näml. die Liebe zum Besitz,

welche ἄπληστος ist und daher, weil
 sie Allen gemeinsam und angeboren
 ist, alle sich als πένητας erscheinen
 lässt. Dem doppelten μέν nach ὃ und
 τούτου entspricht nachher μέντοι.

21. ὅμως. S. zu V, 1, 26. — διαρ-
 ραγεῖεν γὰρ ἂν, denn sonst —.
 Vergl. §. 23: οἱ γὰρ — ἂν — εἴη-
 σαν, wo noch οὕτως eingeschaltet
 ist. — πράγματα, Apposition zu τὰ
 — χρήματα.

22. ἐγὼ δέ. Dieser Satz entspricht
 in freierer Weise dem vorhergehen-
 den ὅτι οἱ μὲν —. Die Worte ὑπη-
 ρετῶ — τοῖς θεοῖς sind zu verstehen
 aus dem vorhergehenden οἱ θεοὶ δόν-
 τες εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις.
 — καὶ vor ὀρέγομαι steht explicativ;

ἐμοὶ ἀρκούντων, τούτοις τὰς τ' ἐνδείας τῶν φίλων ἐξακοῦμαι καὶ πλουτίζων καὶ εὐεργετῶν ἀνθρώπους εὖνοιαν ἐξ αὐτῶν κτῶμαι καὶ φιλίαν, καὶ ἐκ τούτων καρποῦμαι ἀσφάλειαν καὶ εὐκλειαν· ἃ οὔτε κατασῆπεται οὔτε ὑπερπληροῦντα λυμαίνεται, ἀλλὰ ἡ εὐκλεία ὅσῳ ἂν πλείων ᾖ, τοσοῦτ' καὶ μείζων καὶ καλλίων καὶ κουφοτέρα φέρειν γίγνεται, πολλάκις δὲ καὶ
 23 τοὺς φέροντας αὐτὴν κουφοτέρους παρέχεται. ὅπως δὲ καὶ τοῦτο εἰδῆς, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐγὼ οὐ τοὺς πλείστα ἔχοντας καὶ φυλάττοντας πλείστα εὐδαιμονεστάτους ἡγοῦμαι· οἱ γὰρ τὰ τείχῃ φυλάττοντες οὕτως ἂν εὐδαιμονέστατοι εἴησαν· πάντα γὰρ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φυλάττουσιν· ἀλλ' ὅς ἂν κτᾶσθαι τε πλείστα δύνῃται σὺν τῷ δικαίῳ, χρῆσθαι τε πλείστοις σὺν τῷ καλῷ, τοῦτον ἐγὼ εὐδαιμονέστατον νομίζω. καὶ ταῦτα μὲν δὴ φανερός ἦν ὥσπερ καὶ ἔλεγε πράττων.

24 Πρὸς δὲ τούτοις κατανοήσας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ὅτι, ἦν μὲν ὑγιαίνοντες διατελῶσι, παρασκευάζονται, ὅπως ἔξουσι τὰ ἐπιτήδεια καὶ κατατίθενται τὰ χρήσιμα εἰς τὴν τῶν ὑγιαίνόντων δίαιταν· ὅπως δέ, ἦν ἀσθενήσωσι, τὰ σύμφορα παρέσται, τούτου οὐ πᾶν ἐπιμελομένους ἑώρα· ἔδοξεν οὖν καὶ ταῦτα ἐκπονῆσαι αὐτῷ, τοὺς τε ἰατροὺς τοὺς ἀρίστους συνεκομίσατο πρὸς αὐτὸν τῷ τελεῖν ἐθέλειν, καὶ ὅποσα ἢ ὄργανα χρήσιμα ἔφη τις ἂν αὐτῶν γενέσθαι ἢ φάρμακα ἢ σῖτα ἢ ποτά, οὐδὲν τούτων ὅ,τι οὐχὶ παρασκευάσας ἐθησαύριζε παρ' αὐτῷ.
 25 καὶ ὅποτε δέ τις ἀσθενήσειε τῶν θεραπεύεσθαι ἐπικαιρίων, ἐπεσκόπει καὶ παρεῖχε πάντα, ὅτου ἔδει· καὶ τοῖς ἰατροῖς δὲ χάριν ἤδει, ὅποτε τις ἰάσαιτό τινα τοῖς παρ' ἐκείνου λαμβάνων.

es konnte auch dafür heissen ὀρεγόμενος ohne καί, oder καί ist und also. — ἐξ αὐτῶν, näml. περιττῶν, aber ἐκ τούτων geht auf εὖνοιαν — καὶ φιλίαν. — ἃ, Dinge, welche. S. zu τούτων φανέντων I, 6, 1. — κουφοτέρους, wegen des vorhergehenden κουφοτέρα gewählt. Vergl. aber I, 6, 25: ἐπικουφίζει τι ἢ τιμὴ τοὺς πόρους τῷ ἄρχοντι.

23. σὺν τῷ δικαίῳ, wie σὺν τῷ νόμῳ I, 3, 17, in Uebereinstimmung mit —. VIII, 1, 32 σὺν τῷ καλῷ.

24. κατανοήσας τοὺς — ὅτι. S. zu I, 1, 6. — ἑώρα, als ob ἐπεὶ δὲ κατενόει vorausgegangen wäre. S. zu III, 3, 9. — οὐδὲν τούτων ὅ,τι οὐχί, horum nihil erat quod non, oder horum nihil non —.

25. πάντα, ὅτου. S. zu V, 3, 50. — τοῖς παρ' ἐκείνου, mit seinen (des Cyrus) Mitteln, λαμβάνων, indem er sie sich geben liess. Warum παρ' ἐκείνου, nicht παρ' ἐκείνῳ, ist zu ersehen aus der Anm. zu I, 3, 4.

Ταῦτα μὲν δὴ καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἐμηχανᾶτο πρὸς τὸ πρω- 26
 τεύειν παρ' οἷς ἐβούλετο ἑαυτὸν φιλεῖσθαι. ὧν δὲ προηγόρευέ
 τε ἀγῶνας καὶ ἄθλα προὔτίθει, φιλονεικίας ἐμποιεῖν βουλό-
 μενος περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔργων, ταῦτα τῷ μὲν Κύρῳ
 ἔπαινον παρεῖχεν, ὅτι ἐπεμέλετο, ὅπως ἀσκοῖτο ἡ ἀρετή· τοῖς
 μέντοι ἀρίστοις οἱ ἀγῶνες οὗτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔριδας καὶ
 φιλονεικίας ἐνέβαλλον. πρὸς δὲ τούτοις ὥσπερ νόμον κατε- 27
 στήσατο ὁ Κύρος, ὅσα διακρίσεως δέοιτο εἴτε δίκη εἴτε ἀγω-
 νίσματι, τοὺς δεομένους διακρίσεως συντρέχειν τοῖς κριταῖς.
 δῆλον οὖν ὅτι ἐστοχάζοντο μὲν οἱ ἀνταγωνιζόμενοί τι ἀμφοτέ-
 ροι τῶν κρατίστων καὶ τῶν μάλιστα φίλων κριτῶν· ὁ δὲ μὴ
 νικῶν τοῖς μὲν νικῶσιν ἐφθόνηι, τοὺς δὲ μὴ ἑαυτὸν κρίνοντας
 ἐμίσει· ὁ δ' αὖ νικῶν τῷ δικαίῳ προσεποιεῖτο νικᾶν, ὥστε
 χάριν οὐδενὶ ἠγεῖτο ὀφείλειν. καὶ οἱ πρωτεύειν δὲ βουλόμενοι 28
 φιλίᾳ παρὰ Κύρῳ, ὥσπερ ἄλλοι ἐν πόλεσι, καὶ οὗτοι ἐπιφθό-
 νως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, ὥσθ' οἱ πλείονες ἐμποδῶν ἐβούλοντο
 ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι μᾶλλον ἢ συνέπραξαν ἂν τι ἀλ-
 λήλοις ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μὲν δεδήλωται, ὡς ἐμηχανᾶτο τοὺς
 κρατίστους αὐτὸν μᾶλλον πάντας φιλεῖν ἢ ἀλλήλους.

Νῦν δὲ ἤδη διηγησόμεθα, ὡς τὸ πρῶτον ἐξήλασε Κύρος III.
 ἐκ τῶν βασιλείων· καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς ἐξελάσεως ἡ σεμνότης
 ἡμῖν δοκεῖ μία τῶν τεχνῶν εἶναι τῶν μεμηχανημένων τὴν ἀρ-
 χὴν μὴ εὐκαταφρόνητον εἶναι. πρῶτον μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐξε-
 λάσεως εἰσκαλέσας πρὸς αὐτὸν τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περ-

26. πρωτεύειν zu ergänzen aus φιλεῖσθαι. Vergl. §. 28: πρωτεύειν φιλίᾳ. — Ueber ἑαυτὸν bei φιλεῖσθαι s. zu III, 2, 20. V. 1, 21. — ὧν, quarum artium. Darauf geht ταῦτα in freierer Beziehung; denn dass Cyrus die Wettkämpfe anstellen liess, brachte ihm Ruhm.

27. ἀγωνίσματι, certamine publico. — συντρέχειν τοῖς κριταῖς, d. i. gemeinschaftlich Schiedsrichter wählen. — τῶν κρατίστων, wie §. 28. Man suchte sich die Vornehmsten und Befreundetsten zu Schiedsrichtern aus: das war es gerade, was Cyrus wollte; denn bei für sie ungünstiger Entscheidung grollten sie diesen und wurden dadurch um so mehr zur Freundschaft

mit Cyrus hingetrieben. — τοὺς — ἑαυτὸν κρίνοντας, die sich nicht für ihn entschieden.

28. ἐν πόλεσι, natürl. in griechischen, d. i. in Freistaaten, im Gegensatz zur Persischen Monarchie. Es schwebt also bei ὥσπερ ἄλλοι etwa παρὰ τῷ δήμῳ vor.

III. Inhalt: Cyrus theilt zum feierlichen Aufzug medische Kleider unter seine Freunde. Die Anordnung des Zuges überträgt er dem Pheraulas, den er auch den übrigen Anführern kostbare Anzüge überbringen lässt. Zwischen zwei von Fussgängern, Reitern und Wagen gebildeten Reihen ziehen zuerst die den Göttern geweihten Stiere, dann die der Sonne zu opfern

σῶν τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων διέδωκεν αὐτοῖς τὰς Μηδικὰς στολάς· καὶ τότε πρῶτον Πέρσαι Μηδικὴν στολὴν ἐνέδυσαν· διαδιδούς τε ἅμα τάδε ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ἐλάσαι βούλοιτο εἰς τὰ τεμένη τὰ τοῖς θεοῖς ἐξηρημένα καὶ θῦσαι μετ' 2 ἐκείνων. Πάρεστε οὖν, ἔφη, ἐπὶ τὰς θύρας κοσμηθέντες ταῖς στολαῖς ταύταις πρὶν ἥλιον ἀνατέλλειν, καὶ καθίστασθε ὥς ἂν ὑμῖν Φεραύλας ὁ Πέρσης ἐξαγγείλῃ παρ' ἐμοῦ· καὶ ἐπειδάν, ἔφη, ἐγὼ ἡγῶμαι, ἔπεσθε ἐν τῇ ῥηθείᾳ χώρᾳ. ἦν δ' ἄρα τινὲ δοκῇ ὑμῶν ἄλλη κάλλιον εἶναι ἢ ὥς ἂν νῦν ἐλαύνωμεν, ἐπειδὴν πάλιν ἔλθωμεν, διδασκέτω με· ὅπῃ γὰρ ἂν κάλλιστον καὶ ἄριστον ὑμῖν δοκῇ εἶναι, ταύτῃ ἕκαστα δεῖ καταστήσασθαι. 3 ἐπεὶ δὲ τοῖς κρατίστοις διέδωκε τὰς καλλίστας στολάς, ἐξέφερε δὴ καὶ ἄλλας Μηδικὰς στολάς, παμπόλλας γὰρ παρεσκευάσατο, οὐδὲν φειδόμενος οὔτε πορφυρίδων οὔτε ὀρφνίνων οὔτε φοινικίδων οὔτε καρυκίνων ἱματίων· νείμας δὲ τούτων τὸ μέρος ἕκαστῳ τῶν ἡγεμόνων ἐκέλευσεν αὐτοὺς τούτοις κοσμεῖν τοὺς 4 αὐτῶν φίλους, ὥσπερ, ἔφη, ἐγὼ ὑμᾶς κοσμῶ. καί τις τῶν παρόντων ἐπήρετο αὐτόν, Σὺ δέ, ὦ Κῦρε, ἔφη, πότε κοσμήσει; ὁ δ' ἀπεκρίνατο, Οὐ γὰρ νῦν, ἔφη, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι ὑμᾶς κοσμῶν; ἀμέλει, ἔφη, ἦν δύνωμαι ὑμᾶς τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν, ὅποιαν ἂν ἔχων τυγχάνω στολὴν, ἐν ταύτῃ 5 καλὸς φανοῦμαι. οὕτω δὴ οἱ μὲν ἀπελθόντες μεταπεμπόμενοι τοὺς φίλους ἐκόσμουν ταῖς στολαῖς. ὁ δὲ Κῦρος νομίζων Φεραύλαν τὸν ἐκ τῶν δημοτῶν καὶ συνετὸν εἶναι καὶ φιλόκαλον

den Pferde, dann die Wagen des Zeus und der Sonne mit weissen Rossen; hinter einem dritten Wagen kam das heilige Feuer, dann der Wagen des Cyrus, dem dann die anderen Theilnehmer des Zuges in bestimmter Ordnung folgen. Es nahen ihm während des Zuges zahlreiche Bittsteller, deren Gesuche er sich durch seine Reiteranführer überreichen lässt. An den heiligen Stätten angelangt, vollbringen sie die Opfer. Dann wird ein Wettrennen zu Pferde angestellt; die Sieger erhalten Preise. Nachdem sie nach Hause zurückgekehrt sind, ladet Phaulas einen Saken, den er bei dem Wettrennen zum Freund gewonnen hat, zu sich ein, unterhält sich mit

ihm über das Glück, inwiefern es durch den Besitz von Geld und Gut bedingt wird, und schenkt ihm alles was er hat unter der Bedingung, dass er ihn, so weit er es bedürfe und nur als Gast, daran Theil haben lasse. Seitdem leben sie glücklich und zufrieden mit einander.

1. τῶν ἄλλων, näml. συμμάχων, wie §. 10. S. zu I, 6, 38. — τὰ τεμένη — ἐξηρημένα. S. VII, 5, 35.

2. ἦν — ἄρα, wenn — etwa. — ἔλθωμεν, Cyrus und sein Gefolge.

3. τὸ μέρος ἕκαστῳ, jedem den ihm zukommenden Theil.

4. κοσμήσει, näml. σέ. — γάρ. S. zu I, 4, 12.

5. τὸν — δημοτῶν. S. II, 3, 7.

καὶ εὐτακτον καὶ τοῦ χαρίζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἀμελῇ, ὅς ποτε καὶ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν συνεῖπε, τοῦτον δὲ καλέσας συνεβουλεύετο αὐτῷ, πῶς ἂν τοῖς μὲν εὖνοις κάλλιστα ἰδεῖν ποιοῖτο τὴν ἐξέλασιν, τοῖς δὲ δυσμενέσι φοβερώτατα. ἐπεὶ δὲ σκοποῦντοιν αὐτοῖν ταῦτά συνέδοξεν, ἐκέλευσε τὸν 6 Φεραύλαν ἐπιμεληθῆναι, ὅπως ἂν οὕτω γένηται αὖριον ἢ ἐξέλασις, ὥσπερ ἔδοξε καλῶς ἔχειν. Εἰρηκα δὲ ἐγώ, ἔφη, πάντας πείθεσθαί σοι περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξελάσει τάξεως· ὅπως δ' ἂν ἥδιον παραγγέλλοντός σου ἀκούωσι, φέρε λαβών, ἔφη, χιτῶνας μὲν τουτουσί τοῖς τῶν δορυφόρων ἡγεμόσι, κασᾶς δὲ τούσδε τοὺς ἐφιππίους τοῖς τῶν ἱππέων ἡγεμόσι δός, καὶ τῶν ἀρμάτων τοῖς ἡγεμόσιν ἄλλους τούσδε χιτῶνας. ὁ μὲν δὲ ἔφερε 7 λαβών· οἱ δὲ ἡγεμόνες ἐπεὶ ἴδοιεν αὐτόν, ἔλεγον, Μέγας δὴ σύγε, ὦ Φεραύλα, ὅποτε γε καὶ ἡμῖν τάξεις ἃ ἂν δέῃ ποιεῖν. Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Φεραύλας, οὐ μόνον γε, ὥς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ σκευοφορήσω· νῦν γοῦν φέρω τώδε δύο κασᾶ, τὸν μὲν σοί, τὸν δὲ ἄλλῳ· σὺ μέντοι τούτων λαβὲ ὁπότερον βούλει. ἐκ τούτου δὲ ὁ μὲν λαμβάνων τὸν κασᾶν τοῦ μὲν φθόρου ἐπε- 8 λέληστο, εὐθὺς δὲ συνεβουλεύετο αὐτῷ, ὁπότερον λαμβάνοι· ὁ δὲ συμβουλεύσας ἂν, ὁπότερος βελτίων εἴη καὶ εἰπών, "Ἦν μου κατηγορήσης, ὅτι αἵρεσίην σοι ἔδωκα, εἰσαῦθις ὅταν διακονῶ, ἑτέρῳ μοι χρήσῃ διακόνῳ, ὁ μὲν δὲ Φεραύλας οὕτω διαδοὺς ἢ ἐτάχθη εὐθὺς ἐπεμελεῖτο τῶν εἰς τὴν ἐξέλασιν, ὅπως ὥς κάλλιστα ἕκαστα ἔξει.

Ἦνίκα δ' ἡ ὑστεραία ἦκε, καθαρά μὲν ἦν πάντα πρὸ ἡμέ- 9 ρας, στίχοι δὲ ἐστήκεσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι ἴστανται ἢ ἂν βασιλεὺς μέλλῃ ἐλαύνειν· ὧν ἐντὸς οὐ-

6. κασᾶς, d. i. στολὰς πηλητάς, die den ganzen Körper bis auf die Augen verhüllten.

7. ἐπεὶ ἴδοιεν. Er kam nämlich zu einem nach dem andern. S. zu I, 3, 10. — ὅποτε γε, quandoquidem. — οὐ μὰ Δί' verneint zugleich das zu denkende verbum, also: οὐ μὰ Δί' — οὐ μόνον οὐ τάξω.

8. συμβουλεύσας ἂν. Da Pheraulas von einem zum andern ging, so wiederholte sich diese Scene; daher ἂν, worüber s. zu I, 6, 40. — ἑτέρῳ, d. i. nicht so gefälligen, ebenso wie ἄλλος

Oecon. XXI, 5: τοὺς αὐτοὺς τοὺς, πολλάκις δὲ καὶ ἄλλους (d. i. schlechtere) παραλαμβάνοντες. — ὁ μὲν δὲ Φεραύλας. Als ob nicht bereits ὁ δὲ συμβουλεύσας vorausgegangen wäre, tritt das Subject noch einmal ein, um an dasselbe die Worte οὕτω διαδοὺς ἢ ἐτάχθη anzuknüpfen, die die Episode von der Vertheilung der Reitröcke durch Pheraulas abschliessen sollen.

9. καθαρά, geordnet. — Das erste εἰς ist: bis zu, das zweite: vier Mann hoch oder tief, wie VI, 3, 21.

δενὶ ἔστιν εἰσιέναι τῶν μὴ τετιμημένων· μαστιγοφόροι δὲ καθ-
 ἔστασαν οἱ ἔπαιον, εἴ τις ἐνοχλοίῃ. ἔστασαν δὲ πρῶτον μὲν
 τῶν δορυφόρων εἰς τετρακισχιλίους ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν εἰς
 10 τέτταρας, δις χίλιοι δ' ἑκατέρωθεν τῶν πυλῶν. καὶ οἱ ἵππεῖς
 δὲ πάντες παρῆσαν καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ διειρ-
 κότες τὰς χεῖρας διὰ τῶν κανδύων, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι διείρου-
 σιν, ὅταν ὀρᾷ βασιλεύς. ἔστασαν δὲ Πέρσαι μὲν ἐκ δεξιᾶς, οἱ
 δὲ ἄλλοι σύμμαχοι ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ὁδοῦ, καὶ τὰ ἄρματα ὡσαύ-
 11 τως τὰ ἡμίσεα ἑκατέρωθεν. ἐπεὶ δ' ἀνεπετάννυντο αἱ τοῦ βα-
 σιλείου πύλαι, πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διὶ ταῦροι πάγκαλοι
 εἰς τέτταρας καὶ οἷς τῶν ἄλλων θεῶν οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο· πολὺ
 γὰρ οἴονται Πέρσαι χρῆναι τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς μᾶλλον τε-
 12 χνίταις χρῆσθαι ἢ περὶ τᾶλλα. μετὰ δὲ τοὺς βοῦς ἵπποι ἤγοντο
 θῦμα τῷ Ἡλίῳ· μετὰ δὲ τούτους ἐξήγετο ἄρμα λευκὸν χρυ-
 σόξυγον ἑστεμμένον Διὸς ἱερὸν· μετὰ δὲ τοῦτο Ἡλίου ἄρμα
 λευκόν, καὶ τοῦτο ἑστεμμένον ὥσπερ τὸ πρόσθεν· μετὰ δὲ
 τοῦτο ἄλλο τρίτον ἄρμα ἐξήγετο, φοινικίσι καταπεπταμένοι οἱ
 ἵπποι, καὶ πῦρ ὀπίσθεν αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἰ-
 13 ποντο φέροντες. ἐπὶ δὲ τούτοις ἤδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν προ-
 φαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἄρματος ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν καὶ χι-
 τῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον, ἄλλῳ δ' οὐκ ἔξεστι μεσόλευκον

10. διὰ τῶν κανδύων. Dafür §. 14 τῶν χειρίδων und an der wahrschein-
 lich unechten Stelle Hellen. II, 1, 8 διὰ τῆς κόρης, wobei die Erklärung:
 ἡ δὲ κόρη ἐστὶ μακρότερον ἢ χεῖρις, ἐν ἣ τὴν χεῖρα ἔχων οὐδὲν ἂν δύ-
 ναιτο. — οἱ — ἄλλοι σύμμαχοι. S. §. 1.

11. εἰς τέτταρας, wie ἐπὶ τεττά-
 ρων §. 18: vier nebeneinander. So II,
 1, 26: εἰς ἕνα. — πολὺ gehört zu
 μᾶλλον. — ἢ περὶ τᾶλλα, nach der
 bekannten Kürze bei Vergleichen für
 ἢ τοῖς περὶ τᾶλλα.

12. ἵπποι. Dem Sonnengott wur-
 den bei den Persern Pferde geopfert.
 S. Herod. I, 216 z. E. Xen. Anab. IV,
 5, 35. — λευκόν, mit einem Gespann
 weisser Pferde. Ein solches von 8
 weissen Pferden hat der Wagen des
 Zeus auch Herod. VII, 40. Curt. III,

3, 11: currum deinde Iovi sacratum
 albentes vehebant equi. — φοινικίσι
 — οἱ ἵπποι reiht sich an wie eine Ap-
 position zu ἄρμα. Vergl. VI, 3, 2.
 — πῦρ. Herod. III, 16: Πέρσαι θεὸν
 νομίζουσι εἶναι τὸ πῦρ. — ἐπ' ἐσχά-
 ρας. Curt. III, 3, 9: Ignis, quem ipsi
 sacrum et aeternum vocabant, argen-
 teis altaribus praeferabatur. In dem
 Aufzug, den Curtius beschreibt, nimmt
 das heilige Feuer die erste Stelle ein.

13. ὀρθὴν, aufrechtstehend. Anab.
 II, 5, 23: τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν
 βασιλεῖ μόνῳ ἔξεστιν ὀρθὴν ἔχειν.
 Arrian. Anab. III, 25, 5: ηγγελλον
 Βῆσσον τὴν τε τιάραν ὀρθὴν ἔχειν
 καὶ τὴν Περσικὴν στολὴν φοροῦντα
 Ἀρταξέρξην τε καλεῖσθαι ἀντὶ Βῆσ-
 σον καὶ βασιλέα φάσκειν εἶναι τῆς
 Ἀσίας. Die στρατηγοὶ der Perser tru-
 gen eine ὑποκεκλιμένη τιάρα. — με-
 σόλευκον. Plutarch. Alex. 51 u. Di-

ἔχειν, καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας ὑσγίνοβαφεῖς, καὶ
 κἀνδυν ὀλοπόρφυρον. εἶχε δὲ καὶ διάδημα περὶ τῇ τιάρᾳ· καὶ
 οἱ συγγενεῖς δὲ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο σημεῖον εἶχον, καὶ νῦν
 τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔχουσι. τὰς δὲ χεῖρας ἔξω τῶν χειρίδων εἶχε. 14
 παρωχεῖτο δὲ αὐτῷ ἡνίοχος μέγας μὲν, μείων δ' ἐκείνου εἶτε
 καὶ τῷ ὄντι εἶτε καὶ ὁπωσοῦν· μείζων δ' ἐφάνη πολὺ Κῦρος.
 ἰδόντες δὲ πάντες προσεκύνησαν, εἶτε καὶ ἄρξαι τινὲς κεκε-
 λευσμένοι εἶτε καὶ ἐκπλαγέντες τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ δόξαι μέ-
 γαν τε καὶ καλὸν φανῆναι τὸν Κῦρον. πρόσθεν δὲ Περσῶν 15
 οὐδεὶς Κῦρον προσεκύνει. ἐπεὶ δὲ προῆει τὸ τοῦ Κύρου ἄρμα,
 προηγοῦντο μὲν οἱ τετρακισχίλιοι δορυφόροι, παρείποντο δὲ
 οἱ δισχίλιοι ἐκατέρωθεν τοῦ ἄρματος· ἐφείποντο δὲ οἱ περὶ
 αὐτὸν σκηπτουχοὶ ἐφ' ἵππων κεκοσμημένοι σὺν τοῖς παλτοῖς
 ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους. οἱ δ' αὖ τῷ Κύρῳ τρεφόμενοι ἵπποι 16
 παρήγοντο χρυσοχάλινοι, ῥαβδωτοῖς ἱματίοις καταπεπταμέ-
 νοι, ἀμφὶ τοὺς διακοσίους· ἐπὶ δὲ τούτοις δισχίλιοι ξυστοφό-
 ροι· ἐπὶ δὲ τούτοις ἵππεῖς οἱ πρῶτοι γενόμενοι μύριοι, εἰς ἐκα-
 τὸν πανταχῇ τεταγμένοι· ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Χρυσάντας. ἐπὶ δὲ 17
 τούτοις μύριοι ἄλλοι Περσῶν ἵππεῖς τεταγμένοι ὡσαύτως,
 ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Ὑστάσπας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι μύριοι ὡς-
 αὐτως, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Δατάμας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι, ἡγεῖτο
 δ' αὐτῶν Γαδάτας· ἐπὶ δὲ τούτοις Μηῆδοι ἵππεῖς, ἐπὶ δὲ τού- 18
 τοις Ἀρμένιοι, μετὰ δὲ τούτους Ὑρκάνιοι, μετὰ δὲ τούτους
 Καδούσιοι, ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι· μετὰ δὲ τοὺς ἵππεας ἄρματα
 ἐπὶ τεττάρων τεταγμένα, ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Ἀρταβάτας Πέρσης.

Πορευομένου δὲ αὐτοῦ πάμπολλοι ἄνθρωποι παρείποντο 19

odor. XVII, 77 nennen es *διάλευκον*. Curt. III, 3, 17: *purpureae tunicae medium album intextum erat*, also weissgestreift.

14. *ὁπωσοῦν*. Cyrus konnte sich nämlich durch künstliche Mittel ein grösseres Ansehen gegeben haben. Vergl. zu VIII, 1, 41. — *δόξαι* — *φανῆναι*, sich darzustellen schien. Comm. II, 1, 22: *ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι*. — *πρόσθεν δέ*, vorher nämlich. S. zu IV, 5, 2. Eine der beiden vorhergenannten Annah-

men soll durch diesen Zusatz glaubhaft gemacht werden. Vergl. IV, 4, 13. V, 3, 18. Nach Arrian. IV, 11, 9 war Cyrus überhaupt der erste, dem die *προσκύνησις* erwiesen wurde.

15. οἱ τετρακισχίλιοι —, οἱ δισχίλιοι. S. §. 9. — ἀμφὶ τοὺς. S. zu I, 2, 13.

16. ἵπποι οἱ πρῶτοι γενόμενοι. S. VI, 2, 7. Vergl. VII, 4, 14. — *πανταχῇ* wie VI, 3, 20.

17. ἄλλοι μύριοι ὡσαύτως, nämli. *τεταγμένοι*.

18. ἐπὶ τεττάρων. S. zu §. 11.

- ἔξω τῶν σημείων, δεόμενοι Κύρου ἄλλος ἄλλης πράξεως. πέμψας οὖν πρὸς αὐτοὺς τῶν σκηπτούχων τινάς, οἳ παρείποντο αὐτῷ τρεῖς ἐκατέρωθεν τοῦ ἄρματος αὐτοῦ τούτου ἕνεκα τοῦ διαγγέλλειν, ἐκέλευσεν εἰπεῖν αὐτοῖς, εἴ τίς τι αὐτοῦ δέοιτο, διδάσκειν τῶν ἱππάρχων τινὰ ὅ,τι τις βούλοιτο, ἐκείνους δ' ἔφη πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν. οἳ μὲν δὴ ἀπιόντες εὐθὺς κατὰ τοὺς
- 20 ἱππέας ἐπορεύοντο καὶ ἐβουλεύοντο, τίνι ἕκαστος προσίοι. ὁ δὲ Κύρος οὗς ἐβούλετο μάλιστα θεραπεύεσθαι τῶν φίλων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τούτους πέμπων τινὰ πρὸς αὐτὸν ἐκάλει καθ' ἕνα ἕκαστον καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, "Ἦν τις ὑμᾶς διδάσκη τι τούτων τῶν παρεπομένων, ὃς μὲν ἂν μηδὲν δοκῇ ὑμῖν λέγειν, μὴ προσέχετε αὐτῷ τὸν νοῦν· ὃς δ' ἂν δικαίῳ δειῖσθαι δοκῇ, εἰσαγγέλλετε πρὸς ἐμέ, ἵνα κοινῇ βουλευόμε-
- 21 νοι διαπράττωμεν αὐτοῖς. οἳ μὲν δὴ ἄλλοι, ἐπεὶ καλέσειεν, ἀνὰ κράτος ἐλαύνοντες ὑπήκουον, συναύξοντες τὴν ἀρχὴν τῷ Κύρῳ καὶ ἐνδεικνύμενοι, ὅτι σφόδρα πείθοιντο· Δαΐφερνης δέ τις ἦν σολοικότερος ἄνθρωπος τῷ τρόπῳ, ὃς ᾤετο, εἰ μὴ
- 22 ταχὺ ὑπακούοι, ἐλευθερώτερος ἂν φαίνεσθαι. αἰσθόμενος οὖν ὁ Κύρος τοῦτο, πρὶν προσελθεῖν αὐτὸν καὶ διαλεχθῆναι αὐτῷ ὑποπέμψας τινὰ τῶν σκηπτούχων εἰπεῖν ἐκέλευσε πρὸς
- 23 αὐτόν, ὅτι οὐδὲν ἔτι δέοιτο· καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἐκάλει. Ὡς δ' ὁ ὕστερον κληθεὶς αὐτοῦ πρότερος αὐτῷ προσήλασεν, ὁ Κύρος καὶ ἵππον αὐτῷ ἔδωκε τῶν παρεπομένων καὶ ἐκέλευσε τῶν σκηπτούχων τινὰ συναπαγαγεῖν αὐτῷ ὅπου κελεύσειε. τοῖς δὲ ἰδοῦσιν ἐντιμόν τι τοῦτο ἔδοξεν εἶναι, καὶ πολὺ πλείονες ἐκ τούτου αὐτὸν ἐθεράπευον ἀνθρώπων.
- 24 Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τὰ τεμένη, ἔθυσαν τῷ Διὶ καὶ ὠλοκαύτησαν τοὺς ταύρους· ἔπειτα τῷ Ἡλίῳ καὶ ὠλοκαύτη-

19. τῶν σημείων, d. i. τῶν στίχων §. 9. — τούτου ἕνεκα τοῦ. S. zu VIII, 1, 40. — ἐκείνους, näml. τοὺς ἱππάρχους. — οἳ μὲν, näml. οἳ δεόμενοι. — κατὰ τοὺς ἵππους, wo sie eben die ἱππάρχους zu suchen hatten.

20. μηδὲν, quod nullius momenti est. — ὃς δ' ἂν = ἔαν δέ τις. S. zu I, 2, 12. Wegen des folgenden αὐτοῖς s. zu ταῦτα nach ὅ,τι I, 6, 11.

21. ἐπεὶ καλέσειεν. S. zu §. 7. — ἀρχήν. Hertlein: Herrscherglanz.

23. τῶν παρεπομένων, also eines von den §. 16 erwähnten Pferden. — ὅπου. S. zu V, 1, 24.

24. ὠλοκαύτησαν, gewöhnlich wurden nach griechischer Sitte nur die fetten Theile des Opferthiers mit den Schenkelknochen verbrannt, in einigen Fällen aber wie hier und Anab. VII, 8, 4 und 5 das ganze Opferthier.

σαν τοὺς ἵππους· ἔπειτα Γῆ σφάξαντες ὥς ἐξηγήσαντο οἱ
 μάγοι ἐποίησαν· ἔπειτα δὲ ἦρωσι τοῖς Συρίαν ἔχουσι. μετὰ δὲ 25
 ταῦτα καλοῦ ὄντος τοῦ χωρίου ἔδειξε τέρμα ὥς ἐπὶ πέντε στα-
 δίων χωρίου, καὶ εἶπε κατὰ φύλα ἀνὰ κράτος ἐνταῦθα ἀφεῖναι
 τοὺς ἵππους. σὺν μὲν οὖν τοῖς Πέρσαις αὐτὸς ἤλασε καὶ ἐνίκα
 πολὺ· μάλιστα γὰρ ἐμεμελήκει αὐτῷ ἱππικῆς· Μήδων δὲ Ἀρ-
 τάβαζος ἐνίκα· Κῦρος γὰρ αὐτῷ τὸν ἵππον ἐδεδώκει· Σύρων
 δὲ ὁ προστατῶν· Ἀρμενίων δὲ Τιγράνης· Ὑρκανίων δὲ ὁ υἱὸς
 τοῦ ἱππάρχου· Σακῶν δὲ ἰδιώτης ἀνὴρ ἀπέλιπεν ἄρα τῷ ἵππῳ
 τοὺς ἄλλους ἵππους ἐγγὺς τῷ ἡμίσει τοῦ δρόμου. ἐνθα δὲ λέ- 26
 γεται ὁ Κῦρος ἐρέσθαι τὸν νεανίσκον, εἰ δέξαιτ' ἂν βασιλείαν
 ἀντὶ τοῦ ἵππου. τὸν δ' ἀποκρίνασθαι, ὅτι Βασιλείαν μὲν οὐκ
 ἂν δεξαίμην, χάριν δὲ ἀνδρὶ ἀγαθῷ καταθέσθαι δεξαίμην ἂν.
 καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, Καὶ μὴν ἐγὼ δεῖξαί σοι θέλω ἐνθα, κἂν 27
 μύων βάλης, οὐκ ἂν ἀμάρτοις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. Πάντως τοί-
 νυν, ὁ Σάκας ἔφη, δεῖξόν μοι· ὥς βαλῶ γε ταύτῃ τῇ βώλῳ,
 ἔφη ἀνελόμενος. καὶ ὁ μὲν Κῦρος δείκνυσιν αὐτῷ ὅπου ἦσαν 28
 πλεῖστοι τῶν φίλων· ὁ δὲ καταμύων ἵησι τῇ βώλῳ καὶ παρε-
 λαύνοντος Φεραύλα τυγχάνει· ἔτυχε γὰρ ὁ Φεραύλας παραγ-
 γέλλων τι τακτὸς παρὰ τοῦ Κύρου· βληθεὶς δὲ οὐδὲ μετε-
 στράφη, ἀλλ' ὥχετο ἐφ' ὅπερ ἐτάχθη. ἀναβλέψας δὲ ὁ Σάκας 29
 ἐρωτᾷ, τίνος ἔτυχεν. Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδενὸς τῶν παρ-
 όντων. Ἀλλ' οὐ μέντοι, ἔφη ὁ νεανίσκος, τῶν γε ἀπόντων.
 Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, σύγε ἐκείνου τοῦ παρὰ τὰ ἄρματα
 ταχὺ ἐλαύνοντος τὸν ἵππον. Καὶ πῶς, ἔφη, οὐ μεταστρέφε- 30
 ται; καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, Μαινόμενος γὰρ τίς ἐστίν, ὥς ἔοικεν.
 ἀκούσας ὁ νεανίσκος ὥχετο σκεψόμενος, τίς εἴη· καὶ εὕρισκει

Die Perser opferten nach Herod. I, 132 ohne Altar und ohne Feuer. — Γῆ. Vergl. III, 3, 22. — ἦρωσι. S. II, 1, 1. III, 3, 22. — Συρίαν, d. i. Assyrien.

25. τέρμα — χωρίου, die Grenze, das Ziel einer Strecke von ungefähr 3 St., eigentlich auf ungefähr 3 St. hin. — ἄρα. S. zu I, 3, 8.

26. ὅτι führt die directe Rede ein. S. zu I, 6, 18. — χάριν, im objectiven Sinne; καταθέσθαι, einlegen, als sicheren Besitz, den der Empfän-

ger dem Einlegenden schuldet und bewahrt. Vergl. Ages. IV, 4: οἱ προῖκα εὖ πεπονθότες οὗτοι αἰεὶ ἡδέως ὑπηρετοῦσι τῷ εὐεργέτῃ καὶ διότι εὖ ἔπαθον καὶ διότι προεπιστεύθησαν ἄξιοι εἶναι παρακαταθήκην χάριτος φυλάττειν.

27. ἀνελόμενος. Vergl. II, 3, 17: ὅτι βάλλειν δεήσοι ἀναιρουμένους ταῖς βώλοις.

29. πῶς, quomodo, d. i. quomodo fit, ut —.

30. γάρ. S. zu I, 4, 12.

- τὸν Φεραύλαν γῆς τε κατάπλεων τὸ γένειον καὶ αἵματος· ἐρ-
 31 ρύη γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς ῥινὸς βληθέντι. ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν,
 ἤρετο αὐτόν, εἰ βληθείη. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, Ὡς ὁρᾷς. Δίδωμι
 τοῖνυν σοι, ἔφη, τοῦτον τὸν ἵππον. ὁ δ' ἐπῆρετο, Ἀντὶ τοῦ;
 ἐκ τούτου δὴ διηγεῖτο ὁ Σάκας τὸ πρᾶγμα, καὶ τέλος εἶπε, Καὶ
 32 οἶμαί γε οὐχ ἡμαρτηκέναι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶ-
 πεν, Ἀλλὰ πλουσιωτέρῳ μὲν ἄν, εἰ ἐσωφρόνεις, ἢ ἐμοὶ ἐδί-
 δους· νῦν δὲ κἀγὼ δέξομαι. ἐπεύχομαι δέ, ἔφη, τοῖς θεοῖς,
 οἵπερ με ἐποίησαν βληθῆναι ὑπὸ σοῦ, δοῦναί μοι ποιῆσαι μὴ
 μεταμέλειν σοι τῆς ἐμῆς δωρεᾶς. καὶ νῦν μὲν, ἔφη, ἀπέλα,
 ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἵππον· αὐθις δ' ἐγὼ παρέσομαι πρὸς σέ.
 οἱ μὲν δὴ οὕτω διηλλάξαντο. Καδουσίῳν δ' ἐνίκα Ῥαθίνης.
 33 ἀφίει δὲ καὶ τὰ ἄρματα καθ' ἕκαστον· τοῖς δὲ νικῶσι πᾶσιν
 ἐδίδου βοῦς τε, ὅπως ἂν θύσαντες ἐστιῶντο, καὶ ἐκπώματα.
 τὸν μὲν οὖν βοῦν ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸ νικητήριον· τῶν δὲ ἐκ-
 πωμάτων τὸ αὐτοῦ μέρος Φεραύλας ἔδωκεν, ὅτι καλῶς ἔδοξεν
 34 αὐτοῦ τὴν ἐκ τοῦ βασιλείου ἔλασιν διατάξαι. οὕτω δὴ ἢ τότε
 ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἔλασις οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἢ
 βασιλέως ἔλασις, πλὴν τὰ ἱερὰ ἀπεστίν, ὅταν μὴ θύῃ. ὥς δὲ
 ταῦτα τέλος εἶχεν, ἀφικνοῦνται πάλιν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἐσκή-
 νησαν, οἷς μὲν ἐδόθησαν οἰκίαι, κατ' οἰκίας, οἷς δὲ μή, ἐν
 τάξει.
 35 Καλέσας δὲ καὶ ὁ Φεραύλας τὸν Σάκαν τὸν δόντα τὸν
 ἵππον ἐξένιξε, καὶ τᾶλλα τε παρεῖχεν ἐκπλεω, καὶ ἐπεὶ ἐδεδει-
 πνήκεσαν, τὰ ἐκπώματα αὐτῷ, ἃ ἔλαβε παρὰ Κύρου, ἐμπιμ-
 36 πλὰς προῦπινε καὶ ἐδωρεῖτο. καὶ ὁ Σάκας ὁρῶν πολλὴν μὲν

32. ποιῆσαι hängt von ἐπεύχομαι ab. Zum vorausgestellten δοῦναι ist dann τῆς ἐμῆς δωρεᾶς eine Epexe-gese. — ἀπέλα, weit weg. Die poe-tische Form ἐλᾶν statt ἐλαύνειν findet sich auch Hellen. II, 4, 32. — οἱ μὲν δὴ. Damit wird die Episode abge-schlossen und in der §. 25 z. E. unter-brochenen Erzählung weiter fortge-fahren.

33. βοῦς, jedem Sieger einen. Da-her nachher τὸν — βοῦν, den ihm zukommenden. — τὸ νικητήριον, den festgesetzten. — αὐτοῦ — ἔλασιν, den Auszug des Cyrus.

34. οὕτω, mit κατασταθεῖσα zu verbinden, ist ebenso VIII, 1, 24 ge-stellt. — ἔλασις wird wiederholt, weil βασιλέως anzubringen war, woraus das Subject zu θύῃ zu entnehmen. Vergl. auch wegen der Wiederholung VII, 2, 11. VIII, 5, 13. — τὰ ἱερὰ, d. i. das zum Opfer Gehörige, vor-zugsweise die Thiere, aber sie nicht allein; sonst müsste ἱερεῖα stehen. — ἐν τάξει, d. i. im Lager.

35. προῦπινε καὶ ἐδωρεῖτο. Vergl. Anab. VII, 3, 26: Προπίνω σοι, ὦ Σεύθῃ, καὶ τὸν ἵππον τοῦτον δω-ροῦμαι. An diesen Stellen streicht

καὶ καλὴν στρωμνὴν, πολλὴν δὲ καὶ καλὴν κατασκευὴν, καὶ οἰκέτας δὲ πολλούς, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Φεραύλα, ἥ καὶ οἴκοι τῶν πλουσίων ἦσθα; καὶ ὁ Φεραύλας εἶπε Ποίων πλουσίων; 37 τῶν μὲν οὖν σαφῶς ἀποχειροβιώτων. ἐμὲ γάρ τοι ὁ πατήρ τὴν μὲν τῶν παίδων παιδείαν γλίσχρως αὐτὸς ἐργαζόμενος καὶ τρέφων ἐπαίδευεν· ἐπεὶ δὲ μειράκιον ἐγενόμην, οὐ δυνάμενος τρέφειν ἄργον, εἰς ἄγρὸν ἀπαγαγὼν ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι. ἔνθα δὲ ἐγὼ ἀντέτρεφον ἐκεῖνον, ἕως ἔξῃ, αὐτὸς σκάπτων καὶ 38 σπείρων καὶ μάλα μικρὸν γήδιον, οὐ μέντοι πονηρόν γε, ἀλλὰ πάντων δικαιοτάτον· ὅτι γὰρ λάβοι σπέρμα, καλῶς καὶ δικαίως ἀπεδίδου αὐτό τε καὶ τόκον οὐδέν τι πολύν· ἦδη δὲ ποτε ὑπὸ γενναιότητος καὶ διπλάσια ἀπέδωκεν ὧν ἔλαβεν. οἴκοι μὲν οὖν οὕτως ἔγωγε ἔξων· νῦν δὲ ταῦτα πάντα, ἃ ὄρας, Κῦρός μοι ἔδωκε. καὶ ὁ Σάκας εἶπεν, ὦ μακάριε σὺ τὰ τε 39 ἄλλα καὶ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐκ πένητος πλούσιος γεγέννησαι· πολὺ γὰρ οἶομαί σε καὶ διὰ τοῦτο ἥδιον πλουτεῖν, ὅτι πεινήσας χρημάτων πεπλούτηκας. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Ἥ γὰρ οὕτως, ὦ 40 Σάκα, ὑπολαμβάνεις, ὥς ἐγὼ νῦν τοσούτῳ ἥδιον ζῶ, ὅσῳ πλείω κέκτημαι; οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι ἐσθίω μὲν καὶ πίνω καὶ καθεύδω οὐδ' ὅτιοῦν νῦν ἥδιον ἢ ὅτε πένης ἦν. ὅτι δὲ ταῦτα πολλὰ ἐστὶ, τοσούτον κερδαίνω, πλείω μὲν φυλάττειν δεῖ, πλείω δὲ ἄλλοις διανέμειν, πλείονα δὲ ἐπιμελούμενον πράγματα ἔχειν. νῦν γὰρ δὴ ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκέται σῖτον αἰτοῦσι, 41

Cobet καὶ ἐδωρεῖτο und καὶ — δωροῦμαι, weil schon das blossе проπίνω einem durch Zutrinken etwas schenken bedeutet, wie Demosth. de fals. leg. §. 139: ἄλλα τε δὲ πολλὰ οἶον αἰχμάλωτα καὶ τοιαῦτα καὶ τελευτῶν ἐκπώματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ προῦπινεν αὐτοῖς u. a. a. St., die für unsere Stellen nichts beweisen. Ob Anab. VII, 2, 23 bei den Worten κατὰ τὸν Θράκιον νόμον κέρατα οἴνου προῦπινον an mehr als an ein blosses Zutrinken zu denken ist, lässt sich nicht entscheiden. Aber Pindar Ol. VII, 1 f. heisst es φιάλαν — δωρήσεται — γαμβρῷ προπίνων.

37. Ποίων πλουσίων, zu was denn für reichen, wie I, 4, 28: ποίου ὀλί-

γουν. — τὴν — παιδείαν. Vergl. I, 2, 15.

38. καὶ μάλα, wie καὶ ταχύ I, 1, 1. — μικρὸν γήδιον. S. zu Ages. I, 21: παιδάριον μικρά. Caes. Bell. Civ. III, 104: naviculam parvulam. — δικαίως ἀπεδίδου. Vergl. Oecon. V, 12: ἔτι δὲ ἡ γῆ θέλουσα τοὺς δυνάμενους καταμανθάνειν καὶ δικαιοσύνην διδάσκει· τοὺς γὰρ ἄριστα φεραπέχοντας αὐτὴν πλείστα ἀγαθὰ ἀντιποιεῖ. Aristot. Oecon. 2: ἡ δὲ γεωργικὴ μάλιστα, ὅτι δικαία.

40. πλείω — δεῖ, erklärende Apposition zum vorgehenden Satz ohne Verbindung, wie III, 3, 26. VIII, 1, 6. — πλείω — πλείονα. S. zu VI, 3, 17.

πολλοὶ δὲ πιεῖν, πολλοὶ δὲ ἱμάτια· οἱ δὲ ἰατρῶν δέονται· ἥκει
 δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρων ἢ τῶν βοῶν κατα-
 κεκρημνισμένα ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν·
 ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν πλείω
 42 λυπεῖσθαι ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα ἔχειν. καὶ ὁ Σάκας, Ἀλλὰ
 ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὅταν σῶα ᾖ, πολλὰ ὁρῶν πολλαπλάσια ἐμοῦ
 εὐφραίνῃ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν, Οὔτοι, ὦ Σάκα, ἡδύ
 ἐστι τὸ ἔχειν χρήματα ὥς ἀνιάρῳ τὸ ἀποβάλλειν. γνώσῃ
 δ', ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ λέγω· τῶν μὲν γὰρ πλουτούντων οὐδεὶς
 ἀναγκάζεται ὑφ' ἡδονῆς ἀγρυπνεῖν, τῶν δὲ ἀποβαλλόντων τι
 43 ὄψει οὐδένα δυνάμενον καθεύδειν ὑπὸ λύπης. Μὰ Δί', ἔφη
 ὁ Σάκας, οὐδέ γε τῶν λαμβανόντων τι νυστάζοντα οὐδένα ἂν
 44 ἴδοις ὑφ' ἡδονῆς. Ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· εἰ γάρ τοι τὸ ἔχειν
 οὕτως, ὥσπερ τὸ λαμβάνειν ἡδὺ ἦν, πολὺ ἂν διέφερον εὐδαι-
 μονία οἱ πλούσιοι τῶν πενήτων. καὶ ἀνάγκη δέ τοι ἐστίν, ἔφη,
 ὦ Σάκα, τὸν πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπανᾶν καὶ εἰς θεοὺς
 καὶ εἰς φίλους καὶ εἰς ξένους· ὅστις οὖν ἰσχυρῶς χρήμασιν
 ἡδεταί, εὖ ἴσθι τοῦτον καὶ δαπανῶντα ἰσχυρῶς ἀνιᾶσθαι.
 45 Μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας· ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τούτων εἰμί, ἀλλὰ καὶ
 εὐδαιμονίαν τοῦτο νομίζω τὸ πολλὰ ἔχοντα πολλὰ καὶ δαπα-
 46 νᾶν. Τί οὖν, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὁ Φεραύλας, οὐχὶ σύ γε
 αὐτίκα μάλα εὐδαίμων ἐγένου καὶ ἐμὲ εὐδαίμονα ἐποίησας;
 λαβὼν γάρ, ἔφη, ταῦτα πάντα κέκτησο, καὶ χρῶ ὅπως βούλει
 αὐτοῖς· ἐμὲ δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ὥσπερ ξένον τρέφε, καὶ ἔτι εὐτε-
 λέστερον ἢ ξένον· ἀρκέσει γάρ μοι, ὅ,τι ἂν καὶ σὺ ἔχῃς, τού-
 47 των μετέχειν. Παίζεις, ἔφη ὁ Σάκας. καὶ ὁ Φεραύλας ὁμόσας
 εἶπεν ἢ μὴν σπουδῇ λέγειν. καὶ ἄλλα γέ σοι, ὦ Σάκα, προσ-
 διαπράξομαι παρὰ Κύρου, μήτε θύρας τὰς Κύρου θεραπεύ-
 ειν μήτε στρατεύεσθαι· ἀλλὰ σὺ μὲν πλουτῶν οἶκοι μένε· ἐγὼ

41. πιεῖν, wie I, 3, 9. — τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένα, ein seltner Gebrauch, etwa wie κοινῶν παίδων κοινά für παῖδες κοινοί Soph. Oed. R. 261. Vielleicht schwebte aber auch σῶα vor, wenn nicht etwa das zweite Neutrum von einem Abschreiber nur dem ersten nachgebildet worden ist.

44. Ἀληθῆ — λέγεις· εἰ γάρ, ein Zugeständniss, das aber zugleich den

Saken darauf hinweist, worauf es hier allein ankommt. Denn dieser nannte §. 39 den Pheraulas μακάριος. — καὶ — δέ, dazu kommt noch. S. zu I, 1, 2. — ὅστις. S. zu VII, 3, 7.

46. Τί οὖν — οὐχὶ — ἐποίησας; S. zu II, 1, 4. — μηδὲν ἄλλο, näml. ποίει. R. §. 139. 9. K. §. 346. 2. d.

— ὅ,τι —, τουτων. S. zu I, 6, 11.

47. ἢ μὴν. S. zu II, 3, 12. —

δὲ ταῦτα ποιήσω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ· καὶ εἴαν τι ἀγα-
θὸν προσλαμβάνω διὰ τὴν Κύρου θεραπείαν ἢ καὶ ἀπὸ στρα-
τείας τινός, οἶσω πρὸς σέ, ἵνα ἔτι πλειόνων ἄρχῃς· μόνον,
ἔφη, ἐμὲ ἀπόλυσον ταύτης τῆς ἐπιμελείας· ἦν γὰρ ἐγὼ σχολὴν
ἄγω ἀπὸ τούτων, ἐμοὶ τέ σε οἶομαι πολλὰ καὶ Κύρῳ χρήσιμον
ἔσεσθαι. τούτων οὕτω ῥηθέντων ταῦτα συνέθεντο καὶ ταῦτα 48
ἐποιοῦν. καὶ ὁ μὲν ἠγεῖτο εὐδαίμων γεγενῆσθαι, ὅτι πολλῶν
ἦρχε χρημάτων· ὁ δ' αὖ ἐνόμιζε μακαριώτατος εἶναι, ὅτι ἐπί-
τροπον ἔξοι, σχολὴν παρέχοντα πράττειν ὅ,τι ἂν αὐτῷ ἡδὺ ᾖ.

Ἦν δὲ τοῦ Φεραύλα ὁ τρόπος φιλέταιρός τε καὶ θεραπεύ- 49
ειν οὐδὲν ἡδὺ αὐτῷ οὕτως ἐδόκει εἶναι οὐδ' ὠφέλιμον, ὥς ἀν-
θρώπους. καὶ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν ζώων ἠγεῖτο ἄν-
θρωπον εἶναι καὶ εὐχαριστότατον, ὅτι ἐώρα τοὺς τε ἐπαινου-
μένους ὑπὸ τινος ἀντεπαινοῦντας τούτους προθύμως τοῖς τε
χαριζομένοις πειρωμένους ἀντιχαρίζεσθαι, καὶ οὓς γνοῖεν
εὐνοϊκῶς ἔχοντας, τούτοις ἀντεννοοῦντας, καὶ οὓς εἰδεῖεν
φιλοῦντας αὐτούς, τούτους μισεῖν οὐ δυναμένους, καὶ γο-
νέας δὲ πολὺ μᾶλλον ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζώων
ἐθέλοντας καὶ ζῶντας καὶ τελευτήσαντας· τὰ δ' ἄλλα πάντα
ζῶα καὶ ἀχαριστότερα καὶ ἀγνωμονέστερα ἀνθρώπων ἐγίγνω-
σκεν εἶναι. οὕτω δὴ ὁ τε Φεραύλας ὑπερήδετο, ὅτι ἐξέσοιτο 50
αὐτῷ ἀπαλλαγέντι τῆς τῶν ἄλλων κτημάτων ἐπιμελείας ἀμφὶ
τοὺς φίλους ἔχειν, ὁ τε Σάκας, ὅτι ἔμελλε πολλὰ ἔχων πολ-
λοῖς χρήσεσθαι. ἐφίλει δὲ ὁ μὲν Σάκας τὸν Φεραύλαν, ὅτι
προσέφερε τι αἰεὶ· ὁ δὲ τὸν Σάκαν, ὅτι παραλαμβάνειν πάντα
ἤθελε καὶ αἰεὶ πλειόνων ἐπιμελούμενος οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ
ἀσχολίαν παρεῖχε. καὶ οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διῆγον.

ταῦτα ποιήσω, näml. θύρας θεραπ.
u. στρατ. — ἀπὸ τούτων geht auf ἐπι-
μελείας. S. zu ταῦτα I, 3, 16. VIII,
1, 34.

49. Constr. καὶ οὐδὲν θεραπεύειν
οὕτως ἡδὺ αὐτῷ ἐδόκει εἶναι οὐδ'
ὠφέλιμον, ὥς ἀνθρώπους (θεραπεύ-
ειν). Es hängt also οὐδὲν von θερα-
πεύειν ab ebensowie ἀνθρώπους:
das lehrt ebenso die Wortstellung wie
der folgende Gedanke καὶ γὰρ —. —
τούτους geht auf τινός, wie ἐαυτῶν
auf τις I, 2, 2. — ἀγνωμονέστερα,
unerkenntlicher.

50. διῆγον, näml. τὸν βίον.

IV. Inhalt: Cyrus feiert mit seinen
Freunden das Siegesmahl, wobei er
durch die angewiesenen Sitze jeden
nach Verdienst ehrt. Nachdem Go-
bryas seine Menschenfreundlichkeit
gepriesen hat und der Wein bereits
die Herzen öffnet, nimmt die Unter-
haltung eine freimüthige Wendung:
Hystaspas beklagt sich, den Chysan-
tas mehr als sich geehrt zu sehn, Go-
bryas bietet seine Tochter aus, dem
Chrysantas verspricht Cyrus eine pas-
sende Frau zu verschaffen, anderen

- IV. Θύσας δὲ καὶ ὁ Κῦρος νικητήρια ἐστιῶν ἐκάλεσε τῶν φίλων οἱ μάλιστα αὐτὸν αὔξειν τε βουλόμενοι φανεροὶ ἦσαν καὶ τιμῶντες εὐνοϊκώτατα. συνεκάλεσε δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀρτάβαζον τὸν Μῆδον καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμένιον καὶ τὸν Ὑρκάνιον
 2 ἵππαρχον καὶ Γωβρύαν. Γαδάτας δὲ τῶν σκηπτούχων ἦρχεν αὐτῷ, καὶ ἡ ἐκεῖνος διεκόσμησεν ἡ πᾶσα ἔνδον δίαιτα καθεστῆκει· καὶ ὁπότε μὲν συνδειπνοῖέν τινες, οὐδ' ἐκάθιζε Γαδάτας, ἀλλ' ἐπεμελεῖτο· ὁπότε δὲ αὐτοὶ εἶεν, καὶ συνεδείπνει· ἦδετο γὰρ αὐτῷ ξυνών· ἀντὶ δὲ τούτων πολλοῖς καὶ μεγάλους ἐτίματο ὑπὸ τοῦ Κύρου, διὰ δὲ Κῦρον καὶ ὑπ' ἄλλων.
 3 ὥς δ' ἦλθον οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον, οὐχ ὅποι ἔτυχεν ἕκαστον ἐκάθιζε, ἀλλ' ὃν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὥς εὐεπιβουλευτοτέρας ταύτης οὔσης ἢ τῆς δεξιᾶς, τὸν δὲ δεύτερον παρὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ τρίτον πάλιν παρὰ τὴν ἀριστεράν, τὸν δὲ τέταρτον παρὰ τὴν δεξιάν· καὶ ἦν πλέο-
 4 νες ὥσιν, ὥσαύτως. σαφηνίζεσθαι δέ, ὥς ἕκαστον ἐτίμα, διὰ τοῦτο ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι, ὅτι ὅπου μὲν οἴονται οἱ ἄνθρωποι τὸν κρατιστεύοντα μήτε κηρυχθήσεσθαι μήτε ἄθλα λήψεσθαι, δηλοὶ εἰσιν ἐνταῦθα οὐ φιλονείκως πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες· ὅπου δὲ μάλιστα πλεονεκτῶν ὁ κράτιστος φαίνεται, ἐνταῦθα προθυμότατα φανεροὶ εἰσιν ἀγωνιζόμενοι πάντες.
 5 καὶ ὁ Κῦρος δὲ οὕτως ἐσαφήνισε μὲν τοὺς κρατιστεύοντας παρ' ἑαυτῷ, εὐθύς ἀρξάμενος ἐξ ἔδρας καὶ παραστάσεως. οὐ μέντοι ἀθάνατον τὴν ταχθεῖσαν ἔδραν κατεστήσατο, ἀλλὰ νό-

theilt er Geschenke aus, dem Hystaspas wirbt er Gobryas Tochter zur Frau, den Chrysantas ehrt er durch einen Kuss. Am andern Tag entlässt er die Kriegsgenossen, die nicht zu bleiben vorziehen, in ihre Heimath und beschenkt sie mit den Schätzen aus Sardes. Ueber das was er selbst noch besitzt giebt er den Freunden genaue Rechenschaft und fordert sie auf, so oft es Noth thue, davon Gebrauch zu machen.

1. καὶ ὁ Κῦρος, wie die anderen Sieger, nach VIII, 3, 33. — νικητήρια ἐστιῶν, den Siegesschmaus halten. Dasselbe Plutarch. Phoc. 20. B. §. 131. Anm. 11 a. K. §. 278. 2. R. §. 104. 3. b.

2. ἐκάθιζε. So §. 3 u. 25. Aber II, 2, 3. 28 nach griechischer Sitte κατακειμένων, παρακατακείμενον. — αὐτοί, für sich, allein. — ἦδετο, Cyrus. — ἀντὶ — τούτων geht auf ἐπεμελεῖτο.

3. ἡ τῆς δεξιᾶς, Attraction wie VI, 1, 54. — ἦν — ὥσι. Diese Worte reden nicht mehr bloss von dem, was Cyrus zu thun pflegte, sonst müsste es εἶ — εἶεν heissen; sondern von der Sitte, wie die Perserkönige ihre Tischgenossen zu setzen pflegten, im Allgemeinen.

4. ὅπου δέ. Hier geht die Rede von der Reflexion des Cyrus in die des Xen. über; daher nachher καὶ ὁ Κῦρος δέ.

μιμον ἐποιήσατο καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις προβῆναι εἰς τὴν τιμιω-
τέραν ἑδραν καὶ εἴ τις ῥαδιουργοίη, ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν ἀτι-
μοτέραν. τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν ἑδρᾷ ἡσχύνητο μὴ οὐ πλεῖστα
καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῦ φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ
Κύρου γενόμενα οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένοντα αἰσθανόμεθα.

Ἐπεὶ δὲ ἐδείπνουν, ἐδόκει τῷ Γωβρύᾳ τὸ μὲν πολλὰ ἔκα- 6
στα εἶναι οὐδέν τι θαυμαστὸν παρ' ἀνδρὶ πολλῶν ἄρχοντι·
τὸ δὲ τὸν Κύρου οὕτω μεγάλα πράττοντα, εἴ τι ἡδὺ δόξειε λα-
βεῖν, μηδὲν τούτων μόνον καταδαπανᾶν, ἀλλὰ ἔργον ἔχειν
δεόμενον τούτου κοινωνεῖν τοὺς παρόντας. πολλάκις δὲ καὶ
τῶν ἀπόντων φίλων ἔστιν οἷς ἑώρα πέμποντα ταῦτα αὐτὸν οἷς
ἡσθεῖς τύχοι· ὥστε ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν καὶ τὰ πάντα πολλὰ 7
ὄντα διαπεπόμφει ὁ Κύρος ἀπὸ τῆς τραπέζης, εἶπεν ἄρα ὁ
Γωβρύας, Ἀλλ' ἐγώ, ὦ Κύρε, πρόσθεν μὲν ἡγούμεν τούτῳ σε
πλεῖστον διαφέρειν ἀνθρώπων τῷ στρατηγικώτατον εἶναι·
νῦν δὲ θεοὺς ὁμνυμι ἢ μὴν ἐμοὶ δοκεῖν πλεόν σε διαφέρειν
φιλανθρωπία ἢ στρατηγία. Νῆ Δί', ἔφη ὁ Κύρος· καὶ μὲν δὴ 8
καὶ ἐπιδείκνυμαι τὰ ἔργα πολὺ ἥδιον φιλανθρωπίας ἢ στρα-
τηγίας. Πῶς δὴ; ἔφη ὁ Γωβρύας. Ὅτι, ἔφη, τὰ μὲν κακῶς
ποιοῦντα ἀνθρώπους δεῖ ἐπιδείκνυσθαι, τὰ δὲ εὖ. ἐκ τούτου 9
δὴ ἐπεὶ ὑπέπινον, ἦρετο ὁ Ὑστάσπας τὸν Κύρου, Ἀρ' ἄν, ἔφη,
ὦ Κύρε, ἀχθεσθείης μοι, εἴ σε ἐροίμην ὃ βούλομαί σου πυνθέ-
σθαι; Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, ἔφη, τούναντίον τούτου
ἀχθοίμην ἄν σοι, εἰ αἰσθοίμην σιωπῶντα ἃ βούλοιο ἐρέσθαι.
Λέγε δὴ μοι, ἔφη, ἥδη πώποτε καλέσαντός σου οὐκ ἦλθον;
Εὐφήμει, ἔφη ὁ Κύρος. Ἀλλ' ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα;

5. οὐ — ἀθάνατον, nicht für immer.
— ἡσχύνητο μὴ οὐ. Anab. II, 3, 11:
ὥστε πᾶσιν αἰσχύνην εἶναι μὴ οὐ
συσπονδάζειν. S. zu VII, 5, 42. —
ἐπὶ Κύρου, zur Zeit des Cyrus.

6. πολλὰ ἕκαστα, Alles und Jedes
in Fülle. — τὸ δὲ τὸν Κύρου, wohl
aber (θαυμαστὸν ἐδόκει), dass Cyrus
— ἔργον ἔχειν sonst mit dem Infini-
tiv (zu Ages. XI, 12), hier mit dem
Participium wie πειράσθαι. — ἔστιν
οἷς. S. II, 3, 18. — πέμποντα. Ueber
die Sache vergl. VIII, 2, 3 f.

7. εἶπεν ἄρα. S. zu I, 3, 2. Vergl.
Ages. VII, 5. — τούτῳ — τῷ — εἰ-

ναι. S. zu VIII, 1, 40. — ἢ μὴν. S.
zu II, 3, 12.

8. πῶς. S. zu VIII, 3, 29. — τὰ
μὲν, näml. τῆς στρατηγίας ἔργα,
chiastische Anordnung.

9. ὑπέπινον. Der Wein löst das
Herz und die Zunge und lässt den
Hystaspas folgende Fragenthun. Vergl.
Anab. VII, 3, 30: ὁ δὲ Ξενοφῶν,
ἥδη γὰρ ὑποπεπωκὼς (etwas ange-
trunken) ἐτύγχανεν, ἀνέστη θαρρα-
λέως δεξιόμενος τὸ κέρας καὶ εἶπε.
— Εὐφήμει wie II, 2, 12. — ὑπα-
κούων — ὑπήκουσα. S. zu V, 1, 1.

- Οὐδὲ τοῦτο. Προσταχθὲν δέ τι ἤδη σοι οὐκ ἔπραξα; Οὐκ αἰτιῶμαι, ἔφη. Ὁ δὲ πράττοιμι, ἔστιν ὅ,τι πώποτε οὐ προθύμως ἢ οὐχ ἡδομένως πράττοντά με κατέγνωσ; Τοῦτο δὴ πάντων ἡκιστα, ἔφη ὁ Κῦρος. Τίνος μὲν ἔνεκα, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Κῦρε, Χρυσάνταν ἔγραψας ὥστε εἰς τὴν τιμιωτέραν ἐμοῦ χώραν ἰδρυθῆναι; Ἡ λέγω; ἔφη ὁ Κῦρος. Πάντως, ἔφη ὁ Ὑστάσπας. Καὶ σὺ αὖ οὐκ ἀχθεσθήσῃ μοι ἀκούων τᾶληθῇ;
- 11 Ἡσθήσομαι μὲν οὖν, ἔφη, ἣν εἰδῶ, ὅτι οὐκ ἀδικοῦμαι. Χρυσάντας τοίνυν, ἔφη, οὕτως πρῶτον μὲν οὐ κλῆσιν ἀνέμενεν, ἀλλὰ πρὶν καλεῖσθαι παρῆν τῶν ἡμετέρων ἔνεκα· ἔπειτα δὲ οὐ τὸ κελευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι αὐτὸς γνοίῃ ἄμεινον εἶναι πεπραγμένον ἡμῖν, τοῦτο ἔπραττεν. ὁπότε δ' εἰπεῖν τι δέοι εἰς τοὺς συμμάχους, ἃ μὲν ἐμὲ ὥετο πρέπειν λέγειν ἐμοὶ συνεβούλευεν· ἃ δὲ με αἰσθοίτο βουλόμενον μὲν εἰδέναι τοὺς συμμάχους, αὐτὸν δὲ με αἰσχυρόμενον περὶ ἐμαυτοῦ λέγειν, ταῦτα οὗτος λέγων ὥς ἐαυτοῦ γνώμην ἀπεφαίνετο· ὥστ' ἐν γε τούτοις τί κωλύει αὐτὸν καὶ ἐμοῦ ἐμοὶ κρείττονα εἶναι; καὶ ἐαυτῷ μὲν αἰεί φησι πάντα τὰ παρόντα ἀρκεῖν, ἐμοὶ δὲ αἰεί φανερός ἐστι σκοπῶν τί ἂν προσγενόμενον ὀνήσειεν· ἐπὶ τε τοῖς ἐμοῖς καλοῖς πολὺ μᾶλλον ἐμοῦ ἀγάλλεται καὶ ἡδεται.
- 12 πρὸς ταῦτα ὁ Ὑστάσπας εἶπε, Νὴ τὴν Ἥραν, ὦ Κῦρε, ἡδομαί γε ταῦτά σε ἐρωτήσας. Τί μάλιστα; ἔφη ὁ Κῦρος. Ὅτι κἀγὼ πειράσομαι ταῦτα ποιεῖν· ἐν μόνον, ἔφη, ἀγνοῶ, πῶς ἂν εἴην δηλὸς χαίρων ἐπὶ τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς· πότερον κροτεῖν δεῖ τῷ χεῖρε ἢ γελαῖν ἢ τί ποιεῖν. καὶ ὁ Ἀρτάβαξος εἶπεν, Ὁρχεισθαι δεῖ τὸ Περσικόν. ἐπὶ τούτοις μὲν δὴ γέλως ἐγένετο.
- 13 Προϊόντος δὲ τοῦ συμποσίου ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν ἐπήρετο, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, νῦν ἂν δοκοίης ἡδιον τῶνδ'

— κατέγνωσ, anders construiert VI, 1, 36. S. zu Oecon. II, 18: τοὺς — γνώμῃ συντεταμένη ἐπιμελουμένους καὶ θᾶπτον καὶ ῥᾶον — κατέγνωσ πράττοντας, d. i. probe intellexi.

10. ἔγραψας, schriftlich angeordnet. — ἐμοῦ, kurz für τῆς ἐμοῦ. — λέγω, Coniunctiv, wie §. 13.

11. μὲν οὖν, imo. S. zu I, 4, 19. Unten §. 25. — ἐμοί, dat. commodi, mit σκοπῶν zu verbinden. — ὀνήσειεν, näml. ἐμέ. — ἐπὶ τε. So findet

sich ein einfaches τε mitunter zur Anknüpfung eines Satzes, der eine Folgerung ausdrückt: und so. Oecon. XIII, 10. Thucyd. I, 22. 50. — ἐμοῖς vor καλοῖς scheint nach den Handschriften verdächtig, ist aber für den Gedanken nothwendig.

12. τῷ χεῖρε. S. τούτῳ τῷ ἡμέρῃ I, 2, 11. — τὸ Περσικόν, näml. ὁρχημα. Vergl. Anab. VI, 1, 10: τὸ Περσικὸν ὠρχειτο, κρούων τὰς πέλτας, καὶ ὠκλαζε καὶ ἐξανίστατο.

τῷ τὴν θυγατέρα δοῦναι ἢ ὅτε τὸ πρῶτον ἡμῖν συνεγένου;
 Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ γὰρ τὰ ληθῆ λέγω; Νὴ Δί', ἔφη ὁ
 Κῦρος, ὡς ψεύδους γε οὐδεμία ἐρώτησις δεῖται. Εὖ τοίνυν,
 ἔφη, ἴσθι, ὅτι νῦν ἂν πολὺ ἥδιον. Ἡ καὶ ἔχῃς ἄν, ἔφη ὁ Κῦ-
 ρος, εἰπεῖν διότι; Ἐγωγε. Λέγε δὴ. Ὅτι τότε μὲν ἐώρων τοὺς 14
 πόρους καὶ τοὺς κινδύνους εὐθύμως αὐτοὺς φέροντας, νῦν δὲ
 ὁρῶ αὐτοὺς τὰ γαθὰ σωφρόνως φέροντας. δοκεῖ δέ μοι, ὦ
 Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὗρεῖν ἄνδρα τὰ γαθὰ καλῶς φέροντα
 ἢ τὰ κακά· τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην
 τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἡκουσας, ὦ Ὑστάσπα, 15
 Γωβρύου τὸ ῥῆμα; Ναὶ μὰ Δί', ἔφη· καὶ ἐὰν πολλὰ τοιαῦτά
 γε λέγῃ, πολὺ μᾶλλον με τῆς θυγατρὸς μνηστῆρα λήψεται ἢ
 ἐὰν ἐκπώματα πολλὰ μοι ἐπιδεικνύῃ. Ἡ μὲν, ἔφη ὁ Γωβρύας, 16
 πολλὰ γέ μοι ἐστὶ τοιαῦτα συγγεγραμμένα, ὧν ἐγὼ σοι οὐ
 φθονήσω, ἣν τὴν θυγατέρα μου γυναῖκα λαμβάνῃς· τὰ δ' ἐκ-
 πώματα, ἔφη, ἐπειδὴ οὐκ ἀνέχεσθαί μοι φαίνεται, οὐκ οἶδ' εἰ
 Χρυσάντα τούτῳ δῶ, ἐπεὶ καὶ τὴν ἔδραν σου ὑφῆρπάσε. Καὶ
 μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ Ὑστάσπα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ παρ- 17
 ὄντες, ἣν ἐμοὶ λέγητε, ὅταν τις ὑμῶν γαμεῖν ἐπιχειρήσῃ,
 γνώσεσθε, ὁποῖός τις καὶ γὰρ συνεργὸς ὑμῖν ἔσομαι. καὶ ὁ Γω- 18
 βρύας εἶπεν, Ἦν δέ τις ἐκδοῦναι βούληται θυγατέρα, πρὸς
 τίνα δεῖ λέγειν; Πρὸς ἐμέ, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ τοῦτο· πάννυ
 γάρ, ἔφη, δεινὸς εἰμι ταύτην τὴν τέχνην. Ποίαν; ἔφη ὁ Χρυ- 19
 σάντας. Τὸ γινῶναι, ὁποῖος ἂν γάμος ἐκάστῳ συναρμόσειε. καὶ
 ὁ Χρυσάντας ἔφη, Λέγε δὴ πρὸς τῶν θεῶν, ποίαν τινά μοι γυ-
 ναῖκα οἶει συναρμόσειν κάλλιστα. Πρῶτον μὲν, ἔφη, μικράν· 20
 μικρὸς γὰρ καὶ αὐτὸς εἶ· εἰ δὲ μεγάλην γαμεῖς, ἣν ποτε βούλη
 αὐτὴν ὀρθὴν φιλῆσαι, προσάλλεσθαί σε δεήσει ὥσπερ τὰ κυ-
 νάρια. Τοῦτο μὲν δὴ, ἔφη, ὀρθῶς προνοεῖς· καὶ γὰρ οὐδ'
 ὁπωστιοῦν ἀλτικὸς εἰμι. Ἐπειτα δ', ἔφη, σιμὴ ἂν σοι ἰσχυ- 21

13. τὸ πρῶτον. S. IV, 6, 1. V, 2,
 12. — καὶ γὰρ, mit Bezug auf §. 10.
 — ψεύδους — δεῖται. Wer fragt will
 die Wahrheit hören.

15. ἢ ἐὰν ἐκπώματα — ἐπιδει-
 κνύῃ, wohl mit Bezug auf V, 2, 7.

16. πολλὰ — συγγεγραμμένα, wie-
 derum eine griechische Sitte, beson-

ders bekannt aus Memor. IV, 2, 1. 8.

— ἀνέχεσθαι, wie V, 1, 26. — οὐκ
 οἶδ' εἰ, haud scio an. S. zu I, 6, 41.

— δῶ, geben soll.

17. Καὶ μὲν δὴ. S. zu II, 2, 2. —

ὁποῖός τις. S. über τις zu I, 1, 1.

18. ἐκδοῦναι, verheirathen.

20. μικρός. Vergl. II, 3, 6.

- ῥῶς συμφέροι. Πρὸς τί δὴ αὖ τοῦτο; Ὅτι, ἔφη, σὺ γρουπὸς εἶ·
 πρὸς οὖν τὴν σιμότητα σάφ' ἴσθι ὅτι ἡ γρουπότης ἄριστ' ἂν
 προσαρμόσειε. Λέγεις σύ, ἔφη, ὥς καὶ τῷ εὖ δεδειπνηκότι,
 ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, ἀδειπνος ἂν συναρμόξοι. Ναὶ μὰ Δί',
 ἔφη ὁ Κῦρος· τῶν μὲν γὰρ μεστῶν γρουπὴ ἢ γαστήρ γίγνεται,
 22 τῶν δὲ ἀδειπνων σιμή. καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, Ψυχρῷ δ' ἂν
 βασιλεῖ πρὸς τῶν θεῶν ἔχοις ἂν εἰπεῖν ποία τις συνοίσει; ἐν-
 23 ταῦθα μὲν δὴ ὅ τε Κῦρος ἐξεγέλασε καὶ οἱ ἄλλοι ὁμοίως. γε-
 λώντων δὲ ἅμα εἶπεν ὁ Ὑστάσπας, Πολύ γ', ἔφη, μάλιστα
 τούτου σε, ὦ Κῦρε, ζηλῶ ἐν τῇ βασιλείᾳ. Τίνος; ἔφη ὁ Κῦ-
 ρος. Ὅτι δύνασθαι καὶ ψυχρὸς ὢν γέλωτα παρέχειν. καὶ ὁ Κῦ-
 ρος εἶπεν, Ἐπειτ' οὐκ ἂν πρίαιό γε παμπόλλου ὥστε σοὶ
 ταῦτ' εἰρησθαι, καὶ ἀπαγγελθῆναι παρ' ἧ εὐδοκιμεῖν βούλει
 ὅτι ἀστεῖος εἶ; καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω διεσκώπτετο.
 24 Μετὰ δὲ ταῦτα Τιγράνη μὲν ἐξήνεγκε γυναικεῖον κόσμον,
 καὶ ἐκέλευσε τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι ἀνδρείως συνεστρατεύετο
 τῷ ἀνδρί, Ἀρταβάξω δὲ χρυσοῦν ἔκπωμα, τῷ δ' Ὑρκανίῳ ἱπ-
 πον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἐδώρήσατο. Σοὶ δέ, ἔφη, ὦ Γω-
 25 βρούα, δώσω ἄνδρα τῇ θυγατρὶ. Οὐκοῦν ἐμέ, ἔφη ὁ Ὑστά-
 σπας, δώσεις, ἵνα καὶ τὰ συγγράμματα λάβω. Ἦ καὶ ἔστι σοι,
 ἔφη ὁ Κῦρος, οὐσία ἀξία τῶν τῆς παιδός; Νὴ Δί', ἔφη, πολ-
 λαπλασίων μὲν οὖν χρημάτων. Καὶ ποῦ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἔστι
 σοι αὕτη ἡ οὐσία; Ἐνταῦθα, ἔφη, ὅπουπερ καὶ σὺ κάθησαι
 φίλος ὢν ἐμοί. Ἀρκεῖ μοι, ἔφη ὁ Γωβρούας· καὶ εὐθὺς ἐκτεί-
 26 νας τὴν δεξιὰν Δίδου, ἔφη, ὦ Κῦρε· δέχομαι γάρ. καὶ ὁ Κῦ-
 ρος λαβὼν τὴν τοῦ Ὑστάσπου δεξιὰν ἔδωκε τῷ Γωβρούα, ὁ δ'

21. ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, näml. δε-
δειπνηκώς εἰμι.

22. Ψυχρῷ, zunächst frostig,
fade, denn Chrysantas stellt sich
verletzt über den Vergleich des Cyrus,
zugleich aber auch kalt und ohne
Sinn für die Liebe, insofern Cyrus
selbst noch nicht verheirathet ist. Den
Scherz setzt der ebenfalls (§. 11 u.
12) gereizte Hystaspas nachher weiter
fort, indem er ψυχρός in der ersten
Bedeutung nimmt.

23. ζηλῶ, natürlich ironisch ge-
meint. — Ἐπειτα, wie III, 1, 20. —

σοι, von dir. — παρ' ἧ, d. i. ταύ-
τη, παρ' ἧ. — εὐδοκιμεῖν — ὅτι,
in dem Rufe stehen, dass du.

24. συνεστρατεύετο. Ueber die
Sache s. III, 1, 43.

25. δώσεις, ein milder Imperativ.
— τὰ συγγράμματα. S. §. 16. — μὲν
οὖν. S. §. 11. — πολλαπλασίων χρη-
μάτων hängt ab vom zu wiederholen-
den οὐσία. — καὶ σύ, der Grieche
sagt: wo auch du sitzt, da sind auch
meine Schätze. S. zu I, 5, 1. Der Ge-
danke ist ein Gegenstück zu VIII, 2,
15 ff.

ἐδέξατο. ἐκ δὲ τούτου πολλὰ καὶ καλὰ ἔδωκε δῶρα τῷ Ὑστά-
σπα, ὅπως τῇ παιδί πέμψει· Χρυσάνταν δ' ἐφίλησε προσ-
αγαγόμενος. καὶ ὁ Ἀρτάβαξος εἶπε, Μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κύρε, 27
οὐχ ὁμοίου γε χρυσοῦ ἐμοί τε τὸ ἔκπωμα δέδωκας καὶ Χρυ-
σάντα τὸ δῶρον. Ἀλλὰ καὶ σοί, ἔφη, δώσω. ἐπήρετο ἐκεῖνος
Πότε; Εἰς τριακοστόν, ἔφη, ἔτος. Ὡς ἀναμενοῦντος, ἔφη, καὶ
οὐκ ἀποθανομένου οὕτω παρασκευάζου. καὶ τότε μὲν δὴ οὕ-
τως ἔληξεν ἡ σκηνή· ἐξανισταμένων δ' αὐτῶν ἐξανέστη καὶ ὁ
Κῦρος καὶ ξυμπροῦπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοὺς ἐθελουσίους συμμάχους γενομένους 28
ἀπέπεμπεν οἴκαδε ἐκάστους, πλὴν ὅσοι αὐτῶν οἰκεῖν ἐβού-
λοντο παρ' αὐτῷ· τούτοις δὲ χώραν καὶ οἴκους ἔδωκε, καὶ νῦν
ἔτι ἔχουσιν οἱ τῶν καταμεινάντων τούτων τότε ἀπόγονοι·
πλεῖστοι δ' εἰσὶ Μήδων καὶ Ὑρκανίων· τοῖς δ' ἀπιοῦσι δω-
ρησάμενος πολλὰ καὶ ἀμέμπτους ποιησάμενος καὶ ἄρχοντας
καὶ στρατιώτας ἀπεπέμψατο. ἐκ τούτου δὲ διέδωκε καὶ τοῖς 29
περὶ ἑαυτὸν στρατιώταις τὰ χρήματα, ὅσα ἐκ Σάρδεων ἔλαβε·
καὶ τοῖς μὲν μυριάρχοις καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις ἐξαί-
ρετα ἐδίδου πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστῳ, τὰ δ' ἄλλα διένειμε· καὶ
τὸ μέρος ἐκάστῳ δοὺς τῶν μυριάρχων ἐπέτρεψεν αὐτοῖς δια-
νέμειν ὥσπερ αὐτὸς ἐκείνοις διένειμεν. ἔδοσαν δὲ τὰ μὲν ἄλλα 30
χρήματα ἄρχων ἄρχοντας τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ δοκιμάζων· τὰ δὲ
τελευταῖα οἱ ἐξάδαρχοι τοὺς ὑφ' ἑαυτοὺς ἰδιώτας δοκιμάσαν-
τες πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστῳ ἔδοσαν· καὶ οὕτω πάντες εἰλήφε-
σαν τὸ δίκαιον μέρος. ἐπεὶ δὲ εἰλήφεσαν τὰ τότε δοθέντα, οἱ 31
μὲν τινες ἔλεγον περὶ τοῦ Κύρου τοιάδε· Ἡ που αὐτός γε
πολλὰ ἔχει, ὅπου γε καὶ ἡμῶν ἐκάστῳ τοσαῦτα δέδωκεν. οἱ δὲ
τινες αὐτῶν ἔλεγον, Ποῖα πολλὰ ἔχει; οὐχ ὁ Κύρου τρόπος τοι-

26. προσαγαγόμενος, an sich heranziehen.

27. χρυσοῦ, bildlich; denn τὸ δῶρον ist der Kuss, den Cyrus eben dem Chrysantas gab. — ἐμοί τε — καὶ Χρυσάντα. S. über τε — καί zu I, 6, 25. Vergl. diese Aeussierung des Artabazus mit I, 4, 27. — εἰς τριακοστόν ἔτος. Vergl. εἰς τριακοστὴν ἡμέραν V, 3, 6. — Ὡς ἀναμενοῦντος, näml. μόν. S. zu III, 1, 9. Wegen οὕτω nach ὡς s. zu VIII, 2, 12. οὕτω

παρασκευάζου, darauf mache dich gefasst. — σκηνή, Mahlzeit.

28. ἀμέμπτους, wie IV, 5, 52.

29. ἐκ Σάρδεων. S. VII, 3, 1. 4, 12.

30. τὰ μὲν ἄλλα, proleptisch mit Bezug auf das folgende τὰ δὲ τελευταῖα. — ὑφ' ἑαυτούς. Vergl. zu I, 5, 3. — εἰλήφεσαν. Ueber das Plusquamperf. s. zu I, 4, 1.

31. ὅπου γε. Vergl. II, 3, 11. — Ποῖα πολλά, S. zu ποίου ὀλίγον I,

οὗτος, οἷος χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδοὺς μᾶλλον ἢ κτώμενος ἥδεται.

32 Αἰσθανόμενος δὲ ὁ Κῦρος τούτους τοὺς λόγους καὶ τὰς δόξας τὰς περὶ αὐτοῦ συνέλεξε τοὺς φίλους τε καὶ τοὺς ἐπικαιρίους ἅπαντας καὶ ἔλεξεν ὧδε.

Ἄνδρες φίλοι, ἐώρακα μὲν ἤδη ἀνθρώπους, οἳ βούλονται δοκεῖν πλείω κεκτηῆσθαι ἢ ἔχουσιν, ἐλευθεριώτεροι ἂν οἰόμενοι οὕτω φαίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ἔφη, οὗτοι τοῦμπαλιν οὐ βούλονται ἐφέλκεσθαι· τὸ γὰρ πολλὰ δοκοῦντα ἔχειν μὴ κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας φαίνεσθαι ὠφελοῦντα τοὺς φίλους ἀνε-

33 λευθερίαν ἔμοιγε δοκεῖ περιάπτειν· εἰσὶ δ' αὖ, ἔφη, οἳ λεληθέναι βούλονται ὅσα ἂν ἔχωσι· πονηροὶ οὖν καὶ οὗτοι τοῖς φίλοις ἔμοιγε δοκοῦσιν εἶναι· διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ ὄντα πολλάκις δεόμενοι οὐκ ἐπαγγέλλουσιν οἱ φίλοι τοῖς ἐταίροις,

34 ἀλλὰ τητῶνται. ἀπλουστάτου δέ μοι, ἔφη, δοκεῖ εἶναι τὸ τὴν δύναμιν φανερὰν ποιήσαντα ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι περὶ καλοκάγαθίας. κἀγὼ οὖν, ἔφη, βούλομαι ὑμῖν ὅσα μὲν οἷόν τ' ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἐμοὶ ὄντων δεῖξαι, ὅσα δὲ μὴ οἷόν τε ἰδεῖν,

35 διηγήσασθαι. ταῦτα εἰπὼν τὰ μὲν ἐδείκνυε πολλὰ καὶ καλὰ κτήματα· τὰ δὲ κείμενα, ὥς μὴ ῥάδιον εἶναι ἰδεῖν, διηγείτο·

36 τέλος δ' εἶπεν ὧδε· Ταῦτα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἅπαντα δεῖ ὑμᾶς οὐδὲν μᾶλλον ἐμὰ ἡγεῖσθαι ἢ καὶ ὑμέτερα· ἐγὼ γάρ, ἔφη, ταῦτα ἀθροίζω οὐθ' ὅπως αὐτὸς καταδαπανήσω οὐθ' ὅπως αὐτὸς κατατρίψω· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην· ἀλλ' ὅπως ἔχω τῷ τε ἀεὶ καλόν τι ὑμῶν ποιοῦντι διδόναι καὶ ὅπως, ἢν τις ὑμῶν τινος ἐνδεῖσθαι νομίσῃ, πρὸς ἐμὲ ἐλθὼν λάβῃ οὐκ ἂν ἐνδεὲς τυγχάνῃ ὢν. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐλέχθη.

4, 28. — οἷος χρηματίζεσθαι. S. zu οἷοι I, 2, 3.

32. τοῦμπαλιν οὐ, d. i. τοῦμπαλιν τούτου, ὅ. Vergl. de re equ. X, 1: πάντα γὰρ τὰναντία οὗτοί γε ποιούσι ὧν βούλονται. — κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας, dem Vermögen (das sie zu haben scheinen) entsprechend. — φαίνεσθαι, apparere; vorher δοκοῦντα. — ἀνελευθερίαν, den Vorwurf einer unedlen Gesinnung; vorher der Gegensatz ἐλευθεριώτεροι.

33. τητῶνται. Das ist Dindorfs glänzende Emendation statt ἡττῶνται, wozu ἀπατῶνται, was andere Handschriften bieten, nur eine Glosse ist. τητῶνται ist darben. Dind. vermutet, dass Xen. hier an Hesiod. Op. 406: μὴ σὺ μὲν αἰτῆς ἄλλον, ὃ δ' ἀρνῆται, σὺ δὲ τητᾷ gedacht hat.

34. δύναμιν, vorher οὐσίας. — ἐκ ταύτης, mittelst desselben, indem man daraus die Mittel nimmt.

35. ὥς, so dass.

36. ἀεὶ, jedesmal.

Ἡνίκα δὲ ἤδη αὐτῷ ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ ἐν Βαβυλῶνι V. ὥς καὶ ἀποδημεῖν, συνεσκευάζετο τὴν εἰς Πέρσας πορείαν καὶ τοῖς ἄλλοις παρήγγειλεν· ἐπεὶ δ' ἐνόμισεν ἱκανὰ ἔχειν ὧν ὥετο δεήσεσθαι, οὕτω δὲ ἀνεξεύγνυε. διηγησόμεθα δὲ καὶ 2 ταῦτα, ὥς πολὺς στόλος ὧν εὐτάκτως μὲν κατεσκευάζετο καὶ πάλιν ἀνεσκευάζετο, ταχὺ δὲ κατεχωρίζετο ὅπου δέοι. ὅπου γὰρ ἂν στρατοπεδεύηται βασιλεύς, σκηναὶ μὲν δὴ ἔχοντες πάντες οἱ ἀμφὶ βασιλέα στρατεύονται καὶ θέρους καὶ χειμῶ- νος. εὐθύς δὲ τοῦτο ἐνόμιζε Κῦρος, πρὸς ἧν βλέπουσαν ἴστα- 3 σθαι τὴν σκηνήν· ἔπειτα ἔταξε πρῶτον μὲν, πόσον δεῖ ἀπολι- πόντας σκηνοῦν τοὺς δορυφόρους τῆς βασιλικῆς σκηνῆς· ἔπειτα σιτοποιοῖς μὲν χώραν ἀπέδειξε τὴν δεξιάν, ὀψοποιοῖς δὲ τὴν ἀριστεράν, ἵπποις δὲ τὴν δεξιάν, ὑποζυγίοις δὲ τοῖς ἄλλοις τὴν ἀριστεράν· καὶ τᾶλλα δὲ διετέτακτο, ὥστε εἰδέναι ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ χώραν καὶ μέτρον καὶ τόπον. ὅταν δὲ ἀνασκευά- 4 ζονται, συντίθησι μὲν ἕκαστος σκεύη, οἷσπερ τέτακται χρῆ- σθαι, ἀνατίθενται δ' αὖ ἄλλοι ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ὥσθ' ἅμα μὲν πάντες ἔρχονται οἱ σκευαγωγοὶ ἐπὶ τὰ τεταγμένα ἄγειν, ἅμα δὲ πάντες ἀνατιθέασιν ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος. οὕτω δὲ ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ μιᾷ τε σκηνῇ καὶ πάσαις ἀνηρῆσθαι. ὥσάν- 5 τως οὕτως ἔχει καὶ περὶ κατασκευῆς. καὶ περὶ τοῦ πεποιῆσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια πάντα ἐν καιρῷ ὥσάντως διατέτακται ἕκά- στοις τὰ ποιητέα· καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ ἐνὶ τε μέρει καὶ πᾶσι πεποιῆσθαι. ὥσπερ δὲ οἱ περὶ τὰ ἐπιτήδεια 6 θεράποντες χώραν εἶχον τὴν προσήκουσαν ἕκαστοι, οὕτω καὶ

V. Inhalt: Aufbruch nach Persien. Die Zug- und Lager-Ordnung, die unterwegs beobachtet wurde, wird ausführlich beschrieben bis §. 16. Zunächst in Medien angelangt beschenkt Cyrus den Cyaxares. Dieser lässt diese Geschenke durch seine Tochter erwidern, giebt ihm diese selbst zur Frau und Medien zur Mitgift. Darauf kommt Cyrus nach Persien, wo Cambyses die staatlichen Verhältnisse zwischen Cyrus als Thronerben und seinen künftigen Persischen Unterthanen durch Vertrag und Eidschwur feststellt. Auf der Rückreise nach Babylon vollzieht Cyrus seine Heirath mit der Tochter des Cyaxares.

1. ὥς καί, so dass er auch — könnte. — παρήγγειλε, näml. συνεσκευάζεσθαι.

2. κατεσκευάζετο — ἀνεσκευάζετο, ab- und aufpacken.

3. τοῦτο — ἴστασθαι. S. zu VIII, 1, 40. — ἐνόμιζε, machte es zum νόμος, verordnete. — ἔπειτα ohne δέ nach πρῶτον μὲν wie I, 4, 11. — διετέτακτο, war angeordnet.

4. τὰ τεταγμένα, näml. ὑποζύγια, ἄγειν, zum Transport.

5. κατασκευῆς, wie vorher κατεσκευάζετο. — περὶ τοῦ πεποιῆσθαι, in Betreff dessen, dass, d. i. damit — fertig sind.

οἱ ὀπλοφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν
 τῇ ὀπλίσει ἐκάστη ἐπιτηδεῖαν, καὶ ἤδεσαν ταύτην, ὅποια ἦν,
 7 καὶ ἐπ' ἀναμφισβήτητον πάντες κατεχωρίζοντο. καλὸν μὲν
 γὰρ ἡγεῖτο ὁ Κῦρος καὶ ἐν οἰκίᾳ εἶναι ἐπιτήδευμα τὴν εὐθη-
 μοσύνην· ὅταν γὰρ τίς του δέηται, δῆλόν ἐστιν ὅπου δεῖ ἐλ-
 θόντα λαβεῖν· πολὺ δ' ἔτι κάλλιον ἐνόμιζε τὴν τῶν στρατιω-
 τικῶν φύλων εὐθημοσύνην εἶναι, ὅσῳ τε ὀξύτεροι οἱ καιροὶ
 τῶν εἰς τὰ πολεμικὰ χρήσεων καὶ μείζῳ τὰ σφάλματα ἀπὸ τῶν
 ὑστεριζόντων ἐν αὐτοῖς· ἀπὸ δὲ τῶν ἐν καιρῷ παραγιγνομέ-
 νων πλείστου ἄξια τὰ κτήματα ἐώρα γιγνόμενα ἐν τοῖς πολε-
 μικοῖς· διὰ ταῦτα οὖν καὶ ἐπεμέλετο ταύτης τῆς εὐθημοσύνης
 8 μάλιστα. καὶ αὐτὸς μὲν δὴ πρῶτον ἑαυτὸν ἐν μέσῳ κατετίθετο
 τοῦ στρατοπέδου, ὡς ταύτης τῆς χώρας ἐχυρωτάτης οὔσης·
 ἔπειτα δὲ τοὺς μὲν πιστοτάτους ὥσπερ εἰώθει περὶ ἑαυτὸν
 εἶχε, τούτων δ' ἐν κύκλῳ ἐχομένους ἱππέας τ' εἶχε καὶ ἄρμα-
 9 τηλάτας. καὶ γὰρ τούτους ἐχυρᾶς ἐνόμιζε χώρας δεῖσθαι, ὅτι
 οἷς μάχονται ὅπλοις, οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες τούτων στρατο-
 πεδεύονται, ἀλλὰ πολλοῦ χρόνου δέονται εἰς τὴν ἐξόπλισιν, εἰ
 10 μέλλουσι χρησίμως ἔξειν. ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ ἐν ἀριστερᾷ αὐτοῦ
 τε καὶ τῶν ἱππέων πελτασταῖς χώρα ἦν· τοξοτῶν δ' αὖ χώρα
 11 ἡ πρόσθεν ἦν καὶ ὀπίσθεν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἱππέων. ὀπλίτας
 δὲ καὶ τοὺς τὰ μεγάλα γέρεα ἔχοντας κύκλῳ πάντων εἶχεν ὥσ-
 περ τεῖχος, ὅπως καί, εἰ δέοι τι ἐνσκευάζεσθαι τοὺς ἱππέας,
 οἱ μονιμώτατοι πρόσθεν ὄντες παρέχοιεν αὐτοῖς ἀσφαλῆ τὴν
 12 καθόπλισιν. ἐκάθευδον δὲ αὐτῷ ἐν τάξει ὥσπερ οἱ ὀπλίται,
 οὕτω δὲ καὶ οἱ πελτασταὶ καὶ οἱ τοξόται, ὅπως καὶ ἐκ νυκτῶν

6. ταύτην, ὅποια ἦν. Ueber die Attraction s. zu I, 1, 6. — ἐπ' ἀναμφισβήτητον, näml. χώραν.

7. καλὸν μὲν ἡγεῖτο —· πολὺ δὲ ἔτι. Denn wenn er schon — hielt —, so glaubte er doch noch viel mehr —. S. zu II, 2, 5. — ὅπου. S. zu V, 1, 24. — φύλων zu nehmen wie VIII, 3, 25 κατὰ φύλα. Andere schreiben φυλῶν. — ὅσῳ, in dem Masse als, sich an πολὺ — κάλλιον anschliesend, wozu ein τοσοῦτω zu ergänzen. — κτήματα passt hier nicht und ist wohl mit Schneider in πλεονεκτήματα

zu ändern, das auch dem vorhergehenden σφάλματα gut entspräche.

8. τούτων — ἐχομένους, an diese angrenzend, diesen zunächst. Vergl. VII, 1, 9.

9. οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες. Vergl. III, 3, 26: ἱππικὸν στρατεύμα — δύσχρηστον κ. τ. λ. — Da τούτων nachsteht, ist ὅπλοις von οἷς attrahirt.

11. κύκλῳ πάντων, um Alle herum.

12. ὥσπερ —, οὕτω δέ. S. zu III, 3, 36. — ἐκ νυκτῶν, nach Einbruch der Nacht; der Plural von den einzel-

εἰ δέοι τι, ὥσπερ καὶ οἱ ὀπλίται παρεσκευασμένοι εἰσὶ παίειν
τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα, οὕτω καὶ οἱ τοξόται καὶ οἱ ἀκοντισταί,
εἴ τινες προσίοιεν, ἐξ ἐτοίμου ἀκοντίζοιεν καὶ τοξεύοιεν ὑπὲρ
τῶν ὀπλιτῶν. εἶχον δὲ καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ 13
ταῖς σκηναῖς· οἱ δ' ὑπηρέται, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ
σώφρονες ἴσασι μὲν καὶ τῶν πλείστων τὰς οἰκήσεις, μάλιστα
δὲ τῶν ἐπικαιρίων, οὕτω καὶ τῶν ἐν τοῖς στρατοπέδοις τὰς τε
χώρας τὰς τῶν ἡγεμόνων ἡπίσταντο οἱ Κύρου ὑπηρέται καὶ τὰ
σημεῖα ἐγίγνωσκον ἅ ἐκάστοις ἦν· ὥστε ὅτου δέοιτο Κύρος,
οὐκ ἐζήτουν, ἀλλὰ τὴν συντομωτάτην ἐφ' ἑκάστον ἔθεον. καὶ 14
διὰ τὸ εἰλικρινῆ ἑκάστα εἶναι πολὺ μᾶλλον ἦν δῆλα καὶ ὅποτε
τις εὐτακτοίη καὶ εἴ τις μὴ πράττοι τὸ προσταττόμενον. οὕτω
δὴ ἐχόντων ἡγεῖτο, εἴ τις καὶ ἐπίθοιτο νυκτὸς ἢ ἡμέρας, ὥσ-
περ ἂν εἰς ἐνέδραν εἰς τὸ στρατόπεδον τοὺς ἐπιτιθεμένους
ἐμπίπτειν. καὶ τὸ τακτικὸν δὲ εἶναι οὐ τοῦτο μόνον ἡγεῖτο, 15
εἴ τις ἐκτεῖναι φάλαγγας εὐπόρως δύναιτο ἢ βαθῦναι ἢ ἐκ κέ-
ρατος εἰς φάλαγγα καταστήσαι ἢ ἐκ δεξιᾶς ἢ ἀριστερᾶς ἢ ὀπι-
σθεν ἐπιφανέντων πολεμίων ὀρθῶς ἐξελίσσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ δια-
σπᾶν ὅποτε δέοι τακτικὸν ἡγεῖτο, καὶ τὸ τιθέναι γε τὸ μέρος
ἑκάστον ὅπου μάλιστα ἐν ὠφελείᾳ ἂν εἴη, καὶ τὸ ταχύνειν δὲ
ὅπου φθάσαι δέοι, πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τακτικοῦ ἀν-
δρὸς ἐνόμιζεν εἶναι καὶ ἐπεμελεῖτο τούτων πάντων ὁμοίως.
καὶ ἐν μὲν ταῖς πορείαις πρὸς τὸ συμπῖπτον αἰεὶ διατάττων 16
ἐπορεύετο, ἐν δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὥς τὰ πολλὰ ὥσπερ εἴρη-
ται κατεχώριζεν.

Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι γίνονται κατὰ τὴν Μηδικήν, τρέ- 17
πεται ὁ Κύρος πρὸς Κυαξάρην. ἐπεὶ δὲ ἡσπάσαντο ἀλλήλους,
πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κύρος εἶπε τῷ Κυαξάρῃ, ὅτι οἶκος αὐτῷ

nen Theilen der Nacht. — ὥσπερ καὶ
—, οὕτω καί. S. zu I, 5, 1.

13. οἱ — ὑπηρέται wegen des
Zwischensatzes wiederholt. S. zu VII,
2, 11. — ὅτου. S. zu I, 2, 12. —
τὴν συντομωτάτην, näml. ὁδόν.

14. ἐχόντων. S. zu σημανθέντων
I, 4, 18.

15. ἐκ κέρατος εἰς φάλαγγα. Vergl.
I, 6, 43. — ὀρθῶς ἐξελίσσαι, die
(nöthige) Evolution richtig auszufüh-

ren, so dass, von welcher Seite der
Feind auch komme, die Rottenführer
immer voranstehen. — διασπᾶν, in
kleinere Abtheilungen trennen. —
τακτικοῦ. Ueber die Wiederholung
des Wortes am Ende des Satzes s. zu
I, 1, 3.

16. αἰεὶ. S. zu V, 3, 45. — δια-
τάττων, näml. τὸ στρατεύμα. — ὥς
τὰ πολλά, gewöhnlich.

17. οἶκος — καὶ ἀρχεῖα. Vergl.

- ἐξηρημένους εἶη ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀρχεῖα, ὅπως ἔχη καὶ ὅταν
 ἐκεῖσε ἔλθῃ εἰς οἰκεῖα κατὰγεσθαι· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα δῶρα
 18 ἔδωκεν αὐτῷ πολλὰ καὶ καλὰ. ὁ δὲ Κυαξάρης ταῦτα μὲν ἐδέ-
 χετο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα· στέφανόν τε χρυσοῦν
 καὶ ψέλια φέρουσιν καὶ στρεπτόν καὶ στολὴν Μηδικὴν ὡς θυ-
 19 νατὸν καλλίστην. καὶ ἡ μὲν δὴ παῖς ἐστεφάνου τὸν Κύρον, ὁ
 δὲ Κυαξάρης εἶπε, Δίδωμι δέ σοι, ἔφη, ὦ Κύρε, καὶ αὐτὴν
 ταύτην γυναῖκα, ἐμὴν οὖσαν θυγατέρα· καὶ ὁ σὸς δὲ πατήρ
 ἔγημε τὴν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς θυγατέρα, ἐξ ἧς σὺ ἐγένου· αὕτη
 δ' ἐστίν, ἣν σὺ πολλάκις παῖς ὢν, ὅτε παρ' ἡμῖν ἦσθα, ἐτι-
 θηνήσω· καὶ ὁπότε τις ἐρωτῶν αὐτήν, τί νι γαμοῖτο, ἔλεγεν,
 ὅτι Κύρω· ἐπιδίδωμι δὲ αὐτῇ ἐγὼ καὶ φερνὴν Μηδίαν τὴν
 20 πᾶσαν· οὐδὲ γὰρ ἔστι μοι ἄρσῃ παῖς γνήσιος. ὁ μὲν οὕτως
 εἶπεν· ὁ δὲ Κύρος ἀπεκρίνατο, Ἀλλ', ὦ Κυαξάρη, τό τε γένος
 ἐπαινώ καὶ τὴν παῖδα καὶ τὰ δῶρα· βούλομαι δέ, ἔφη, σὺν
 τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτά σοι συναινέσαι.
 εἶπε μὲν οὖν οὕτως ὁ Κύρος, ὅμως δὲ τῇ παιδί πάντα ἐδώρη-
 σατο ὅποσα ᾤετο καὶ τῷ Κυαξάρῃ χαριεῖσθαι. ταῦτα δὲ ποιή-
 σας εἰς Πέρσας ἐπορεύετο.
- 21 Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τοῖς Περσῶν ὁρίοις ἐγένετο πορευόμενος, τὸ
 μὲν ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς φί-
 λοις εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο, ἱερεῖα μὲν ἄγων ὡς πᾶσι Πέρ-
 σαις ἱκανὰ θύειν τε καὶ ἐστιᾶσθαι· δῶρα δ' ἤγεν οἷα μὲν
 ἔπρεπε τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις, οἷα δ'
 ἔπρεπεν ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις καὶ τοῖς ὁμοτίμοις πᾶσιν·
 ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσαις καὶ Περσίσις ὅσαπερ καὶ νῦν ἐτι
 22 δίδωσιν ὅτανπερ ἀφίκηται βασιλεὺς εἰς Πέρσας. ἐκ δὲ τούτου
 συνέλεξε Καμβύσης τοὺς γεραιτέρους Περσῶν καὶ τὰς ἀρχάς,

οἰκίας — καὶ ἀρχεῖα VII, 5, 35. Aber hier, wie Schneider übersetzt: eine Residenz mit einem Hofstaat. — ὅπως ἔχη. S. zu μὴ — ἀποθάνῃ I, 4, 2. — εἰς οἰκεῖα — κατὰγεσθαι, in sein Eigenthum, wie VIII, 6, 4.

19. καὶ αὐτήν, mit Bezug auf die Geschenke, die sie überreicht.

20. Ἀλλ', ὦ. Vielleicht ist zu lesen Ἀλλ' ἐγὼ, ὦ. — σὺν τῇ — γνώμῃ, wie VII, 5, 37. — ὅμως, obwohl er

vor der Zustimmung der Eltern sich nicht binden wollte.

21. εἰς τὴν πόλιν, die Hauptstadt, Pasargadä. — ὡς — ἱκανά, ergänze ὄντα, in hinreichender Anzahl für alle P. — ἀφίκηται, aus einer seiner gewöhnlichen Residenzen Babylon, Susa oder Ekbatana. S. VIII, 6, 22.

22. τὰς ἀρχάς, οἵπερ. Ueber die Synesis s. zu I, 2, 12.

οἷπερ τῶν μεγίστων κύριοί εἰσι· παρεκάλεσε δὲ καὶ Κῦρον, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

Ἄνδρες Πέρσαι καὶ σύ, ὦ Κῦρε, ἐγὼ ἀμφοτέροις ὑμῖν εἰκότως εὖνους εἰμί· ὑμῶν μὲν γὰρ βασιλεύω, σὺ δέ, ὦ Κῦρε, παῖς ἐμὸς εἶ. δίκαιος οὖν εἰμι, ὅσα γιννώσκειν δοκῶ ἀγαθὰ ἀμφοτέροις, ταῦτα εἰς τὸ μέσον λέγειν. τὰ μὲν γὰρ παρελθόντα ὑμεῖς μὲν Κῦρον ἠϋξήσατε στράτευμα δόντες καὶ ἄρχοντα τούτου αὐτὸν καταστήσαντες, Κῦρος δὲ ἡγούμενος τούτου σὺν θεοῖς εὐκλεεῖς μὲν ὑμᾶς, ὦ Πέρσαι, ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐποίησεν, ἐντίμους δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάσῃ· τῶν δὲ συστρατευσαμένων τοὺς μὲν ἀρίστους καὶ πεπλούτικε, τοῖς δὲ πολλοῖς μισθὸν καὶ τροφὴν παρεσκεύακεν· ἵππικόν δὲ καταστήσας Περσῶν πεποίηκε Πέρσαις καὶ πεδίῳ εἶναι μετουσίαν. ἦν μὲν οὖν καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω γινώσκητε, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν αἵτιοι ἀλλήλοις ἔσεσθε· εἰ δὲ ἢ σύ, ὦ Κῦρε, ἐπαρθεὶς ταῖς παρούσαις τύχαις ἐπιχειρήσεις καὶ Περσῶν ἄρχειν ἐπὶ πλεονεξία ὥσπερ τῶν ἄλλων, ἢ ὑμεῖς, ὦ πολῖται, φθονήσαντες τούτῳ τῆς δυνάμεως καταλύειν πειράσεσθε τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εὖ ἴστε, ὅτι ἐμποδὼν ἀλλήλοις πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔσεσθε. ὥς οὖν μὴ ταῦτα γίγνηται, ἀλλὰ τὰγαθὰ, ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, θύσαντας ὑμᾶς κοινῇ καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυραμένους συνθέσθαι, σὲ μὲν, ὦ Κῦρε, ἦν τις ἢ ἐπιστρατεύηται χώρα Περσίδι ἢ Περσῶν νόμους διασπᾶν πειρᾶται, βοηθήσειν παντὶ σθένει, ὑμᾶς δέ, ὦ Πέρσαι, ἦν τις ἢ ἀρχῆς Κῦρον ἐπιχειρῇ καταπαύειν ἢ ἀφίστασθαί τις τῶν ὑποχειρίων, βοηθήσειν καὶ ὑμῖν αὐτοῖς καὶ Κύρῳ καθ' ὅ,τι ἂν ἐπαγγέλλῃ. καὶ ἕως μὲν ἂν ἐγὼ ζῶ, ἐμὴ γίγνεται ἢ ἐν Πέρσαις βασιλεία· ὅταν δ' ἐγὼ

23. τὰ — παρελθόντα, Accus. der Zeitbestimmung wie §. 24 τὸ λοιπόν. — ἄρχοντα — καταστήσαντες. S. I, 5, 5. — ἵππικόν — καταστήσας. S. IV, 3, 4 ff. Vorher hatten die Perser keine Reiterei wegen der natürlichen Beschaffenheit ihres Landes und konnten darum an der Herrschaft über die Ebene keinen Theil haben; daher πεδίων — μετουσίαν.

24. τύχαις, Glück. — ἐπὶ πλεονεξία, zum Eigennutz, d. h. despotisch und ohne den Beirath der §. 22 erwähnten γεραίτεροι u. ἀρχαί. Vergl.

Hellen. III, 5, 15, wo die eigennützige und despotische Herrschaft der Spartaner über die Bundesgenossen ἢ Λακεδαιμονίων πλεονεξία genannt wird. — καταλύειν. S. I, 1, 1.

25. διασπᾶν, wie καταλύειν. Ages. I, 4: καταλῦσαι τὴν ἀρχήν u. ἀρχή — ἀδιάσπαστος neben einander. — καθ' ὅ,τι ἂν ἐπαγγέλλῃ, näml. βοηθεῖν. Vergl. Thucyd. V, 47, 3: βοηθεῖν Ἀργείους καὶ Ἑλείους καὶ Μαντινέας Ἀθηναῖζε καθ' ὅ,τι ἂν ἐπαγγέλλωσιν Ἀθηναῖοι.

τελευτήσω, δῆλον ὅτι Κύρου, ἐὰν ζῇ. καὶ ὅταν μὲν οὗτος ἀφί-
κηται εἰς Πέρσας, ὅσῳ ἂν ὑμῖν ἔχοι τοῦτον θύειν τὰ ἱερὰ
ὑπὲρ ὑμῶν, ἅπερ νῦν ἐγὼ θύω· ὅταν δ' οὗτος ἐκδημος ᾖ, κα-
λῶς ἂν οἶμαι ὑμῖν ἔχειν, εἰ ἐκ τοῦ γένους ὃς ἂν δοκῇ ὑμῖν ἄρι-
27 στος εἶναι, οὗτος τὰ τῶν θεῶν ἀποτελοίη. ταῦτα εἰπόντος
Καμβύσου συνέδοξε Κύρῳ τε καὶ τοῖς Περσῶν τέλεσι· καὶ
συνθέμενοι ταῦτα τότε καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυράμενοι οὕτω καὶ
νῦν ἔτι διαμένουσι ποιοῦντες πρὸς ἀλλήλους Πέρσαι τε καὶ
βασιλεύς. τούτων δὲ πραχθέντων ἀπῆει ὁ Κύρος.

28 Ὡς δ' ἀπὼν ἐγένετο ἐν Μήδοις, συνδόξαν τῷ πατρὶ καὶ
τῇ μητρὶ γαμεῖ τὴν Κυαξάρου θυγατέρα, ἧς ἔτι καὶ νῦν λόγος
ὥς παγκάλης γενομένης. γήμας δ' εὐθύς ἔχων ἀνεξεύγνυνεν.

VI. Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ᾗν, ἐδόκει αὐτῷ σατράπας ἤδη
πέμπειν ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἔθνη. τοὺς μέντοι ἐν ταῖς
ἄκραις φρουράρχους καὶ τοὺς χιλιάρχους τῶν κατὰ τὴν χώραν
φυλακῶν οὐκ ἄλλου ἢ ἑαυτοῦ ἐβούλετο ἀκούειν· ταῦτα δὲ
προεωρᾶτο ἐννοῶν, ὅπως, εἴ τις τῶν σατραπῶν ὑπὸ πλούτου
καὶ πλήθους ἀνθρώπων ἐξυβρίσειε καὶ ἐπιχειρήσειε μὴ πεί-
2 θεσθαι, εὐθύς ἀντιπάλους ἔχοι ἐν τῇ χώρᾳ. ταῦτ' οὖν βου-
λόμενος πρᾶξαι ἔγνω συγκαλέσαι πρῶτον τοὺς ἐπικαιρίους,

26. ἐκ τοῦ γένους, aus der königlichen Familie. So steht Hell. III, 3, 3. IV, 2, 9 τοῦ γένους ὧν von der Spartanischen Königsfamilie κατ' ἐξοχήν.

28. συνδόξαν, wie VIII, 1, 8. — ἧς, gen. obiectivus. — Nach γενομένης stand bis auf Dindorfs Oxforder Ausgabe im Text: ἐνιοι δὲ τῶν λογοποιῶν λέγουσιν, ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελφὴν ἐγήμεν· ἀλλὰ γραῦς ἂν καὶ παντάπασιν ᾗν ἢ παῖς, offenbar nichts weiter als die Randbemerkung eines gelehrten Abschreibers oder Commentators. Nach Ktesias hiess die Tochter des Astyages Amytis, die Cyrus, als er ihren Vater besiegt und ihren Mann Spitames getödtet hatte, heirathete. S. d. Einleit. §. 15.

VI. Inhalt: Cyrus schickt Statthalter in die Provinzen seines Reichs, setzt ihnen aber vor ihrer Ernennung auseinander, dass die Befehlshaber der

festen Plätze und Besatzungen auch fernerhin nur seinen Befehlen zu gehorchen haben werden. Die Statthalter sollen in ihren Residenzen dieselben Mittel zu ihrer Sicherheit und zu einer erspriesslichen Verwaltung anwenden und ebenso Hof halten als er selbst. Einrichtung eines jährlich im ganzen Reiche herumziehenden Heeres zur Aufrechterhaltung der Ordnung, und einer reitenden Post. Im nächsten Jahr unternimmt Cyrus von Babylon aus einen Feldzug, durch den er noch andere Völker bezwingt. Von allen wurde er geliebt, so wie sich unter seinem Scepter alle glücklich fühlten.

1. οὐκ ἄλλον ἢ ἑαυτοῦ — ἀκούειν, also nicht dem Satrapen, d. h. dem Civilstatthalter untergeben sein. Ueber das Verhältniss der Satrapen u. Phrurarchen zu einander spricht Xen. ausführlich Oecon. IV, 6—10.

2. ἔγνω, war er der Meinung. — τοὺς ἐπικαιρίους. S. zu III, 3, 11.

καὶ προειπεῖν, ὅπως εἰδεῖεν, ἐφ' οἷς ἴασιν οἱ ἰόντες· ἐνόμιζε γὰρ οὕτω ῥᾶον φέρειν ἂν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ κατασταίῃ τις ἄρχων καὶ αἰσθάνοιτο ταῦτα, χαλεπῶς ἂν ἐδόκουν αὐτῷ φέρειν, νομίζοντες δι' ἑαυτῶν ἀπιστίαν ταῦτα γενέσθαι. οὕτω δὲ συλ- 3 λέξας λέγει αὐτοῖς τοιάδε.

Ἄνδρες φίλοι, εἰσὶν ἡμῖν ἐν ταῖς κατεστραμμέναις πόλεσι φρουροὶ καὶ φρούραρχοι, οὓς τότε κατελίπομεν· καὶ τούτοις ἐγὼ προστάξας ἀπῆλθον ἄλλο μὲν μηδὲν πολυπραγμονεῖν, τὰ δὲ τείχη διασώζειν. τούτους μὲν οὖν οὐ παύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ καλῶς διαπεφυλάχασι τὰ προσταχθέντα· ἄλλους δὲ σα- τράπας πέμψαι μοι δοκεῖ, οἵτινες ἄρξουσιν τῶν ἐνοικούντων καὶ τὸν δασμὸν λαμβάνοντες τοῖς τε φρουροῖς δώσουσι μι- σθὸν καὶ ἄλλο τελοῦσιν, ὅ,τι ἂν δέῃ. δοκεῖ δέ μοι καὶ τῶν ἐν- 4 θάδε μενόντων ὑμῶν οἷς ἂν ἐγὼ πράγματα παρέχω πέμπων πράξοντάς τι ἐπὶ ταῦτα τὰ ἔθνη χώρας γενέσθαι καὶ οἴκους ἐκεῖ, ὅπως δασμοφορῆταί τε αὐτοῖς δεῦρο, ὅταν τε ἴωσιν ἐκεῖσε, εἰς οἴκεῖα ἔχωσι κατὰγεσθαι. ταῦτα εἶπε καὶ ἔδωκε 5 πολλοῖς τῶν φίλων κατὰ πάσας τὰς καταστραφείσας πόλεις οἴκους καὶ ὑπηκόους· καὶ νῦν εἰσιν ἔτι τοῖς ἀπογόνους τῶν τότε λαβόντων αἱ χῶραι καταμένουσαι ἄλλαι ἐν ἄλλῃ γῇ· αὐ- τοὶ δὲ οἰκοῦσι παρὰ βασιλεῖ. Δεῖ δέ, ἔφη, τοὺς ἰόντας σατρά- 6 πας ἐπὶ ταύτας τὰς χώρας τοιούτους ἡμᾶς σκοπεῖν, οἵτινες ὅ,τι ἂν ἐν τῇ γῇ ἐκάστη καλὸν ἢ ἀγαθὸν ἦ, μεμνήσονται καὶ δεῦρο

— ἐφ' οἷς. Das Ziel als Bedingung dargestellt, wie ἐφ' ὧπερ ὥρμηται Oecon. XX, 18. ἐπὶ τούτῳ — ἦει Memor. I, 3, 5. — οἱ ἰόντες, diejenigen von ihnen (den ἐπικαίριοι), welche zu Satrapen ernannt in die Provinzen gehen würden. — ἄρχων, d. i. = σα- τράπης. — καὶ αἰσθάνοιτο, und erführe es dann erst. — ἑαυτῶν, gen. obiectivus: gegen ihre Person. Vor der Ernennung der einzelnen Sa- trapen sehen sie es als allgemeine Massregel an.

3. τότε, näml. ὅτε κατεστρεψάμεθα αὐτάς. — ἄλλο μηδὲν —, τὰ δέ, stärker als ἄλλο μηδὲν — ἦ. — σα- τράπας, als Satrapen. — οἵτινες, die dazu geeignet sind, oder auch,

deren Bestimmung es sein wird. Vergl. zu VII, 3, 7. Nachher §. 6.

4. τῶν ἐνθάδε μενόντων, die nicht als Satrapen abgehen. Der Genitiv hängt von οἷς ab, woraus ein τούτοις zu entnehmen u. mit γενέσθαι zu verbinden ist. — πέμπων. Vergl. Oecon. IV, 6: τοὺς δὲ πρόσω ἀποικοῦντας πιστοὺς πέμπει ἐπισκοπεῖν. Vergl. nachher §. 16: τῶν ἐφόδων. — ταῦ- τα τὰ ἔθνη geht auf die §. 4 er- wähnten unterworfenen Staaten.

6. ἰόντας σατράπας ἐπὶ, häufige traiectio des Participiums, s. zu VI, 1, 18. — τοιούτους, als solche. — με- μνήσονται, wie Oecon. VIII, 21: χα- λεπὸν εὐρεῖν τὸν μαθησόμενόν τε τὰς χώρας καὶ μεμνησόμενον κατα-

ἀποπέμπειν, ὥς μετέχωμεν καὶ οἱ ἐνθάδε ὄντες τῶν πανταχοῦ
 γιγνομένων ἀγαθῶν· καὶ γὰρ ἦν τί που δεινὸν γίγνηται, ἡμῖν
 7 ἔσται ἀμυντέον. ταῦτ' εἰπὼν τότε μὲν ἔπαυσε τὸν λόγον,
 ἔπειτα δὲ οὓς ἐγίγνωσκε τῶν φίλων ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπι-
 θυμοῦντας ἰέναι, ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς δοκοῦντας ἐπιτη-
 δειοτάτους εἶναι ἔπεμπε σατράπας εἰς Ἀραβίαν μὲν Μεγάβυ-
 ζον, εἰς Καππαδοκίαν δὲ Ἀρταβάταν, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν με-
 γάλην Ἀρτακάμαν, εἰς Λυδίαν δὲ καὶ Ἰωνίαν Χρυσάνταν, εἰς
 8 Καρίαν δὲ Ἀδούσιον, ὅνπερ καὶ ἤτοῦντο, εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν
 παρ' Ἑλλήσποντον καὶ Αἰολίδα Φαρνοῦχον. Κιλικίας δὲ καὶ
 Κύπρου καὶ Παφλαγόνων οὐκ ἔπεμψε Πέρσας σατράπας, ὅτι
 ἐκόντες ἐδόκουν συστρατεύεσθαι ἐπὶ Βαβυλῶνα· δασμοὺς
 9 μέντοι συνέταξεν ἀποφέρειν καὶ τούτους. ὥς δὲ τότε Κύρος
 κατεστήσατο, οὕτως ἔτι καὶ νῦν βασιλέως εἰσὶν αἱ ἐν ταῖς
 ἄκραις φυλακαὶ καὶ οἱ χιλῖαρχοι τῶν φυλακῶν ἐκ βασιλέως
 10 εἰσὶ καθεστηκότες καὶ παρὰ βασιλεὶ ἀπογεγραμμένοι. προεῖπε
 δὲ πᾶσι τοῖς ἐκπεμπομένοις σατράπαις, ὅσα αὐτὸν ἐώρων ποι-
 οῦντα, πάντα μιμεῖσθαι· πρῶτον μὲν ἱππέας καθιστάναι ἐκ
 τῶν συνεπισπομένων Περσῶν καὶ συμμάχων καὶ ἄρματηλά-
 τας· ὅπόσοι δ' ἂν γῆν καὶ ἄρχεια λάβωσιν, ἀναγκάζειν τού-
 τους ἐπὶ θύρας ἰέναι καὶ σωφροσύνης ἐπιμελουμένους παρέ-
 χειν ἑαυτοὺς τῷ σατράπῃ χρῆσθαι, ἦν τι δέηται· παιδεύειν
 δὲ καὶ τοὺς γιγνομένους παῖδας ἐπὶ θύραις, ὥσπερ παρ'
 αὐτῷ· ἐξάγειν δ' ἐπὶ τὴν θήραν τὸν σατράπην τοὺς ἀπὸ θυ-
 11 ρῶν καὶ ἀσκεῖν αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν ἑαυτῷ τὰ πολεμικά. Ὅς
 δ' ἂν ἐμοί, ἔφη, κατὰ λόγον τῆς δυνάμεως πλείστα μὲν ἄρ-
 ματα, πλείστους δὲ καὶ ἀρίστους ἱππέας ἀποδεικνύῃ, τοῦτον

χωρίζειν ἕκαστα, der darauf bedacht sein wird. — ἀποπέμπειν. S. II, 4, 12, wie §. 8 ἀποφέρειν.

7. ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, unter den besagten Bedingungen. — ὅνπερ καὶ ἤτοῦντο. Ueber die Sache s. VII, 4, 7.

8. ἐκόντες ἐδόκουν, die Einwohner. S. VII, 4, 1 f.

9. βασιλέως εἰσὶν, sind also nur seiner, nicht aber der Controle des Satrapen unterworfen. Nicht viel mehr sagt wohl das Folgende παρὰ βασιλεὶ

ἀπογεγραμμένοι; denn verzeichnet werden die Satrapen wohl auch beim König gewesen sein, obwohl die Erblichkeit der Satrapenwürde diess weniger nöthig gemacht haben mag.

10. ἦν τι δέηται, näml. χρῆσθαι. — ἐπὶ θύρας ἰέναι. S. VIII, 1, 6. — ὥσπερ παρ' αὐτῷ. Ueber die Sache s. VII, 5, 86. — τοὺς ἀπὸ θυρῶν. Ueber die Attraction s. zu I, 3, 4. — ἀσκεῖν αὐτόν — τὰ πολεμικά. S. II, 1, 24.

11. κατὰ λόγον, nach Verhältniss.

ἐγὼ ὥς ἀγαθὸν σύμμαχον καὶ ὥς ἀγαθὸν συμφύλακα Πέρσαις
 τε καὶ ἐμοὶ τῆς ἀρχῆς τιμήσω. ἔστωσαν δὲ παρ' ὑμῖν καὶ
 ἔδραις ὥσπερ παρ' ἐμοὶ οἱ ἄριστοι προτετιμημένοι, καὶ τρά-
 πεξα, ὥσπερ ἡ ἐμή, τρέφουσα μὲν πρῶτον τοὺς οἰκέτας,
 ἔπειτα δὲ καὶ ὥς φίλοις μεταδιδόναι ἱκανῶς κεκοσμημένη καὶ
 ὥς τὸν καλὸν τι ποιοῦντα καθ' ἡμέραν ἐπιγεραίρειν. κτᾶσθε 12
 δὲ καὶ παραδείσους καὶ θηρία τρέφετε, καὶ μήτε αὐτοὶ ποτε
 ἄνευ πόνου σῖτον παραθῆσθε μήτε ἵπποις ἀγυμνάστοις χόρτον
 ἐμβάλλετε· οὐ γὰρ ἂν δυναίμην ἐγὼ εἰς ὧν ἀνθρωπίνη ἀρετῇ
 τὰ πάντων ὑμῶν ἀγαθὰ διασώζειν, ἀλλὰ δεῖ ἐμὲ μὲν ἀγαθὸν
 ὄντα σὺν ἀγαθοῖς τοῖς παρ' ἐμοῦ ὑμῖν ἐπίκουρον εἶναι· ὑμᾶς
 δὲ ὁμοίως αὐτοὺς ἀγαθοὺς ὄντας σὺν ἀγαθοῖς τοῖς μεθ' ὑμῶν
 ἐμοὶ συμμάχους εἶναι. βουλοίμην δ' ἂν ὑμᾶς καὶ τοῦτο κατα- 13
 νοῆσαι, ὅτι τούτων ὧν νῦν ὑμῖν παρακελεύομαι οὐδὲν τοῖς
 δούλοις προστάττω· ἃ δ' ὑμᾶς φημι χρῆναι ποιεῖν, ταῦτα καὶ
 αὐτὸς πειρῶμαι πάντα πράττειν. ὥσπερ δ' ἐγὼ ὑμᾶς κελεύω
 ἐμὲ μιμεῖσθαι, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοὺς ὑφ' ὑμῶν ἀρχὰς ἔχοντας
 μιμεῖσθαι ὑμᾶς διδάσκετε.

Ταῦτα δὲ Κύρου οὕτω τότε τάξαντος ἔτι καὶ νῦν τῷ αὐτῷ 14
 τρόπῳ πᾶσαι μὲν αἱ ὑπὸ βασιλεῖ φυλακαὶ ὁμοίως φυλάττον-
 ται, πᾶσαι δὲ αἱ τῶν ἀρχόντων θύραι ὁμοίως θεραπεύονται,
 πάντες δὲ οἱ οἴκοι καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ὁμοίως οἰκοῦνται,
 πᾶσι δὲ οἱ ἄριστοι τῶν παρόντων ἔδραις προτετίμηνται, πᾶσι
 δὲ αἱ πορεῖαι συντεταγμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσὶ,
 πᾶσι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολλὰ πράξεις ὀλίγοις ἐπιστάταις.
 ταῦτα δὲ εἰπὼν ὥς χρὴ ποιεῖν ἐκάστους καὶ δύναμιν ἐκάστῳ 15
 προσθεὶς ἐξέπεμπε, καὶ προεῖπεν ἅπασιν παρασκευάζεσθαι ὥς
 εἰς νέωτα στρατείας ἐσομένης καὶ ἐπιδείξεως ἀνδρῶν καὶ
 ὀπλῶν καὶ ἵππων καὶ ἁρμάτων.

Ueber die Sache vergl. Oecon. IV, 7.
 — ὥς — μεταδιδόναι. S. zu I, 1, 2.

12. παραδείσους. Vergl. VIII, 1,
 38, wo auch ἵπποις — σῖτον ἐνέ-
 βαλλε. — οὐ γὰρ — διασώζειν. Zu-
 sammenhang: durch Jagd und andere
 Uebungen müsst ihr euch rüstig und
 kampfestüchtig halten; denn ich al-
 lein —. — τοῖς παρ' ἐμοῦ, Attraction

wie §. 10, insofern ἐπίκουρον εἶναι
 = ἐπικουρεῖν.

13. ἀρχὰς ἔχοντας, die mit Aem-
 tern betraut sind; daher ὑφ' ὑμῶν.

14. αἱ πορεῖαι, von denen VIII, 5,
 1—6 die Rede war. — συγκεφαλαι-
 οῦνται, wie VIII, 1, 15.

15. ταῦτα abhängig von ποιεῖν. —
 ὥς — ἐσομένης. S. zu I, 4, 21.

- 16 Κατενοήσαμεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Κύρου κατάρξαντος, ὥς φασι, καὶ νῦν ἔτι διαμένει· ἐφοδεύει γὰρ ἀνὴρ κατ' ἐνιαυτὸν αἰὲς στράτευμα ἔχων, ὥς, ἣν μὲν τις τῶν σατραπῶν ἐπικουρίας δέηται, ἐπικουρῇ, ἣν δέ τις ὑβρίζη, σωφρονίζῃ, ἣν δέ τις ἢ δασμῶν φορᾶς ἀμελῇ ἢ τῶν ἐνοίκων φυλακῆς ἢ ὅπως ἡ χώρα ἐνεργὸς ἢ ἢ ἄλλο τι τῶν τεταγμένων παραλίπη, ταῦτα πάντα κατευτρεπίζη· ἣν δὲ μὴ δύνηται, βασιλεῖ ἀπαγγέλλῃ· ὁ δὲ ἀκούων βουλευέται περὶ τοῦ ἀτακτοῦντος. καὶ οἱ πολλάκις λεγόμενοι, ὅτι βασιλέως υἱὸς καταβαίνει, βασιλέως ἀδελφός, βασιλέως ὀφθαλμός, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἐκφαινόμενοι, οὗτοι τῶν ἐφόδων εἰσὶν· ἀποτρέπεται γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ὁπόθεν ἂν βασιλεὺς κελεύῃ.
- 17 Κατεμάθομεν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλο μηχανήμα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ἡσθάνετο καὶ τὰ πάμπολυ ἀπέχοντα ὅπως ἔχοι. σκεψάμενος γάρ, πόσῃν ἂν ὁδὸν ἵππος κατανύτοι τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος, ὥστε διαρκεῖν, ἐποιήσατο ἱππῶνας τοσοῦτον διαλείποντας καὶ ἵππους ἐν αὐτοῖς κατέστησε καὶ τοὺς ἐπιμελομένους τούτων, καὶ ἄνδρα ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τόπων ἔταξε τὸν ἐπιτήδειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα καὶ παραδιδόναι καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκός-
- 18 τας ἵππους καὶ ἀνθρώπους καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς· ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἴστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμερινῷ ἀγγέλλῳ τὸν νυκτερινὸν διαδέχεσθαι. τούτων δὲ οὕτω γιγνομένων φασὶ τινες θᾶττον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν· εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων περὶ πορειῶν αὕτη ταχίστη, τοῦτο εὐδηλον. ἀγαθὸν δὲ ὥς τάχιστα ἕκαστον αἰσθανόμενον ὥς τάχιστα ἐπιμελεῖσθαι.

16. Κατενοήσαμεν — τοῦτο, ὅτι, Attraction. S. zu I, 1, 6. — γάρ, nämlich. — ἐφοδεύει, zieht umher. — κατ' ἐνιαυτὸν αἰὲς, alljährlich. — οἱ — λεγόμενοι. Wir sagen: wenn es oft heisst: der Sohn —. — ὀφθαλμός. S. zu VIII, 2, 10. — καὶ ἐνίοτε, auch wenn sie manchmal —, wozu ἀποτρέπεται γάρ den Grund angiebt. — τῶν ἐφόδων. Vergl. πέμπων §. 4.

17. πρὸς, für, d. i. entsprechend, angemessen. — ἱππῶνας. Dasselbe

erzählt Herod. VIII, 98, der diese Stationen ἀγγαρήϊα nennt. — τοσοῦτον geht auf ὁδὸν — τῆς ἡμέρας. — Wegen τοὺς vor ἐπιμελομένους s. zu II, 3, 20. — παραδιδόναι, näml. zur Weiterbeförderung. — ἀνύτειν absolut, wie öfter bei Dichtern, z. B. πρὸς πόλιν Soph. Trach. 654. Auch Xen. Hellen. V, 4, 20 κατανύσειν εἰς τὸν Πειραιᾶ. — περὶ, zu Lande. Hier. VIII, 9: ἢ περὶ ἢ κατὰ θάλατταν. — ἕκαστον, Object zu αἰσθανόμενον. — ἐπιμελεῖσθαι, näml. ἕκαστον.

Ἐπεὶ δὲ περιῆλθεν ὁ ἐνιαυτός, συνήγειρε στρατιὰν εἰς 19
 Βαβυλῶνα, καὶ λέγεται αὐτῷ γενέσθαι εἰς δώδεκα μὲν ἰπ-
 πέων μυριάδας, εἰς δισχίλια δὲ ἄρματα δρεπανηφόρα, πεζῶν
 δὲ εἰς μυριάδας ἐξήκοντα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνεσκεύαστο αὐτῷ, 20
 ὥρμα δὴ ταύτην τὴν στρατείαν, ἐν ἣ ἡ λέγεται καταστρέψασθαι
 πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα Συρίαν ἐκβάντι οἰκεῖ μέχρι Ἐρυθρᾶς θα-
 λάττης. μετὰ δὲ ταῦτα ἡ εἰς Αἴγυπτον στρατεία λέγεται γενέ-
 σθαι καὶ καταστρέψασθαι Αἴγυπτον. καὶ ἐκ τούτου τὴν ἄρ- 21
 χὴν ὥριξεν αὐτῷ πρὸς ἑω μὲν ἡ Ἐρυθρὰ θάλαττα, πρὸς ἄρ-
 κτον δὲ ὁ Εὐξείνιος πόντος, πρὸς ἐσπέραν δὲ Κύπρος καὶ Αἴ-
 γυπτος, πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπία. τούτων δὲ τὰ πέρατα
 τὰ μὲν διὰ θάλαπος, τὰ δὲ διὰ ψυχῆς, τὰ δὲ διὰ ὕδατος, τὰ δὲ
 δι' ἀννυδρίαν δυσοίκητα. αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ τούτων τὴν δίαι- 22
 ταν ποιησάμενος, τὸν μὲν ἀμφὶ τὸν χειμῶνα χρόνον διῆγεν ἐν
 Βαβυλῶνι ἑπτὰ μῆνας· αὕτη γὰρ ἀλγεινὴ ἡ χώρα· τὸν δὲ ἀμφὶ
 τὸ ἔαρ τρεῖς μῆνας ἐν Σούσοις· τὴν δὲ ἀκμὴν τοῦ θέρους δύο
 μῆνας ἐν Ἐκβατάνοις· οὕτω δὴ ποιοῦντ' αὐτὸν λέγουσιν ἐν
 ἔαρινῳ θάλλπει καὶ ψύχει διάγειν αἰεὶ. οὕτω δὲ διέκειντο πρὸς 23
 αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, ὥς πᾶν μὲν ἔθνος μειονεκτεῖν ἐδόκει, εἰ
 μὴ Κύρῳ πέμψειεν ὅ,τι καλὸν αὐτοῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἢ φύοιτο ἢ
 τρέφοιτο ἢ τεχνῶτο, πᾶσα δὲ πόλις ὡσαύτως, πᾶς δὲ ἰδιώτης
 πλούσιος ἂν ὥετο γενέσθαι, εἴ τι Κύρῳ χαρίσαιοτο· καὶ γὰρ ὁ
 Κύρος λαμβάνων παρ' ἐκάστων ὧν ἀφθονίαν εἶχον οἱ διδόν-
 τες ἀντεδίδου ὧν σπανίζοντας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο.

20. ἐκβάντι, für den, der —, d. i. wenn man —. — Ἐρυθρᾶς θαλάττης, der Indische Ocean, wie bei Herodot II, 11, wie man aus §. 21 ersieht, wo dieses Meer als Ostgrenze angegeben wird. — Αἴγυπτον. Nach Herod. III, 1 wurde Aegypten erst vom Cambyses, dem Sohn des Cyrus, erobert. S. d. Einleit. §. 21.

21. Αἰθιοπία, ungenau; denn Aethiopien gehörte nicht mehr zum Reiche des Cyrus, da doch die anderen als Grenze angegebenen Länder ihm unterworfen waren.

22. Dasselbe berichtet über die drei Hauptresidenzen der Perserkönige Plutarch. de exil. p. 604. C: Καίτοι τοὺς γε Περσῶν βασιλέας ἐμακάρι-

ζον, ἐν Βαβυλῶνι τὸν χειμῶνα διάγοντας, ἐν δὲ Μηδίᾳ (Ekbatana) τὸ θέρος, ἐν δὲ Σούσοις τὸ ἡδιστον τοῦ ἔαρος. Vergl. Xen. Ages. IX, 5: αὐτὸς (Ἀγησίλαος) μὲν ἦδει τῇ τῶν θεῶν κατασκευῇ δυνάμενος ἀλύπως χρῆσθαι, τὸν δὲ (βασιλέα) ἑώρα φεύγοντα μὲν θάλλπῃ, φεύγοντα δὲ ψύχῃ δι' ἀσθένειαν ψυχῆς.

VII. Inhalt: Cyrus zum siebenten Mal in Persien träumt und fühlt, dass sein Ende naht. Er verrichtet Dankopfer und fleht um Glückseligkeit für alle die Seinen und für das Vaterland. Er ruft seine Söhne und seine Freunde herbei. Er spricht seinen letzten Willen aus und ermahnt die Söhne zur Eintracht und Bruderliebe, um ihrer

VII. Οὕτω δὲ τοῦ αἰῶνος προκεχωρηκότος, μάλα δὲ πρεσβύ-
της ὢν ὁ Κῦρος ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἑβδομον ἐπὶ τῆς αὐ-
τοῦ ἀρχῆς. καὶ ὁ μὲν πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ πάλαι δὴ ὥσπερ εἰκὸς
ἐτετελευτήκεσαν αὐτῷ· ὁ δὲ Κῦρος ἔθυσσε τὰ νομιζόμενα ἱερὰ
καὶ τοῦ χοροῦ ἡγήσατο Πέρσαις κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὰ δῶρα
2 πᾶσι διέδωκεν ὥσπερ εἰώθει. κοιμηθεὶς δ' ἐν τῷ βασιλείῳ
ὄναρ εἶδε τοιόνδε. ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν κρείττων τις ἢ
κατὰ ἄνθρωπον εἰπεῖν, Συσκευάζου, ὦ Κῦρε· ἡδὴ γὰρ εἰς
θεοὺς ἄπει. τοῦτο δὲ ἰδὼν τὸ ὄναρ ἐξηγέρθη καὶ σχεδὸν ἐδό-
3 κει εἰδέναι, ὅτι τοῦ βίου ἡ τελευτὴ παρείη. εὐθύς οὖν λαβὼν
ἱερεῖα ἔθυσσε Δίῃ τε πατρὶϊ καὶ Ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ἐπὶ
τῶν ἁκρῶν, ὡς Πέρσαι θύουσιν, ὧδε ἐπευχόμενος, Ζεῦ πα-
τρῶε καὶ Ἥλιε καὶ πάντες θεοί, δέχεσθε τάδε καὶ τελεστήρια
πολλῶν καὶ καλῶν πράξεων καὶ χαριστήρια, ὅτι ἐσημύνατέ
μοι καὶ ἐν ἱεροῖς καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις καὶ ἐν οἰωνοῖς καὶ
ἐν φήμαις ἃ τ' ἐχρῆν ποιεῖν καὶ ἃ οὐκ ἐχρῆν. πολλὴ δ' ὑμῖν
χάρις, ὅτι καὶ γὰρ ἐγίγνωσκον τὴν ὑμετέραν ἐπιμέλειαν καὶ οὐ-
δεπώποτε ἐπὶ ταῖς εὐτυχίαις ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐφρόνησα. αἰ-
τοῦμαι δ' ὑμᾶς δοῦναι καὶ νῦν παισὶ μὲν καὶ γυναικὶ καὶ φί-
λοις καὶ πατρίδι εὐδαιμονίαν, ἐμοὶ δὲ οἰόνπερ αἰῶνα δεδω-
4 κατε, τοιαύτην καὶ τελευτὴν δοῦναι. ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα ποιήσας
καὶ οἴκαδε ἐλθὼν ἔδοξεν ἡδέως ἀναπαύσεσθαι καὶ κατεκλίθη.
ἐπεὶ δὲ ὦρα ἦν, οἱ τεταγμένοι προσιόντες λούσασθαι αὐτὸν

selbst und um seinetwillen; denn sie würden auch im Tode ihn nicht betrüben wollen, da sein unsterblicher Geist an ihrem ferneren Leben Theil nehmen werde, und Götter und Menschen scheuen. Er ordnet sein Leichenbegängniss an, nimmt Abschied und stirbt.

1. μάλα — πρεσβύτης. Nach Dinon bei Cicero de Div. I, 23 starb Cyrus 70 Jahr alt, im dreissigsten Jahre seiner Regierung. — ἔθυσσε. S. VIII, 5, 26. — χοροῦ ἡγήσατο, nach griechischer Sitte. — δῶρα, wie VIII, 5, 21.

2. κρείττων — ἢ κατ' ἄνθρωπον, übermenschlich. — σχεδόν, ziemlich sicher.

3. ἐπὶ τῶν ἁκρῶν. Herod. I, 131:

νομίζουσι Διὶ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν οὐρέων ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες. θύουσι δὲ Ἡλίῳ τε καὶ Σελήνῃ καὶ Γῇ καὶ πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ ἀνέμοισι. Der Ort, wo geopfert wird, heisst VIII, 3, 1. 24 τεμένη. — φήμαις, menschliche Stimmen, die als omina dienen können. Memor. I, 1, 3: ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις. — ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐφρόνησα = μείζον ἢ κατ' ἄνθρωπον ἐφρ.

4. ἔδοξε, meinte er. Cobet verlangt δόξαν ἀναπαύσεσθαι κατεκλίνῃ. Auch Dindorf schreibt κατεκλίνῃ wie V, 2, 15, hier aber gegen alle Hdschriften. — λούσασθαι, vor

ἐκέλευον. ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι ἡδέως ἀναπαύοιτο. οἱ δ' αὖ τεταγμένοι, ἐπεὶ ὥρα ἦν, δεῖπνον παρετίθεσαν· τῷ δὲ ἡ ψυχὴ σῖτον μὲν οὐ προσίετο, διψῆν δ' ἐδόκει, καὶ ἔπιεν ἡδέως. ὥς δὲ καὶ 5 τῇ ὑστεραίᾳ συνέβαινε αὐτῷ ταῦτα καὶ τῇ τρίτῃ, ἐκάλεσε τοὺς παῖδας· οἱ δ' ἔτυχον συνηκολουθηκότες αὐτῷ καὶ ὄντες ἐν Πέρσῃς· ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς φίλους καὶ τὰς Περσῶν ἀρχάς· παρόντων δὲ πάντων ἤρχετο τοιοῦδε λόγου.

Παῖδες ἐμοὶ καὶ πάντες οἱ παρόντες φίλοι, ἐμοὶ μὲν τοῦ 6 βίου τὸ τέλος ἤδη πάρεστιν· ἐκ πολλῶν τοῦτο σαφῶς γιγνώσκω· ὑμᾶς δὲ χρή, ὅταν τελευτήσω, ὥς περὶ εὐδαίμονος ἐμοῦ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν πάντα. ἐγὼ γὰρ παῖς τε ὢν τὰ ἐν παισὶ νομιζόμενα καλὰ δοκῶ κεκαρπῶσθαι, ἐπεὶ τε ἤβησα, τὰ ἐν νεανίσκοις, τέλειός τε ἀνὴρ γενόμενος τὰ ἐν ἀνδράσι· σὺν τῷ χρόνῳ τε προϊόντι ἀεὶ συναυξανομένην ἐπιγιγνώσκειν ἐδόκουν καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν, ὥστε καὶ τοῦμὸν γῆρας οὐδεπώποτε ἡσθόμην τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερον γιγνόμενον, καὶ οὗτ' ἐπιχειρήσας οὗτ' ἐπιθυμήσας οἶδα ὅτου ἡτύχησα. καὶ 7 τοὺς μὲν φίλους ἐπεῖδον δι' ἐμοῦ εὐδαίμονας γενομένους, τοὺς δὲ πολεμίους ὑπ' ἐμοῦ δουλωθέντας· καὶ τὴν πατρίδα πρόσθεν ἰδιωτεύουσαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ νῦν προτετιμημένην καταλείπω· ὢν τ' ἐκτησάμην οὐδὲν οἶδα ὅ,τι οὐ διεσώσάμην. καὶ τὸν μὲν παρελθόντα χρόνον ἔπραττον οὕτως, ὥσπερ ἡνύχόμην· φόβος δέ μοι συμπαρομαρτῶν, μή τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἢ ἴδοιμι ἢ ἀκούσαιμι ἢ πάθοιμι χαλεπὸν, οὐκ εἶα τελέως μέγα φρονεῖν οὐδ' εὐφραίνεσθαι ἐκπεπταμένως. νῦν δ' ἦν τελευ- 8 τήσω, καταλείπω μὲν ὑμᾶς, ὧ παῖδες, ζῶντας οὕσπερ ἔδοσάν μοι οἱ θεοὶ γενέσθαι· καταλείπω δὲ πατρίδα καὶ φίλους εὐδαι-

dem Abendessen. — ψυχῇ, wie I, 3, 18.

5. ἐν Πέρσῃς, in Persien.

6. ὥς περὶ — ἐμοῦ. Die Präposition ist nach der gewöhnlichen Kürze bei Vergleichen vor ἐμοῦ nicht wiederholt, wie I, 6, 4. — τὰ ἐν παισὶ — καλὰ, was wohl ansteht. Vergl. I, 2, 15. Hellen. V, 4, 32: παῖς τε ὢν καὶ παιδίσκος καὶ ἡβῶν πάντα τὰ καλὰ ποιῶν διετέλεσε. — τοῦμὸν γῆρας — γιγνόμενον. Cic. de Senect. 9, 30: Cyrus apud Xenophontem eo

sermone, quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se unquam sensisse, senectutem suam imbecilliores factam, quam adolescentia fuisset.

7. τοὺς μὲν φίλους —, τοὺς δὲ πολεμίους. S. zu §. 28. — τὴν πατρίδα — καταλείπω. Vergl. die Worte des Cambyses VIII, 5, 23. — ἰδιωτεύουσαν, Gegensatz: herrschende Völker, wie die Assyrier, Lydier. Ueber πρόσθεν mit dem Partic. Präs. s. zu I, 4, 25. — μή — πάθοιμι χαλεπὸν, wie es z. B. dem Crösus erging.

μονοῦντας· ὥστε πῶς οὐκ ἂν ἐγὼ δικαίως μακαριζόμενος τὸν
 9 αἰὲ χρόνον μνήμης τυγχάνοιμι; δεῖ δὲ καὶ τὴν βασιλείαν
 σαφηνίσαντα καταλιπεῖν, ὥς ἂν μὴ ἀμφίλογος γενομένη
 πράγματα ὑμῖν παράσχη. ἐγὼ δὲ νῦν φιλῶ μὲν ἀμφοτέρους
 ὑμᾶς ὁμοίως, ὧ παῖδες· τὸ δὲ προβουλεύειν καὶ τὸ ἡγεῖσθαι
 ἐφ' ὅ,τι ἂν καιρὸς δοκῇ εἶναι, τοῦτο προστάττω τῷ προτέρῳ
 10 γενομένῳ καὶ πλειόνων κατὰ τὸ εἰκὸς ἐμπείρω. ἐπαιδεύθην
 δὲ καὶ αὐτὸς οὕτως ὑπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς τε καὶ ὑμετέρας πατρί-
 δος, τοῖς πρεσβυτέροις οὐ μόνον ἀδελφοῖς ἀλλὰ καὶ πολίταις
 καὶ ὁδῶν καὶ θάκων καὶ λόγων ὑπείκειν, καὶ ὑμᾶς δέ, ὧ παῖ-
 δες, οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευσον, τοὺς μὲν γεραιτέρους προτι-
 μᾶν, τῶν δὲ νεωτέρων προτετιμῆσθαι· ὥς οὖν παλαιὰ καὶ εἰ-
 11 θισμένα καὶ ἐννομα λέγοντος ἐμοῦ, οὕτως ἀποδέχεσθε. καὶ σὺ
 μὲν, ὧ Καμβύση, τὴν βασιλείαν ἔχε, θεῶν τε διδόντων καὶ
 ἐμοῦ ὅσον ἐν ἐμοί· σοὶ δ', ὧ Ταναοξάρη, σατράπην εἶναι δί-
 δωμι Μήδων τε καὶ Ἀρμενίων καὶ τρίτων Καδουσίων· ταῦτα
 δέ σοι διδοὺς νομίζω ἀρχὴν μὲν μείζω καὶ τοῦνομα τῆς βασι-
 λείας τῷ πρεσβυτέρῳ καταλιπεῖν, εὐδαιμονίαν δὲ σοὶ ἀλυπο-
 12 τέραν. ὁποίας μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης εὐφροσύνης ἐπιδεῆς ἔση
 οὐχ ὁρῶ· ἀλλὰ πάντα σοι τὰ δοκοῦντα ἀνθρώπους εὐφραίνειν
 παρέσται. τὸ δὲ δυσκαταπρακτοτέρων τε ἐρᾶν καὶ τὸ πολλὰ
 μεριμνᾶν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν κεντριζόμενον
 ὑπὸ τῆς πρὸς τὰμὰ ἔργα φιλονεικίας καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ
 τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασιλεύοντι ἀνάγκη σοῦ μᾶλλον
 συμπαρομαρτεῖν, ἢ σάφ' ἴσθαι τῷ εὐφραίνεσθαι πολλὰς ἀσχο-
 13 λίας παρέχειν. οἶσθα μὲν οὖν καὶ σὺ, ὧ Καμβύση, ὅτι οὐ

10. οὐ μόνον ἀδελφοῖς, allgemeiner Gedanke, aber mit besonderer Rücksicht auf seine Söhne; denn Cyrus selbst hatte keine Brüder. Vergl. Memor. II, 3, 16: οὐ γὰρ καὶ ὁδοῦ παραχωρήσαι τὸν νεώτερον πρεσβυτέρῳ συντυγχάνοντι πανταχοῦ νομίζεται καὶ καθήμενον ὑπαναστῆναι καὶ κοίτῃ μαλακῇ τιμῆσαι καὶ λόγων ὑπεῖξαι. Ueber die Ehrfurcht vor dem Alter bei den Spartanern s. die klassische Stelle Cic. de Senect. 18, 63. — ὥς — λέγοντος ἐμοῦ, οὕτως ἀποδέχεσθε. S. zu I, 6, 11.

11. ὅσον ἐν ἐμοί. Dabei schwebt

vor: ich kann dir die Herrschaft übergeben, sie zu behaupten ist deine Sache. Vergl. Oecon. VII. 14: τίς δὲ ἢ ἐμὴ δύναμις; ἀλλ' ἐν σοὶ πάντα ἐστίν. — Ταναοξάρη. Bei Herod. III, 30. 65 heisst er Σμέρδης.

12. σοῦ μᾶλλον, d. i. μᾶλλον ἢ σοί. — τῷ εὐφραίνεσθαι. Gewöhnlicher wäre τοῦ εὐφρ. Memor. I, 3, 11: πολλὴν ἀσχολίαν ἔχειν τοῦ ἐπιμελεῖσθαι τίνος καλοῦ κἀγαθοῦ, oder ohne Artikel wie Oecon. IV, 3. VI, 9. Ages. I, 7, sowie στρατεύεσθαι — σχολή oben IV, 3, 12.

13. οἶσθα. Hutchinson vergleicht

τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον. πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε φύεσθαι ἀνθρώπους· πᾶσι γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνοντο, ὥσπερ καὶ τᾶλλα τὰ πεφυκότα πᾶσι τὰ αὐτὰ φαίνεται· ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕκαστον ἑαυτῷ· ἡ δὲ κτῆσις αὐτῶν ἐστιν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ. εἰ οὖν καὶ ἄλλους τινὰς 14 πειράσῃ συμφύλακας τῆς βασιλείας ποιεῖσθαι, μηδαμόθεν πρότερον ἄρχου ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμόθεν γενομένου. καὶ πολῖταί τοι ἄνθρωποι ἀλλοδαπῶν οἰκειότεροι καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς τραφέντες καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ αὐξηθέντες καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἀγαπώμενοι καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὸν αὐτὸν πατέρα προσαγορεύοντες, πῶς οὐ πάντων οὗτοι οἰκειότατοι; μὴ οὖν ἃ οἱ θεοὶ ὑφήγηνται ἀγαθὰ εἰς οἰκειότητα ἀδελ- 15 φοῖς μάταιά ποτε ποιήσητε, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα εὐθὺς οἰκοδομεῖτε ἄλλα φιλικὰ ἔργα· καὶ οὕτως αἰὲ ἀνυπέρβλητος ἄλλοις ἔσται ἡ ὑμετέρα φιλία. ἑαυτοῦ τοι κήδεται ὁ προνοῶν ἀδελφοῦ· τίτι γὰρ ἄλλω ἀδελφὸς μέγας ὢν οὕτω καλόν, ὥς ἀδελφῷ; τίς δ' ἄλλος τιμήσεται δι' ἄνδρα μέγα δυνάμενον οὕτως, ὥς ἀδελφός; τίνα δὲ φοβήσεται τις ἀδικεῖν ἀδελφοῦ μεγάλου ὄντος οὕτως, ὥς τὸν ἀδελφόν; μήτε οὖν θᾶπτον μηδεὶς σοῦ τούτῳ 16 ὑπακουέτω μήτε προθυμότερον παρέστω· οὐδενὶ γὰρ οἰκειότερα τὰ τούτου οὔτε ἀγαθὰ οὔτε δεινὰ ἢ σοί. ἐννόει δὲ καὶ τάδε· τίτι χαρισάμενος ἐλπίσαις ἂν μειζόνων τυχεῖν ἢ τούτῳ; τίτι δ' ἂν βοηθήσας ἰσχυρότερον σύμμαχον ἀντιλάβοις; τίνα δ' αἰσχίον μὴ φιλεῖν ἢ τὸν ἀδελφόν; τίνα δὲ ἀπάντων κάλλιον προτιμᾶν ἢ τὸν ἀδελφόν; μόνου τοι, ὦ Καμβύση, πρωτεύοντος ἀδελφοῦ παρ' ἀδελφῷ οὐδὲ φθόνος παρὰ τῶν ἄλλων ἐφι-

Sallust. Bell. Jug. 10: non exercitus neque thesauri praesidia regni sunt, verum amici, quos neque armis cogere neque auro parare queas: officio et fide pariuntur. Quis autem amicior quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris? Vergl. Memor. III, 11, 11. — γὰρ ἂν, denn sonst. — τίθεσθαι, sich machen, oft bei Homer und anderen Dichtern.

14. καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων, näml. οἰκειότεροι. — οἱ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος. Vergl. Memor. II, 3, 4: καὶ μὴν πρὸς φιλίαν μέγα μὲν ὑπάρχει τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν φῦναι, μέγα δὲ ὁμοῦ τραφῆναι, ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόθος τις ἐγγίγνεται τῶν συντρόφων.

15. τιμήσεται, passivisch; τιμηθῆσομαι ist spätere Form.

16. σοῦ, Tanaoxares.

- 17 κνεῖται. ἀλλὰ πρὸς θεῶν πατρῶων, ὧ παῖδες, τιμᾶτε ἀλλή-
 λους, εἴ τι καὶ τοῦ ἐμοῦ χαρίζεσθαι μέλει ὑμῖν· οὐ γὰρ δήπου
 τοῦτό γε σαφῶς δοκεῖτε εἰδέναι, ὥς οὐδὲν εἰμι ἐγὼ ἔτι, ἐπει-
 δὲν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελευτήσω· οὐδὲ γὰρ νῦν τοι τήν
 γ' ἐμὴν ψυχὴν ἑωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπράττετο, τούτοις αὐτὴν ὥς
 18 οὕσαν κατεφωρᾶτε. τὰς δὲ τῶν ἄδικα παθόντων ψυχὰς οὕτω
 κατενοήσατε οἷους μὲν φόβους τοῖς μαιφόνους ἐμβάλλουσιν,
 οἷους δὲ παλαμναίους τοῖς ἀνοσίοις ἐπιπέμπουσιν; τοῖς δὲ φθι-
 μένοις τὰς τιμὰς διαμένειν ἔτι ἂν δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν
 19 αἰ ψυχὰς κύριαι ἦσαν; οὗτοι ἔγωγε, ὧ παῖδες, οὐδὲ τοῦτο πώ-
 ποτε ἐπείσθην, ὥς ἡ ψυχὴ ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώματι ᾖ, ζῇ,
 ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν. ὁρῶ γάρ, ὅτι καὶ τὰ
 θνητὰ σώματα ὅσον ἂν ἐν αὐτοῖς χρόνον ᾖ ἡ ψυχὴ, ζῶντα
 20 παρέχεται. οὐδέ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴν τοῦ
 ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι· ἀλλ'
 ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ, τότε καὶ φρονιμώ-
 τατον εἰκὸς αὐτὸν εἶναι. διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου δῆλόν

17. οὐ γὰρ. Cic. de Senect. 22, 79: nolite arbitrari, o mihi carissimi filii, me, cum a vobis discessero, nusquam aut nullum fore. Nec enim dum eram vobiscum, animum meum videbatis; sed eum esse in hoc corpore, ex iis rebus, quas gerebam, intelligebatis. Eundem igitur esse creditote, etiamsi nullum videbitis. — τελευτήσω, ungewöhnlich mit dem Genitiv constr. wie παύειν. — οὐδὲ γὰρ. Vergl. Memor. I, 4, 9: οὐδὲ γὰρ τὴν ἐαυτοῦ σύ γε ψυχὴν ὁρᾷς, ἢ τοῦ σώματος κυρία ἔστιν.

18. τῶν ἄδικα παθόντων, der frevelhaft Ermordeten. — παλαμναίους, Rachegeister. Man denke an das Schicksal Orest's u. a. — τοῖς δὲ φθιμένοις. Camerarius: num quid autem arbitramini, permanere potuisse honores, qui habentur mortuis, si nullius rei potestas penes animos illorum esset? Also, will Cyrus sagen, bedenkt, dass ich auch nach dem Tode von eurer Handlungsweise Kenntniss haben und, wenn diese keine brüderliche ist, mich betrüben werde. S. §. 22.

19. οὗτοι. Cic. de Sen. 22, 80: mihi quidem nunquam persuaderi potuit, animos, dum in corporibus essent mortalibus, vivere, cum exissent ex iis, emori.

20. οὐδέ γε ὅπως. Cic. a. a. O.: nec vero tum animum esse insipientem, cum ex insipienti corpore evasisset, sed cum, omni admixtione corporis liberatus, purus et integer esse coepisset, tum esse sapientem. — ὅπως = ὅτι. — ἄκρατος καὶ καθαρὸς, proleptisch. S. zu IV, 2, 3. Vergl. Plutarch. Rom. 28: τὸ γὰρ ἔστι μόνον ἐκ θεῶν (die Seele). ἦκει γὰρ ἐκεῖθεν, ἐκεῖ δ' ἄνυσιν, οὐ μετὰ σώματος, ἀλλ' ἐὰν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῇ καὶ διακριθῇ καὶ γένηται καθαρὸν παντάπασιν καὶ ἄσαρκον καὶ ἄγιον. — διαλυομένου δέ. Cic. a. a. O.: atque etiam cum hominis natura morte dissolvitur, caeterarum rerum perspicuum est quo quaeque discedant; abeunt enim illuc omnia, unde orta sunt; animus autem solus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet.

ἐστὶν ἕκαστα ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον πλὴν τῆς ψυχῆς· αὕτη δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιοῦσα ὁρᾶται. ἐννοήσατε δ', 21
 ἔφη, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῷ ἀνθρωπίνῳ θανάτῳ οὐδὲν ἐστὶν ὕπνου· ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τότε δήπου θειοτάτη κατα-
 φαίνεται, καὶ τότε τι τῶν μελλόντων προορᾷ· τότε γάρ, ὥς
 ἔοικε, μάλιστα ἐλευθεροῦται. εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα, 22
 ὥσπερ ἐγὼ οἶμαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν
 ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε ἢ ἐγὼ δέομαι· εἰ δὲ μὴ οὕ-
 τως, ἀλλὰ μένουσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει,
 ἀλλὰ θεοὺς γε τοὺς αἰεὶ ὄντας καὶ πάντ' ἐφορῶντας καὶ πάντα
 δυναμένους, οἳ καὶ τήνδε τὴν τῶν ὅλων τάξιν συνέχουσιν.
 ἀτρυβῆ καὶ ἀγήρατον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ
 μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι, μήποτε ἀσεβὲς μη-
 δὲν μηδὲ ἀνόσιον μήτε ποιήσητε μήτε βουλεύσητε. μετὰ μέν- 23
 τοι θεοὺς καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος τὸ αἰεὶ ἐπιγιγνόμενον
 αἰδεῖσθε· οὐ γὰρ ἐν σκότῳ ὑμᾶς οἱ θεοὶ ἀποκρύπτονται, ἀλλ'
 ἐμφανῆ πᾶσιν ἀνάγκη αἰεὶ ζῆν τὰ ὑμέτερα ἔργα· ἃ ἦν μὲν κα-
 θαρὰ καὶ ἔξω τῶν ἀδίκων φαίνεται, δυνατοὺς ὑμᾶς ἐν πᾶσιν
 ἀνθρώποις ἀναδείξει· εἰ δὲ εἰς ἀλλήλους ἀδικόν τι φρονήσετε,
 ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸ ἀξιόπιστοι εἶναι ἀποβαλεῖτε. οὐδεὶς
 γὰρ ἂν ἔτι πιστεῦσαι δύναιτο ὑμῖν, οὐδ' εἰ πάνυ προθυμοῖτο,
 ἰδὼν ἀδικούμενον τὸν μάλιστα φιλίας προσήκοντα. εἰ μὲν οὖν 24
 ἐγὼ ὑμᾶς ἱκανῶς διδάσκω, οἷους χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι· εἰ
 δὲ μή, καὶ παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε· αὕτη γὰρ
 ἀρίστη διδασκαλία. οἳ μὲν γὰρ πολλοὶ διαγεγένηνται φίλοι

21. ἐννοήσατε. Cic. a. a. O. 81: iam vero videtis, nihil esse morti tam simile quam somnum. Atqui dormientium animi maxime declarant divinitatem suam: multa enim, cum remissi et liberi sunt, futura prospiciunt. Ex quo intelligitur, quales futuri sint, cum se plane corporis vinculis relaxaverint.

22. εἰ μὲν — ἔχει. Cic. a. a. O.: quare si haec ita sunt, sic me colitote ut deum: sin una est interiturnus animus cum corpore, vos tamen deos verentes, qui hanc omnem pulcritudinem tuentur et regunt, memoriam nostri pie inviolateque servabitis. — τὴν — τάξιν συνέχουσιν. Vergl. Memor.

IV, 3, 13: ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάττων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐστί, καὶ αἰεὶ μὲν χρωμένοις ἀτρυβῆ τε καὶ ὑγιᾶ καὶ ἀγήρατα παρέχων, θᾶπτον δὲ νοήματος ἀναμαρτήτως ὑπηρετοῦντα. — ὑπὸ κάλλους, vor Pracht.

23. ζῆν, dichterisch. — ἐκ πάντων, bei allen; die Präp. ἐκ erklärt sich aus der Bedeutung von ἀποβάλλειν. — τὸν — προσήκοντα, Meyer: den, der den stärksten Anspruch auf eure Liebe hat.

24. εἰ μὲν. Ueber den fehlenden Nachsatz s. zu IV, 5, 10. — διαγεγένηνται, ohne ὄντες wie Ages. I, 4: ἀρχή — διαγεγενημένη ἀδιάσπα-

μὲν γονεῖς παισὶ, φίλοι δὲ ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς· ἤδη δὲ τινες
 τούτων καὶ ἐναντία ἀλλήλοις ἔπραξαν· ὁποτέρους ἂν οὖν αἰ-
 σθάνησθε τὰ πραχθέντα συνενεγκόντα, ταῦτα δὴ αἰρούμενοι
 25 ὀρθῶς ἂν βουλευοίσθε. καὶ τούτων μὲν ἴσως ἤδη ἄλλις. τὸ δ'
 ἐμὸν σῶμα, ὧ παῖδες, ὅταν τελευτήσω, μήτε ἐν χροσῶ θῆτε
 μήτε ἐν ἀργύρῳ μήτε ἐν ἄλλῳ μηδενί, ἀλλὰ τῇ γῇ ὡς τάχιστα
 ἀπόδοτε. τί γὰρ τούτου μακαριώτερον τοῦ γῇ μιχθῆναι, ἢ
 πάντα μὲν τὰ καλά, πάντα δὲ τὰ γαθὰ φύει τε καὶ τρέφει; ἐγὼ
 δὲ καὶ ἄλλως φιλάνθρωπος ἐγενόμην καὶ νῦν ἡδέως ἂν μοι
 26 δοκῶ κοινωνῆσαι τοῦ εὐεργετοῦντος ἀνθρώπους. ἀλλὰ γὰρ
 ἤδη, ἔφη, ἐκλείπειν μοι φαίνεται ἡ ψυχὴ ὄθενπερ, ὡς ἔοικε,
 πᾶσιν ἄρχεται ἀπολείπουσα. εἴ τις οὖν ὑμῶν ἢ δεξιᾶς βούλε-
 ται τῆς ἐμῆς ἀψασθαι ἢ ὄμμα τοῦ μὲν ζῶντος ἔτι προσιδεῖν
 ἐθέλει, προσίτω· ὅταν δ' ἐγὼ ἐγκαλύψωμαι, αἰτοῦμαι ὑμᾶς,
 ὧ παῖδες, μηδεὶς ἔτ' ἀνθρώπων τοῦ μὲν σῶμα ἰδέτω, μηδ' αὖ-
 27 τοὶ ὑμεῖς. Πέρσας μέντοι πάντας καὶ τοὺς συμμάχους ἐπὶ τὸ
 μνημα τοῦ μὲν παρακαλεῖτε, συνησθησομένους ἐμοί, ὅτι ἐν τῷ
 ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν, μήτε ἢν
 μετὰ τοῦ θείου γένωμαι μήτε ἢν μηδὲν ἔτι ὧ· ὅπόσοι δ' ἂν
 ἔλθωσι, τούτους εὖ ποιήσαντες ὅποσα ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμονι
 28 νομίζεται ἀποπέμπετε. καὶ τοῦτο, ἔφη, μέμνησθέ μου τελευ-

στος. — ταῦτα δὴ αἰρούμενοι, in freier Wendung, als ob vorherging ὁπότερα, weil es mehr gilt die Handlungen und ihre Resultate als die Personen in's Auge zu fassen.

25. τῇ γῇ — ἀπόδοτε. Cic. de Leg. II, 22: ac mihi quidem antiquissimum sepulturae genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur; redditur enim terrae corpus, et ita locatum et situm, quasi operimento matris obducitur. Verbrannt wurden die Leichen bei den Persern nicht, weil nach Herod. III, 16 das heilige Feuer dadurch entweiht worden wäre. Vergl. Herod. I, 140. Cic. Tusc. I, 45: Persae mortuos cera circumlitos condunt, ut quam maxime permaneant diuturna corpora. — τούτου — τοῦ — μιχθῆναι. S. zu VIII, 1, 40. — δοκῶ, mihi videor, wie I, 1, 1. — τοῦ εὐεργετοῦντος ἀνθρώπους, ein Theil von dem, was den Menschen wohlthut.

Cyrus als φιλάνθρωπος freut sich, dass er auch noch als Staub den Menschen nützlich sein werde.

26. ἀλλὰ γάρ, aber ich muss endigen, denn —. — ὄθενπερ, d. i. von den Extremitäten, Händen, Füßen, Augen u. s. f. — βούλεται — ἐθέλει. Das erste ist ein Wollen nach Gründen, das zweite ein unvermitteltes, unwillkürliches, daher auch von leblosen Dingen gebraucht und oft in der Bedeutung pflegen. Nurscheinbar ohne Unterschied wie hier finden sich beide Verba nebeneinander auch VII, 2, 10. — ἐγκαλύψωμαι, wie Socrates sich verhüllte, um sich sterbend den Blicken der Umstehenden zu entziehen. Plat. Phaedon p. 118. A.

27. ὡς μηδὲν ἂν, so dass ich nichts — kann. — μηδὲν ἔτι ὧ, wie §. 17. — ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμονι. Vergl. VII, 3, 7.

ταῖον, τοὺς φίλους εὐεργετοῦντες καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνήσεσθε κολάζειν. καὶ χαίρετε, ὦ φίλοι παῖδες, καὶ τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε ὥς παρ' ἐμοῦ· καὶ πάντες δὲ οἱ παρόντες καὶ οἱ ἀπόντες φίλοι χαίρετε. ταῦτ' εἰπὼν καὶ πάντας δεξιωσάμενος συνεκάλυψατο καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν.

Ὅτι μὲν δὴ καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡ Κύρου VIII. βασιλεία ἐγένετο, αὐτὴ ἑαυτῇ μαρτυρεῖ. ὠρίσθη μὲν πρὸς ἑὸν μὲν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάττῃ, πρὸς ἄρκτον δὲ τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, πρὸς ἐσπέραν δὲ Κύπρῳ καὶ Αἰγύπτῳ, πρὸς μεσημβρίαν δὲ Αἰθιοπία. τοσαύτη δὲ γενομένη μιᾷ γνώμῃ τῇ Κύρου ἐκυβερνᾶτο, καὶ ἐκεῖνός τε τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ ὥσπερ ἑαυτοῦ παῖδας ἐτίμα τε καὶ ἐθεράπευεν, οἳ τε ἀρχόμενοι Κύρον ὡς πατέρα ἐσέβοντο. ἐπεὶ μέντοι 2 Κύρος ἐτελεύτησεν, εὐθὺς μὲν αὐτοῦ οἱ παῖδες ἐστασίαζον, εὐθὺς δὲ πόλεις καὶ ἔθνη ἀφίσταντο, πάντα δ' ἐπὶ τὸ χειρὸν ἐτρέπετο. ὥς δ' ἀληθῆ λέγω, ἄρξομαι διδάσκων ἐκ τῶν θείων. οἶδα γάρ, ὅτι πρότερον μὲν βασιλεὺς καὶ οἱ ὑπ' αὐτῷ καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσιν εἴτε ὄρκους ὁμόσαιεν, ἡμπέδουν, εἴτε δεξιάς δοῖεν, ἐβεβαίουν. εἰ δὲ μὴ τοιοῦτοι ἦσαν καὶ τοιαύτην δόξαν 3 εἶχον, ὥσπερ οὐδὲ νῦν πιστεύει οὐδὲ εἷς ἐτι, ἐπεὶ ἔγνωσται ἡ ἀσέβεια αὐτῶν, οὕτως οὐδὲ τότε ἐπίστευσαν ἂν οἱ τῶν σὺν Κύρῳ ἀναβάντων στρατηγοί· νῦν δὲ δὴ τῇ πρόσθεν αὐτῶν δόξῃ πιστεύσαντες ἐνεχείρισαν ἑαυτούς, καὶ ἀναχθέντες πρὸς βασιλέα ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλὰς. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν συ-

28. τοὺς φίλους — τοὺς ἐχθρούς, sich an den Feinden zu rächen ebenso wie den Freunden Gutes zu erweisen gehört nach Socratischer wie nach griechischer Vorstellung überhaupt zur Tugend und zur Glückseligkeit. Vergl. §. 7. Memor. II, 1, 19. 28. — καὶ χαίρετε, und nun —. — τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε (näml. χαίρειν) ὥς παρ' ἐμοῦ, matri vestrae salutem nuntiate verbis meis. — οὕτως ἐτελεύτησεν. S. d. Einleit. §. 14.

VIII. Inhalt: Bald nach Cyrus Tode fing Sitte und Zucht der Perser an zu entarten. Mit der Scheu vor den Göttern schwand der Sinn für Gerechtigkeit, Nüchternheit, Abhärtung durch Jagd und strenge Erziehung. Sie fröhnten der Weichlichkeit und Ueppig-

keit und ihr Kriegswesen ist so entartet, dass sie auf eigene Hand kaum noch Kriege führen.

1. Αἰθιοπία. S. zu VIII, 6, 21.

2. οἱ παῖδες ἐστασίαζον. Ebenso Herod. III, 30. Ctesias Pers. 10. Tanaoxares wurde von seinem Bruder ermordet. — καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιήκασιν, Meyer: selbst den ärgsten Uebelthätern. — εἴτε — ὁμόσαιεν. S. zu I, 3, 10.

3. τότε, erst verständlich aus den folgenden Worten: es ist von der ἀνάβασιν des jüngern Cyrus die Rede. — ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλὰς, fünf Strategen der 10,000 Griechen, die zu einer Unterredung in das Zelt des Tissaphernes eingeladen waren. Anab. II, 6, 1.

στρατευσάντων βαρβάρων ἄλλοι ἄλλαις πίστεσιν ἑξαπατηθέν-
 4 τες ἀπώλουντο. πολὺ δὲ καὶ τάδε χείρονες νῦν εἰσι. πρόσθεν
 μὲν γὰρ εἴ τις ἢ διακινδυνεύσειε πρὸ βασιλέως ἢ πόλιν ἢ
 ἔθνος ὑποχείριον ποιήσειεν ἢ ἄλλο τι καλὸν ἢ ἀγαθὸν αὐτῷ
 διαπράξειεν, οὗτοι ἦσαν οἱ τιμώμενοι· νῦν δὲ καὶ ἦν τις ὥσπερ
 Μιθριδάτης τὸν πατέρα Ἀριοβαρζάνην προδούς, καὶ ἦν τις
 ὥσπερ Ρεομίθρης τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς τῶν φί-
 λων παῖδας ὁμήρους παρὰ τῷ Αἰγυπτίῳ ἐγκαταλιπὼν καὶ τοὺς
 μεγίστους ὅρκους παραβὰς βασιλεῖ δόξῃ τι σύμφορον ποιῆσαι,
 5 οὗτοί εἰσιν οἱ ταῖς μεγίσταις τιμαῖς γεραιρόμενοι. ταῦτα οὖν
 ὁρῶντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάντες ἐπὶ τὸ ἀσεβὲς καὶ τὸ ἄδικον τε-
 τραμμένοι εἰσὶν· ὅποιοί τινες γὰρ ἂν οἱ προστάται ὦσι, τοι-
 οῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ γίνονται. ἀθεμιστό-
 τεροι δὲ νῦν ἢ πρόσθεν ταύτῃ γεγέννηται.

6 Εἰς γε μὴν χρήματα τῇδε ἀδικώτεροι· οὐ γὰρ μόνον τοὺς
 πολλὰ ἡμαρτηκότας, ἀλλὰ ἤδη τοὺς οὐδὲν ἡδικηκότας συλλαμ-
 βάνοντες ἀναγκάζουσι πρὸς οὐδὲν δίκαιον χρήματα ἀποτίνειν·
 ὥστε οὐδὲν ἥττον οἱ πολλὰ ἔχειν δοκοῦντες τῶν πολλὰ ἡδικη-
 κότων φοβοῦνται· καὶ εἰς χεῖρας οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσι τοῖς
 κρείττοσιν ἰέναι. οὐδέ γε ἀθροίζεσθαι εἰς βασιλικὴν στρατιάν
 7 θαρροῦσι. τοιγαροῦν ὅστις ἂν πολεμῇ αὐτοῖς, πᾶσιν ἕξεσθιν
 ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἀναστρέφεσθαι ἄνευ μάχης ὅπως ἂν βού-
 λωνται διὰ τὴν ἐκείνων περὶ μὲν θεοὺς ἀσέβειαν, περὶ δὲ ἀν-
 θρώπους ἀδικίαν. αἱ μὲν δὲ γινώμαι ταύτῃ τῷ παντὶ χείρους
 νῦν ἢ τὸ παλαιὸν αὐτῶν.

8 Ὡς δὲ οὐδὲ τῶν σωμάτων ἐπιμέλονται ὥσπερ πρόσθεν,
 νῦν αὖ τοῦτο διηγῆσομαι. νόμιμον γὰρ δὴ ἦν αὐτοῖς μήτε
 πτύειν μήτε ἀπομύττεσθαι. δῆλον δὲ ὅτι ταῦτα οὐ τοῦ ἐν τῷ
 σώματι ὑγροῦ φειδόμενοι ἐνόμισαν, ἀλλὰ βουλόμενοι διὰ πό-

4. γὰρ, nämlich. — εἴ τις —, οὗτοι. S. zu I, 2, 2. — καὶ nach νῦν δέ: vel, wie I, 1, 5. — Ἀριοβαρζάνην, Statthalter von Lydien, Ionien und ganz Phrygien. Nepos Dat. II, 5. — τῷ Αἰγυπτίῳ, dem König von Aegypten Tachus, an welchen Rheomithres vom Ariobarzanes, um Hülfe für seinen Aufstand gegen den Perserkönig (362 v. Ch.) zu erlangen, gesandt war. Diodor XV, 90 ff.

5. ὅποιοί τινες. S. zu I, 1, 1. — οἱ ὑπ' αὐτούς. S. zu I, 5, 3. — ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ, plerumque.

6. γε μὴν, ferner. S. I, 2, 2. — τῇδε, insofern. — οὐδ' οὗτοι, die Reichen. — εἰς χεῖρας — ἰέναι, in die Gewalt — gerathen.

7. ὅστις —, πᾶσιν. S. zu I, 6, 11. — αὐτοῖς, den Persern.

8. πτύειν — ἀπομύττεσθαι. Vergl. I, 2, 16.

νων καὶ ἰδρωῶτως τὰ σώματα στερεοῦσθαι. νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ πτύειν μηδὲ ἀπομύττεσθαι ἔτι διαμένει, τὸ δ' ἐκπονεῖν οὐδαμοῦ ἐπιτηδεύεται. καὶ μὴν πρόσθεν μὲν ἦν αὐτοῖς μονοσιτεῖν 9 νόμιμον, ὅπως ὅλη τῇ ἡμέρᾳ χρῶντο εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τὸ διαπονεῖσθαι· νῦν γε μὴν τὸ μὲν μονοσιτεῖν ἔτι διαμένει, ἀρχόμενοι δὲ τοῦ σίτου ἡνίκαπερ οἱ πρωιαίτατα ἀριστῶντες μέχρι τούτου ἐσθίουντες καὶ πίνοντες διάγουσιν ἕσπερ οἱ ὀψιαίτατα κοιμώμενοι.

Ἦν δ' αὐτοῖς νόμιμον μηδὲ προχοῖδας εἰσφέρεισθαι εἰς τὰ 10 συμπόσια, δῆλον ὅτι νομίζοντες τὸ μὴ ὑπερπίνειν ἦττον ἂν καὶ σώματα καὶ γνώμας σφάλλειν· νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσφέρεισθαι ἔτι αὖ διαμένει, τοσοῦτον δὲ πίνουσιν, ὥστε ἀντὶ τοῦ εἰσφέρειν αὐτοὶ ἐκφέρονται, ἐπειδὴν μηκέτι δύνωνται ὀρθούμενοι ἐξιέναι.

Ἀλλὰ μὴν καὶ κεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον τὸ μεταξὺ πορευο- 11 μένους μήτε ἐσθίειν μήτε πίνειν μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι· νῦν δ' αὖ τὸ μὲν τούτων ἀπέχεσθαι ἔτι διαμένει, τὰς μέντοι πορείας οὕτω βραχείας ποιοῦνται, ὥς μηδέν' ἂν ἔτι θαυμάσαι τὸ ἀπέχεσθαι τῶν ἀναγκαίων.

Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπὶ θήραν πρόσθεν μὲν τοσαυτάκις ἐξήεσαν, 12 ὥστε ἀρκεῖν αὐτοῖς τε καὶ ἵπποις γυμνάσια τὰς θήρας· ἐπεὶ δὲ Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦττους τοῦ οἴνου ἐγένοντο, οὐκέτι ὁμοίως οὔτε αὐτοὶ ἐξήεσαν οὔτε τοὺς ἄλλους ἐξῆγον ἐπὶ τὰς θήρας· ἀλλὰ καὶ εἴ τινες φιλόπονοι γενόμενοι σὺν τοῖς περὶ αὐτοὺς ἱππεῦσιν θαμὰ θηρῶεν, φθονοῦντες αὐτοῖς δῆλοι ἦσαν καὶ ὥς βελτίονας αὐτῶν ἐμίσουν.

Ἀλλά τοι καὶ τοὺς παῖδας τὸ μὲν παιδεύεσθαι ἐπὶ ταῖς 13

9. μονοσιτεῖν. Herod. VII, 120: βασιλεὺς Ἐξέρξης οὐ δις ἐκάστης ἡμέρης ἐνόμιζε σῖτον αἰρέεσθαι. Doch hält sich Xen. in der Cyropädie an die griechische Sitte: denn I, 2, 11. VIII, 1, 44 ist vom ἄριστον die Rede. — ἡνίκαπερ — ἀριστῶντες, näml. ἀρχονται. — ἕσπερ — κοιμώμενοι, näml. ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν.

10. προχοῖδας, decentes Wort für ἀμίδας. Andere nehmen es für κύλι-

κας. — νομίζοντες, als ob vorher nicht ἦν — αὐτοῖς νόμιμον, sondern ἐνόμιζον gesagt wäre. Vergl. V, 4, 34. — εἰσφέρειν. Die active Form war nöthig wegen des Gegensatzes.

12. Ἀρταξέρξης, mit dem Beinamen Μνήμων, Bruder des jüngeren Cyrus. Ueber ihn s. Plutarch. Artax. 6. Vergl. Herod. I, 133: οἴνω δὲ κάρτα προσκέσται. — ὁμοίως, wie früher.

- θύραις ἔτι διαμένει· τὸ μέντοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ με-
 λετᾶν ἀπέσβηκε διὰ τὸ ἢ ἰέναι ὅπου ἂν ἀποφαινόμενοι εὐ-
 δοκιμοῖεν. καὶ ὅτι γε οἱ παῖδες ἀκούοντες ἐκεῖ πρόσθεν τὰς
 δίκας δικαίως δικαζομένας ἐδόκουν μανθάνειν δικαιοσύνην,
 καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀνέστραπται· σαφῶς γὰρ ὁρῶσι νικῶν-
 14 τας ὁπότεροι ἂν πλεῖον διδῶσιν. ἀλλὰ καὶ τῶν φυομένων ἐκ
 τῆς γῆς τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον, ὅπως
 τοῖς μὲν ὠφελίμοις χρῶντο, τῶν δὲ βλαβερῶν ἀπέχοντο· νῦν
 δὲ εἰκόσιν ταῦτα διδασκομένοις, ὅπως ὅτι πλεῖστα κακοποιῶ-
 σιν· οὐδαμοῦ γοῦν πλείους ἢ ἐκεῖ οὔτε ἀποθνήσκουσιν οὔτε
 διαφθείρονται ὑπὸ φαρμάκων.
- 15 Ἀλλὰ μὲν καὶ θρυπτικώτεροι πολὺ νῦν ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσί.
 τότε μὲν γὰρ ἔτι τῇ ἐκ Περσῶν παιδείᾳ καὶ ἐγκρατεῖα ἐχρῶντο,
 τῇ δὲ Μήδων στολῇ καὶ ἀβρότῃ· νῦν δὲ τὴν μὲν ἐκ Περσῶν
 καρτερίαν περιορῶσιν ἀποσβεννυμένην, τὴν δὲ τῶν Μήδων
 16 μαλακίαν διασώζονται. σαφηρίσαι δὲ βούλομαι καὶ τὴν θρύ-
 ψιν αὐτῶν. ἐκείνοις γὰρ πρῶτον μὲν τὰς εὐνὰς οὐ μόνον ἀρ-
 κεῖ μαλακῶς ὑποστόρνυσθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κλινῶν τοὺς
 πόδας ἐπὶ δαπίδων τιθέασιν, ὅπως μὴ ἀντερείδῃ τὸ δάπεδον,
 ἀλλ' ὑπείκωσιν αἱ δαπίδες. καὶ μὲν τὰ πεττόμενα ἐπὶ τράπε-
 ζαν ὅσα τε πρόσθεν εὔρητο, οὐδὲν αὐτῶν ἀφήρηται, ἀλλὰ τε
 αἰεὶ καινὰ ἐπιμηχανῶνται· καὶ ὅσα γε ὡσαύτως· καὶ γὰρ και-
 17 νοποιητὰς ἀμφοτέρων τούτων κέκτληνται. ἀλλὰ μὲν καὶ ἐν τῷ

13. ἔτι διαμένει, wie Anab. I, 9, 3 zu lesen ist. — ἀποφαινόμενοι, näml. τὰ ἱππικὰ. — καὶ ὅτι, und wenn, d. i. und das anlangend, dass. Vergl. Hier. IV, 5: τοῖς δὲ τυράννοις καὶ τοῦτο ἔμπανιν ἀνέστραπται, inversa est ratio.

15. θρυπτικώτεροι. Ueber die ἀλαζονεία der Perser s. Ages. IX, 1 ff. Im schroffen Gegensatz zu dieser Bemerkung steht I, 3, 2: ἐν Πέρσῃς δὲ τοῖς οἴκοι καὶ νῦν ἔτι πολὺ καὶ ἐσθῆτες φανλότεραι καὶ αἱ δίκαιται εὐτελέστεραι. — τῇ δὲ Μήδων στολῇ. S. VIII, 1, 40.

16. οὐ μόνον steht bei ἀρκεῖν, wo wir nur die Negation erwarten, μόνον aber bei dem Begriff, der nicht genügt. So §. 17. Memor. I, 4, 13:

οὐ — μόνον ἤρησε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμεληθῆναι, ἀλλὰ καὶ —; Hellen. III, 2, 21: καὶ οὐ μόνον ταῦτ' ἀρκεῖ, ἀλλὰ καὶ —. — καὶ μὲν τὰ πεττόμενα — οὐδὲν αὐτῶν. Ebenso Hier. I, 16: οὐχὶ δι' ὧν τρεφόμεθα οἱ ἄνθρωποι, πολὺ πλείω ὑμεῖς ἐν αὐτοῖς εὐφραίνεσθε, eine leichte Anakoluthie statt: ἐν τούτοις πολὺ πλείω —. — καινοποιητὰς. Vergl. Ages. IX, 3: τῷ μὲν γὰρ Πέρσῃ πᾶσαν γῆν περιέρχονται μαστεύοντες, τί ἂν ἡδέως πίοι, μύριοι δὲ τεχνῶνται, τί ἂν ἡδέως φάγοι. ὅπως γε μὲν καταδάσθαι, οὐδ' ἂν εἴποι τις ὅσα πραγματεύονται. Cic. Tusc. V, 7: Xerxes, inquit, praemium proposuit ei, qui invenisset novam voluptatem.

χειμῶνι οὐ μόνον κεφαλὴν καὶ σῶμα καὶ πόδας ἀρκεῖ αὐτοῖς ἐσκεπάσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄκραις ταῖς χερσὶ χειρῖδας δασείας καὶ δακτυλήθρας ἔχουσιν. ἐν γε μὴν τῷ θέρει οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς οὐδ' αἰ τῶν δένδρων οὐδ' αἰ τῶν πετρῶν σκιαί, ἀλλ' ἐν ταύταις ἐτέρας σκιάς ἄνθρωποι μηχανώμενοι αὐτοῖς παρεσῆσαν. καὶ μὴν ἐκπώματα ἦν μὲν ὡς πλεῖστα ἔχουσι, τούτῳ 18 καλλωπίζονται· ἦν δ' ἐξ ἀδίκου φανερώς ἢ μεμηχανημένα, οὐδὲν τοῦτο αἰσχύνονται· πολὺ γὰρ ἡϋξῆται ἐν αὐτοῖς ἡ ἀδικία τε καὶ αἰσχροκέρδεια.

Ἀλλὰ καὶ πρόσθεν μὲν ἦν ἐπιχώριον αὐτοῖς μὴ ὁρᾶσθαι 19 πεξῇ πορευομένοις, οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκα ἢ τοῦ ὡς ἱππικωτάτους γίνεσθαι· νῦν δὲ στρώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν· οὐ γὰρ τῆς ἱππείας οὕτως, ὥσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι ἐπιμέλονται. τὰ γε μὴν πολεμικὰ πῶς 20 οὐκ εἰκότως νῦν τῷ παντὶ χείρους ἢ πρόσθεν εἰσίν; οἷς ἐν μὲν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐπιχώριον εἶναι ὑπῆρχε τοὺς μὲν τὴν γῆν ἔχοντας ἀπὸ ταύτης ἱππότητας παρέχεσθαι, οἱ δὲ καὶ ἐστρατεύοντο· τοὺς δὲ φρουροῦντας πρὸ τῆς χώρας μισθοφόρους εἶναι· νῦν δὲ τοὺς τε θυρωροὺς καὶ τοὺς σιτοποιοὺς καὶ τοὺς ὀψοποιοὺς καὶ οἰνοχόους καὶ λουτροχόους καὶ παρατιθέντας καὶ ἀναιροῦντας καὶ κατακοιμίζοντας καὶ ἀνιστάντας, καὶ τοὺς κοσμητάς, οἱ ὑποχρίσιν τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐτοὺς καὶ τᾶλλα ῥυθμίζουσι, τούτους πάντας ἱππέας οἱ δυνάσται πεποιήκασιν,

17. οὐ μόνον. S. §. 16. S. Herod. VII, 61: Πέρσαι περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι εἶχον τιήρας καλεσμένους, πῖλους ἀπαγέας, περὶ δὲ τὸ σῶμα κιθῶνας χειριδωτοὺς ποικίλους, λεπίδος σιδηρέης ὅψιν ἰχθυοειδέος, περὶ δὲ τὰ σκέλεα ἀναξυρίδας. — ἐτέρας σκιάς, durch Sonnenschirme. Deren bedienten sich in Griechenland nur die Frauen; Handschuhe aber waren dort wie bei den Römern ganz unbekannt.

19. πεξῇ. Ueber die Sache s. IV, 3, 22.

20. εἶναι ὑπῆρχε. So findet sich einigemal εἶναι bei ὑπάρχειν um ein thatsächliches Vorhandensein zu bezeichnen, z. B. Rep. Athen. III, 9: ὥστε — ὑπάρχειν δημοκρατίαν μὲν εἶναι, ἀρκοῦντως δὲ τοῦτο ἐξευρεῖν, ὅπως

δὴ βέλτιον πολιτεύσονται, οὐ ῥᾷδιον. — τοὺς δὲ φρουροῦντας. Nach diesen Worten steht in einigen Handschriften εἰ δέοι στρατεύεσθαι, wodurch wohl πρὸ τῆς χώρας erklärt werden sollte; diese Worte sind aber mit φρουροῦντας zusammen wie V, 3, 11: τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας. — παρατιθέντας, die die Speisen auftragen. — ὑποχρίσιν τε καὶ ἐντρίβουσιν. S. I, 3, 2 zu ὀφθαλμῶν ὑπογραφῇ καὶ χρώματος ἐντρίψει. — τούτους πάντας ἱππέας. S. Hellen. VII, 1, 38: ὁ Ἀντίοχος ἀπήγγειλε πρὸς τοὺς μυρίους, ὅτι βασιλεὺς ἀρτοκόπους μὲν καὶ ὀψοποιοὺς καὶ οἰνοχόους καὶ θυρωροὺς ἀμνηστειῖς ἔχοι, ἀνδρας δέ, οἱ μάχοιντ' ἂν Ἕλλησι, πάνυ ζητῶν οὐκ ἔφη δύνασθαι ἰδεῖν.

- 21 ὅπως μισθοφορῶσιν αὐτοῖς. πλῆθος μὲν οὖν καὶ ἐκ τούτων φαίνεται, οὐ μέντοι ὄφελός γε οὐδὲν αὐτῶν εἰς πόλεμον· δηλοῖ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ γιννόμενα· κατὰ γὰρ τὴν χώραν αὐτῶν ὄξον οἱ
 22 πολέμιοι ἢ οἱ φίλοι ἀναστρέφονται. καὶ γὰρ δὴ ὁ Κῦρος τοῦ μὲν ἀκροβολίζεσθαι ἀποπαύσας, θωρακίσας δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ ἵππους καὶ ἐν παλτὸν ἐκάστω δούς εἰς χεῖρα ὁμόθεν τὴν μάχην ἐποιεῖτο· νῦν δὲ οὔτε ἀκροβολίζονται ἔτι οὔτ' εἰς χεῖρας συν-
 23 ιόντες μάχονται. καὶ οἱ πεξοὶ ἔχουσι μὲν γέρρα καὶ κοπίδας καὶ σαγάρεις ὥσπερ ἐπὶ Κύρου τὴν μάχην ποιησόμενοι· εἰς χεῖ-
 24 ρας δὲ ἰέναι οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσιν. οὐδέ γε τοῖς δρεπανηφόροις ἄρμασιν ἔτι χρῶνται ἐφ' ᾧ Κῦρος αὐτὰ ἐποιήσατο. ὁ μὲν γὰρ τιμαῖς αὐξήσας τοὺς ἡνιόχους καὶ ἀγαθοὺς ποιήσας εἶχε τοὺς εἰς τὰ ὅπλα ἐμβαλοῦντας· οἱ δὲ νῦν οὐδὲ γιννώσκοντες τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄρμασιν οἴονται σφισιν ὁμοίους τοὺς ἀνασκή-
 25 τους τοῖς ἡσκηκόσιν ἔσεσθαι. οἱ δὲ ὁρμῶσι μὲν, πρὶν δ' ἐν τοῖς πολέμοις εἶναι οἱ μὲν ἄκοντες ἐκπίπτουσιν, οἱ δ' ἐξάλλονται, ὥστε ἄνευ ἡνιόχων γιννόμενα τὰ ζεύγη πολλάκις πλείω κακὰ
 26 τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολέμιους ποιεῖ. ἐπεὶ μέντοι καὶ αὐτοὶ γιννώσκουσιν, οἷά σφισι τὰ πολεμιστήρια ὑπάρχει, ὑφίενται, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἄνευ τῶν Ἑλλήνων εἰς πόλεμον καθίσταται, οὔτε ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσιν οὔτε ὅταν οἱ Ἕλληνες αὐτοῖς ἀντιστρατεύωνται· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἐγνώκασι μεθ' Ἑλλήνων τοὺς πολέμους ποιεῖσθαι.
- 27 Ἐγὼ μὲν δὴ οἶμαι ἅπερ ὑπεθέμην ἀπειργάσθαι μοι. φημι γὰρ Πέρσας καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς καὶ ἀσεβεστέρους περὶ θεοὺς καὶ ἀνοσιωτέρους περὶ συγγενεῖς καὶ ἀδικωτέρους περὶ τοὺς ἄλλους καὶ ἀνανδροτέρους τὰ εἰς τὸν πόλεμον νῦν ἢ πρόσθεν ἀποδεδείχθαι· εἰ δέ τις τάναντία ἐμοὶ γινώσκει, τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπισκοπῶν εὐρήσει αὐτὰ μαρτυροῦντα τοῖς ἐμοῖς λόγοις.

22. θωρακίσας — καὶ ἐν παλτὸν. S. VI, 2, 16.

24. ἀγαθοὺς. Dindorf will ἀγαστοὺς schreiben. — εἰς τὰ ὅπλα, d. i. εἰς τοὺς ὀπλίτας, wie Anab. II, 2, 4.

25. οἱ δέ, näml. ἡνιόχοι. — ὥστε ἄνευ ἡνιόχων. Dazu giebt ein Beispiel Anab. I, 8, 20: τὰ δ' ἄρματα ἐφέροντο τὰ μὲν δι' αὐτῶν τῶν πολέμιων, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν Ἑλλήνων κενὰ ἡνιόχων.

26. τὰ πολεμιστήρια bezeichnet die Krieganstalten im Allgemeinen, nicht bloss die Streitwagen. — ὑφίενται, sie geben es auf, nämlich den

Krieg selbst allein zu führen; so ohne Infinitiv oder Genitiv auch Hellen. VII, 2, 4: οὐδὲ ὥς ὑφίεντο, ἀλλὰ καὶ —. — ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσι, sowie der jüngere Cyrus in der Anabasis seine Hauptstärke an den 10,000 Hellenen hat. — ὅταν οἱ Ἕλληνες, wie in dem Kampfe der Lacedämonier unter Thimbron, Derkyllidas u. Agesilaus gegen die Perser in Kleinasien 399—395 v. Ch. In der Schlacht bei Issus 333 v. Ch. waren 30,000 Griechen im Persischen Heer, von denen Curt. III, 9, 2 sagt: hoc erat haud dubie robur exercitus.

27. ἀποδεδείχθαι, Medium.

Xenophon,

Xenophons Cyropaedie für den Schulgebrauch erklärt

Bd.: 2

1859

Coburg, Landesbibliothek -- Cas A 1936#2
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11924777-8